

ankara

HBV

AKDENİZ HAVZASI VE AFRİKA MEDENİYETLERİ DERGİSİ (AKAF)

Cilt 4 / Sayı 2 / 2022 KIŞ

• Doç. Dr. Mürsel BAYRAM

*Les Impacts Du Printemps Arabe Sur L'équilibre Des Pouvoirs En
Afrique Et Le Partenariat Turco-Africain*

• Doç. Dr. Mohamed O. GUUDLE & R. A. Muha M. OMAR

*Higher Education Crossing Borderlands: Experiences From Somali
land And Ethiopia*

• Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜLTEKİN

*Selon Castel des Changements de la Société Salariale en France :
Collectif Dégradé et Nouvelle Distinction*

• M.A. Augusto Umba Manuel MARİA

Economic Diversification As a Tool For Economic Recovery in Angola

• Doktora: Napoléon Vigny EPANSANG MBEE

*Türkiye-Africa Relations: An Assessment of cultural tools of Türkiye's
projection in the Sub-Saharan Region*

• Arş. Gör. Sezgin BAŞ

*Tunus Cumhurbaşkanı Kays Said'in Anayasal Politikası: 2022
Anayasa Referandumu*

• Doktora: Muzafalu KATAMBA

*The Rhetorical Analysis of President Ellen Johnson Sirleaf's
Inaugural Speech as the First Africa's Elected Female President*

• Dr. Kenfack FRİDOLİN

*Sport And Nation Branding: The Soft Power And Public Diplomacy of
Football In Cameroon*

• **Dr. Mehmet KOCA**

Türkiye'nin Afrika Ülkeleriyle İlişkilerinin Gelişmesinde Kıbrıs Meselesi ve İyi Niyet Heyetlerinin Rolü.

• **Öğr. Gör. Zekiye SEİS**

Language Awareness Of The English Language Learners About Deixis In English Language Teaching

• **Öğr. Gör. Dr. Haktan KAPLAN & Öğr. İbrahim ÇİMEN & Öğr. Erkan BALCI**

Türkiye'nin Eğitim Diplomasisinde Türkiye Maarif Vakfının Rolü

• **Dr. Zameer CAREEM**

History Of Sri Lanka-Türkiye Relations: From Remote Antiquity To The 20th Century

• **Dr. Mehmet ŞAYIR & Arş. Gör. Ökkeş HENGİL**

Nizâr Kabbânî'nin Şiirlerinde Sıradışı Kadın Temaları

• **Doç. Dr. Senem CEYLAN**

Türkiye'de Arapça Öğretiminde Arapça Öğretmenlerinin Yaratıcı Drama Yöntemine İlişkin Görüşleri

• **Doç. Dr. Erdinç DOĞRU & Nour AL ALİ ALHAMMO**

"Faîl" vezninin dönüşümlerine ilişkin klasik Arap dilbilimcilerin görüşleri

KİTAP İNCELEME

• **Doç. Dr. Zeynep ARKAN**

Bir Gezi/Anı ve Gözlem Kitabı Olarak "Afrika'ya Seyahatlerim"

• **Sahibi**
Owner

AHBV Üniversitesi adına / In the name of AHBV University
Prof. Dr. Yusuf TEKİN

• **Editör**
Editor

Doç. Dr. Murat ÖZCAN

• **Yazı İşleri Müdürü**
Directorate of Editorial Affairs
Dr. Öğr. Üyesi Murat DELİBAŞ

• **Editör Yardımcıları**
Editorial Assistants

Dr. Öğr. Üyesi Murat DELİBAŞ
Arş. Gör. Nesibe ERKALIN ÇAKIR

• **Dil Editörleri**

Language Manuscripts Editor
Prof. Dr. Nora Gülsün MEHMET
Doç. Dr. Aydan IRGATOĞLU
Arş. Gör. Arife ERAY
Arş. Gör. Dr. Esra ÇİMEN KARAYÜREK

• **Alan Editörleri**

Doç. Dr. Gürkan DAĞBAŞI (Dil)
Doç. Dr. Yasin Murat DEMİR (Edebiyat)
Doç. Dr. Ufuk SÖZCÜ (Coğrafya)
Doç. Dr. N. Ali ASSEGAF (Uluslararası İlişkiler)

• **Düzenleme**

Technical Editors
Arş. Gör. Dr. Çile Maden
Arş. Gör. Dilara EMİROĞLU
Arş. Gör. Mehmet KÖLE

• **Haberleşme**
Communication

akdenizafrika@hbv.edu.tr
murat.delibas@hbv.edu.tr

AHBV Üniversitesi, Emniyet Mah. Abant 1. Cad. Toki
Blokları No: 10/2E 10. Kat Yenimahalle/ANKARA

0312 546 06 00/01

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri
Dergisi uluslararası, bilimsel ve hakemli bir dergidir. Yılda iki sayı (Haziran /
Aralık) yayımlanır.

Yayın Tarihi 30 Aralık 2022

Yayın Kurulu Üyeleri
Editorial Board

Prof. Dr. Ayşe Fatma EROL
(AHBV Üniversitesi)

Prof. Dr. Evren GÜÇER
(AHBV Üniversitesi)

Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL
(AHBV Üniversitesi)

Prof. Dr. Güljanat KURMANGALİYEVA
ERCALISUN
(AHBV Üniversitesi)

Doç. Dr. Kemal ŞAMLIOĞLU
(AHBV Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Fatih KIRIŞÇIOĞLU
(AHBV Üniversitesi)

Prof. Dr. Muammer SARIKAYA
(AHBV Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nesrin TEKİN
(AHBV Üniversitesi)

Prof. Dr. Nurşen ÖZKUL FINDIK
(AHBV Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU
(AHBV Üniversitesi)

Dr. Ömer Faruk YELKENCİ
(AHBV Üniversitesi)

Prof. Dr. Rabia SARIKAYA
(Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Suna TİMUR AĞILDERE
(AHBV Üniversitesi)

Prof. Dr. Semih AKTEKİN
(Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU
(AHBV Üniversitesi)

İNDEKSLERİMİZ

• **Danışma Kurulu Üyeleri**
Advisory Board

Prof. Dr. Ahmed SKOUNTI
(Institut National des Sciences de l'Archéologie et
du Patrimoine, Maroc)

Prof. Dr. Ahmet Nedim SERİNSU
(Ankara Üniversitesi)

Büyükelçi Ahmet Rıza DEMİRER
(T.C. Dışişleri Bakanlığı)

Dr. Ali BOUJDIDI
(Gabès Üniversitesi, Tunus)

Doç. Dr. Atakan AKÇAY
(AHBV Üniversitesi)

Doç. Dr. Bülent İŞLER
(AHBV Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Demet ÖRNEK
(AHBV Üniversitesi)

Büyükelçi Deniz ÇAKAR
(T.C. Dışişleri Bakanlığı)

Prof. Dr. Enver ARPA
(Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdal AKSOY
(AHBV Üniversitesi)

Dr. Erkan KARAGÖZ
(Cezayir II Üniversitesi, Cezayir)

Prof. Dr. Esmâ REYHAN
(AHBV Üniversitesi)

Prof. Dr. Fatma Ahsen TURAN
(AHBV Üniversitesi)

Doç.Dr. Frédéric HITZEL
(EHESS Üniversitesi, Fransa)

Prof. Dr. Foued LAROUSSI
(Rouen Üniversitesi, Fransa)

Prof. Dr. Gül TUNCER
(AHBV Üniversitesi)

Büyükelçi Doç Dr. İrfan NEZİROĞLU
(T.C. Dışişleri Bakanlığı)

Prof.Dr. M. Öcal OĞUZ
(AHBV Üniversitesi)

Prof.Dr. Mehmet Ali AKINCI
(Rouen Üniversitesi, Fransa)

Doç. Dr. Merih EREK
(AHBV Üniversitesi)

Prof.Dr. Muhammet HEKİMOĞLU
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Prof. Dr. Musa YILDIZ
(Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Mürsel BAYRAM
(Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Prof. Dr. Naciye YILDIZ
(AHBV Üniversitesi)

Prof. Dr. Nahide BOZKURT
(Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN
(Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Süleyman Yücel ŞENYURT
(AHBV Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

	Sayfa
Doç. Dr. Murat ÖZCAN TAKDİM /EDITORIAL	7-8
Doç. Dr. Mürsel BAYRAM <i>Les Impacts du Printemps Arabe Sur l'équilibre des Pouvoirs en Afrique Et Le Partenariat Turco-Africain</i>	9-17
Doç. Dr. Mohamed O. GUUDLE & R.A. Muha Mohamoud OMAR. <i>Higher Education Crossing Borderlands: Experiences From Somali land And Ethiopia</i>	18-26
Dr. Öğr. Üy. Mustafa GÜLTEKİN <i>Selon Castel des Changements de la Société Salariale en France: Collectif Dégradé et Nouvelle Distinction</i>	27-37
M.A. Augusto Umba M. MARÍA <i>Economic Diversification As a Tool For Economic Recovery in Angola</i>	38-44
Doktora: Napoléon Vigny E.MBEE <i>Turkey-Africa Relations: An Assessment of cultural tools of Turkey's projection in the Sub-Saharan Region</i>	45-56
Arş. Gör. Sezgin BAŞ <i>Tunus Cumhurbaşkanı Kays Said'in Anayasal Politikası: 2022 Anayasa Referandumu</i>	57-70
Doktora: Muzafalu KATAMBA <i>The Rhetorical Analysis of President Ellen Johnson Sirleaf's Inaugural Speech as the First Africa's Elected Female President</i>	71-82
Dr. Kenfack FRİDOLİN <i>Sport and Nation BrandingTheSoft Power and Public Diplomacy of Football inCameroon</i>	83-99
Dr. Mehmet KOCA <i>Türkiye'nin Afrika Ülkeleriyle İlişkilerininGelişmesinde KıbrısMeselesi velyi NiyetHeyetlerinin Rolü</i>	100-108
Öğr. Gör. Zekiye SEİS <i>Language Awareness Of The English Language Learners About Deixis In ELT</i>	109-117
Öğr. Gör. Dr. Haktan KAPLAN & Öğr. İbrahim ÇİMEN & Öğr. Erkan BALCI <i>Türkiye'nin Eğitim Diplomasinde Türkiye Maarif Vakfının Rolü</i>	118-126
Dr. Zameer CAREEM <i>History Of Sri Lanka-Türkiye Relations: From Remote Antiquity To The 20th Century</i>	127-138
Dr. Mehmet ŞAYIR & Arş. Gör. Nizâr Kabbânî'nin Şiirlerinde Sıradışı Kadın Ökkeş HENGİL <i>Temaları</i>	139-149
Doç. Dr. Senem CEYLAN <i>Türkiye'de Arapça Öğretiminde Arapça Öğretmenlerinin Yaratıcı Drama Yöntemine İlişkin Görüşleri</i>	150-154
Doç. Dr. Erdinç DOĞRU & Nour AL ALÍ ALHAMMO <i>"Fa'il" vezninin dönüşümlerine ilişkin klasik Arap dilbilimcilerin görüşleri</i>	155-165
Doç. Dr. Zeynep ARKAN <i>Bir Gezi/Anı ve Gözlem Kitabı Olarak Afrika'ya Seyahatlerim</i>	166-173

TAKDİM / EDİTÖRDEN

Değerli okurlarımız,

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Uygulama Araştırma Merkezi'nin uluslararası hakemli akademik dergisi olan Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi'nin (AKAF) 2022 yılının ikinci sayısı ile tekrar karşınızdayız. Bu sayımızda Türkçe, Fransızca, İngilizce ve Arapça dillerinde yayınlanmış çeşitli konularda makaleler bulunmaktadır. Alanında uzman akademisyenlerce hazırlanmış olan bu çalışmaların hepsi uzun emek harcanarak yapılmış birbirinden değerli çalışmalardır.

Dergimizin bu sayısına katkı veren değerli yazarlarımıza, makaleleri inceleyen hakemlerimize, kıymetli yayın ve danışma kurulu üyelerimize teşekkür ederim. Gecesini gündüzüne katarak makalelerin son hale gelmesi için tüm çabasını sarf eden editör yardımcısı Dr. Öğr. Üyesi Murat DELİBAŞ'a çok teşekkür ederim. Dergimizin basılmasında desteğini esirgemeyen Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Yusuf TEKİN'e, İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanı Sayın Mecit MORAL'a, dergimizin tasarımını ve mizanpajını yapan Kaan KÖKSAL'a teşekkür ederim.

2022 yılına veda ederken Cumhuriyetimizin 100. Yılı olan 2023 yılının sağlık, mutluluk ve başarı getirmesi temennisi ile yeni yılınızı tebrik ederim.

Editör

Doç. Dr. Murat ÖZCAN

Ankara - 31 Aralık 2022

EDITORIAL

Dear Readers,

With the second issue of 2022, we are back as the Journal of Mediterranean Basin and African Civilizations (AKAF), the international peer-reviewed academic journal of Ankara Hacı Bayram Veli University, prepared by Mediterranean Basin and African Civilizations Application Research Center. This issue includes articles written in Turkish, French, English, and Arabic on a wide range of topics. These are all valuable articles that took significant amount of time to complete and were produced by academics who are experts in their disciplines. I would like to thank our esteemed authors for their contributions to this issue of our journal, as well as our reviewers and editorial and advisory board members. I especially value the arduous effort that Dr. Murat DELİBAŞ deputy editor of the journal put into the articles. Additionally, I want to thank Prof. Dr. Yusuf Tekin, rector of Ankara Hacı Bayram Veli University, for all of his support in addition to Mecit MORAL, Head of the Administrative and Financial Affairs Department for his assistance, and Kaan KÖKSAL for designing and layout of our magazine. As we bid farewell to 2022, I wish you a prosperous new year and hope that 2023, the 100th anniversary of our Republic of Türkiye, brings you health, happiness, and prosperity.

Editor

Doç. Dr. Murat ÖZCAN

Ankara - December, 30, 2022

LES IMPACTS DU PRINTEMPS ARABE SUR L'ÉQUILIBRE DES POUVOIRS EN AFRIQUE ET LE PARTENARIAT TURCO-AFRICAİN¹

ARTICLE DE RECHERCHE

Doç. Dr. Mürsel BAYRAM

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Bölge Çalışmaları Enstitüsü, Afrika Çalışmaları Ana Bilim Dalı

mursel.bayram@asbu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1183-0515

Gönderim Tarihi: 30.10.2022 Kabul Tarihi: 27.11.2022

Alıntı: BAYRAM, M. (2022). Les impacts du printemps arabe sur l'équilibre des pouvoirs en Afrique et le partenariat turco-africain. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 9-17.

DOI: 10.54132/akaf.1196587

RESUME: Comment l'équilibre des pouvoirs en Afrique a changé après le printemps arabe et de quelle manière cela a influencé les relations turco-africaines sont les principales questions auxquelles cet article cherche à répondre. Le printemps arabe était un tremblement transformateur qui a affecté non seulement son épice, l'Afrique du Nord, mais aussi le continent africain dans son ensemble. Les puissances régionales au sein de l'Union africaine (UA) ont ajusté leurs relations internationales au changement de l'équilibre des pouvoirs dans le continent après le printemps arabe. Il apparaît que ni les liens commerciaux existants et les projets de coopération au développement, ni les réunions régulières entre les pays africains et la Turquie n'aient été interrompus par le printemps arabe, bien que la rupture politique entre et Le Caire aient accompagné plusieurs défis. Ce résultat peut être lié à la capacité de la Turquie à s'adapter aux changements géopolitiques en Afrique.

Mots clés: Le printemps arabe, l'Union africaine, la Turquie, l'équilibre des pouvoirs

Arap Baharı'nın Afrika'daki Güç Dengesine ve Türkiye-Afrika Ortaklığına Yansımaları

ÖZ: Arap Baharı'ndan sonra Afrika'daki güç dengesinin nasıl değiştiği ve bu değişimin Türk-Afrika ilişkilerini ne şekilde etkilediği, bu makalenin cevap aradığı temel sorulardır. Arap Baharı sadece merkez üssü Kuzey Afrika'yı değil, tüm Afrika kıtasını etkileyen dönüştürücü bir sarsıntıydı. Afrika Birliği'nde etkin olan bölgesel güçler, uluslararası ilişkilerini Arap Baharı'ndan sonra değişen kıtasal güç dengesine adapte etmişlerdir. Ankara ile Kahire arasındaki siyasî ihtilaftan kaynaklanan bazı meydan okumalara rağmen, Türkiye ile Afrika devletleri arasındaki ticarî bağlar, kalkınma iş birliği projeleri ve olağan toplantılar Arap Baharı sürecinde herhangi bir kesintiye uğramamıştır. Bu sonuç, Türkiye'nin Afrika'daki jeopolitik değişimlere ayak uydurma kabiliyeti ile ilişkilendirilebilir.

Anahtar Kelimeler : Arap Baharı, Afrika Birliği, Türkiye, Güç Dengesi

Introduction

Le printemps arabe n'était pas un phénomène exclusivement arabe. Les grandes manifestations anti-gouvernementales dans les pays arabes d'Afrique du Nord ont été réitérées non seulement dans les pays d'Afrique subsaharienne, mais aussi chez les voisins maritimes de l'Afrique. Certains analystes ont fait valoir que les événements du parc Gezi à Istanbul en 2013 sèment les graines d'un printemps turc (Seymour, 2013), alors que les manifestations à Ouagadougou en 2014 ont été envisagées comme le début d'un printemps africain (Boukari-Yabara, 2018). Le rêve du printemps a entraîné le retour au statu quo dans la plupart des cas.

Le printemps arabe a touché principalement l'influence des puissances régionales africaines, à savoir la Libye, l'Égypte, l'Éthiopie, l'Algérie, le Maroc, le Nigéria et la République d'Afrique du Sud. L'affaiblissement de certains rivaux régionaux a permis à d'autres de se renforcer comparativement. L'équilibre naissant a obligé les puissances africaines et leurs partenaires non africains à ajuster leurs stratégies aux nouvelles conditions. La Turquie comme un partenaire stratégique de l'UA depuis 2008 semble

¹ Cet article est une version révisée de la note d'expert "African Union-Turkey Relations Following the Outbreak of the Arab Spring" publiée par Al Sharq Strategic Forum en mai 2022

réagir activement à la conjoncture géopolitique continentale. On peut le lire dans le contexte des facteurs individuels, nationaux et internationaux qui font le succès de l'initiative africaine de la Turquie, ainsi que de la vision globale commune entre la Turquie et les nations africaines. Compte tenu de ce contexte, le présent article traite respectivement des impacts du printemps arabe sur l'équilibre des pouvoirs africains, les relations turco-africaines avant et pendant le printemps arabe, les impacts plus larges de la rivalité turco-égyptienne après le printemps arabe, et la position de la Turquie face aux changements géopolitiques au Sahel et Maghreb.

Le printemps arabe et le nouvel équilibre des pouvoirs africains

Soit le printemps arabe prévu avec sa promesse de mettre fin aux régimes autoritaires et d'apporter l'autonomie aux peuples, soit l'hiver arabe avec un regain d'autoritarisme ou le début d'une guerre civile, ont perturbé l'équilibre des pouvoirs au détriment de l'Afrique du Nord. Le vide du pouvoir avec la violence comme élément clé et le déclin du rôle de l'Afrique du Nord dans la politique continentale sont principalement liés à la chute du dirigeant libyen Mouammar Kadhafi (Durán et Bados, 2017: 281-300). Il avait joué un rôle central dans la transformation de l'Organisation de l'unité africaine moribonde en l'Union africaine vivante et a même tenté de transformer l'UA en États-Unis d'Afrique plus puissants. L'influence libyenne au sein de l'UA s'est atténuée lorsque que la Libye post-Kadhafi était en proie à une guerre civile (Bayram, 2021/1).

L'Égypte a réussi à revenir au statu quo après une brève période de gouvernement islamiste en conséquence du printemps arabe. L'influence du Caire en Afrique a été partiellement affectée durant cette transition. Sous Gamal Abdel Nasser, le Caire était si influent dans les affaires africaines que l'OUA a adopté une résolution recommandant de rompre les liens avec Israël après la guerre du Yom Kippour. Anouar Sadate et Hosni Moubarak n'ont pas soutenu l'impact nassérien en Afrique subsaharienne. Bien que l'Égypte ait accueilli le sommet de l'OUA en 1993 où les dirigeants africains se sont mis d'accord sur les idées fondamentales de l'architecture de sécurité africaine actuelle, Moubarak était pour la plupart absent des réunions continentales après avoir survécu à une tentative d'assassinat à Addis-Abeba en 1995. Au cours de son court mandat, Mohamed Morsi a cherché à renverser la politique d'indifférence de Moubarak vers l'Afrique. La Constitution égyptienne post-printemps arabe affirmait que l'Égypte « appartient au continent africain ». En signe d'un plus grand intérêt pour les affaires africaines, le gouvernement d'Abdel Fattah al-Sisi a annoncé la création d'une nouvelle Agence égyptienne de partenariat pour le développement lors du sommet de l'UA à Malabo en 2014 (Bayram, 2021/2).

L'aspiration de l'Égypte à réaffirmer son pouvoir en Afrique a été contesté par l'Éthiopie, siège de l'UA. Les médias publics éthiopiens avaient dépeint les soulèvements arabes d'une manière favorable aux intérêts éthiopiens (Skjerdal, 2016 : 86). L'intérêt principal d'Addis-Abeba était la construction du Grand barrage de la Renaissance éthiopienne (GBRE). En raison du calendrier du projet, l'Éthiopie a été accusée de tirer parti de l'instabilité post-printemps arabe en Égypte (Ramani, 2021). Au milieu du désaccord égypto-éthiopien sur le GBRE, une violente insurrection a éclaté dans la région du Tigré en Éthiopie, suivie des manifestations meurtrières dans la région d'Oromia contre le gouvernement d'Abiy Ahmed en octobre 2019. À leur tour, les médias égyptiens pro-étatiques ont saisi l'occasion pour qualifier les événements en Éthiopie de « printemps abyssin » (Sorour, 2021). Même si son soutien logistique aux forces dissidentes n'est pas vérifié, l'Égypte a peut-être préféré renégocier avec une Éthiopie moins affirmée. En fin de compte, la rivalité entre les deux puissances régionales a drainé l'énergie de l'autre et a relativement abaissé leur position dans l'équilibre des pouvoirs africains post-printemps arabe. Comme l'a souligné le président kényan Uhuru Kenyatta, « la famille (Afrique) ne peut pas être en paix si la mère (Éthiopie) n'est pas en paix ».

Une autre rivalité impliquant l'UA après le printemps arabe est celle entre l'Algérie et le Maroc. Des manifestations de masse ont éclaté en Algérie huit ans après le début du printemps arabe, à la suite de quoi Abdelaziz Bouteflika a démissionné en avril 2019. À cet égard, l'Algérie peut être qualifiée de « la floraison tardive » du printemps arabe (Osman, 2021). Le Maroc a été une exception malgré les protestations sporadiques. Fort de sa double légitimité de chef de l'État et de chef religieux, le roi Mohammed VI a su contenir la vague de protestations (Yerkes, 2016). La réalisation du Maroc dans la stabilité du régime n'était pas en parallèle avec son influence dans la politique continentale. Le Royaume avait quitté l'OUA en 1984 lorsque la majorité des membres ont voté pour reconnaître la République arabe sahraouie démocratique (Mechbal, 2021). C'était alors une victoire évidente de l'Algérie dans l'OUA. En

2016, au contraire, 28 pays africains ont appelé à la suspension de l'adhésion de la RASD à l'UA, malgré les manœuvres de l'Algérie et de l'Afrique du Sud (Boukhars, 2019 : 242-260). Le soutien continental croissant au Maroc a culminé avec le retour de Rabat à l'UA en 2017, ce qui peut être interprété comme un autre témoignage du changement dans l'équilibre des pouvoirs africains (Banerjee, 2017 : 33-37). Cependant, la normalisation maroco-israélienne en 2020 a permis à l'Algérie de continuer à vilipender Rabat au sein de l'UA. La suspension en 2022 de la décision accordant à Israël le statut d'observateur auprès de l'UA est évaluée par l'Algérie comme une victoire diplomatique face au Maroc (APS, 2022).

Il est impossible de ne pas mentionner la place du Nigeria dans les changements politiques post-printemps arabes au sein de l'UA. Bien que l'influence dominante de la puissance ouest-africaine au sein de la CEDEAO surpasse son activité au sein de l'UA, les initiatives du Nigeria pour concilier les positions initiales opposées sur l'unité africaine, pour diriger les efforts d'intégration économique et pour arbitrer les crises ont été cruciales. Cependant, les défis économiques et politiques qui assaillent actuellement le Nigeria font du pays un « géant paralysé » (Osaghae, 1998). Un élément combustible du printemps arabe a été l'utilisation de la jeunesse, largement instruite et sans emploi. Au Nigeria, de même, les universités produisent environ 4,5 millions de diplômés sans emploi (Osakwe, 2014 : 27). Les manifestations de masse contre les abus commis par l'Escouade spéciale de lutte contre le vol en 2020 ont presque été « le moment du printemps arabe au Nigeria » (Adeshokan, 2022).

En raison de la présence du Nigeria, l'Afrique de l'Ouest reste la région potentiellement la plus puissante d'Afrique. Néanmoins, les soulèvements touaregs qui se sont intensifiés avec des ressources humaines et matérielles (principalement des armes libyennes) après le printemps arabe ont fait du Sahel-Sahara une zone de plus en plus insécurisée et militarisée, ce qui a également affecté la sécurité nationale nigériane. La sécurité du Nigeria est affectée par les menaces persistantes de Boko Haram, de l'État islamique dans la province de l'Afrique de l'Ouest et d'Al-Qaïda au Maghreb islamique, ainsi que par l'insurrection séparatiste au Biafra, les militants au delta du Niger qui ont longtemps agité pour une plus grande part des bénéfices pétroliers, les enlèvements fréquents d'écoliers et les affrontements violents entre les éleveurs d'animaux nomades et les agriculteurs en raison de désaccords sur l'utilisation de la terre et de l'eau (Tanko, 2021).

L'insécurité interne persistante au Nigeria, la fragmentation politique en Libye, le conflit égypto-éthiopien et la rivalité géopolitique algéro-marocaine semblent donner à la puissance africaine restante, l'Afrique du Sud, la possibilité de dicter à l'UA (Tieku, 2013 : 5). Après avoir émergé comme une force influente après la fin de l'apartheid en 1994, l'Afrique du Sud a en effet joué un rôle de leader et fait taire les armes, au moins pendant un certain temps, au Burundi et en République démocratique du Congo. Même l'échec des tentatives de Kadhafi pour diriger l'UA vers les États-Unis d'Afrique peut être attribué au rejet par l'Afrique du Sud de la domination libyenne (Bayram, 2021/1). Juste (mais pas dans la même mesure) que le Nigeria, d'autre part, le rôle de leadership de l'Afrique du Sud a souffert des récents troubles internes, certains groupes comme la Confédération des employeurs d'Afrique du Sud établit des parallèles entre les conditions qui ont provoqué le printemps arabe et celles de l'Afrique du Sud, en se référant notamment au taux de chômage élevé (Swart, 2021). De plus, ce n'est pas une tâche facile pour l'Afrique du Sud d'avoir un impact massif sur un continent assiégé par des défis politiques, économiques et militaires (Louw-Vaudran, 2022).

Les relations turco-africaines avant et pendant le printemps arabe

Les changements dans l'équilibre des pouvoirs africains après le printemps arabe ont de multiples impacts sur les relations entre l'UA et la Turquie. Avant d'analyser ces impacts, il convient de noter que l'UA et ses relations avec la Turquie sont relativement nouvelles, mais le partenariat turco-africain est enraciné dans une longue continuité historique commençant par le règne des Toulounides et culminant dans la coopération ottomane-africaine contre l'expansion colonialiste européenne. L'héritage ottoman et l'influence religieuse dans les régions les plus reculées de l'Afrique, d'Agadez au Cap, sont encore rappelés.² Après une période de relative récession des contacts à l'époque républicaine, la Turquie et

² La Turquie se préoccupe de la préservation de cet héritage. Par exemple, la mosquée historique Ketchaoua à Alger et le palais du Sultanat d'Agadez au Niger ont été restaurés par l'Agence turque de coopération et de coordination. En outre, 15 descendants sud-africains du savant ottoman Ebubekir Efendi, envoyé au Cap en 1862, sont devenus citoyens turcs par décret présidentiel en août 2020 (Daily Sabah, 2020).

les pays africains se sont engagées dans une coopération si rapide que leurs relations ont explosé au cours des deux dernières décennies. Alors qu'elle ne couvrait que quelques villes d'Afrique du Nord au début des années 2000, Turkish Airlines dessert désormais 61 destinations à travers l'Afrique. Le nombre d'ambassades turques dans les capitales africaines et le nombre d'ambassades africaines à Ankara sont passés respectivement de 12 à 44 et de 10 à 38. La même période a également vu le boom du volume des échanges turco-africains de 5 à 35 milliards de dollars et la valeur totale des projets contractuels turcs en Afrique de 9 à 78 milliards de dollars, sans parler du fait que l'influence turque sur le marché africain de la défense est de plus en plus visible avec des véhicules de combat aérien sans pilote (Donelli, 2021; Tepeciklioğlu & Tepeciklioğlu, 2021).

La réussite de la Turquie à figurer parmi les principaux partenaires des États africains est motivée par une combinaison de facteurs internationaux, nationaux et individuels. Premièrement, alors que les puissances émergentes, en particulier la Chine, accordent de l'importance à tisser des liens avec les pays africains, la Turquie n'a pas voulu rester à la traîne de cette tendance vers l'Afrique et a ainsi intégré son initiative africaine à son intérêt plus large d'accéder au statut de puissance mondiale. Deuxièmement, la Turquie, sous le Parti de la justice et du développement depuis 2002, a atteint un environnement intérieur relativement stable, ce qui a permis au pays d'exercer plus de pouvoir de convaincre par le biais d'institutions étatiques telles que l'Agence turque de coopération et de coordination et d'augmenter sa capacité concurrentielle dans des domaines aussi critiques que le transport aérien et l'industrie de la défense. Troisièmement, l'Afrique occupe une place remarquable dans la vision globale du président turc Recep Tayyip Erdoğan qui a visité 30 pays africains à 53 reprises - plus que n'importe quel dirigeant non africain dans le monde (Bayram, 2021/3).

L'initiative africaine de la Turquie coïncide avec la volonté générale de l'Afrique d'adopter un nouveau paradigme de partenariat plus conforme aux priorités africaines et moins cynique que l'engagement occidental. La Turquie et l'UA partagent une approche contre-hégémonique dans la mesure où elles cherchent une réorientation du pouvoir vers la multipolarité. Il est évident à travers le célèbre slogan d'Erdoğan selon lequel « le monde est plus grand que cinq » en référence à la configuration non représentative du Conseil de sécurité de l'ONU, ainsi que la déclaration d'Erdoğan selon laquelle la Turquie et les membres de l'UA « doivent unir leurs forces pour que l'Afrique puisse être représentée au sein de la Conseil de sécurité comme il le mérite ». L'expression de la Turquie d'une vision commune avec l'Afrique pour un ordre mondial plus juste résonnent apparemment avec la perspective continentale, comme le souligne le président de la Commission de l'UA, Moussa Faki Mahamat : « Notre partenariat avec la Turquie ne concerne pas seulement l'Afrique mais le monde entier. Notre partenariat apportera des solutions aux grands problèmes mondiaux » (Abdu, 2021).

L'initiative africaine d'Ankara a été accueillie favorablement au sein de l'UA. La Turquie a rapidement promu son statut de pays observateur en 2005 à partenaire stratégique en 2008 et est devenue le 22e État non africain par ordre d'accréditation initiale auprès de l'UA. La Turquie est actionnaire de la Banque africaine de développement depuis 2013. Le sommet d'Istanbul en 2008 a été le premier événement qui a officialisé le partenariat turco-africain et défini les domaines de coopération allant de l'agriculture à la sécurité. La présence de représentants de 49 États africains témoigne de l'intérêt continental général pour l'offensive de charme turque. Les soulèvements en Afrique du Nord n'ont pas stoppé les rencontres afro-turques, puisque la première conférence ministérielle après le sommet d'Istanbul s'est tenue au milieu du printemps arabe en cours en 2011. Cependant, les parties ont apparemment jeté un voile sur les soulèvements, à l'exception d'un général référence à la situation en Libye. Ils ont salué « la formation d'un nouveau gouvernement de transition en Libye » et le retour du pays à l'UA « dans sa nouvelle ère » (MFA, 2011).

La Turquie était prête à se lancer dans une nouvelle politique africaine lorsque la vague de protestations dans le monde arabe s'est estompée fin 2012. Selon le ministère turc des Affaires étrangères, la politique d'initiative africaine a été « achevée avec succès » en 2013 et a été remplacée par la politique de partenariat avec l'Afrique par la suite. Le changement de politique a été suivi du deuxième sommet Afrique-Turquie en 2014 à Malabo où le 23e sommet de l'UA s'est tenu la même année. Un résultat notable de la rupture post-printemps arabe entre Ankara et Le Caire a été que l'Égypte n'a pas participé au deuxième sommet Afrique-Turquie. En signe de la détente récente, le vice-ministre égyptien des Affaires étrangères a assisté au troisième sommet Afrique-Turquie à Istanbul en 2021, après que des diplomates égyptiens et turcs aient organisé des séries de consultations exploratoires dans le but de

normaliser les relations. Pour l'Égypte, les principaux enjeux étaient l'implication de la Turquie en Libye et le soutien aux Frères musulmans (Egypt Today, 2021).

Les impacts plus larges de la rivalité Ankara-Le Caire

Bien que les contacts réguliers entre l'UA et la Turquie n'aient pas été interrompus par le printemps arabe, le cas égyptien montre que les développements post-printemps arabe ont eu un impact de diverses manières sur les relations de la Turquie avec certaines puissances de l'UA. Le fossé politique entre Ankara et Le Caire après l'éviction du premier président égyptien démocratiquement élu Mohamed Morsi, par exemple, a déclenché les tentatives de l'Égypte de contrer l'influence turque croissante à la fois en Méditerranée orientale et dans le bassin du Nil. Les contacts vigoureux du Caire avec le Burundi, Djibouti, le Kenya, la Somalie, le Soudan du Sud et l'Ouganda avaient un double objectif : contenir Addis-Abeba, d'une part, et limiter l'impact régional d'Ankara, d'autre part (Hanafi, 2021).

De plus, la Turquie a été entraînée dans une rivalité géopolitique interafricaine lorsque l'Égypte a affirmé que la Turquie avait offert son expertise à l'Éthiopie concernant le GBRE (World Bulletin, 2014). L'accord de coopération militaire entre la Turquie et l'Éthiopie en août 2021, couplé aux informations non confirmées selon lesquelles des drones turcs ont été utilisés dans le conflit du Tigré (Sabbagh, 2021), n'a rendu la normalisation Ankara-Le Caire réalisable. La Turquie a probablement remarqué que son implication perçue dans le différend GBRE ou la crise du Tigré nuirait davantage à ses relations avec l'Égypte et n'améliorerait pas l'image de la Turquie au sein de l'UA. L'Égypte peut être également consciente des dommages mutuels si elle continue d'hostiliser la Turquie. Par conséquent, la non-ingérence d'Ankara dans les affaires africaines est pratique pour mettre fin à la rivalité mutuellement préjudiciable entre la Turquie et l'Égypte et pour mettre en évidence l'agence africaine conformément au mantra « Solutions africaines aux problèmes africains ».

C'est un fait que l'agence africaine peut échouer en cas de besoin, et cet échec ouvre la voie à des interventions de tiers. L'implication turque en Libye et la confrontation avec l'Égypte peuvent être considérées comme un résultat indirect de la capacité limitée de l'UA à intervenir et à mettre en œuvre le mandat qu'elle s'est assigné (Murithi, 2012 : 83-88). Le soutien d'Ankara au gouvernement libyen internationalement reconnu à Tripoli a été contesté par l'Égypte, ainsi que par l'Arabie saoudite, les Émirats arabes unis (EAU), la France et la Russie, qui ont soutenu l'homme fort militaire rival Khalifa Haftar. Tripoli et Ankara sont liés par leur accord de sécurité de novembre 2019 donnant à la Turquie le droit de stationner des troupes en Libye, tandis que Le Caire n'a pas beaucoup d'autres options que la diplomatie pour contrer les conséquences réelles de l'accord en question (Fetouri, 2021). L'intervention de la Turquie en 2019-2020 explique la résilience du gouvernement de Tripoli jusqu'à présent. De ce point de vue, la Turquie semble avoir saisi l'opportunité de renverser la vapeur en s'impliquant activement dans la crise libyenne. Néanmoins, la récente discorde entre Fathi Bashagha et Abdul Hamid Dbeibah, qui ont tous deux de bons liens avec Ankara, indique que le rôle de la Turquie dans le pays est remis en question par la lutte de pouvoir en cours. Tout comme dans le cas de l'Éthiopie, les conflits prolongés en Libye ont montré que la rupture Ankara-Caire est mutuellement préjudiciable et a un impact négatif sur les processus politiques en Libye.

Changements géopolitiques au Sahel et Maghreb

La région du Sahel est de plus en plus précaire en raison des mécanismes d'escalade et de diffusion liés à la guerre civile post-printemps arabe en Libye (Shaw, 2013 : 199-210). La déception croissante face à l'échec de la France à prévenir l'insécurité régionale a poussé la Turquie à se présenter comme un partenaire sécuritaire alternatif, et les États musulmans du Sahel ont accueilli favorablement l'offre turque. Le Niger, par exemple, a signé un accord de coopération militaire avec la Turquie en juillet 2020 et est devenu le premier client étranger de l'avion d'entraînement turc Hürkuş l'année suivante (Özberk, 2021).

Quant au Mali, la rencontre entre le ministre turc des Affaires étrangères Mevlüt Çavuşoğlu et le chef de la junte Assimi Goita à la suite du coup d'État de septembre 2020 indique que les développements de l'après-printemps arabe ont appris à la Turquie une leçon en termes de ne s'engager dans aucune confrontation idéologique car elle fait avec l'Égypte après le coup d'État contre Morsi. Bien que cette position réaliste envers le coup d'État au Mali devrait normalement créer des défis concernant la perception de la Turquie à la fois dans la région et sur le continent puisque la politique du pays contredit

les annonces de la CEDEAO de fermer les frontières avec le Mali et de l'UA de suspendre le Mali l'adhésion, il semble que la Turquie ait jusqu'ici amassé la bienveillance de nombreux Sahéliens qui disent avoir plus en commun avec la Turquie qu'avec la France, la Russie ou la Chine. Le lien commun le plus fort est l'islam. Ils préfèrent voir « des pays musulmans comme la Turquie jouer un rôle plus actif dans la résolution des conflits » et pensent que les accords de défense avec la Turquie « seront d'une grande aide pour améliorer la sécurité » (Armstrong, 2021). Les perceptions favorables envers la Turquie au Sahel sont en accord avec les résultats au niveau continental de l'enquête AfricaLeads 2021 selon laquelle la Turquie se classe sixième parmi les partenaires les plus bénéfiques de l'Afrique. Il convient de noter que la Turquie n'est pas le seul pays musulman qui s'est construit une image favorable au Sahel en particulier et en Afrique en général. Les Émirats arabes unis, par exemple, se classent au huitième rang dans l'enquête AfricaLeads 2021. Abu Dhabi a développé des liens étroits avec les institutions militaires du Soudan et de la Mauritanie où il tente de reproduire le « modèle égyptien » pour contenir la menace perçue des mouvements islamistes (Samaan, 2021).

La rivalité historique entre l'Algérie et le Maroc a été un autre test pour les relations turco-africaines avant et après le déclenchement du printemps arabe. Des représentants du Front Polisario soutenu par l'Algérie ont tenté en vain de rencontrer des responsables turcs à Ankara lors de l'adhésion non permanente de la Turquie au Conseil de sécurité de l'ONU en 2009-2010 (Cumhuriyet, 2009). Le printemps arabe n'a pas affecté la position de la Turquie concernant le conflit du Sahara occidental. Lors de sa visite au Maroc en juin 2013, Erdoğan a réaffirmé que la Turquie ne reconnaît pas le Front Polisario et la République arabe sahraouie démocratique (Arbaoui, 2013). On peut s'attendre à ce que le fait que la RASD soit un État membre de l'UA affecte négativement les relations UA-Turquie, mais le soutien de principe de la Turquie à l'intégrité territoriale du Maroc semble être cohérent avec le changement politique post-printemps arabe au sein de l'UA en faveur de Rabat, compte tenu du fait que plus de la moitié des membres de l'UA ont appelé à la suspension de l'adhésion de la RASD à l'UA en 2016. Pourtant, la position pro-Rabat d'Ankara pourrait compromettre les relations amicales de la Turquie avec l'Algérie. La Turquie parvient pour l'instant à maintenir son rapprochement stratégique avec l'Algérie intact (Toumi, 2021), même après l'accord de Rabat avec Ankara en avril 2021 pour acheter des drones turcs au milieu des tensions accrues avec Alger, ce dernier accusant le Maroc d'avoir mené une frappe de drones sur des camions algériens au Sahara occidental (Mitzer et Oliemans, 2021).

Conclusion

L'Afrique a subi de profonds changements politiques et économiques au cours de la présence croissante de la Turquie sur le continent. Le printemps arabe peut être considéré comme un tournant dans l'évolution du paysage continental. Le Caire et Tripoli, deux puissances importantes au sein de l'UA, ont été mis à l'écart pendant un certain temps après le déclenchement du printemps arabe. Addis-Abeba, siège de l'UA, a apparemment capitalisé sur ce changement et a défié l'hégémonie égyptienne dans le bassin du Nil, qui a accompagné une guerre civile en Éthiopie même. Le Maroc, exception dans le printemps arabe, a relativement accru son influence au sein de l'UA vis-à-vis de l'Algérie. Les puissances africaines restantes, le Nigeria et l'Afrique du Sud, sont devenues de nouveaux dirigeants potentiels de l'UA, bien que leur influence continentale souffre de quelques troubles internes.

Un témoignage du fait que la Turquie suit des changements au sein de l'UA est l'engagement progressif d'Ankara avec les deux puissances africaines émergentes, le Nigeria et l'Afrique du Sud. Après le printemps arabe, le président Erdoğan a visité chaque pays à deux reprises et signé de nombreux accords de coopération avec eux. D'ailleurs, l'axe du Caire-Riyad-Abou Dhabi qui a contesté l'influence d'Ankara en Libye et en Somalie après le printemps arabe s'affaiblit avec les étapes de normalisation diplomatique. Cela ne veut pas dire qu'ils cesseront la concurrence dans d'autres parties de l'Afrique. Le vide du pouvoir attendu au Sahel après le retrait partiel des forces françaises, par exemple, offre une opportunité non seulement à la Turquie mais aussi à la Russie et aux États arabes du Golfe de s'affirmer dans la région. Le principal défi de la Turquie est donc de se positionner fermement dans cette nouvelle rivalité régionale.

BIBLIOGRAPHIE

- ABDU, Sadik Kedir (2021), "African Union chief urges Africa-Turkey cooperation against terrorism", Agence Anadolu, <https://www.aa.com.tr/en/africa/african-union-chief-urges-africa-turkey-cooperation-against-terrorism>, 18.11.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).
- ADESHOKHAN, Oluwatosin (2020), "Is this Nigeria's Arab Spring moment?", Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/2020/11/02/is-this-nigerias-arab-spring-moment/>, 02.11.2020 (La date d'accès: 30.10.2022).
- AFRICALLEADS (2021), Baromètre CIAN des leaders d'opinion en Afrique, réalisé par IMMAR, Troisième édition 2020/2021, Conseil français des investisseurs en Afrique.
- APS (2022), "Suspension of Zionist entity, diplomatic victory for Algeria and AU values", Algeria Press Service, <https://www.aps.dz/en/algeria/42720-suspension-of-zionist-entity-diplomatic-victory-for-algeria-and-au-values>, 07.02.2022 (La date d'accès: 30.10.2022).
- ARBAOUI, Larbi (2013), "Turkey doesn't and will never support Polisario Front: Erdogan", Morocco World News, <https://www.morocroworldnews.com/2013/06/93232/turkey-doesnt-and-will-never-support-polisario-front-erdogan>, 03.06.2013 (La date d'accès: 30.10.2022).
- ARMSTRONG, Hannah (2021), "Turkey in the Sahel", International Crisis Group, <https://www.crisisgroup.org/africa/sahel/turkeysahel>, 27.08.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).
- BANERJEE, Arpan (2017), "Moroccan Entry to the African Union and the Revival of the Western Sahara Dispute", Harvard International Law Journal 59, p. 33-37.
- BAYRAM, Mürsel (2021/1), "Bir Kıtasa Bütünleşme İdeali Olarak Afrika Birliği", Kriter Dergisi 63.
- BAYRAM, Mürsel (2021/2), "II. Ramses'ten Sisi'ye Mısır Diplomasisi", Mağrib Diplomasisi: Kuzey Afrika Devletlerinin Dış İlişkiler Tarihi, ed. Mürsel Bayram, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- BAYRAM, Mürsel (2021/3), "Türkiye-Afrika İş Birliği: Üçüncü Bir Yol Mümkün mü?", SETA Analise 358.
- BOUKARI-YABARA, Amzat (2019), « L'ombre d'un printemps africain », Le retour des populismes: L'état du monde, éd. Bertrand Badie, La Découverte, Paris, p. 208-214.
- BOUKHARS, Anouar (2019), "Reassessing the Power of Regional Security Providers: the Case of Algeria and Morocco", Middle Eastern Studies 55 (2), p. 242-260.
- CUMHURİYET (2009), "İşte Dışişleri'nin çifte standardı", <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/iste-disislerinincifte-standardi-57664>, 24.04.2009 (La date d'accès: 30.10.2022).
- DAILY SABAH (2020), "Ottoman descendants in South Africa get Turkish citizenship", <https://www.dailysabah.com/arts/ottoman-descendants-in-south-africa-get-turkish-citizenship/news>, 17.09.2020 (La date d'accès: 30.10.2022).
- DONELLI, Federico (2021), Turkey in Africa: Turkey's Strategic Involvement in Sub-Saharan Africa I. B. Tauris, London.
- DURÁN, Marién & BADOS, Victor (2017), "The Political and Security Repercussions of Islamic State in the MENA Region", Political Change in the Middle East and North Africa: After the Arab Spring, ed. Inmaculada Szmolka, Edinburgh University Press, Edinburgh, p. 281-300.
- EGYPT TODAY (2021), "Egypt participates in Turkey-Africa Partnership meetings", <https://www.egypttoday.com/Article/1/111005/Egypt-participates-in-Turkey-Africa-Partnership-meetings>, 18.12.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).
- FETOURI, Mustafa (2021), "How improved Ankara-Cairo ties reflect positively on Tripoli", Middle East Monitor, <https://www.middleeastmonitor.com/20210513-how-improved-ankara-cairo-ties-reflect-positively-on-tripoli/>, 13.05.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).
- HANAFI, Mohammad (2021), "Egypt boosts ties with Burundi - with eye on Turkey", Al Monitor, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/02/buruni-africa-egypt-turkey-expansion-effect.html>, 23.02.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).

- LOUW-VAUDRAN, Liesl (2020), "South Africa's balancing act in the AU", Africa Portal, <https://www.africaportal.org/features/south-africas-balancing-act-au/>, 31.01.2020 (La date d'accès: 30.10.2022).
- MECHBAL, Jamal Eddine (2021), "Algeria, SADR and the African Union", Atalayar, <https://atalayar.com/en/blog/algeria-sadr-and-african-union>, 31.12.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).
- MFA (2011), "The First Ministerial Review Conference of the Turkey-Africa Cooperation, December 16, 2011, İstanbul", <https://www.mfa.gov.tr/the-first-ministerial-review-conference-of-the-turkey-africa-cooperationdecember-16-2011.en.mfa> (La date d'accès: 30.10.2022).
- MITZER, Stijn & OLIEMANS, Joost (2021), "Morocco's Bayraktar TB2 UCAVs Break Cover", Oryxspioenkop, <https://www.oryxspioenkop.com/2021/11/moroccos-bayraktar-tb2-ucavs-break.html>, 05.11.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).
- MURITHI, Tim (2021), "The African Union and the Libya Crisis", Journal of African Union Studies 1 (1), p. 83-88.
- OSAGHAE, Eghosa E. (1998), *The Crippled Giant: Nigeria since Independence*, Hurst & Co, London.
- OSAKWE, Chukwuma (2014), "The Arab Spring and Its Implications for Nigerian National Security", Journal of Politics and Law 7 (1).
- OSMAN, Inès (2021), "Algeria: The Arab Spring's Late Bloomer?", The Tahrir Institute for Middle East Policy, <https://timep.org/commentary/analysis/algeria-the-arab-springs-late-bloomer/>, 02.09.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).
- ÖZBERK, Tayfun (2021), "Niger becomes first foreign customer of Turkey's Hurkus aircraft", Defense News, <https://www.defensenews.com/air/2021/11/19/niger-becomes-first-foreign-customer-of-turkeys-hurkusairstcraft/>, 19.11.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).
- RAMANI, Samuel (2021), "Russia and the GERD: An uneasy balancing act", Middle East Institute, <https://www.mei.edu/publications/russia-and-gerd-uneasy-balancing-act>, 16.08.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).
- SABBAGH, Dan (2021), "Ethiopia-Turkey pact fuels speculation about drone use in Tigray war", The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/04/ethiopia-turkey-pact-fuels-speculation-about-drone-usein-tigray-war>, 04.11.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).
- SAMAAN, Jean-Loup (2021), "The United Arab Emirates in Africa: The Partly Thwarted Ambitions of a New Regional Player", Notes de l'Ifri, <https://www.ifri.org/en/publications/notes-de-lifri/united-arabemirates-africa-partly-thwarted-ambitions-new-regional>, 13.09.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).
- SEYMOUR, Richard, "Istanbul park protests sow the seeds of a Turkish spring", The Guardian, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/may/31/istanbul-park-protests-turkish-spring>, 31.05.2013 (La date d'accès: 30.10.2022).
- SHAW, Scott (2013), "Fallout in the Sahel: the Geographic Spread of Conflict from Libya to Mali", Canadian Foreign Policy Journal 19 (2), p. 199-210.
- SKJERDAL, Terje (2016), "Why the Arab Spring Never Came to Ethiopia", Participatory Politics and Citizen Journalism in a Networked Africa: A Connected Continent, éd. Bruce Mutsvairo, Palgrave Macmillan, Houndmills.
- SOROUR, Abir (2021), "Ethiopia-Tigray: What does Egypt stand to gain or lose from the one-year war?", The Africa Report, <https://www.theafricareport.com/143814/ethiopia-tigray-what-does-egypt-stand-to-gain-or-lose-fromthe-one-year-war/>, 05.11.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).
- SWART, Nadya (2021), "Cofesa calls for an Africa Spring – The SA population is ripe for a revolution", BizNews, <https://www.biznews.com/africa/2021/10/05/africa-spring>, 05.10.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).

- TANKO, Aliyu (2021), "Nigeria's security crises - five different threats", BBC, <https://www.bbc.com/news/world-africa-57860993>, 19.08.2021 (La date d'accès: 30.10.2022).
- TEPECİKLİOĞLU, Elem Eyice & TEPECİKLİOĞLU, Ali Onur (éds.) (2021), *Turkey in Africa: A New Emerging Power?*, Routledge, New York.
- TIEKU, Thomas Kwasi (2013), "South Africa and the African Union", *The African Union in Light of the Arab Revolts: An Appraisal of the Foreign Policy and Security Objectives of South Africa, Ethiopia and Algeria*, éd. Mikael Eriksson & Linnéa Gelot, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala.
- TOUMI, Abdennour (2021), "How Algeria-Turkey ambitious strategic rapprochement will affect France's Sahel policy?", *Insight Turkey* 23 (4).
- WORLD BULLETIN (2014), "Egypt minister slams Turkey for role in Ethiopia dam", <https://worldbulletin.dunyabulteni.net/africa/egypt-minister-slams-turkey-for-role-in-ethiopia-dam-h128729.html>, 12.02.2014 (La date d'accès: 30.10.2022).
- YERKES, Sarah (2016), "Why Morocco's latest protests will not usher in another Arab Spring", *The Lawfare Insitute*, <https://www.lawfareblog.com/why-moroccos-latest-protests-will-not-usher-another-arab-spring>, 02.11.2016 (La date d'accès: 30.10.2022).

HIGHER EDUCATION CROSSING BORDERLANDS: EXPERIENCES FROM SOMALILAND AND ETHIOPIA

RESEARCH ARTICLE

Doç. Dr. Mohamed OSMAN GUUDLE

Admas University Hargeisa
mohamedguudle@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5668-4016
R.A. Muha Mohamoud OMAR
Admas University Hargeisa
safamuha35@gmail.com

Gönderim Tarihi: 04.11.2022 Kabul Tarihi: 17.12.2022

Alıntı: GUUDLE, M. O. & OMAR, M. M. (2022). Higher Education Crossing Borderlands: Experiences From Somaliland And Ethiopia, *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 18-26.

DOI: 10.54132/akaf.1199281

ABSTRACT: There is a growing realization of the crucial role cross-border tertiary education may play in strengthening national capability and promoting intercultural understanding and Economic Development. Somaliland was struggling to rebuild its infrastructure after years of civil war with Somalia, it opened its first university in 1998 and has been steadily expanding its higher education system since then. While significant challenges remain, higher education is thriving as thousands of high school graduates place their hopes in the country's universities and colleges each year. Cross-border higher education (CBHE) then is becoming more and more prominent in many countries' border strategies, although this does not seem to have increased the connection between the communities of education and trade policymakers. This lack of engagement leads to numerous missed opportunities to leverage trade and economic development resources to enhance international education endeavours and vice versa. Unquestionably, there is an increasing interest in cross-border tertiary education for a variety of reasons. These variables include modifications to student mobility, program mobility, the provision of long-distance education, and the general trend of rising student enrolments (Chetro-Szivos, 2010). Cross-border tertiary education is becoming more popular, but the reasons go beyond shifting student demographics and innovative delivery strategies. Many academics contend that the intellectual development of a nation's people can influence social and economic progress within that nation. Using a mixed methods approach, this paper critically explores Cross- Border Higher Education and the local economic development, using in-depth interviews, oral data, and reports from government institutions, research centres, and educational establishments in Somaliland and Ethiopia, the experiences from Somaliland were elaborated deeply.

Keywords: Cross Border Education, HEIs, Somaliland, Ethiopia, Human Capital, Economic Development

Sınır Ötesi Yükseköğretim : Etiyopya ve Somaliland Deneyimleri

ÖZ: Sınır ötesi yükseköğretimin ulusal kapasiteyi güçlendirmede ve kültürlerarası anlayışı ve Ekonomik Kalkınmayı teşvik etmede oynayabileceği önemli rolün giderek daha fazla farkına varılmaktadır. Somaliland, Somali ile yıllar süren iç savaştan sonra altyapısını yeniden inşa etmek için mücadele ediyordu, ilk üniversitesini 1998'de açtı ve o zamandan beri yükseköğretim sistemini istikrarlı bir şekilde genişletiyor. Önemli zorluklar devam etse de, binlerce lise mezunu her yıl ülkenin üniversitelerine ve kolejlerine umut bağladıkça yüksek öğretim geliyor. Sınır ötesi yüksek öğretim (CBHE), o zaman birçok ülkenin sınır stratejilerinde giderek daha fazla öne çıkıyor, ancak bu, eğitim toplulukları ve ticaret, politika yapımcıları arasındaki bağlantıyı artırmamış gibi görünüyor. Bu katılım eksikliği, uluslararası eğitim çabalarını geliştirmek için ticari ve ekonomik kalkınma kaynaklarından yararlanmak için çok sayıda kaçırılmış fırsata yol açar ve bunun tersi de geçerlidir. Kuşkusuz, çeşitli nedenlerle sınır ötesi yükseköğretime artan bir ilgi vardır. Bu değişkenler, öğrenci hareketliliğindeki değişiklikleri, program hareketliliğini, uzun mesafeli eğitimin sağlanmasını ve artan öğrenci kayıtlarının genel eğilimini içerir (Chetro-Szivos, 2010). Sınır ötesi yükseköğretim daha popüler hale geliyor, ancak bunun nedenleri öğrenci demografisini ve yenilikçi dağıtım stratejilerini değiştirmenin ötesine geçiyor. Pek çok akademisyen, bir ulusun halkının entelektüel gelişiminin o ulustaki sosyal ve ekonomik ilerlemeyi etkileyebileceğini iddia ediyor. Karma yöntem yaklaşımının kullanıldığı bu makalede, Somaliland ve Etiyopya'daki devlet kurumları, araştırma merkezleri ve eğitim kurumlarından gelen derinlemesine görüşmeler, sözlü veriler ve raporlar kullanılarak Sınır Ötesi Yüksek Öğretim ve yerel ekonomik kalkınma eleştirel bir şekilde ele alınıyor. Somaliland derin bir şekilde detaylandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sınır Ötesi Eğitim, Yüksek Öğretim Kurumları, Somaliland, Etiyopya, Beşeri Sermaye, Ekonomik Kalkınma

Introduction

For more than 30 years, Somaliland has been a self-governing entity, yet no foreign country recognizes its claim to independence. Some Scholars argue that Somaliland tastes and smells like a state, and has operated as an independent one (Guudle, 2019; Hansen & Bradbury, 2007). In addition to establishing two branches of government, an executive branch, a court system, ministries, a police force, and a military force, Somaliland has also held regional and national elections for both the positions of president

and parliamentary (Bradbury et al., 2003; Guudle, 2019). Data on Somaliland, separate from Somalia, are limited due to the lack of current research, government resources, and census infrastructure (Jones, 2014, 2016). Where data is available for the broader Somalia, some limited numbers are reported.

The late 1800s marked the beginning of Somaliland's existence as a separate territory of Somalia. The region was a British protectorate until 1960, when it joined the rest of modern-day Somalia, which had previously been governed by Italy. Early on, the union experienced difficulty because of Somaliland's opposition to the concentration of authority in the country's south (CFR,2018)¹.

In Somaliland, educational indicators point to 'crisis' conditions. Ethiopia and Kenya have out-of-school rates of 16% and 13%, respectively. Somaliland lags with 54% of primary-aged children not attending school. Investment in education in Somaliland lags far behind that of its neighbours, accounting for only 2.6% of national GDP and 7.2% of the government budget. Ethiopia, on the other hand, spent 4.7% of its GDP and 25% of its national government budget on education. Because of the insecurity of the Somaliland context, a significant portion of the national budget is devoted to police and security forces (Bradbury et al., 2003; Brazhalovich et al., 2016; Lochery, 2012). Even amid this dire socioeconomic situation, there has been significant growth in higher education over the last two decades (Jhazbhay, 2003; Johnson & Smaker, 2014)

There is no denying that there is an increasing interest in cross-border tertiary education. These variables include shifts in student mobility, program mobility, long-distance learning, and the general trend of rising student enrollments. Cross-border tertiary education, however, is gaining more attention for reasons other than shifting student demographics and innovative delivery approaches. Greater recognition of the crucial role cross-border tertiary education may play in strengthening intercultural understanding and creating national capacity (Chetro-Szivos, 2010; Guudle, 2022; World Bank, 2007).

Many academics contend that the intellectual development of a nation's people can influence social and economic progress within that nation. The potential of cross-border education should be carefully considered along with several other modern trends. Cross-border postsecondary education has become important and, in some cases, a requirement as a result of the globalization of economies, the transition from an industrial to a knowledge-based society, and the internationalization of education. Cross-border tertiary education is not a recent development because there has long been a tradition of knowledge and student exchange that dates back many centuries. But over the past two decades, there has been a major increase in cross-border tertiary education, largely as a result of changes in the physical and online modalities of instruction (Stella, 2006).

Table 1.

Demographic information for the Horn of Africa compared to Somaliland

¹ See details (CFR, 2018) <https://www.cfr.org/background/somaliland-horn-africas-breakaway-state> accessed Nov 30th 2022

Table 1. Demographic information for the Horn of Africa (UNESCO, 2011; MoEHE-Somaliland, 2012).

	Somalia/ Somaliland	Djibouti	Kenya	Ethiopia
Total population (000)	3,500a (est. 2014)	906	41,610	84,340
Annual population growth rate (%)	1.75	1.9	2.7	2.1
Population 0–14 years (%)	44	35	42	41
Rural population (%)	62.3	23	76	83
Total fertility rate (births per woman)	6.08	3.7	4.7	4
Infant mortality rate (0/00)	100	72	48	52
Life expectancy at birth (years)	52	58	57	59
GDP per capita (PPP) US\$ (2009)	600 (2010 est.) ^b	2 296	1 710	1 109
GDP growth rate (%) (2009)	2.6 (2012 est.)	5	4.4	7.3
Children of primary school-age who are out of school (%)	54 (2012) ^a	48	16 (2009 est.)	13 (est.)
Pre-primary (GER)	n/a	4	43 (2002)	5
Primary (GER)	n/a	59	91 (2002)	106
Secondary (GER)	10 (est. 2012) ^a	36	41 (2002)	38
Tertiary (GER)	<5 (est. 2014) ^a	5	3 (2002)	8
Pupil/teacher ratio (primary)	n/a	35	47 (2009 est.)	55
Public expenditure on education				
as % of GDP	2.6 (est. 2012) ^a	8.4 (2007)	6.7 (2010)	4.7 (2010)
as % of total government expenditure	7.2 (est. 2012) ^a	22.8 (2007)	17.2 (2010)	25.4 (2010)

Notes. All values are for 2011 unless otherwise stated; Somaliland has little published information separate from Somalia

^a Indicates Somaliland and not Somalia.

^b Actual GDP per capita for Somaliland estimated at \$347 per year.

Source: (Jones, 2016)

Table 2.

Somaliland GDP by expenditure prices

Table 1: GDP by expenditure, current prices, million US Dollars

Expenditure items	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Household final consumption	1,755	1,949	2,067	2,325	2,475	2,421	2,579	3,135	3,378
Government final consumption	103	125	144	163	175	215	220	240	231
Gross fixed capital formation	156	193	238	283	328	373	438	512	426
Exports of goods and services	393	419	487	392	340	203	229	273	229
Minus: Imports of goods & services	574	671	768	864	961	1,058	1,189	1,347	1,337
GDP at purchasers' prices	1,834	2,014	2,168	2,298	2,356	2,154	2,278	2,813	2,927
GDP per capita, US Dollars	544	582	609	628	626	557	573	688	697
GDP, purchasers' prices, billion SLS	11,752	13,645	15,144	17,167	17,632	19,769	23,079	24,584	25,270
GDP per capita, Somaliland Shilling	3,448	3,940	4,254	4,690	4,686	5,111	5,804	6,014	6,014
Exchange rate	6,409	6,774	6,985	7,471	7,485	9,177	10,133	8,739	8,634

Source: (MoFD, Somaliland, 2020)

The majority of Somaliland's universities rely heavily on tuition revenue for administration and upkeep.² Government authorities, therefore, have limited ability to supervise and manage structural operations across the nation's higher education institutions. Quality standards may not always be met because some people think that some universities have an abundance of funding for students' education while they think that issues with student achievement are caused by inefficiency on the part of school administrators or a lack of motivation on the part of teachers (who are underpaid for many months) and students (Field Notes, 2022). Due to Somaliland's unrecognized economy, subpar infrastructure, severe taxation, and lack of significant economic investment, it is challenging to rebuild education and more specifically higher education. Government still relies on a limited number of local and regional actors who produce and consume less, which limits government revenue, as it has not yet attracted major players in the global economy.³ The government must increase economic possibilities and give the populace the negotiating power needed for education openness and accountability at all levels (Reyna, 2003).⁴

Another risk is that development assistance for cross-border education will decrease for all countries as some donor nations turn cross-border education into an export industry. In low-income countries, commercial cross-border education is unlikely to develop unless there is a sizable upper middle class. The use of trade agreements like the General Agreement on Trade in Services should be taken into consideration if a nation decides to include commercial cross-border education in its capacity-building strategy. (Tazebew & Kefale, 2021; World Bank, 2007).⁵

Table 3.

Frame Work for Cross-Border Higher Education

Category	Forms and conditions of mobility		
	Development	Educational	Commercial
	Cooperation	Linkages	Trade
People Students Professors/scholars Researchers/ Experts/consultants	↓	Semester/year abroad Full degrees Field/research work Internships Sabbaticals Consulting	
Programmes Course, programme sub-degree, degree, post graduate	↓	Twinning Franchised Articulated/validated Joint/double award Online/distance	
Providers Institutions Consortia Companies	↓	Branch campus Virtual university Merger/acquisition Independent institutions	
Projects Academic projects Services	↓	Research Curriculum Technical assistance Educational services	

Source: Knight, (2005b)

There is no agreed-upon concept of quality in tertiary education, and there is no agreed-upon standard by which it may be assessed. However, the Bologna Process' influence and the requirement for coordinating learning and recognizing credentials for mobility have made quality assurance crucial as a tool

² Interview with local university management staff, July 28th 2022

³ an interview with Ethiopian academic, July 28th, 2022

⁴ See also <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20100903174336536> Accessed July 28th 2022

⁵ for Berbera Corridor, see Tazebew & Kefale, (2021)

to provide uniform measurements and inform stakeholders. On procedures for quality assurance, there is unmistakable convergence, and there is growing consensus on the fundamentals of ethical behaviour. However, because each country's setting is distinct, each country has its own goals for quality assurance, such as safeguarding customers from subpar products or promoting excellence.

The enormous increase in student enrolments in environments with LEDCs has prompted a variety of responses from educational scholars, theorists, and planners who focus on higher education in Africa. As previously said, the SSA still trails most other regions of the world in terms of enrolments in higher education, but that doesn't imply there hasn't been remarkable progress. Focus is given to the globalization of higher education in this chapter, with a special emphasis on "excellent" dialogues and "world-class" academic publications.

These are crucial pillars for both academics who oppose changes to the fundamental principles of academic freedom and learning that have been institutionalized in the academic profession and for those who need to understand the economic, social, and political responses that are driving higher education's continued expansion. Diversification of university types and the emergence of ranking systems are other topics that are strongly related to the shift in higher education from elite to mass in different parts of the world, and this study also considers these topics.

Methods

The study employs a mixed-methods approach, or what some could refer to as critical realism or "pragmatism" (Jones, 2011; Creswell, 2014). To reduce the drawbacks of studies using just one approach, the critical realism worldview in social science research allows for different modes of "knowing" while simultaneously incorporating the idea that there is an objective reality that can be examined and "known." (Jones, 2014, 2016).

The pragmatic worldview in social science, according to Creswell (2013), is "not dedicated to any one system of philosophy and reality. This is true for mixed-methods research since researchers frequently use both quantitative and qualitative presumptions in their work (p. 11).

This research paradigm produces several types of data that are appropriate for various types of research questions for a study of cross-border higher education and Somaliland perspectives, an area in which hardly any research has been done. From field data, "rational theoretical abstraction" of points of view is developed. Deep insights into the "mechanisms" or factors that influence cross-border higher education, internationalization, training, and economic development are gained from interview data and study-specific observation.

To create a more comprehensive model of organizational quality and goals, qualitative data collected through interviews and observations are crucial (Maxwell, 2005; Somekh & Lewin, 2011; Creswell, 2014; Materu, 2007; Bunting & Cloete 2012). The protocol for semi-structured interviews was applied. The qualitative analyses of the study are also influenced by the researcher's field notes made throughout months of data collection, interviews, and experience working as a professor in Somaliland since 2010 (Jones, 2014). In Somaliland and Ethiopia, official universities or government offices provided some of the documentation needed for analysis. For case studies, Yin (2009) states that "the most crucial use of documents is to corroborate and supplement evidence from other sources" (Yin, 2009)

Cross Border Higher Education Literature

One thing to keep in mind is that in quality assurance circles, the words "cross-border education" and "transnational education" are used interchangeably. Since the UNESCO-OECD Guidelines for Quality Provision in Cross-Border Higher Education (UNESCO, 2005), also known as the UNESCO Guidelines, use the term cross-border, and because this paper has a particular focus on those guidelines, the term "cross-border education" will also be used in the discussion that follows. (Stella, 2006; The World Bank, 2002) In the context of tertiary (or higher) education, cross-border tertiary education refers to the movement of individuals, program providers, curricula, projects, research, and services across national jurisdictional borders. A subset of educational internationalization, cross-border education can be a component of business endeavours, academic exchange programs, and projects including development cooperation (World Bank, 2007).

Although student mobility is still quite modest, it has increased significantly over the previous ten years. Through academic alliances, franchising, the establishment of branch campuses, and other arrangements, the supply of higher education abroad has also increased dramatically. In both developed and emerging economies, these shifts present significant challenges for stakeholders in education policy. (Chetro-Szivos, 2010; Collier & Hoeffler, 2004). Recently, development policies have placed a lot of focus on basic education, sometimes at the expense of tertiary education's significance for capacity development. Capacity development is the process through which individuals, groups, and society as a whole create, adapt, and sustain capacity over time, i.e., the capacity to successfully manage their affairs. The growth of one's capacity is influenced by a variety of factors, including the acquisition of high-level skills and progress monitoring. By preparing a nation's workforce in all pertinent sectors, tertiary education aids in capacity development.

Some nations could use the experience and knowledge of other nations to improve the quality of their university education systems since they lack the domestic capacity to accommodate all of their demand for tertiary education. Cross-border education can frequently assist in the rapid expansion of a tertiary education system and the growth of the nation's pool of highly trained human capital. With the help of partnerships at the institutional and system levels, it also provides academics and institutions with a benchmark for the caliber and applicability of their services and can result in organizational learning. Last but not least, it expands the variety and options available in domestic systems, which might encourage healthy competition and raise quality. (Leonard & Samantar, 2011; Ministry of National Planning and Development Republic of Somaliland, 2011; Musa et al., 2021).

The mobility of scholars and students has long been a component of national capacity-building plans. They should now think about the circumstances in which the mobility of institutions and programs could have beneficial spillover effects in their particular setting. Donor organizations had to think about how they could aid nations in gaining from international schooling.⁶

Cross-border tertiary education can help develop capacity, but it is not a cure-all. It can also have a negative impact on capacity development: the quality of foreign programs may be low, even if their domestic counterparts are well recognized, and rogue providers may use a foreign crest to operate more easily; foreign provision may be merely imported capacity with no impact on the local system and its development; student mobility and the acquisition of foreign qualifications may result in brain drain rather than an increase in the stock of qualified students. (Maxwell & Majid, n.d.; World Bank, 2007).

According to some academics, cross-border tertiary education may also fail to boost capacity because it is too narrow in scope to make a significant difference. Finally, unless it is financed by donor organizations, cross-border education may not always be an inexpensive alternative and hence a feasible choice in some situations due to income and cost of living differences.⁷

Since development aid and scholarship programs often have limited funding, commercial agreements are more likely to enhance access quickly. Additionally, commercial agreements partially contain capacity-building ideas, provide nations and people with more negotiating power, and enable more relevant supply. As with any private educational service, commercial arrangements can create inequality if they are only accessible to a wealthy elite, which eventually prevents the development of capacity (Affi, 2012; Carrier & Lochery, 2013; Guudle, 2022). Governments, students, businesses, and society are informed about tertiary education institutions and programs via systematic quality assurance processes. Such data improves accountability and openness and aids in the decision-making process for policymakers, institutional leaders, students, and businesses.

Many quality control organizations around the world have not even started to think about how to handle cross-border problem. Systems of quality assurance frequently aim to improve the quality of already-existing local tertiary institutions and programs. They only cover the public sector in some circumstances and the private domestic sector in others. Governments, however, want to guarantee stakeholders that kids are obtaining a basic level of quality regardless of the type of supply — public, private, local, or

⁶ An interview with Somaliland local academic, July 2022, see also, Jones (2016)

⁷ An interview with Ethiopian Academic teaching in Somaliland Higher Education Institutions, July 28th 2022

international. Receiving nations should at the very least make an effort to create clear policies and strategies regarding international organizations that offer cross-border tertiary education, especially as they relate to concerns of access, equity, relevance to the labor market, and funding (Wariyo, 2020). An efficient regulatory framework and quality assurance system can be used to verify and monitor cross-border providers' adherence to locally set policies. While policymakers should think about how quality assurance mechanisms can help to serve a regulatory role for local cross-border provision, such reflections should not be limited to cross-border issues but rather should be made in a larger context related to important operational choices for the overall quality assurance system (Knight, 2007).

One of the forces affecting higher education significantly at the start of the twenty-first century is internationalization. Higher education's purpose, aims, functions, and delivery are being internationalized, a comprehensive process that integrates an international perspective. Academic mobility and cross-border learning are important components of internationalization. Indeed, higher education has always placed a premium on intercultural intellectual mobility. Since universities were established as institutions of higher learning and research, there has always been a global component, as evidenced by the fact that the concept of "universality" is fundamental to the idea of a university. (Knight, 2007; World Bank, 2007).

Although academic mobility has traditionally involved the worldwide movement of students and academics, it has only been more prominent in the last two decades with the migration of educational programs, higher education institutions, and new commercial suppliers. (Knight, 2007).

The quantity and nature of the cross-border programs and provider mobility are seriously understudied. The lack of knowledge regarding program mobility fosters an unfavourable atmosphere of speculation, perplexity, and frequent disinformation. This can undermine people's faith in the reliability and quality of cross-border education delivery and prevent the analysis required to support sound policy and regulatory frameworks, particularly for accreditation.⁸

Due to the disparate systems of data collection and the lack of a uniform set of words, obtaining this kind of data is extremely difficult. Statistics on the scope of accredited HEIs' cross-border education provision have been gathered by Australia, New Zealand, and more recently the UK. Other nations, particularly those in Europe, are gathering descriptive information on cross-border service that is largely targeted at intra-European mobility. These initiatives frequently do not involve new and alternative sources like businesses, overseas networks, or joint ventures because they are largely focused on gathering data on established university priorities.⁹

Conclusion

Countries, donor countries, and organizations should take into account cross-border tertiary education as a useful capacity-building tool in their development objectives. To benefit from it, importing nations must have a proper regulatory structure. Examining cross-border issues will often prompt policymakers to re-evaluate tertiary education in general rather than just foreign offerings. A suitable framework for quality assurance will be necessary, although it might take many different forms depending on the settings of the various nations, as stated in the Guidelines for Quality Provision in Cross-Border Education.

Countries that are impacted by cross-border education with their academic community should improve their technical grasp of trade agreements in light of the expansion of trade in education services and the sector's inclusion in the GATS. These agreements can be a tool in their capacity-building approach, but it's important to be aware of the risks and repercussions of making specific pledges. Countries should assess if cross-border postsecondary education should be included in their development strategy and, if so, how.

While mobility of students, instructors, knowledge, and values has always been a feature of higher education, it has recently expanded in a previously unheard-of way. Furthermore, the mobility of programs and providers through physical and virtual modes of delivery has only significantly increased during the past twenty years. This opens up a wide range of new possibilities, including greater access to higher

⁸ See for example (Observatory on Borderless Higher Education, 2002–2005) (see <http://www.obhe.ac.uk/> accessed July 28th 2022.

⁹ *ibid*

education, strategic alliances between nations and regions, the creation and exchange of new knowledge, the movement of graduates and professionals, the development of institutional and human resource capacity, the generation of income, the enhancement of academic quality, and greater intercultural understanding. Some Ethiopian Technical Universities pledged to provide scholarships to deserving students through the Somaliland Ministry of Education. They also decided to work together to advance international technical collaboration.

REFERENCES

- Affi, L. (2012). Destroying and Constructing the State from Below: The Role of the Somali Diaspora in Conflict, Development and Governance. In *ProQuest Dissertations and These*.
- Bradbury, M., Abokor, A. Y., & Yusuf, H. A. (2003). Somaliland: Choosing politics over violence. *Review of African Political Economy*, 30(97), 455–478. <https://doi.org/10.1080/03056244.2003.9659778>
- Brazhalovich, F. L., Klyuchnikov, M. I., & Lukyanov, A. I. (2016). The political-geographical aspects of problematic statehood (exemplified by Somalia). *Geography and Natural Resources*, 37(3). <https://doi.org/10.1134/S1875372816030100>
- Carrier, N., & Lochery, E. (2013). Missing states? Somali trade networks and the Eastleigh transformation. *Journal of Eastern African Studies*, 7(2). <https://doi.org/10.1080/17531055.2013.776275>
- Chetro-Szivos, J. (2010). Cross-border Tertiary Education: The Challenges and Opportunities for Intercultural Understanding. *Journal of Intercultural Management*, 2(1), 5–22.
- Collier, P., & Hoeffler, A. (2004). Aid, policy and growth in post-conflict societies. *European Economic Review*, 48(5). <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2003.11.005>
- Guudle, M. O. (2019). *Afrika boynuzu'nda uluslararası tanınma, egemenlik ve demokrasiyi anlamak: Somaliland Örneği, Doktora Tezi*. Institute of Social Sciences.
- Guudle, M. O. (2022). The border trade between Somaliland and the Somali regional state: is there any cooperation in the future? *2nd Somali Regional Studies Conference (Upcoming)*.
- Hansen, S. J., & Bradbury, M. (2007). Somaliland: A new democracy in the horn of Africa? *Review of African Political Economy*, 34(113). <https://doi.org/10.1080/03056240701672585>
- Ingiriis, M. H. (2014). Mothers and Memory. In *Motherhood and War*. https://doi.org/10.1057/9781137437945_13
- Jhazbhay, I. (2003). Somaliland: Africa's best kept secret, A challenge to the international community? *African Security Review*, 12(4).
- Johnson, M. C., & Smaker, M. (2014). State building in de facto states: Somaliland and puntland compared. *Africa Today*. <https://doi.org/10.1353/at.2014.0014>
- Jones, T. J. (2014). *Academic Staff Views of Higher Education Quality in Somaliland, PhD Dissertation* (Issue November) [University of Minnesota]. https://conservancy.umn.edu/bitstream/handle/11299/170144/Jones_umn_0130E_15595.pdf?sequence=1
- Jones, T. J. (2016). Somaliland Academic Staff: Identity, functions, and institutional development. *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies*, 15(1), 12–33.
- Knight, J. (2007). CROSS-BORDER HIGHER EDUCATION: ISSUES AND IMPLICATIONS FOR QUALITY ASSURANCE AND ACCREDITATION. In *Higher Education in the World*. <https://doi.org/10.7560/777620>
- Leonard, D. K., & Samantar, M. S. (2011). What Does the Somali Experience Teach Us about the Social Contract and the State? *Development and Change*, 42(2), 559–584. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2011.01702.x>
- Lochery, E. (2012). Rendering difference visible: The Kenyan state and its somali citizens. *African Affairs*, 111(445). <https://doi.org/10.1093/afraf/ads059>

- Maxwell, D. G., & Majid, N. (n.d.). *Famine in Somalia : competing imperatives, collective failures, 2011-12*.
- Ministry of National Planning and Development Republic of Somaliland. (2011). *Somaliland National Vision 2030* (Issue December).
- Musa, A. M., Steputat, F., & Haggmann, T. (2021). Revenues on the hoof: livestock trade, taxation and state-making in the Somali territories. *Journal of Eastern African Studies*, 15(1). <https://doi.org/10.1080/17531055.2020.1834306>
- Reyna, S. P. (2003). A Cold War story: The barbarization of Chad (1966-91). In null (Ed.), *The State, Identity and Violence: Political Disintegration in the Post-Cold War World* (Vol. 2, pp. 261–283). <https://doi.org/10.4324/9780203218310>
- Stella, A. (2006). Quality assurance of Cross-border higher education. *Quality in Higher Education*, 12(3), 257–276. <https://doi.org/10.1080/13538320601072859>
- Tazebew, T., & Kefale, A. (2021). Governing the economy: rule and resistance in the Ethiopia-Somaliland borderlands. *Journal of Eastern African Studies*, 15(1), 147–167. <https://doi.org/10.1080/17531055.2020.1863100>
- The World Bank. (2002). Knowledge Societies: New Challenges for Tertiary Education. In *Current*.
- Wariyo, L. G. (2020). Higher Education Quality Assessment in Ethiopia : A Comparative Study. *Multidisciplinary Journal for Education*, 7, 1–31.
- World Bank. (2007). *Cross-border Tertiary Education: A way towards capacity development*. OECD and The International Bank for Reconstruction and Development.
- Yin, R. K. (2009). Case study research: Design and methods (4th Ed.). In *Thousand Oaks, CA: Sage*. (4th ed., Vol. 4). Thousand Oaks, CA: Sage. <https://doi.org/10.1007/BF01250446>

SELON CASTEL DES CHANGEMENTS DE LA SOCIÉTÉ SALARIALE EN FRANCE : COLLECTIF DÉGRADÉ ET NOUVELLE DISTINCTION¹

ARTICLE DE RECHERCHE

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜLTEKİN

Pamukkale Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

mustafagultekin2@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9187-1431

Gönderim Tarihi: 16.11.2022 Kabul Tarihi: 13.12.2022

Alıntı: GÜLTEKİN, M. (2022). Selon Castel des Changements de la Société Salariale en France:

Collectif Degradé et Nouvelle Distinction. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 27-37.

DOI: 10.54132/akaf.1205434

RÉSUMÉ: Robert Castel, partant de l'héritage durkheimien et solidariste, est l'un des sociologues français qui fait l'analyse compréhensible de la dégradation de la société salariale due aux politiques néolibérales dans un cadre socio-historique. Castel a démontré de manière convaincante que les protections sociales offertes par l'État social aux salariés en France à l'époque des Trente glorieuses, notamment avec *les métamorphoses de la question sociale* (1995) et les ouvrages qu'il a écrits plus tard. Avec ce travail, nous avons d'abord abordé la question de la participation au collectif de Durkheim à Castel. Deuxièmement, selon Castel, on s'est concentré sur l'effritement de la société salariale en France ensuite sur l'institutionnalisation du précaire. Enfin, selon Castel, on a parlé de la société salariale en France où a été comparée aux sociétés moins salariales et du nouveau dualisme et la régression de la société salariale en termes de bénéfice des protections sociales aujourd'hui en France.

Mots-clés : Castel, société salariale, question sociale, protection sociale, nouvelle distinction, France

Castel'e Göre Fransa'da Ücretliler Toplumunda Değişimler: Örselenen Kolektif ve Yeni Ayrım

ÖZET: Durkheimci ve solidarist bir mirastan hareket eden Robert Castel, neoliberal politikalar nedeniyle ücretli toplumun parçalanmasının sosyo-tarihsel çerçevede anlaşılır bir analizini yapan Fransız sosyologlardan biridir. Castel, özellikle Şanlı Otuz Yıl boyunca Fransa'da sosyal devletin çalışanlara sunduğu sosyal korumaları, özellikle *Sosyal Sorunun Dönüşümü* (1995) ve daha geç yazdığı eserlerle ikna edici bir şekilde göstermiştir. İlk olarak, bu çalışmada Durkheim'dan Castel'e kadar kolektife katılım sorunu ele alındı. İkinci olarak, Castel'e göre, Fransa'da ücretli toplumun parçalanmasına ve ardından prekaryanın kurumsallaşmasına odaklanıldı. Son olarak, Castel'e göre, Fransa'da daha az ücretli toplumlara karşılaştırılan Fransa'daki ücretliler toplumundan ve bugün Fransa'da sosyal korumalardan istifade etme bakımından oluşan yeni ikilikten ve ücretli toplumun gerilemesinden bahsedildi.

Anahtar Kelimeler: Castel, ücretliler toplumu, sosyal sorun, sosyal korumalar, yeni ayrım, Fransa

Introduction

Le néolibéralisme, comme Michel Foucault l'a démontré, dans son ouvrage *Naissance de la Biopolitique*, des années 1970, est l'une des réponses au Keynésianisme (Laval, 2018, p. 117). Donc, selon lui, il y aura des changements en matière de politique sociale ; la nouvelle politique sociale n'est plus basée sur le plein emploi et la croissance positive, mais sur un système qui gère séparément le chômage de masse et contrôle la population flottante (Foucault, p. 208 cité par. Laval, 2018, p. 117). De même, par cette nouvelle politique d'après Foucault ; la société doit être gouvernée et régulée par la « concurrence » externe entre les économies, la concurrence interne entre les entreprises et les individus (Laval, 2018, p. 119).

Bourdieu parle d'une guerre que la « noblesse d'État » a déclaré à la petite fonction publique qui assume la gestion des populations dans plusieurs domaines, tels que la santé, l'éducation, la justice, etc. (Laval, 2018, p. 221). Selon Bourdieu, dans le champ bureaucratique, il s'agit de deux fractions opposées qui

¹ Cet article a été élaboré à partir de la partie théorique du projet mené à l'Université de Bordeaux (Centre Emile Durkheim) dans le cadre du programme de bourse de recherche postdoctorale à l'étranger de Tübitak.

se présentent comme la haute et la basse fonction publique. Ce combat, l'assaut de la « main droite » contre la « main gauche » de l'État », résultat de l'opposition poursuit la finalité de l'action publique qui a, elle aussi, son effet sur la société (Laval, 2018, p. 221).

Selon Wacquant (Wacquant-Akçaoğlu, 2019, p. 13), avec les évolutions politiques, technologiques et mondiales, le marché du travail s'est dérégulé, et le travail salarié, qui s'homogénéisait auparavant, a commencé à produire de l'insécurité, de l'instabilité, de la différenciation et de la dispersion. Le travail salarié se fragmente et ainsi, de nombreux emplois à temps partiel font leur apparition. Les transformations du champ économique sur l'axe du salariat sont directement liées à la lutte entre la main droite et la main gauche de l'État. Apparaît ainsi une transition de l'État keynésien à l'État néolibéral, le néolibéralisme étant la construction d'une forme d'État qui encourage la marchandisation et soutient le marché.

Le but de cette étude partant d'un héritage théorique durkheimien et solidariste est de révéler les tendances générales de la transformation de la société salariale en France par le biais de la pensée de Robert Castel qui tente de comprendre la transformation de la question sociale dans les conditions néolibérales.

Dans la première partie, nous allons parler de la participation au collectif sur l'axe des salariats et sur la ligne théorique de Durkheim et L. Bourgeois à Castel. La deuxième partie de notre recherche étudiera l'effritement de la société salariée dans le dernier quart du XXe siècle, puis de l'institutionnalisation du précaire dans la société salariale. Nous comparerons aussi brièvement la France et certaines sociétés non européennes en termes du niveau de la société salariale. Finalement, nous parlerons de la dichotomie qui produit la dégradation de la société salariée et l'institutionnalisation du précaire en France sur la protection sociale dans la société salariée.

Dans cette étude, nous adopterons l'analyse du document comme méthode. D'une part, nous exploiterons les principales œuvres de Castel et une littérature choisie autour du système de protection sociale, d'autre part, nous utiliserons des statistiques officielles comme donnée secondaire.

Dépasser le dilemme de la première modernité libérale : la participation au collectif de Durkheim et L. Bourgeois à Castel

L'affaiblissement des institutions et croyances religieuses en Europe, surtout après la révolution, a conduit Durkheim à établir une sociologie qui fournirait une nouvelle morale, plutôt laïque. Selon lui, si l'économie est une institution qui inclut tous les individus dans la société moderne, une nouvelle morale devrait être construite sur les professions (Durkheim, 2015, p. 79-130). Il s'agit d'une morale qui assurerait l'interdépendance entre les adhérents de la société dotés de fonctions différentes. Dans la préface de son ouvrage *La division du travail social* (1893/2013a), Durkheim avait parlé de l'importance de la vie économique et de la régulation morale nécessaire (Durkheim, 2013a, p. IV).

Durkheim, également dans son œuvre *Le Suicide : Étude de Sociologie* (1897/2013b) a transformé l'acte de suicide en un phénomène social et a établi une relation entre l'intensité de « l'intégration sociale » et de la « régulation sociale » et l'acte de suicide. De plus, il a associé le « suicide anémique », l'un des types courants de suicide à l'époque moderne, notamment dans l'espace économique par le manque d'une certaine régulation morale/sociale qui restreindrait les individus (Durkheim, 2013b, p. 264-311).

Selon Castel, Durkheim a parlé de la faillite d'une première modernité libérale qui laisse hors de la société les groupes des gens ne pouvant pas participer à un certain rapport contractuel, à la fin du XIXe siècle. De plus, selon lui, la condition de pouvoir obtenir l'indépendance minimum était de faire partie des collectifs par le biais des contrats (Castel, 2004, p. 107).

Selon Castel, la première chose inventée pour se débarrasser du joug de la vieille société est la « propriété privée ». La sécurité civile, c'est-à-dire qu'au sens de Hobbes, l'État est l'assurance de la propriété et des vies des hommes. En outre, elle est également celle de la sécurité sociale (Castel, 2003, p. 11-32). Comme Durkheim l'a déclaré dans la citation ci-dessus, dans le contexte de la sécurité civile, le célèbre penseur Locke expliquait la notion de « travail », qui acquerrait une signification positive à l'époque moderne. Castel souligne que l'homme est à la fois maître de lui-même et propriétaire de ses propres actions (Castel, 2003, p. 16). Selon lui, l'individu n'étant plus dans les conditions traditionnelles de dépendance et de sécurité, sa sécurité est « propriété privée ». Néanmoins, Durkheim, dans ses

Leçons de Sociologie (1950/2015) que Castel connaissait probablement bien, traite la propriété privée de l'individu dans le cadre de son appartenance à la société (Durkheim, 2015, p. 231).

Pour Castel, la sécurité sociale, qui est le complément de la sécurité civile, se concrétise notamment dans la Troisième République en France, dans la « société des semblables » de Léon Bourgeois -juriste et homme politique- qui est le théoricien du solidarisme.

D'après Castel, le modèle social imaginé n'est pas une société d'égaux, mais celui d'une société de semblables au sens développé par Léon Bourgeois. La société dont il s'agit a d'une part un caractère différencié et hiérarchisé, et est d'autre part une société au sein de laquelle tous les membres de la société peuvent profiter des ressources et des droits communs dans une dépendance réciproque. Ceux qui ne peuvent pas avoir la propriété privée passent, par l'intermédiaire de la propriété sociale, sous une garantie sociale qui les protège (Castel, 2003, p. 34).

Il est évident que Durkheim et L. Bourgeois, qui ont laissé le concept de « solidarité » en France avec les œuvres qu'ils ont produites vers la fin du XIXe siècle, ont profondément marqué Castel. Celui-ci, après la Seconde Guerre mondiale, adopte tacitement ou explicitement l'héritage de Durkheim et d'autres solidaristes, pour comprendre les processus de précarisation des conditions de travail et du chômage de masse pour développer des contre-stratégies au « néolibéralisme ». Castel mentionne que « les individus désaffiliés » qui font face au risque dans la société salariale aujourd'hui, sont similaires aux individus « anomiques » de Durkheim (Castel-Haroche, 2001, p. 115-116).

Dans une perspective sociologique, Castel, dans son œuvre intitulée *Les métamorphoses de la question sociale* (1995), a expliqué les processus de « vulnérabilité » et de « désaffiliation » que connaissent les salariés confrontés au chômage de masse et à l'insécurité depuis les années 1970. Pour Castel, la place du social est de réparer et construire les liens qui ne se soumettent ni à une autorité étroitement politique ni à un raisonnement profondément économique. La question sociale se transforme, à partir de cette approche, en une question de place que la classe ouvrière -classe la moins bénéficiaire de la société industrielle- pourrait occuper (Castel, 1995, p. 19). Cette fois, la « nouvelle question sociale » tourne autour du précaire, qui manque des supports au « travail » et du support « social », qui était apparu pour la première fois comme « vagabondage » au 14e siècle, puis comme « prolétariat » au 19e siècle (Castel, 1995, p. 16).

Vagabondage

Prolétarien

Précaire

Sources : [HiSoJR Art Culture Histoire, Work By Jan de Waard 1899](#), [Association Aux captifs libération](#)

Selon Castel, la situation actuelle- son ouvrage a été publié en 1995- est marquée par une secousse qui a récemment influé sur la condition salariale. D'un côté, il y a à la fois le chômage endémique et la précarisation des situations de travail (Castel, 1995, p. 11).

Les notions qu'il essaie d'analyser « -la déconversion sociale, l'individualisme négatif, la vulnérabilité de masse, l'handicapologie, l'invalidation sociale, la désaffiliation- conquièrent leur sens dans le cadre

d'une problématique de l'intégration, ou de l'anomie » (Castel, 1995, p. 13). Ces concepts rappellent Durkheim, fondateur de la sociologie. Durkheim discute des types de solidarité dans son œuvre *La Division du Travail Social* (1893/2013a) ; les sociétés européennes sont passées d'une « solidarité mécanique » caractérisée par le type prémoderne de solidarité à une « solidarité organique » qui constitue le solidarisme/lien social dans la société industrielle.

Castel affirme que la société salariale est très bien décrite dans la société française que Bourdieu expose dans son œuvre intitulée *La Distinction*. Il s'agit dans la société salariale, d'une différenciation qui existe non seulement parmi les individus, mais aussi parmi les catégories professionnelles. Les grandes catégories professionnelles homogènes se font, à la manière d'un jeu de distinction, une place à elles-mêmes. Dans ce jeu de distinction, il existe une inclinaison à s'approcher de ceux qui se trouvent au-dessus et à s'éloigner de ceux qui sont au-dessous (Castel, 2009, p. 17-18).

D'ailleurs, il peut être utile de considérer la société salariale en France avec la classe ouvrière, afin de comprendre à quoi correspond la société salariale à l'époque des Trente Glorieuses. Selon Castel, l'année 1936, année où la classe ouvrière était porteuse de l'alternative globale à l'ordre social, peut être prise comme référence. La classe ouvrière a une idéologie, un parti et un syndicat (Castel, 2009, p. 363). De plus, les ouvriers représentent 60 % du salariat et environ 75 % si l'on inclut les ouvriers agricoles. Les salariés non ouvriers étaient alors minoritaires. Quantitativement, on peut énoncer que le chiffre de la classe ouvrière n'a pas beaucoup changé en 1975, mais a même légèrement augmenté. La classe ouvrière a été renversée par les intermédiaires aux revenus plus élevés et mieux placés, une strate en croissance rapide de cadres moyens et supérieurs (Castel, 2009, p. 364).

Selon la Perspective de Castel, l'effritement de la société salariale et L'institutionnalisation du précaire en France

La période dite des Trente Glorieuses en France s'est poursuivie de la fin de la Seconde Guerre mondiale jusqu'au milieu des années 1970 (Castel, 2009, p. 15). Selon Castel,

« Cette histoire s'accomplit lorsque la société se structure autour d'un continuum de positions salariales qui sont à la fois différentes et structurellement reliées entre elles puisqu'elles font partie d'un même ensemble interdépendant. Cette structure est celle de la société salariale » (Castel, 2009, p. 17).

Castel est d'ailleurs en désaccord avec ceux qui parlent de « la fin du salariat » ou « la fin du travail » (Castel, 2009, p. 53). Pour caractériser les effets des transformations, il parle du phénomène de l'effritement de la « société salariale ». Selon lui, « parler d'effritement signifie que la structure d'une formation sociale demeure, mais qu'elle se fragilise et se détériore » (Castel, 2009, p. 53).

Castel admet également qu'il y a eu quelques changements depuis 1995, depuis qu'il a écrit *Les Métamorphoses de la question sociale* et il décrit ainsi le processus de changement. Selon lui, une structure de l'infra salariat se place dans le schéma classique des relations de travail et il faut bien réfléchir à cette question (Castel, 2009, p. 53-54).

Castel essaie de rappeler la précarisation à laquelle certaines personnes sont exposées en France. Il pense qu'en France, un salarié sur dix est payé au-dessous du « smic » et que ce taux continue d'augmenter. Selon Castel, ce groupe constitué notamment de femmes et de jeunes de moins de 25 ans sont les plus exposés au sous-paiement, à la protection insuffisante et au précaire (Castel, 2009, p. 98). Il souligne que ce sont notamment les jeunes qui sont les plus affectés par le marché du travail : Le chômage massif connu au cours du dernier quart de siècle, l'instabilité des emplois touchent profondément en particulier les jeunes, soit dans leurs démarches de recherche d'emploi soit dans leurs premières expériences professionnelles (Castel, 2009, p. 139).

Castel souligne que même si la société salariale est confrontée à un effritement (90 % de la population active en France), elle continue d'être la forme largement dominante d'organisation du travail et cette proportion ne connaît pas de baisse significative (Castel, 2009, p. 160). De plus, selon lui, pour la majorité de la population de la planète, elle se transforme en une salarisation massive de la production agricole et artisanale avec l'introduction de la dynamique de mondialisation (Castel, 2009, p. 160-161). D'ailleurs, actuellement, Castel interroge sur la signification de la question sociale, notamment ; « En Chine comme en France, mais sous des modalités complètement différentes, le destin de la grande

majorité des hommes et des femmes continue à se jouer autour des formes d'équilibre, ou de déséquilibre, qui se nouent entre le marché et le travail » (Castel, 2009, p. 55).

Partager quelques données statistiques sur la structure de l'emploi en France en 2019 peut être effectivement utile pour comprendre la situation actuelle en France à travers les thèses de Castel.

En 2019, le taux d'emploi à durée indéterminée en France s'élève à 74,6 %. Alors que le taux des femmes salariées pour l'emploi à durée indéterminée est de 77,3 %, le taux d'hommes pour emploi à durée indéterminée est de 72,1 %. C'est-à-dire qu'en 2019, la proportion des femmes travaillant à temps plein et ayant des emplois stables est plus élevée que celle des hommes travaillant à temps plein et ayant des emplois stables. En France, en 2019, alors que le taux de femmes en contrat à durée déterminée s'élève à 11,1 %, le taux d'hommes en contrat à durée déterminée s'élève à 7,2 %. Les femmes travaillent donc plus que les hommes dans des emplois précaires. En 2019, on constate que les femmes et les hommes sont largement employés dans des contrats à durée indéterminée en France (74,6 %) (L'Institut national de la statistique et des études économiques, 2019a).

Cependant, l'emploi des femmes est supérieur à celui des hommes tant en matière de contrats à durée indéterminée qu'en matière de contrats à durée déterminée. On pourrait dire que la thèse de Castel selon laquelle le salariat est la forme d'emploi dominante pour la société française reste encore valable.

En 2019, en France, 80,8 % des salariés sont employés à temps plein. Le taux de ceux qui travaillent à temps partiel est de 17,5 %. En d'autres termes, tout en ayant un emploi, 4 travailleurs sur 5 sont employés à temps plein, tandis qu'environ 1 personne sur 5 est employée à temps partiel. En France, alors que le taux d'hommes travaillant à plein temps dans l'emploi total est de 45,3 %, le taux de femmes travaillant à temps plein est de 35,5 %. En 2019, en France, alors que le taux d'hommes employés à temps partiel est de 3,5 %, le taux de femmes employées à temps partiel est de 14 % (L'Institut national de la statistique et des études économiques, 2019b).

Malgré l'effritement de la société salariale (et l'institutionnalisation de précarité), elle domine toujours au niveau mondial. Cependant, il n'est pas possible de dire que le « modèle de la société salariale » n'est pas identique et au même niveau de développement même parmi les pays européens. Paugam mentionne que la société des salariés ne se développe pas de manière identique dans tous les pays. Dans certains pays, l'évolution des salaires n'est que partielle, car le statut salarial est dominé par le travail indépendant ou par des traditions issues de la société informelle et rurale. C'est particulièrement le cas dans la plupart des régions des pays du sud de l'Europe. Paugam confirme que l'idée de Robert Castel selon laquelle le modèle de société salariale ne peut être généralisé à tous les pays européens. Par exemple, il déclare que dans les pays du Sud, son soutien salarial n'est pas aussi cohérent et large que dans le Nord et que les pays du Sud sont moins payés que dans les pays nordiques. Parler de la crise de la société salariale ne correspond pas à la même chose dans la société salariale pleine et la société salariale partielle (Paugam, 2013, p. 77-78).

« Plein » ou « Moins » de la Société Salariale

Après avoir essayé de comprendre l'histoire de la société salariale à travers la « nouvelle question sociale », Castel offre également quelques vues comparatives sur la situation des salariés dans la géographie non européenne. Il tente de comparer la société des salariés des pays d'Amérique latine avec le modèle de la société salariale développée. Il note que lorsque nous comparons les pays d'Amérique latine avec le développement du capitalisme industriel des sociétés européennes, la question sociale est apparue plus tard en Amérique latine (Castel, 2013, p. 1).

Les transformations, les conflits, les luttes et les réconciliations qui se déroulent en Europe depuis plus d'un siècle ont commencé bien plus tard dans les pays d'Amérique du Sud. Cette question était partielle et moins systématique dans ces pays. La question sociale est devenue un processus en Europe d'abord sous la forme dominante du travail salarié, puis dans la classe ouvrière, et puis dans la société salariale (Castel, 2013, p. 3). D'ailleurs, avec les réformes néolibérales, la catégorie des travailleurs pauvres a réapparu en France et en Europe du fait de la remise en cause du marché du travail des protections et des droits en Europe. Par exemple, plus de chômage et d'emplois occasionnels sont apparus dans les pays développés. Cette situation a l'air de ressembler- même si elle n'est pas identique- au travail informel qui est si répandu dans d'autres parties de la planète et notamment en Amérique latine qui ne sont pas devenues une société salariale (Castel, 2013, p. 5).

Nous avons abordé les différences fondamentales identifiées par Robert Castel entre les salaires dans les pays d'Amérique latine et les salaires nordiques. Castel propose également quelques points de vue sur les systèmes de protection des pays du sud de l'Europe et étudie les différences entre l'évolution des salariés dans les sociétés du nord et les salaires dans les pays du sud de l'Europe sans hiérarchiser les différences entre les pays. Castel note que son objectif n'est ni de suggérer une typologie des systèmes de protection européens ni d'impliquer la priorité du Nord dans l'examen des supports salariés conduisant à la supériorité de ce modèle. Il souhaite plutôt donner une idée des systèmes de protection qui dépendent des dynamiques historiques² (Castel, 1997, p. 29).

Selon Castel, les pays du Sud sont « moins » des sociétés salariales que celles du Nord. Il ajoute que le lien emploi/protections est circonscrit à certains secteurs particuliers du Sud. Il souligne que l'entrée à l'emploi et les conditions de l'emploi dans la région du Mezzogiorno, en particulier, sont souvent liées à des relations de type clientéliste qui ne se conforment pas au raisonnement du marché et du droit du travail (Castel, 1997, p. 42-43). D'ailleurs, il prétend qu'il existe un contraste entre des statuts professionnels bien intégrés en Italie et en Espagne, au Portugal et en Grèce. Il prend l'exemple des pensions de retraite confortables, et des secteurs fragiles ou informels de l'économie au statut précaire (Castel, 1997, p. 43).

Castel affirme qu'une comparaison entre le Nord et le Sud nous invite à poser à une question : En termes de protections sociales, y a-t-il une option absolue, et cette voie est-elle celle de l'élargissement des supports salariaux? De plus, Castel n'hésite pas à évoquer quelques caractéristiques positives des pays du sud par rapport aux pays de l'Europe du Nord. Il ajoute qu'il croit au discours commun selon lequel dans le Sud, il existe une alliance importante des secours privés, des allégeances personnalisées et des échanges non monétaires (Castel, 1997, p. 46). Par exemple, il note qu'il semble incontestable que beaucoup de familles italiennes constituent un meilleur rempart contre le chômage³ que les familles françaises. Enfin, à partir de la thèse selon laquelle l'Italie est économiquement divisée en trois régions distinctes, cela implique la difficulté de se référer à une nation dans son ensemble. Ainsi, il pose la question de savoir si la référence à l'Italie comme à un pays du Sud est pertinente ? (Castel, 1997, p. 47).

Depuis les années 1990, il y a un débat considérable sur la façon dont les pays du sud de l'Europe se positionnent dans le système social européen. Par exemple, Ferrera, qui admet le système de protection sociale européen du Sud comme un type spécial, énumère sept caractéristiques principales de ce régime : 1) modèle centré sur les transferts 2) la distribution non-équilibrée des protections sociales parmi les risques classiques 3) les systèmes de maintien de revenus sont caractérisés par une grande fragmentation institutionnelle en termes des catégories professionnelles 4) Le faible degré de pénétration de l'État dans la sphère de la protection sociale 5) le clientélisme et la formation de mécanismes élaborés de « patronage » pour la distribution de prestations en espèces 6) la faible efficacité de ses services. 7) la répartition très inégale des charges financières selon les groupes professionnels (Ferrera, 1997, p. 16-19).

Après avoir énuméré les caractéristiques du système de protection sociale propre à l'Europe du Sud, Ferrera en particulier se demande si la France fait partie au modèle sud-européen. Il parle d'abord des différences macroscopiques avec la France : industrialisation plus précoce, État plus fort, service public plus professionnalisé, processus de démocratisation plus paisible quasiment sans interruptions autoritaires. Pourtant, il note que la morphologie du système français de protection sociale présente quelques éléments communs avec l'Italie, l'Espagne, le Portugal, la Grèce. Par exemple, l'extrême fragmentation des régimes d'assurance sociale ou le statut spécifique des agriculteurs, des professions indépendantes ou libérales (Ferrera, 1997, p. 21).

²Selon Claude Martin, François Dubet dit que « le parcours de Castel s'apparente incontestablement à ce 'diagnostic historique' à cette recherche du sens des mutations qui se déploient sous nos yeux » (Martin, 2012, p. 14).

³ Les statistiques comparatives données par Paugam sur « la pauvreté intégrée » et « vivre avec la famille » dans son œuvre *Les Formes élémentaires de la pauvreté* (2013) sont très éclairantes pour voir les différences entre les pays du nord de l'Europe et ceux du sud. Par exemple, au Danemark, le 5 % des gens vivant en dessous du seuil de pauvreté voient leurs familles avec lesquelles ils ne vivent pas ensemble pendant tout le jour, tandis que cette proportion est de 28 % en Italie, de 38,7 % au Portugal et de 48,2 % en Espagne et en Grèce. En outre, on observe que les chômeurs de longue durée dans les pays d'Europe du Sud reçoivent plus d'aide de leur famille que dans les pays d'Europe du Nord (Paugam, 2013, p. 115).

Le Nouveau Dualisme de la Protection Sociale en France

Il est possible de comprendre qu'il existe certaines différences et similitudes entre la France et les pays d'Europe du Sud en matière d'État-providence, à travers les comparaisons de Castel fondées sur le salariat et les affirmations de Ferrera sur l'originalité des pays d'Europe du Sud. En revanche, Esping-Andersen, dont il a rédigé un ouvrage comparatif sur les types d'États-providence avant que les deux auteurs, *Les trois mondes de l'État-providence* (1990/2007), permettent d'éclairer un peu la discussion.

Esping-Andersen prétend dans son œuvre *Les trois mondes de l'État-providence* qu'il y existe trois régimes d'État-providence. Le premier type est l'État-providence libéral fondé sur les transferts universels modestes et les plans d'assurances sociales modestes. Dans ce type-là, l'État encourage le marché, Les États-Unis, le Canada et l'Australie sont des cas de ce modèle. (Esping-Andersen, 2007, p. 41). Un deuxième type de régime comporte les nations telles que l'Autriche, La France, l'Allemagne et l'Italie. Dans les États-providence conservateurs et corporatistes, la question de la marchandisation n'est pas aussi importante que dans un État libéral. Le maintien des différences de statut est essentiel et les droits accordés sont liés au statut et à la classe. Aussi, puisque le régime corporatiste est façonné par l'Église, il est fortement associé à la sauvegarde des valeurs familiales traditionnelles. L'assurance sociale ne couvre pas les conjoints inactifs et les allocations familiales encouragent la maternité. Le principe de « service subsidiaire » indique que l'État n'intervient pour aider les membres de la famille que lorsque la famille a épuisé toutes les ressources (Esping-Andersen 2007, p. 41-42). Le troisième régime représente un régime universaliste. Les travailleurs manuels, cols blancs et fonctionnaires profitent de droits identiques. Toutes les classes sont incluses dans le régime d'assurance sociale bien que les prestations soient basées sur un revenu normal (Esping-Andersen, 2007, p. 42). Autrement dit, le régime libéral s'appuie sur le marché. Le régime conservateur-corporatiste s'appuie sur la famille et la puissance publique. Le régime universaliste repose sur les services publics (Esping-Andersen, 2014, p. 74).

D'un autre côté, certains penseurs, comme Esping-Anderson, rejettent la thèse selon laquelle il existe un modèle distinct du Sud. En outre, ces auteurs font valoir que la centralité de la famille étant la caractéristique la plus importante du modèle d'Europe du Sud, et les opportunités d'emploi plus limitées et temporaires pour les jeunes et les femmes, malgré la sécurité d'emploi et de revenus accordée aux hommes adultes qui sont déjà inclus dans le type corporatiste conservateur (Buğra, 2017, p. 48).

Cependant, il ne faut pas oublier que dans les thèses de Ferrera, évoquées ci-dessus, il existe des similitudes (l'extrême fragmentation des régimes d'assurance sociale ou le statut spécifique des agriculteurs, des professions indépendantes ou libérales) ainsi que des différences entre la France et les pays d'Europe du Sud. Ainsi, plutôt que des différences, il est possible d'inclure les pays d'Europe dans le type corporatiste conservateur bismarckien au sens d'Esping-Andersen.

Dans la classification d'Esping-Andersen, la France est incluse dans le type d'État-providence conservateur-corporatiste bismarckien. Nous tenterons de partager les caractéristiques de base du type conservateur-corporatiste au sens d'Esping-Andersen avant de parler des transformations de l'État-providence dans la question des politiques néolibérales en France.

Selon l'approche d'Esping-Andersen (2007, p. 37-38) l'État-providence de type conservateur-corporatiste bismarckien n'est pas seulement un mécanisme qui intervient et corrige les structures d'inégalité, mais constitue également un système de domination en lui-même. La stratification est une force active dans l'organisation des relations sociales. De plus, selon Esping-Andersen (2007, p. 38) le modèle d'assurance sociale développé par les réformistes conservateurs tels que Bismarck et von Taffe constitue clairement une forme de politique de classe et cette structure tente d'atteindre deux résultats en termes de stratification : d'abord ; il cherche à consolider les divisions entre les employés en légalisant des programmes séparés pour différentes classes et groupes de statut. Chacun se voit accorder des droits et privilèges uniques visant à améliorer la position individuelle de chaque personne dans la vie. Deuxièmement, il s'agit de renforcer la dépendance directe des individus vis-à-vis de la monarchie ou de l'autorité centrale de l'État. Ce modèle étatique est principalement suivi dans des pays comme l'Allemagne, l'Autriche, l'Italie et la France et se traduit par un labyrinthe de fonds d'assurance avec certains statuts. Dans ce type de protection sociale, des dispositions particulièrement privilégiées sont créées pour les fonctionnaires. D'une part, c'est une façon de payer la loyauté à l'État. D'autre part, c'est une façon de distinguer le statut social d'un groupe des autres. Le modèle corporatiste des statuts différenciés dérive

principalement de l'ancienne tradition corporatiste et les autocrates absolutistes comme Bismarck voyaient cette tradition comme un moyen de lutter contre les mouvements ouvriers montants.

Il n'y a pas de contradiction entre le système de sécurité sociale dans le rapport Beveridge (Timmins, 1995, p. 15- 17 cité par. Göktürk, 2018, p. 15) préparé par Beveridge en consultation avec Keynes pendant la Seconde Guerre mondiale et le modèle d'assurance sociale bismarckien. Dans l'Europe continentale dominée par les démocrates-chrétiens, les réformes post-Seconde Guerre mondiale ont été construites sur les institutions bismarckiennes et des outils bismarckiens ont été utilisés pour protéger tous les individus de tous les risques sociaux afin d'atteindre les objectifs beveridgiens (Palier, 2005 cité par. Palier, 2010, p. 39). Plutôt que de changer radicalement le système d'assurance sociale hérité de l'entre-deux-guerres, il a été progressivement élargi pour couvrir tous les risques pour tous les travailleurs et indépendants et les membres de leur famille.

Enfin, nous essaierons de nous concentrer sur les transformations de l'État-providence français dans la question des politiques néolibérales de la période des Trente Glorieuses (1945-1975) aux années 2000.

Selon Palier et Bonoli (1995, p. 672) le modèle français de protection sociale mis en place durant la période des Trente glorieuses repose sur deux piliers principaux. Ceci marque un compromis entre les systèmes Beveridgeien et Bismarckien. Le modèle bismarckien de protection sociale protège particulièrement les travailleurs. Les charges sociales sont payées par les salariés et les employeurs. Au contraire, le système Beveridgeien protège l'ensemble de la population. Ce système donne des subventions universelles (prestation) et est financé principalement par les impôts.

De 1945 à la fin des années 1970, les moyens bismarckiens y ont dominé et la protection des revenus a été privilégiée par rapport à la prévention de la pauvreté (Palier-Bonoli, 1995, p. 681). À partir des années 1980, les thèmes de la pauvreté et de l'exclusion prennent de plus en plus d'importance, les politiques d'insertion sociale sont mises en avant et la pratique du RMI (le revenu minimum d'insertion) est édictée pour prévenir l'exclusion sociale (1988) (Palier-Bonoli, 1995, p. 683-684). Au sens d'Esping-Andersen, les syndicats sont devenus les gardiens légitimes des intérêts collectifs en France et visaient la défense et la protection du statut social et professionnel (Andersen, 1990, p. 63, cité par. Palier-Bonoli, 1995, p. 696).

Selon Palier (2010, p. 96) les changements intervenus dans le modèle de protection sociale depuis le milieu des années 1970 n'ont pas touché l'ensemble de la population dans la même mesure. Car les principaux résultats de la réforme du système de sécurité sociale ont progressivement conduit à la dualisation du système de protection sociale français et de la société française. Au cours de la période des « Trente glorieuses », il s'agissait d'atteindre les objectifs universels beveridgiens par le biais d'instruments d'assurance sociale bismarckiens. Avec les réformes, au cours des 30 dernières années, le système français de sécurité sociale a perdu sa capacité à protéger tout le monde. Le système français de sécurité sociale a produit une structure duale et cependant une séparation s'est opérée entre les assurés à l'intérieur et à l'extérieur qui a été soutenue et activée. Tout d'abord, en France, l'assurance retraite et chômage des personnes âgées, dite de solidarité professionnelle et obtenue par le travail, est en cause, dans cette dernière ; des soins de santé universels et axés sur la citoyenneté, des prestations familiales et des politiques ont été mis en œuvre pour prévenir l'exclusion sociale.

Ces politiques sociales ont créé un nouveau dualisme vertical en France. D'une part, ceux qui continuent à bénéficier d'assurances sociales et d'assurances complémentaires privées très généreuses par l'intermédiaire de leur employeur ou de leur patrimoine, d'autre part ; ceux qui sont sortis du système et dépendent d'une assistance minimale. Au deuxième groupe, nous pouvons ajouter ceux qui ont des contrats atypiques qui bénéficient du travail secondaire et de la protection sociale (Clegg, 2007; Palier-Thelen, 2010 cité par. Palier, 2010, p. 97). Ceux qui ont un revenu minimum (10 % de la population française) et les travailleurs en contrat atypique représentent 25 % de la population. Ces réformes françaises de la protection sociale ont contribué à accroître les inégalités et à diviser la société entre insiders et outsiders. En conséquence, ces développements ont conduit à la séparation des gens autrefois unis cherchant à atteindre des fins beveridgiennes par des moyens bismarckiens (Palier, 2010, p. 97).

Selon Castel, la protection sociale doit-elle tendre à libérer tous les citoyens de la nécessité ou doit-elle être préférentiellement attachée au travail? (Castel, 1995, p. 397). Le premier choix était celui de Beveridge. Maintenir le plein emploi et éliminer le chômage étaient l'un des objectifs de la sécurité sociale en Grande-Bretagne. Le système « Bismarck » représentant l'autre option, était un système qui basait l'essentiel des protections sur les cotisations salariales et la France était proche de ce système (Castel, 1995, p. 397).

Pierre Leroux, reprenant la formule de Beveridge pour la libération du besoin le rejoint même si leurs motivations sont différentes. Car, selon lui, le plein emploi partiel contribuerait à soulager la majorité de la population du besoin sans travailler. Or, la solidarité de la population active et la protection de chacun par des garanties créent une contradiction lorsque la population active est minoritaire (Castel, 1995, p. 397).

Sous l'effet des politiques néolibérales, la baisse des salaires, la baisse des cotisations patronales et étatiques, la fragilité de l'emploi privent une grande partie de la société salariée pour financer ses besoins. Même si Castel n'a pas la nostalgie de « Trentes glorieuses », il plaide pour un droit social qui puisse assurer la sécurité des personnes en situation d'emploi insécure.

Conclusion

Cette étude a révélé les tendances générales de la transformation de la société salariale en France, selon le sociologue français Robert Castel, et a tenté de comprendre la transformation du problème social dans l'axe du travail salarié, à partir d'une théorie durkheimienne et d'un héritage solidariste. Au sens de Bourdieu depuis les années 1970, les politiques néolibérales mises en œuvre avec l'attaque de « la main droite » de l'État contre « la main gauche » de l'État, ont également profondément marqué la France, qui s'était transformée en société salariale dans les Trentes glorieuses. L'État keynésien est passé à l'État néolibéral et celui-ci, comme partout dans le monde, a mis en œuvre des politiques économiques qui ont encouragé la marchandisation et soutenu le marché.

Partant de l'héritage durkheimien et solidariste, Castel a mis l'accent sur la valeur vitale de participation au collectif sur l'axe du salariat. De plus, il s'est concentré sur le fait que de telles protections excluent désormais une partie importante de la société salariale, du fait que les politiques néolibérales institutionnalisent les types d'emploi précaires. Selon Castel, en France, la société salariale a commencé à montrer des signes d'effritement vers le milieu des années 1990, et le précaire a été institutionnalisé.

Selon Castel, alors qu'il y a une désaffiliation dans la société salariale en France, à partir des données statistiques sur la population bénéficiant d'une sécurité d'emploi en travaillant dans des contrats à durée indéterminée en France en 2019, on constate que les protections sociales sont encore assurées à une grande partie de la population. En revanche, avec l'institutionnalisation des formes précaires d'emploi en France, les visées sociales universalistes beveridgiennes qui couvrent l'ensemble de la population par des moyens sociaux bismarckiens, semblent être invalidées. Une nouvelle structure duale, dans laquelle 35 % de la population française est exposé à des formes d'emplois précaires et reste exclu de la société salariale, a émergé, malgré le segment salarié bénéficiant des protections traditionnelles de la société salariale.

Comme le disait Wacquant, dans une conjoncture politique et économique où il n'est pas possible de parler de l'identité et de la politique communes produites par le pouvoir homogénéisant issu du salariat (Wacquant-Akçaoğlu, 2019, p. 13), on pourrait dire que la France s'est éloignée du rêve de Léon Bourgeois d'une société des semblables qui s'incarnerait plus ou moins à l'époque des Trente glorieuses.

BIBLIOGRAPHIE

- AUX CAPTIFS LIBERATION (sans date), Précarité et exclusion : le sans-abrisme à Paris [image digitale]. <https://www.captifs.fr/precarite-exclusion/>, (date d'accès: 01/04/2021).
- BUĞRA, Ayşe (2017), "Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi: Neoliberalizm, Kültürel Muhafazakarlık ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma", Türkiye'de Refah Devleti (Éd. S. Dedeoğlu - A. Y. Elveren), İletişim Yayınları, İstanbul, (pp. 47-69).
- CASTEL, Robert (1995), Les métamorphoses de la question sociale : une chronique du salariat, Fayard, Paris.
- CASTEL, Robert (1997), « Le modèle de la société salariale comme principe d'une comparaison entre les systèmes de protection sociale en Europe du Nord et en Europe de Sud », *Mire Rencontres et Recherches, comparer les systèmes de protection sociale en Europe du Sud, Rencontres de Florence* (Éd. B. Palier), MIRE. Paris, Vol 3, (pp. 29-48).
- CASTEL, Robert (2003), L'insécurité Sociale : Qu'est-ce qu'être protégé ?, Editions de Seuil, Paris.
- CASTEL, Robert (2004), « Le néolibéralisme, l'insécurité sociale et l'avenir d'un individualisme social-démocrate, Entretien avec Stéphane Bou et Philippe Corcuff », *Contretemps*, 11, Septembre, (pp. 106-116).
- CASTEL, Robert (2009), La Montée des incertitudes. Travail, protections, statut de l'individu, Éditions du Seuil, Paris.
- CASTEL, Robert (2013), « La Question Sociale en Europe occidentale et Amérique Latine », *Nuevo Mundo Mundos Nuevos, Colloques*, <https://doi.org/10.4000/nuevomundo.65411>, 1-7. (date d'accès: 02/04/2021)
- CASTEL, Robert (2015), « La Crise de l'État-Providence, Pendant La Crise, Les Crises Continuent », (Éd. N. El-Haggag), L'Harmattan, Paris, (pp. 37-43).
- CASTEL, Robert - Claudine Haroche (2001), Propriété Privée, Propriété Sociale, Propriété de Soi, Librairie Arthème Fayard, Paris.
- DE WAARDT, Jan (1899), Arbeid [image digitale]. <https://www.shutterstock.com/tr/image-illustration/work-by-jan-de-waardt-1899-379010059>, (date d'accès : 01/04/2021)
- DURKHEIM, Émile (2013a), De la Division du Travail Social, Presses Universitaires de France, Paris.
- DURKHEIM, Émile (2013b), Le Suicide : Étude de Sociologie, Presses Universitaires de France, Paris.
- DURKHEIM, Émile. (2015), Leçons de Sociologie, Presses Universitaires de France, Paris.
- ESPING-ANDERSEN, Gøsta (2007), Les trois mondes de l'État-providence, Essai sur le capitalisme moderne, (Trans. François-Xavier Merrien, R. Ayrton, V. Bercher, N. Delley, P-Y. Griens, C. Mehr, C. M. Mével, C. Perrin, J. Rovelli, M. Salamé, J. Stauffer, Presses Universitaires de France, Paris.
- ESPING-ANDERSEN, Gøsta (2014), « Le diversité des État-Providence, Entretien avec [Gøsta Esping-Andersen](#) », Dix Questions sur le capitalisme aujourd'hui (Éd. R. Chartoire), Sciences Humaines Éditions, Auxerre Cedex, (pp. 73-83).
- FERRERA, Maurizio (1997), « Introduction Générale », *Mire Rencontres et Recherches, comparer les systèmes de protection sociale en Europe du Sud, Rencontres de Florence* (Éd. B. Palier), MIRE, Paris, Vol 3, (pp. 15-25).
- GÖKTÜRK, Ömer (2018), Asgari Gelir Desteği ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara.
- HISOUR ART CULTURE HISTOIRE (sans date), *Vagabondage*, [image digitale], <https://www.hisour.com/fr/vagrancy-38842/> (date d'accès : 24/03/2021)
- LAVAL, Christian (2018), Foucault, Bourdieu et la question néolibérale, La Découverte, Paris.

- L'Institut national de la statistique et des études économiques (2019a), Statut d'emploi et type de contrat selon le sexe en 2019, https://www.insee.fr/fr/statistiques/2489660#tableau-figure1_radio1, (date d'accès : 23/01/2021)
- L'Institut national de la statistique et des études économiques (2019b), Activité, emploi et chômage en 2019 et en séries longue, <https://www.insee.fr/fr/statistiques/4498601?sommaire=4498692>, (date d'accès : 23/01/2021)
- MARTIN, Claude (2012), « Introduction. Pour une généalogie du présent. Les conditions d'un échange », *Changement et pensées du Changement. Échanges avec Robert Castel* (Éd. R. Castel et C. Martin), La Découverte, Paris, (pp. 9-20).
- PALIER, Bruno (2010), « Ordering change: Understanding the 'Bismarckian' Welfare Reform Trajectory », *A Long Goodbye to Bismarck? The Politics of Welfare Reforms in Continental Europe* (Éd. B. Palier) Amsterdam University Press, Amsterdam, (pp. 19-44).
- PALIER, Bruno - Giuliano Bonoli, (1995), « Entre Bismarck et Beveridge "Crises" de la sécurité sociale et politique(s) », *Revue française de science politique*, 45(4), (pp. 668-699).
- PAUGAM, Serge (2000), *Le Salarié de la Précarité, Les Nouvelles Formes de l'Intégration Professionnelle*, Paris, Presses Universitaires de France.
- PAUGAM, Serge (2013), *Les Formes Élémentaires de la Pauvreté*, Presses Universitaires de France, Paris.
- POMMIER, Anne-Hélène (2019), « La part des salariés rémunérés au Smic au plus haut depuis 11 ans, Le Figaro », <https://www.lefigaro.fr/conjoncture/la-part-des-salaries-remuneres-au-smic-au-plus-haut-depuis-11-ans-20191213>, (date d'accès : 01/03/2021)
- WACQUANT, LOIC - Aksu Akçaoğlu (2019), "Kentsel Marjinallik ve Devletin Sağ Eli", *İdealkent*, 10(26), (pp. 11-19).

ECONOMIC DIVERSIFICATION AS A TOOL FOR ECONOMIC RECOVERY IN ANGOLA

RESEARCH ARTICLE

M.A. Augusto Umba Manuel MARIA

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İşletme Ana bilim Dalı /Finansman Bilim Dalı

augoustoumba@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-8462-773X

Gönderim Tarihi: 03.11.2022 Kabul Tarihi: 13.12.2022

Alıntı: MARIA, A. U. M. (2022). Economic Diversification As a Tool For Economic Recovery in Angola. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2),38-44.

DOI: 10.54132/akaf.1198928

ABSTRACT: It is in general aimed in this study to analyze the issue of economic diversification as a tool for economic recovery in Angola, seeking to show how important an economic diversification strategy is for the economic recovery of a country in crisis, especially a developing country. An analysis of the economic situation in Angola based on two analysis points was made in order to achieve the general aim set. At the first point, the national economic evolution in Angola is analyzed, based on the economic data for the period 2009-2019, in order to show how the sudden drops in crude oil prices in the international markets affect the national economy, as Angola economy is strongly dependent on the oil sector. At the second point, the economic structure of Angola in 2019 was analyzed in order to show the participation amount of each activity sector to the gross domestic product, based on the data of economic activities in 2019. The document analysis technique based up on the qualitative approach is used to analyze the data used. In the data collection process, is used the data acquisition method based up on the secondary data acquisition technique that consists of publications from public and/or private institutions. Therefore, analyzed data was acquired from electronic database of the National Institute of Statistics of the Republic of Angola and World Bank Group. After the data analyzing process, it was concluded that the Angola economy is heavily dependent on the petroleum sector. To reduce the heavy dependence on the oil sector, it is advised to adopt strategic policies oriented to diversify the national economy in order to diversify the resources of national wealth creation.

Key Words: National Economy, Economic Recovery, Economic Diversification.

Angola'daki Ekonomik Kurtarma İçin Bir Araç Olarak Ekonomik Çeşitlendirme

ÖZ: Ekonomik krizde olan bir ülkenin, özellikle gelişmekte olan bir ülkenin, ekonomik kurtarması için ekonomik çeşitlendirme stratejisinin ne kadar önemli olduğunu göstermek istenerek, Angola'daki ekonomik kurtarma için bir araç olarak ekonomik çeşitlendirme konusunu incelemek bu çalışmada genel olarak amaçlanmıştır. Belirlenen genel amaca ulaşmak için iki analiz noktasına dayalı Angola'daki ekonomik durumun bir analizi yapılmıştır. İlk noktada, 2009-2019 döneminin ekonomik verilerine dayanarak, Angola'nın ekonomisi petrol sektörüne güçlü bir şekilde bağlı olduğundan uluslararası piyasalardaki ham petrol fiyatlarındaki ani düşüşlerin ulusal ekonomi üzerindeki nasıl etkilediğini göstermek amacıyla, Angola'daki ulusal ekonomik evrim incelenmiştir. İkinci noktada ise, 2019'daki ekonomik faaliyetlerin verilerine dayanarak, her bir faaliyet sektörünün katılım miktarını gayrisafi yurtiçi hasılaya göstermek amacıyla, 2019'daki Angola ekonomik yapısı incelenmiştir. Kullanılan verileri analiz etmek için nitel yaklaşıma dayalı doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde, kamusal ve/veya özel kurumların yayınlarından oluşan ikincil veri elde etme tekniğine dayalı veri elde etme yöntemi kullanılmıştır. Dolayısıyla, incelenen veriler Angola Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Enstitüsü ve Dünya Bankası Grubu elektronik veri tabanlarından elde edilmiştir. Verilerin incelenmesi süreci ardından, Angola'nın ekonomisinin petrol sektörüne güçlü bir şekilde bağlı olduğu sonucuna varılmıştır. Petrol sektörüne güçlü bir şekilde bağımlılığı azaltmak için, ulusal zenginlik yaratma kaynaklarını çeşitlendirmek için ulusal ekonomiyi çeşitlendirmeyi amaçlayan stratejik politikaların benimsenmesi tavsiye edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Ekonomi, Ekonomik Kurtarma, Ekonomik Çeşitlendirme.

Introduction

Diversification is a widely used concept across different business sectors with the common goal of reducing the risk of loss by better allocating resources rather than centralizing them. In this study, it is desired to approach diversification from an economic point of view within the scope of a particular developing country, taking the economy of the Republic of Angola as an example.

Studies on the issue of economic diversification continue to show the problem of the strong economic dependence of countries with a large number of natural resources on a single source as a source of income. The commercialization of these natural resources, because it is very profitable, inhibits other sectors of economic activity to develop. Among these natural resources, oil and diamond stand out. With particular mention of oil as a highly sought-after and profitable resource, this natural resource is considered by many developing countries as the only viable source of income for economic development, neglecting other sectors of activity to create national wealth. Taking the Angolan economy as an example, oil continues to have an extremely significant weight in its economy, contributing the largest percentage to its gross domestic product, even though the country has many other natural resources to explore.

Betting the national economy on a single resource as a resource for the creation of national wealth weakens other sectors of national economic activity and therefore leads to the creation of an economic system of national production based on an economic system of production of the single product. A country's strong dependence on the oil sector makes the national economic situation fragile and unstable, putting the economy in a crisis-prone state. Because the oil commercialization market is very volatile and presents instability in the prices of oil barrel trade. Therefore, the need arises for the adoption of strategic policies aimed at diversifying the national economy in order to reduce the strong dependence of the national economy on a single source and to diversify the sources of national wealth creation.

In this study, it's desired to show how important the economic diversification strategy is for the economic recovery of a country in economic crisis, especially a developing country. Thus, it's aimed to analyze the issue of economic diversification as a tool for economic recovery in Angola.

Reasons for the Need for National Economic Diversification

In general, diversification is a strategy of action in different sectors or markets by a particular organization through the production or sale of different types of products and/or services. In this definition, an organization is considered any corporate entity, being it a company or a specific country.

In particular, economic diversification encompasses all efforts by a country to diversify its sources of wealth by investing in the primary, secondary and tertiary sectors and by switching between different sectors such as technology, agriculture and industry, among others. In other words, economic diversification is a strategy that aims to produce new goods and services for different markets. When the country chooses to diversify, it tries to reduce the risks it is exposed to in its economic activities and maximize its earnings by diluting the weaknesses and adding the advantages of each selected sector of activity. Countries that choose to implement an economic diversification strategy in order to diversify their sources of wealth by focusing on investments in the primary, secondary and tertiary sectors avoid being dependent on a single source of income that may render them ineffective and/or inadequate over time. While a country diversifies its economy, it significantly increases the chances of national economic growth as each of the selected sectors of activity will contribute to the formation of its gross domestic product.

Even if a country has a highly sought-after, profitable and abundant natural resource, it needs to adopt strategies that enable it to generate income from different sources. Oil, diamonds or any other valuable natural resource is recognized as a highly sought-after, profitable and abundant natural resource. The reason why it is recommended to adopt strategies that will provide income from different sources is that the commercialization policies of the natural resources in question depend on the accepted trade policies, rules and regulations in the international market. Accepted commercial policies, rules and regulations in the international market can change at any time by positively or negatively affecting the commercialization price of the natural resource in question. Countries with the main and biggest source of income coming from one of these natural resources, especially developing countries, experience serious economic problems that lead to continuous economic crises when there are sudden price drops in the international market. The more uncertainty there is in the international market, the higher the probability that the economies of these countries will enter a crisis situation.

The idea that a country considers a single resource as the greatest resource for the creation of national wealth is not recommended, even if that resource is very sought-after, profitable and numerous. Thus, the need for the adoption of strategic economic diversification policies arises. It is true that this economic

diversification strategy presents a high degree of complexity and difficulty, requiring critical government leadership skills that cannot be neglected. Implementing this strategy can also be time consuming and expensive. However, despite this, the implementation of the economic diversification strategy remains an important reference for the good economic functioning of the country. Implementation of this strategy requires competent human resources under competent leadership and an efficient management process based on organization, planning and continuous control techniques. When a country implements strategic economic diversification policies, it gains the ability to find solutions to problems that can lead to a national economic crisis in the dynamic environment of difficult economic situations. A country reduces the risk of falling into social, economic and financial crisis while having multiple sources of national wealth creation.

Overview of Economic Recovery

The economic recovery is a specific phase of the economic cycle. This stage marks the end of the recession or economic crisis and initiates a period of growth. The economic recovery is characterized by a consistent growth trend in production where economic agents begin to gain confidence in the current economic situation. In the economic recovery, companies are starting to produce more and more products and offer more services. As the employment rate increases, people regain their purchasing power and consume more. At this stage, the investment volume also shows significant progress.

Economic recovery is one of the stages of the economic cycle. The concept of the economic cycle refers to fluctuations in economic activity over a period of time. On the other hand, economic activity is the result of the combination of factors of production (labor, raw materials, equipment, etc.) in order to produce goods and services. In general sense, all activities assume a product input (goods or services), a value-added compounding process, and a product output (goods or services), regardless of the productive factors that make up the good or service produced.

The economic cycle includes an alternation of periods of relative stagnation or decline (recession and/or economic crisis) and periods of relatively rapid growth of gross domestic product (recovery and/or economic growth). Economic cycles are changes that occur in a certain country's economy. These periodic changes in the economy consist of economic variables such as production, employment, consumption, investment and other relevant economic variables. According to Joseph Alois Schumpeter (1939), changes in economic cycles are determined by periods of expansion, recession, crisis and recovery. The economic expansion phase takes place from low growth to highest growth in a certain economy. This phase continues until the peak of economic growth in a specific country. At this stage, companies produce more (between goods and services), consumers have more purchasing power (with a growing employment rate), and the volume of investment also increases significantly. Economic recession is a phase of contraction of the economic cycle, which is determined by a decrease in the level of production (measured by gross domestic product), an increase in unemployment, a decrease in family income, a decrease in the rate of profit, an increase in the number of bankruptcies and compositions, increase in idle capacity and decrease in the level of investment, that is, it is a general phase of withdrawal from economic activity for a certain period of time. It is generally accepted that an economy has entered a recessive phase after its gross domestic product has fallen for two consecutive quarters. The economic crisis phase consists of a long period marked by multiple bankruptcies, abnormally high unemployment, credit shortages, low levels of production and investment, declining business transactions, high exchange rate volatility, deflation or hyperinflation, and a general crisis of confidence. An economic crisis is more severe than an economic recession, which is considered a normal downturn in the economic cycle. The usual convention for describing an economic crisis is either a drastic decline (about 10% of gross domestic product) or a long-term recession (three or four years).

Analysis of the Need for Economic Diversification for Economic Recovery in Angola

Angola, officially the Republic of Angola, is a country placed in the western region of southern Africa with a total surface area of 1.246.700 square kilometers. The capital of Angola is Luanda. Territory of Angola is bordered to the north and northeast by the Democratic Republic of the Congo, to the east by the Republic of Zambia, to the south by the Republic of Namibia and to the west by the Atlantic ocean. In terms of its economic trajectory, Angola is a country in which it has tried two models of economic orientation, market economy and centralized economy, throughout its experience. In the centralized model, the state owned the means of production where it was responsible for the planning, production,

and distribution of goods. Angola, with the opening of the market, experiences the non-centralized economic model in which intervention is divided between the State and the private sector. In this model, the State acts as a legislator, regulator, supervisor and guide of the economy (passive intervention) and, when necessary, acts as a producer of goods and/or services (active intervention). In terms of natural resources, Angola is a potentially rich country in mineral resources. Subsoil of Angola is estimated to have 35 of the 45 most important sources of world trade. The main mineral resources of Angola are petroleum, natural gas, diamonds, phosphates, bituminous materials, iron, copper, magnesium, gold, ornamental resources, manganese, salt, mica, lead, tin, silver and platinum. Angola economy is based on the primary sector with emphasis for extractivism activities. The country is a major producer of oil, natural gas and diamonds. Angola is one of the main petroleum producing countries in Africa¹.

Although Angola is a country rich in mineral resources and has an extension of fertile land for agricultural production, a large part of the income that makes up its gross domestic product comes from the crude oil sector, making its economy heavily dependent on the oil sector. According to the World Bank Group, the crude oil sector represents approximately one-third of the country's gross domestic product and more than 90% of total exports. Its economy, because it is heavily dependent on hydrocarbon production, has become vulnerable to fluctuations in crude oil prices in international markets. With the stability of crude oil prices in international markets over years, strong economic growth in Angola has been recorded. However, the Angola economy has been in crisis since 2014 with the sudden decrease in crude oil prices in international markets. As the oil sector is the largest contributor to gross domestic product, Angola economy has been falling sharply in the last years. To find a solution to this situation, the need arises to adopt strategic economic diversification policies in Angola to generate new sources of income that can contribute to the national economic recovery.

Studies on the issue of economic diversification approach the economic dependence issue of countries on natural resources, such as Angola economic dependence on petroleum. These studies are based on the *Dutch Disease* approach to try to explain the problem of economic dependence of countries on natural resources. In economics, *Dutch Disease* refers to the relationship between the export of natural resources and the decline of the manufacturing sector. The abundance of natural resources creates comparative advantages for the country that owns them, leading the country in question to specialize in the production of these goods and not industrialize or de-industrialize. The non-industrialization or deindustrialization issue of a country in the long term, because of the sources of income to create national wealth that leads to economic development are strongly dependent on a single natural source, hinders the national economic development process. Although *Dutch Disease* is most commonly used to refer to the exploration of natural resources such as petroleum and gas, it can also refer to any development that results in a large inflow of foreign currency, including sudden increases in the prices of natural resources, foreign aid or foreign investment in a large amount.

As it's mentioned in the *Dutch Disease* approach, the same situation is experienced in Angola. Petroleum, because it's abundant in Angola, has created comparative advantages for the country. As a result of this situation, there is a strong tendency towards specialization in oil production in the country, causing a strong dependence on the oil sector and not investing significantly in other sectors of economic activity. Due to the strong dependence on the oil sector, an economic and financial crisis has been experienced in the country since 2014, when the sudden declines in crude oil prices in international markets began. The abundance of natural resources from the oil sector neglects the effective exploration of other natural resources, hindering the development of other economic sectors that can create national wealth, such as industry, agriculture, fisheries, livestock, tourism and other services. The impediment to the development of other economic sectors that can generate national wealth conditions the economic diversification process in Angola.

To find a solution to the economic crisis situation in Angola, there is a need to implement economic measures based on structural reforms in various sectors of economic activity in order to promote national economic diversification. For this, it's needed to create attractive interest rates, greater convenience in obtaining bank loans and government incentives for production, create a business environment conducive and a stable macroeconomic environment to attract domestic and foreign

¹ Maria, 2022, ss.89-90

investment, develop human resources, realize technological innovations, qualify public institutions, build more infrastructure, manage public funds transparently, seriously fight corruption in the public sector and invest significantly in the development of the non-oil sector.

Analysis of Economic Evolution in Angola

Based on the economic data for the period 2009-2019, the national economic evolution in Angola in this point is analyzed in order to show how sudden drops in crude oil prices in international markets have affected the national economy, as Angola economy is strongly dependent on the oil sector. The data used in the framework of the analysis, which is in the form of annual data, belongs to Angola and includes the period 2009-2019. The analyzed data were obtained from the World Bank Group electronic databases.

Table 1.1.

National Economic Evolution in the Period 2009-2019

US\$

Years	GDP/Million	Growth Rate (%)	GDP Per Capita	Average Oil Price
2009	70 307	0,9	3 147	61,76
2010	83 799	4,9	3 641	79,04
2011	111 790	3,5	4 716	104,01
2012	128 053	8,5	5 245	105,01
2013	136 710	5,0	5 437	104,08
2014	145 712	4,8	5 626	96,24
2015	116 194	0,9	4 355	50,75
2016	101 124	-2,6	3 677	42,81
2017	122 022	-0,2	4 300	52,80
2018	101 353	-2,0	3 290	68,35
2019	84 516	-0,5	2 656	61,41

Source: The World Bank Group, 2022

Table 1.1 presents the evolution of annual economic growth in Angola, along with the annual growth rate and annual gross domestic product per capita. The annual variation of the international oil price is also presented in order to show how the changes in crude oil prices in the international markets affect the national economy, since the largest part of the resources constituting the gross domestic product comes from the petroleum sector. According to Table 1.1, the highest point of national economic growth in the period 2009-2019 was in 2012, with an annual growth rate of 8,5% and a gross domestic product of US\$ 128.053 million. On the other hand, the biggest national economic downturn occurred in 2017 with a negative annual growth rate of 0,2% and a gross domestic product of US\$ 122.022 million. A slowdown in national economic growth was recorded from 2013 to 2015, falling from 5% to 0,9%. Although in a oscillation form, the national economic growth rate has fallen in negative territory over the last four years. The national economy was growing normally with a positive growth rate until 2014. However, after 2014, it started to decline to a large extent with a negative growth rate. As it can be seen, the sudden decreases in crude petroleum prices in the international markets started in 2014 with a price

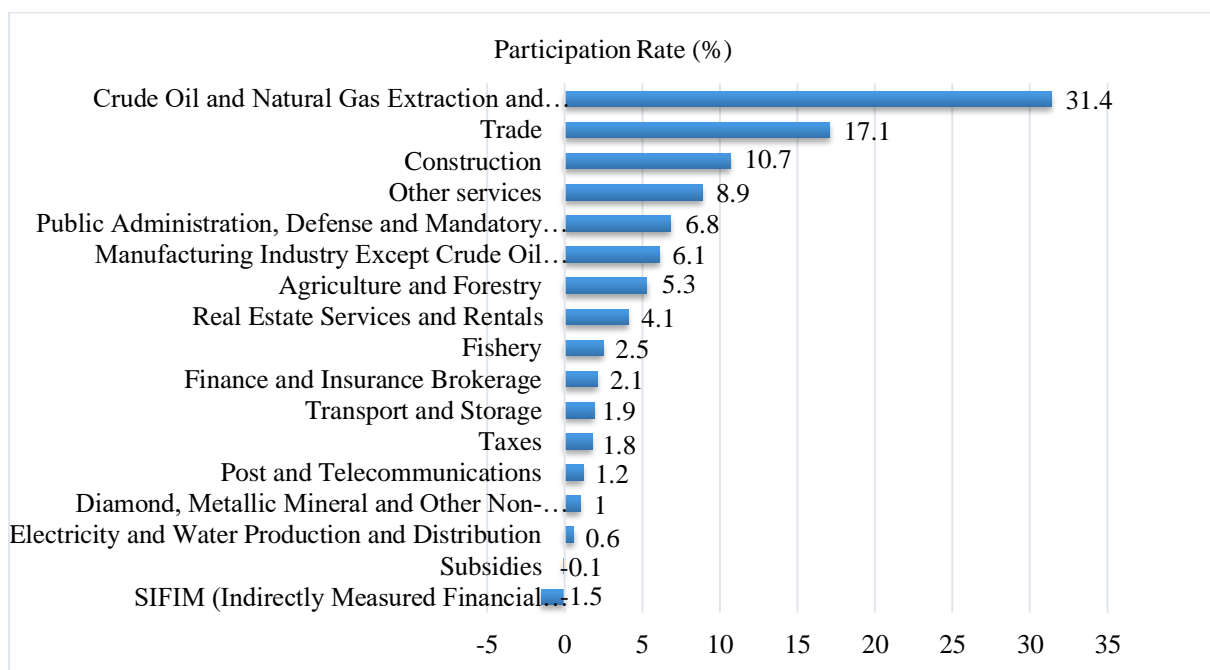
going down from US\$ 104,08 to US\$ 96,24. Sudden decreases in crude oil prices in international markets, having a significant impact from 2015, began to negatively affect Angola economy in the second half of 2014. For this reason the national growth rate in 2014 is positive, having the largest gross domestic product relative to any other.

As it can be seen, Angola economy, because it's strongly dependent on the oil sector, started to decline when the sudden declines in crude oil prices in international markets began. It is concluded that the reasons for the growth and/or decline of the Angola gross domestic product are largely related to the change in crude oil prices in international markets during the period in question.

In order to show the participation amount of each activity sector to the gross domestic product, based on the data of the economic activities in 2019, the economic structure of Angola in 2019, which consists of the oil sector to the largest extent, is analyzed in the chart 1.1 below.

Chart 1.1.

Participation of Activity Sectors in the 2019 Gross Domestic Product

Source: INE, 2022

As it is seen in the chart 1.1, in the activity sectors participating in the gross domestic product in 2019, crude oil and natural gas extraction and refining with 31,4%, trade with 17,1%, construction with 10,7%, other services with 8,9% and public administration, defense and mandatory social security with 6,8% are emphasized. The national economy in 2019 dropped significantly from US\$ 101.353 to US\$ 84.516 due to the sudden drop in crude oil prices in international markets, which went down from US\$ 68,35 to US\$ 61,41. For this reason the contribution of the oil sector to the gross domestic product in 2019 was only 31,4%.

Conclusion

It is generally aimed in this study to analyze the issue of economic diversification as a tool for economic recovery in Angola. In this study, it is desired to show how important the economic diversification strategy is for the economic recovery of a country in economic crisis, especially a developing country. In order to create the theoretical framework, a general literature review was conducted on the research topic analyzed in this study. In the revised literature, it was concluded that the lack of economic diversity in a certain country is related to the presence of a great number of very valuable natural resources in that country. The more a certain country has a large number of valuable natural resources, the less likely that country is to diversify its economy. This relationship can be described in the *Dutch Disease* approach.

In order to achieve the determined general purpose, the economic situation in Angola was analyzed through a two-point analysis by choosing a specific analysis period. In the first point, based on economic data for the period 2009-2019, the national economic evolution in Angola is analyzed in order to show how sudden drops in crude oil prices in international markets have affected the national economy, as Angola economy is strongly dependent on the oil sector. In the second point, based on the data of the 2019 economic activities, the economic structure of Angola in 2019 is analyzed in order to show the participation amount of each activity sector to the gross domestic product. As a result of the analyses, it was concluded that the sudden declines in crude oil prices in the international markets make the national economy vulnerable, due to the Angola economy is strongly dependent on the oil sector. It was also concluded that Angola economy, because it is heavily dependent on the oil sector, is poorly diversified. Petroleum has an extremely significant weight on the Angola economy, contributing by the largest percentage to its gross domestic product, even though the country has many other natural resources to explore. In order to reduce its strong dependence on the oil sector, it is recommended that the country adopts strategic policies aimed at diversifying the national economy in order to diversify its sources of national wealth creation. The strategic policies to be adopted must be related to economic measures based on structural reforms in various sectors of economic activity. In this way, it would be providing a solution to the economic crisis situation that is being experienced in the country.

REFERENCES

- BRESSER-PEREIRA, Luiz Carlos. (2008) "The Dutch disease and its neutralization: A Ricardian approach. *Journal of Political Economy*", 28:47–71. Accessed, 14/10/2022. <https://www.scielo.br/j/rep/a/XB87TMrKyHHSrR4RhJdd5Bt/?lang=en>
- Indexamundi. (2022) "Crude Oil Monthly Price - US dollars per barrel". Accessed, 14/10/2022. <https://www.indexamundi.com/pt/pre%E7os-de-mercado/?mercadoria=petr%C3%B3leo-bruto&meses=300>
- MARIA, Augusto Uмба Manuel. (2022) "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Angola Ekonomisi Üzerindeki Etkisi". (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara/Türkiye).
- National Institute of Statistics. (2022) "Quick Information Sheet: Annual National Accounts 2009-2019". INE, Digital Version Edition, Luanda. https://www.ine.gov.ao/Arquivos/arquivosCarregados//Carregados/Publicacao_6377932236470_10708.pdf
- ROCHA, Alves. (2018) "Decentralization and Diversification of the Economy. *Expansão Journal*". Accessed, 14/10/2022. <https://www.expansao.co.ao/opiniao/alves-da-rocha/interior/descentralizacao-e-diversificacao-da-economia-54227.html>
- The World Bank Group. (2022) "World Bank National Accounts Data and OECD National Accounts Data Files". Accessed, 12/01/2022. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=AO>

TÜRKİYE-AFRICA RELATIONS: AN ASSESSMENT OF CULTURAL TOOLS OF TÜRKİYE'S PROJECTION IN THE SUB-SAHARAN REGION

RESEARCH ARTICLE

Doktora: Napoléon Vigny EPANSANG MBEE

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Uluslararası İlişkiler Bölümü

nepansangmbee@yahoo.fr

ORCID: 0000-0002-4261-0312

Gönderim Tarihi: 19.10.2022 Kabul Tarihi: 22.12.2022

Alıntı: MBEE, E. V. N. (2022). Turkey-Africa Relations: An Assessment of cultural tools of Turkey's projection in the Sub-Saharan Region, *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2),45-56.

ABSTRACT: For the last two decades, Türkiye is engaged in being together with Africa. In facts, in favor of the coming into power of the AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) in 2002, Ankara has engaged an ambitious and active foreign policy on the triple political, economical, and social plans that has contributed to increasing and reinforcing its position on the continent, especially in the Sub-Saharan part. The growing engagement of the country on the continent that resulted from this policy has created a kind of emulation within the Turkish academic milieu to explain and understand these recent trends in the African and Turkey relationships. However, most of the studies mainly analyze the political and economic aspects of the cooperation leaving aside the cultural dimension. This study is an attempt to explore the cultural deployment of Türkiye in Sub-Saharan Africa. The aim is to explain how Ankara uses cultural tools to promote mutual understanding and foster its cooperation with that part of the world. We, therefore, assume that to maximize its interests, as highlighted by realist theories, Turkish authorities have developed a new approach and the mobilization of cultural tools well explained by constructivist perspectives can be understood by the fact that the promotion of interpersonal and intersociety relations that involved local populations is capital to increase the country's visibility on the continent.

Keywords: Foreign Policy, cultural diplomacy, Türkiye, Sub-Saharan Africa.

Türkiye-Afrika İlişkileri: Türkiye'nin Sahra Altı Bölgesindeki Kültürel Araçlarının Yansımalarının Değerlendirilmesi

ÖZ: Türkiye son yirmi yıldır Afrika'yla birlikte olmayı hedef belirlemiştir. Aslında, 2002 yılında AKP'nin (Adalet ve Kalkınma Partisi) iktidara gelmesiyle birlikte Ankara, kıtadaki, özellikle de Sahra-altı bölgesindeki konumunu güçlendirmeye ve varlığını artırmaya katkıda bulunan üçlü siyasi, ekonomik ve sosyal planlar üzerinde oldukça ihtiraslı ve aktif bir dış politika yürütmüştür. Bunun sonucunda Türkiye'nin kıtadaki giderek artan etkinliği, Afrika-Türkiye ilişkilerindeki bu son gelişmeleri izah etmek ve anlamlandırabilmek noktasında Türk akademik camiasında da bir tür öykünme yaratmıştır. Öte yandan, yapılan çalışmaların çoğu, kültürel boyutu bir kenara bırakarak iş birliğinin siyasi ve ekonomik yönlerini analiz etmektedir. Bu çalışma, Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'daki kültürel yayılımını ortaya çıkarmaya yönelik bir girişimdir. Amaç, Ankara'nın karşılıklı anlayışları teşvik etmek ve dünyanın bu bölgesiyle iş birliğini geliştirmek için kültürel araçları nasıl kullandığını açıklamaktır. Bu nedenle, realist teorilerin de vurguladığı gibi, Türk yetkililerin nüfuzlarını maksimize etmek için yeni bir yaklaşım geliştirdiğini ve konstrüktivist perspektiflerle iyi açıklanan kültürel araçların seferber edildiğini varsayıyoruz. Bu durum, yerel nüfusun dâhil olduğu kişiler arası ve toplumlar arası ilişkilerin teşvik edilmesinin, ülkenin kıtadaki görünürlüğünü arttırmak için büyük değer taşıdığı gerçeğiyle anlaşılabilir.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, kültürel diplomasi, Türkiye, Sahra Altı Afrika.

Introduction

As the youngest continent in the world¹, Africa with its huge natural resources and its cultural diversity is at the center of the global lust. Unlike some countries like France and Great Britain whose presence is ancient on the continent, the redistribution of material capacity that occurred in the international system since the end of the Cold War has contributed to the emergence of new global and regional powers, that want to increase their influence in Africa. Among these countries, there is Turkey. The country undertook a reorientation of its foreign policy toward African countries these recent years following its

¹ According to several international reports including the United Nations Data for World Population Prospects of 2017, with 60% of its population under 25 years old, Africa is the youngest continent in the World.

1998 « Opening to Africa policy ». Since then, the relationships between this middle power² and the Black continent, especially its South Saharan part, have gone through major transformations that led to the densification of their political, economic, and socio-cultural cooperations.

In reality, on contrary of what can be imagined, the ties between the continent and Turkey are not particularly new. In the article « Turkey's increased Engagement in Africa: The Potential, Limits and Future Perspective of Relations », Savas Genç and Oğuzhan Tekin trace those ties to the period of the Ottoman Empire. As they explain, the expansion of the Empire on the continent can be situated between the sixteenth and twentieth centuries (Genç and Tekin, 2014, p. 91) when countries in the Northern part of Africa including Egypt, Libya, Algeria, Tunisia, as well as some others in the Subsaharan region like Sudan, Eritrea, Ethiopia, Djibouti Somalia, Niger, and Chad were either partially or totally parts of the Ottoman authority (Özkan and Akgün, 2010, p. 530). During that period, most of the Muslims leaving in Ghana, Mali, Kanim Bornu, Timbuktu, etc. were under the Ottoman Empire's power (Genç and Tekin, 2014, p. 92). Alike, strong alliances and defense pacts were signed between the Ottoman administration and many kingdoms in the South of the Sahara. Unfortunately, the creation of the modern Republic of Turkey in 1923, profoundly slowed down the relations between the new Turkey and Sub-Saharan Africa as the result of the new identity priority of the new elites led by Mustafa KEMAL ATATÜRK but also to the security-based foreign policy of the early years of the Cold War (Yunus Turhan, 2020, P.6). As the result, those relations remained weak till the end of the Cold War, while they continued increasing with North African countries due to the common history, religion, and traditions that both parties shared since the Ottoman period (Tepeciklioğlu, 2017, p. 3).

In the late 1990s, in light of the active foreign policy conducted in the middle of the 1980s under the leadership of Turgut Özal, Turkey adopted the 1998 « Opening up to Africa » plan that marked a fundamental shift in the history of the modern Republic of Turkey's foreign policy. Yet, the related plan really took off in 2005, when the AKP of Recep Tayyip Erdoğan, that came to power three years before, decided to launch the « Year of Africa » following a strategic document of 2003, related to the promotion of the economic cooperation with the continent. In 2008, the cooperation between Turkey and Africa witnessed another important step with the organization of the first « Turkey-African cooperation summit » in Istanbul. All this helped Turkey to improve its relations with Africa in all domains without giving a priority to any region and to pursue its foreign policy priorities as well as its national security needs (Özkan and Akgün, 2010, p. 534).

This recent revival in Turkey-Africa relations has progressively ended the long-time neglect of the continent in Turkey's foreign policy. Similarly, it has been noticed a relatively growing interest of Turkish scholars in African topics in such a way that today there are considerable research papers related to it. Much of this literature, focus either on the recent rise of Turkey on the continent or the economic patterns of this strong engagement. Among these scholars, Elem Eyrice Tepeciklioğlu in her article « Economic relations between Turkey and Africa: Challenges and Prospects », explores Turkey's economic engagement in Africa and its « recent initiatives in Africa's energy ». She argues that, while « the attention paid to African issues has changed, the pace of the development in the relations with Africa » need to be reinforced. Many other academicians analyze these relations in light of the growing engagement of the country to show how taking advantage of its ongoing multilayered foreign policy, Turkish has made Africa « one of its prime orientations »³. In this regard, the majority of the articles mainly analyze the political and economic components of the relations and generally do not explore their cultural declinations. Meanwhile, the opening to Africa, which constitutes today's roadmap of Turkey's projection on the continent did mention the enhancement of cultural ties as one of the key instruments that need to be improved to accompany Ankara's growing ambitions on the continent.

While taking into consideration all these previous researches, we aim to examine the cultural instruments or tools used by the Turkish public and private sectors to increase the country's presence in sub-Saharan Africa⁴. The effort to include the non-state actors here is justified by the fact that, as Ahmed

² Recalling Hale (2013), BUĞRA SÜSLER, argues that the concept of middle power is mostly appropriate to qualify Turkey's international position (2019, p. 7).

³ The website of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey consulted on 14th May 2020.

⁴ According to the United Nations conception, Sub-Saharan Africa is constituted of all countries that geographically is situated in the South of the Sahara. However, there is no unanimity about the composition of

Kösebalaban highlights, Turkish foreign policy is not more an exclusive prerogative of the state apparatus; «Turkish civilian organizations with their school, clinics, businesses, and aid agencies » (Hasan Kösebalaban, 2011, p. xiii) are also involved. Mehmet Özkan and Birol Akgün (2010) also acknowledge the fact that the discourses and the expertise created by NGOs in Africa have been used by the current Turkish foreign policy establishment to conquer the African markets since 2002. In this regard, it is difficult to talk about the Turkish-African relation without mentioning the important role played by the NGOs in the promotion of the country's projection in the continent (Abdurrahim SIRADAG, 2015, p. 1) Therefore, we assume that in its efforts to achieve its ambitions and maximize its interests, as highlighted by the proponent of the realist school of international relations, Ankara has developed a new approach that differs from those of other countries interested in increasing their influence in the region. In this new approach, the use of cultural tools⁵ well explained by constructivist perspectives, can be understood by the fact that, the promotion of interpersonal and intersociety relations that involved local populations is capital to increase the country's visibility.

Following this assumption, it is important to examine the Turkish approach of projection in sub-Saharan Africa before analyzing the cultural component of this approach.

Turkey's approach in sub-Saharan Africa

Academicians who have studied Turkey-Africa relations are unanimous on the fact that « Opening up to Africa » has been fundamental in the shifting attitude of Turkey towards sub-Saharan states during these last two decades. Before that, those states were regarded as a far and poor zone, full of problems, and diseases and plagued by civil war (Özkan, 2014, p. 94). This negative perception, one could argue, might be one of the reasons why years after the decolonization movements, Turkey was not engaged in developing deeper political and economic relations with African states⁶. This attitude will change in favor of the elaboration of the action plan that followed the adoption of the late 1990s "Opening up to Africa" policy. Through this plan, Ankara showed that it was involved to open a new page in its relationships with Africa and therefore adopted what can be viewed as a multidimensional and multitrack foreign policy approach.

The multidimensional approach of Turkey's projection in sub-Saharan Africa

In 1998, when Turkey decided to reconsider Africa in its foreign policy, always 4 decades have passed since the first sub-Saharan states got their independence. In order to find its path on a continent where many western and non-western states were already settled, the Turkish government needed to elaborate an innovative approach. In this regard, the adoption of a multidimensional approach which constitutes today's roadmap of Turkey's foreign policy toward Africa was one of the main propositions of the Action Plan for "Opening up to Africa" as a result of the emerging multidimensional foreign policy vision that was initiated by Turkish Foreign Minister of that period, Ismail Cem. Following this plan, the Turkish projection in Africa is made through a triple dimension which is political, economic, and cultural. The latter will be examined in the second main articulation of this work.

The political dimension of Turkish projection

As mentioned since the beginning of this work, the year 1998 marked an impetus in Turkey's engagement in Africa in general and in its sub-Saharan part in particular. The Action plan elaborated that year suggested a real political mobilization which includes the activation of both bilateral and multilateral instruments to increase the presence of Turkey in that part of the world.

these states. For instance, while the UN geoscheme for Africa excludes Sudan, from these countries, the African Union includes it but excludes Mauritania.

⁵ According to the website of the Ukrainian Institut of « Culture and Creativity » consulted in August 2022 at 15:31, cultural tools, can include academic/education, professional, cultural, and student exchange programs, conferences, film industry, theatre art, art exhibitions as well as dance and music that contribute to establish and maintain a constructive dialogue and the creation of a positive image of a country. Moreover, many other scholars like Jaco Beyers, believe that religion should also be considered as a cultural tool given the fact that religion is a "cultural identity marker" (Jaco BEYERS, "Religion and culture: Revisiting a close relative", Theological Studies, Pretoria, 2017.

⁶ Many scholars, including Mehmet Özkan and Birol Akgün, argue that after the decolonization process, Turkey recognized always all the new countries and even opened embassies in some like Ghana. However, the country did not give any special importance to Sub-Saharan Africa.

At the bilateral level, Mehmet Özkan and Birol Akgün explain that the Action Plan required an upgrade of diplomatic representations in Africa and the multiplication of high-level visits to African countries (Özkan and Akgün, 2010, p. 532). So, under these propositions, Ankara has strived to drastically increase the number of its Embassies across the continent. In Sub-Sahara Africa in particular, some scholars argue that this number almost tripled since the consecration of the « Africa Year » in 2005 (Dahir, 2019, p. 9). Moreover, despite the economic and financial crisis of 2008, the country continued inaugurating new diplomatic missions from 2009 to 2013, in many states including Tanzania, Ivory Coast, Mali, Madagascar, Cameroon, Somalia, Gabon, Chad, etc., with « *Ankara's largest embassy in the world located in Mogadishu* » in Somalia (Dahir, 2009, p. 9). These political and diplomatic actions were accompanied by high-level diplomatic visits and meetings that became frequent with the coming of the AKP into power. Thus, Prime Minister, Recep Tayyip Erdogan paid a visit to Ethiopia and South Africa; a visit that appeared to be the first-ever visit of a Turkish Prime Ministry in the South of the Equator (Özkan and Akgün, 2010, p. 533).

The Turkish political approach toward Sub-Saharan Africa has also been made through strong activism both as a member of global multilateral organizations and through cooperation with African regional and sub-regional organizations. The country has used platforms offered by the international fora to obtain African states' support to have access to the position of « non-permanent UN Security Council seat for the 2009-10 » (Bilgic and Nascimento, 2014, p. 1). Also, Turkey has strengthened its cooperation with African regional organizations. After obtaining the 'observer status' in the African Union in 2005, the country, three years later, was recognized as a 'strategic partner' of the same organization and it was also admitted as an extra-regional member of the African Development Bank (Bilgic and Nascimento, 2014, p. 1). Alike, Turkey has enhanced its cooperation with subregional organizations by engaging its diplomatic representations in some countries to follow up the Intergovernmental Authority on Development Partners Forum (IGAD), the Economic Community of West African States (ECOWAS), the Common Market for Eastern and Southern Africa (COMESA) and the Economic Community of Central African States (ECCAS) (Tepeciklioglu, 2017, p. 11).

Turkey's economic approach in Sub-Saharan Africa.

Turkey's renewal of foreign policy toward the South of Sahara has also been strongly felt in the economic, and trade areas, as well as in the domain of cooperation for development. During the last two decades, the continent economic growth and potential have been one of the features of its attractiveness (Dahir, 2019, p. 13). It has experienced considerable gains in terms of economic growth despite the various economic crisis that the world has and continue to face. In its Sub-Saharan part, for instance, the average economic growth has been situated at around 5% per year since 2000 and just decrease to 3.1 % in 2018 (World Bank Report 2018). In terms of poverty, the 2019 World Bank Report highlights that it has declined from 54% in 1990 to just 41% in Africa and the prediction for upcoming years is positive despite the Covid-19 pandemic and the Ukrainian crisis. Moreover, Africa is the world's youngest and fastest-urbanizing continent in the world. According to some reports the continent will count an average of 24 million people leaving in its cities from 2015 and 2045. This is more than what is going on in India and China combined⁷. The combination of all these statistics and other African potentials in the domains of agriculture, natural resources, and infrastructures lead to one observation: Africa, especially in its sub-Saharan, constitutes a big market as well as it represents a huge opportunity for economic and trade investments.

Turkey counts on external markets to sustain its economic growth. Hence, increasing economic presence in Africa to pursue its material gains (Donelli, 2018, P. 6) has been one of the main challenges for the country's elites since the adoption of the Action Plan of Opening up to Africa. In other to overcome this challenge and increase its trade and investments on the continent, Ankara had to develop an approach that is different from the other countries' approaches. This approach embodied in the Ankara consensus (Ibid, p. 8), which comprises ideational and practical dimensions, is a mixture of enhancing economic-trade relations and the implementation of humanitarian aid. Economically, Turkey perceives itself as the most appropriate state to promote win-win cooperation with the region. That is why the country intends through its investment and trade projects to spread in Africa the Turkish model of economic development. This means breaking up with the western colonial model and the new emerging

⁷ McKinsey and Company estimation in 2016.

powers type of dependence relations (Ibid, p. 9). In the trade sector, the AKP leaders and the Turkish vibrant business sector consider the region as a suitable market for Turkish small and medium-sized enterprises and traders. Taking advantage of its historical relations with many African states and also its « said-non-colonial past », Ankara has been able in less than twenty years to increase its position out of what could have been considered as its comfort zone. From 2007 to 2017, the Turkish trade volume on the continent has almost tripled to reach \$18.9 billion including exports and imports in 2017, with a total of \$7 billion just for Sub-Sahara states. In the same period, Foreign Direct Investments in SSA, have also increased significantly as many Turkish enterprises have invested in agriculture, construction, textiles, etc.

In the domain of foreign aid, Turkey is strongly engaged in the supply of development assistance and humanitarian aid to SSA states. Here again, the country has demonstrated its ambition to adopt a different approach from what was so far done both by other traditional and emerging donors. More especially, as it considers itself a “humanitarian state”, Ankara seeks through its aid to “move beyond the donor-recipient paradigm” and address individual needs at every level without expecting anything in return (Yunus Turhan, 2021, p. 12). The implementation of this paradigm is characterized by the implication of several actors and channels including government institutions, Turkish local NGOs, and multi-lateral institutions with the main objective to touch people at every stage of society. Comparing this model to the BRIC (Brazil, Russia, India, and China) approaches, Elem Eyrice Tepeciklioglu explains that, unlike Turkey, China, Russia, and to a certain extent India which are generally hesitant in using NGOs as a channel of their humanitarian aid. Moreover, Russia and India often use multilateral institutions while Brazil mostly prefers technical assistance and technology transfer via the agricultural and health sectors (Tepeciklioglu, 2017, p. 7).

As Turkish-Africa relations experienced a new age in 2005, foreign aid appeared for the AKP elites as a strong foreign policy instrument for its projection in the Subsaharan part of the world. From that period to 2015, the amount of their aid to Africa reached about \$ 183.4 million. However, the volume of this aid started to decrease after the Arab spring notably in 2014 and continued after the military coup of 2016. Given the fact that these two events somehow affected Turkey's foreign policy during the 2010 decade, one could logically think that they have influenced Ankara decided to reduce its aid contribution to the SSA. For instance, it could be argued that the country's aid behavior toward the region in 2016 afterward, was the result of its political elites' ambition to fight back against the Güllen network for its role and implication in the military coup. Yet, as Yunus Turhan explains, the Güllen factor has never been a real determining element in the country's foreign aid attitude in the Subsaharan region. On the contrary, Ankara has always adopted a “carrot but no stick” option regarding the said-foreign aid (Yunus Turhan, 2021, P.2) as it is guided by “material factors, including its economic, security, religious, and geopolitical self-interests” as well as its humanitarian principles (Ibid, P. 14). These are perhaps the determinants that have contributed to erect the continent as the largest Turkish aid beneficiary since 2013 while Somalia became the first country to benefit from it (Dahir, 2019, p. 17).

The multitrack nature of Turkey's projection in Sub-Sahra Africa

The term « multitrack » is regularly used in the domain of conflict resolution to explain how different peacebuilding initiatives taken at different levels in society can be combined to address today's conflicts. In the field of diplomacy, it was generalized in the 1990s by Diamon and McDonald with their Lederach model (Palmiano Federer et al., 2019). The logic of multitrack diplomacy that has influenced both international organizations and state governments' policies is to interconnect public or official diplomacy with many other actors including regional organizations, NGOs, religious groups, media, civics organizations, etc. to achieve a common goal. In Turkish diplomacy, Federico Donelli assimilates the concept to the multidimensionality of its foreign policy. He argues that Ankara's engagement in SSA has shown its uniqueness through the ability to coordinate its civil society, public institutions, and state aid agencies (Donelli, 2018, p.14) as well as Turkish business elites. Therefore, recalling the former Turkish Foreign Affairs Minister and Prime Minister Ahmed Davutoğlu, he reminds us that the trust in Turkish civil society organizations justifies the reason why the AKP government has since 2002 supported their participation in Turkey's projection on the continent.

The will to promote the participation of different stakeholders to guarantee the success of Turkey's engagement in SSA was already noticed in 1998. On this purpose, Mehemet Özkan and Birol Akgün

explain that during the elaboration of the action plan for 'Opening to Africa', ministries, agencies and the private sector contributed to the debates that resulted in the adoption of measures that were proposed to permit the expansion of Turkey-Africa relations. Besides bilateral and multilateral diplomatic representations and high-level meetings with Ankara officials, the Turkey implantation in SSA is effective through states agencies such as the Foreign Economic Relations Board of Turkey (DEİK), the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA) and the Disaster and Emergency Management Presidency (AFAD). The private sector is strongly represented by the Confederation of Businessmen and Industrialists of Turkey (TUSKON)⁸, the MÜSIAD, municipalities, and several religious groups and civil society organizations. Private sector representatives and other non-state actors promote transnational relations and Turkey's implantation at all levels from the national to the local. To stimulate the involvement of private actors in this Turkish ambition to increase its role and visibility in Sub-Sahara Africa, there was a need to develop discourse within Turkish society. As we mentioned earlier in this paper, SSA was considered a risky area characterized by diseases, hunger, civil wars, and all bestiality. In domestic politics, new dialogues were built to change this negative perception and present Turkey's activism in Africa as a sign of Ankara's ambitions to acquire global status (Bacik, 2013, p. 10). Thus, many actors including politicians, the new Islamic bourgeoisie, civil society actors as well as mainstream media have been involved to repaint SSA with a positive image⁹ and the global interest it is subject to.

Concerning the contribution of civil society to Turkish visibility in the Sub-Saharan region, it has been facilitated by multiple factors. Among these, the political context characterized by the democratization process that encouraged Turkish civil society to be more involved in the country's foreign policy, the engagement of the Erdogan AKP's government to officially associate them and use their expertise and guidance to achieve government ambitions as well as the changing economic and social dynamics that pushed Turkey to increase its responsibilities and play more role in resolving global problematics (Abdurrahim Siradag, 2015, P. 17). In terms of nonprofit organizations operating on the continent we can list Tuskon, Turkish Schools and Turkish humanitarian aid associations (Genç and Tekin, 2014, p. 105) which also contribute to the cultural influence of the country in SSA.

Cultural dimensions of Turkey's projection in Sub-Saharan Africa

In today's international relations, culture has become an integral part of countries' international projection strategy. Even if some scholars trace the connection between culture and state foreign policy to the ancient Greece Porto-states, many also agree on the fact that this connection became more important in the late 20th and early 21st centuries. With the increasing confrontation between cultures well explained by Huntington in his work related to the clash of civilizations, practitioners, as well as theoreticians, started to inquire about the role of education, arts, media, film, and literature in promoting people-to-people contacts and therefore, improving countries positioning in the world arena. This approach which considers culture as the « third pillar » of foreign policy, falls into what others call cultural diplomacy or international cultural policy. However, using the term cultural diplomacy in this context may seem reductive to apprehending the Turkish cultural model of foreign policy. Because, as Ien Ang et al. suggest in their article « Cultural diplomacy: beyond the national interest? », cultural diplomacy is a « *governmental practice that operates in the name of a clearly defined ethos of national or local representation, in a space where nationalism and internationalism merge* » (Ang and al., 2015, P. 367). From this definition, cultural diplomacy sounds more like an instrument exclusively used by governments and their institutions. Meanwhile, Turkey's projection is not exclusively done by state actors. Non-state actors including Turkish NGOs and interest groups contribute to the promotion of Ankara's image in the Sub-Saharan region. That is what can be noted after apprehending how these cultural tools are mobilized to sustain Turkey's growing engagements in the Sub-Saharan region.

Apprehending cultural tools of Turkey's projection in the region

Turkey shares some historical cultural bonds with Sub-Saharan Africa which can be traced to the existence of the Ottoman Empire. Among instruments that are associated with the promotion of the country's cultural visibility, this work will focus on education, religion, and the movie industry.

⁸ Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu.

⁹ Tamer Taskın a businessman cited by Gokhan Bacik, said in one Turkish journal on April 28, 2011, that "In Africa, there are human beings just like you and me. Of course, there are both good and bad men there. The trick is to pick the good among Turkey Discovers Sub-Saharan Africa ».

International Education

Today more than it has ever been before, culture plays an important role in states' foreign policy as it helps to understand others, their way of life, their custom, and even their language. Many countries use their culture to expand themselves and pursue the ambitions of their foreign policy. However, to avoid being criticized for cultural invasion or cultural imperialism, many of them especially, emerging powers are engaged in what is called cultural exchange. Without being a propagation of culture, cultural exchange appears as a way to have a mutual understanding of cultural particularities whose aim is to create broad and smooth relations. The promotion of this mutual understanding not only serves vital interests but also helps to avoid useless disagreements between countries. It can be made through exhibitions, and public performances; but one of the principal means that is used today is international education. International education is central to the cultural projection of a country because it creates a framework where people from different nationalities meet and learn from each other. By so doing international education contributes to reducing stereotypes as well as promoting intercultural communication. For many years, international education was mainly dominated by a side movement since it was generally provided by the North (Western countries) to the South. This trend has changed over the past last decade since many new global and regional powers have started receiving foreign students through scholarships or exchange programs.

Since 2010, Turkey has become one of the world's new hubs for international education. In fact, during the recent decade, the country has witnessed a spectacular progression following the multidimensional domestic transformations that reinforced its capability to compete with the western cultural influence in the world by promoting and widening a non-Western model of education (Akgün and Özkan, 2020, p. 60). In Sub-Saharan Africa, Ankara cultural projection via education is made by many institutions and associations including the Yunus Emre Institut, the Maarif Foundation, the Presidency for Turks Abroad and Related Communities (YTB: Yurtdisinda Baskanligi), and the Diyanet Foundation. While the last one will be examined later let us take a look at the others.

Yunus Emre Institute

The Yunus Emre Institute was founded in 2007 to promote Turkey, the Turkish language, its history, culture, and art around the world as well as to provide services to people leaving abroad who want to study the Turkish language, culture, art and to improve the friendship between Turkey and other countries through cultural exchange¹⁰. As an institution responsible for the promotion of cultural diplomacy, this instrument started to operate in 2009 (Eksi, 2017, p. 198). Today, the institution is constituted of more than 58 cultural centers abroad that provide Turkish education in cultural centers, Turkology departments, and Turkish teaching.

In the SSA, Yunus Emre Institut centers are present in many countries including Senegal, Somalia, Southern Africa, Ethiopia, etc. Those centers have become a bridge between Turkey and African citizens who are interested to learn more about Turkey. Following the missions described in the law establishing the institute, they diffuse Turkish culture, as well as history, and promote the Turkish language through teaching and various cultural activities. That is what was reminded by Gokhan Kahraman, the head of the YEE in an interview with the Anadolu Agency in these terms « Our institution promotes our culture via courses, exhibitions, panels, and concerts »¹¹. Furthermore, YEE is increasing cooperation with many university institutions to open studies on Turcology as well as carries out projects with local NGOs in the field of culture, arts, and education. On this basis, the institute constitutes an important tool to strengthen Turkey's cultural projection and visibility in SSA as well as the Maarif Foundation.

Maarif Foundation

The Maarif Foundation was created in 2016, to provide « formal education on all levels, including kindergarten and higher education, based on the universal values of humanities ». As Turkey's international education agency, it is the only institution authorized to perform Turkish formal education abroad.

¹⁰ The Yunus Emre Institut's Website was consulted on April 27, 2020, at 5'35.

¹¹ Intervention cited in TRTWorld online News, Culture and Arts headings « Turkish Institute Brings Turkey, South Africa closer: Turkey's Yunus Emre Institute in South Africa promotes Turkish culture », of July 26, 2018, consulted on April 27, 2020, at 6'20.

Around the world, it has the responsibility of managing Turkey's international investments in the education field. The foundation runs almost 323 schools, 42 dormitories, and one university located in 43 countries (Akgün and Özkan, 2020). In SSA, some of the schools run by the Foundation have been, as in many other states taken from the Fethullah movement¹² following the coup attempt of 2016. Furthermore, several memorandums of understanding were signed between the Maarif Foundation and 14 governments in the South of Sahara in order to facilitate its implantation.

As the Maarif Foundation works to « introduce Turkey and Turkish education to the international community » in general and in the Sub-Saharan region in particular, it acts to promote the country's positive image. Thus, it appears as an important tool through which Ankara projects itself through culture and education everywhere that the Foundation operates.

The Presidency of Turks Abroad and related communities

Created in 2010, the Presidency for Turks Abroad and Related Communities (YTB) was established to coordinate activities, and strengthen the economic, social, and cultural cooperation of Turks leaving out of the country and sister communities. In the cultural field precisely, the organization seeks to maintain the cultural links of Turkey's diaspora with their homeland by preserving their native language, culture, and identity and assure that those sociocultural values are transmitted to future generations. Also, YTB organizes some programs to help youth abroad to know more about Turkey's culture and history. Another important mission of YTB which is related to our topic is the promotion of expansion through the supply and management of Turkish scholarship.

In reality, Turkish scholarship has not started with the creation of YTB. For instance, as mentioned in the TRTWorld aforementioned report, the Turkish government started to provide educational opportunities to African students in the earlier 1990s. From that period to 2014, more than four thousand Africans have benefited from scholarships from Turkey (Dahir, 2019, p. 13). However, YTB's advent has permitted to rebuild of the Turkey scholarship system to make it more efficient and more sustainable (Akgün and Özkan, 2020, p. 62). Therefore, even though the organization is not too active on the ground of supporting and maintaining contacts with the Turk expatriate communities due to their small in SSA, YTB's implication as a cultural tool of Ankara projection in the region is made through the different long-term and short-term scholarships provided to students. Through this instrument, the institution participates in the training of alumni, which will be ambassadors of Turkish culture in their various countries.

Research centers and universities' programs concerning Africa.

The ambition to strengthen Turkey's positioning and visibility in Africa has been sustained by many universities institutions and various research centers whose objectives are to increase a better understanding of Africa. In this effect, many universities including, Ankara University, Izmir University of Economics, Erciyes University offer Research programs or have some Research Centers on Africa Study (Tepecikligu, 2017, p. 11; Dahir, 2019, p. 14). Likewise, some Think Tanks like the Turkish Asian Centre for Strategic Studies and some foundations like the Afrika Vakfi conduct policy and academic research on Africa-related topics to provide knowledge to policy-makers and other private actors in their ambitions to expand their activities in Africa.

Religion as a cultural tool of Turkey's projection in Sub-Saharan Africa

There is a growing debate about the place of religion in international relations notably concerning its role in shaping a country's foreign policy. In this subsection, our concern is to examine how Turkey uses religion as a cultural tool to strengthen its presence in SSA.

The relationship between religion and culture has been largely explored by academicians. Many of them have either demonstrated how religion is part of an individual's culture while others stressed the fact that religion is a culture in itself (Stephen M. Croucher et al., 2017, p. 1). In some countries like Turkey, religion constitutes a relevant element of the national identity, because it is not just considered as a belief but also a way of living and a way of organizing the society in certain extent. This is the essence of what Hasan Kösebalaban explains in his book « Turkish Foreign Policy: Islam, Nationalism, and Globalization » when he highlights that during the formation of the Modern Republic, Turkish intellectual

¹² Classified by Ankara under the denomination of terror organization, the Fethullah movement is known to have been established in Africa since the 1990s through a powerful network of schools and businesses.

and political elites decided to adopt « a new nation...which would essentially be Muslim but secular at the same time » (Hasan Kösebalaban, 2011, p. 1). In that case, if it is admitted that identity can be considered a source of power and that foreign policy is a reflection of that power, therefore we can agree that religion can be used as a way of projection. This can be directly exercised by the state and its agencies or through other non-states actors with the support of the state. Since 2002, religion has become an important tool of Ankara's foreign policy. Having understood the importance of the historical religious connections that the country had with some African communities during the Ottoman period, the government knew that it has to mobilize this added value to enhance its country's position in the area. That is why taking advantage of their influence as a member of the Organization of the Islamic Conference, Turkey has multiplied, since 2006, initiatives to increase cooperation and religious relations between Muslim society in Africa and Turkey.

The Presidency of Religious Affairs of the Republic of Turkey (Diyanet) is the main institution through which Turkey promotes its unique model of Islam across SSA. Among activities that have been carried out to foster the up mentioned cooperation, it can be highlighted the organization of three meetings gathering representatives of Muslim communities from the two parts respectively in 2006, 2011, and 2019. Diyanet also constructs the Mosque complexes as it has been the case in countries like Djibouti, Ghana, Burkina Faso, Mali, and Chad. Furthermore, the institution translates the Coran and distributes it to local communities in the region. To achieve these missions on the field, their Foundation works together with other Muslim and Turkish local NGOs operating in the area.

Turkey's projection through cinematic cultural diplomacy

Cinema or cinematic diplomacy can be said to be rooted in the United States' practice of Soft-power. In fact, during the Cold World War, the U.S. government worked with Hollywood to get American films into foreign markets and keep home any picture that might give a bad impression of the country. Cinema diplomacy is generally related to the concept of nation-branding and is described by Irina Herrschner (Irina Herrschner, 2016) as a visual representation of countries and acts that convey cultural communication and mutual understanding. Since its emergence in the area of soft diplomacy, the concept has gained a lot of importance as films serve as one of the most influential and accessible mediums of cultural diplomacy due to their ability to affect people all around the world. Movies help to educate and sustain relationships, as well as to break stereotypes among citizens from different cultures. If the USA is recognized today as the country that uses the most this instrument, many other states count on movie industries to increase their international visibility and to promote a positive perception of their culture in other communities' minds.

Recently, the Turkish film industry has increased its influence in the international arena in such a way that it is holding the second place in the export rates after the U.S.A¹³. This is the result of the creation of multiple Turkish Cultural Centers around the world by the Yunus Emre Institute (YEE) but also the spread of many Turkish series through Yeşilçam. Yeşilçam is an important part of Turkish film diplomacy which delivers through entertainment the country's culture, value, and tourist potential around the world. After having spread across Europe, the United States, and the Arab world, it is now conquering the market in the Sub-Saharan part of Africa. In effect, in recent years, many African viewers are becoming used to Turkish films. Series including Fatmagul, Kara Sevda, and many others are broadcasted on African Tv channels. These movies have contributed to introducing the Turkish way of life in many parts of Africa, and have made people learn some aspects of Turkish culture including meals, names, values, and history. For many people, films have been the first and continue to be the only channel to hear and know about Turkey. As was the case with India with the Hindu series, Africans in the South of the Sahara are getting used to Turkey because they watch Turkish movies.

An Appraisal of the role of cultural tools in the projection of Turkey in Sub-Saharan Africa

The role of culture in Turkish projection in the international arena has been constantly highlighted by state's authorities since 2002. Having understood that improving its influence on the African continent constitutes an important step in its ambitions to increase its regional power and global role, Ankara uses cultural tools to sustain its political, economic, and military goals on the continent. These instruments

¹³ University of Southern California's Center on Public Diplomacy consulted online on 17 May 2020, at 15'25.

help in creating a certain neutral framework that permits the building of a more inclusive relationship that goes beyond officials to include people and societies. Taking into account the growing critics emerging among African youths against western countries, this cultural approach helps not just to « strengthen the prestige » of Turkey but also contributes to promoting mutual understanding between African and Turkish societies and people. These mutual understandings appear as a fundamental condition to establish the base to build sustainable cooperation between the two parts regardless of changing political leadership.

Therefore, it can be considered that international education, religion, and movies seem to be the principal tools through which Turkey hopes to promote mutual trust, inclusive dialogue and reduce a negative image in its cooperation with Subsaharan African countries. However, as it has been stated early, the SSA region is at the heart of the competition between global and regional powers due to its various natural resources, and its economic potential. Moreover, there is a growing pan-African consciousness among its young populations who are engaged to protect their region and denounce all initiatives aiming to exploit their richness and abandon the area in a state of poverty and underdevelopment. For these reasons, the need to build trust and mutual understanding cooperation with other partners around the world is more required today than it has ever been before. Therefore, any country that intends to increase its position and strengthen its prestige in this part of the world should pay great attention to the way and means used to reduce misunderstandings and ignorance among ordinary people in the region as well as on the perception the people have towards the said country.

As it can be perceived, Turkey, like many other Subsahara African old and new Partners, has opted for a diverse cultural approach to extend its influence in the zone. This diversification is made through the number and the kind of tools that are mobilized with this particularity that unlike many of the new actors, including China, Brazil, and India in the Region, Ankara has adopted an approach that puts together government officials, Turkish non-governmental organizations, as well as private sectors. While those countries generally use official channels and government organisms to implement governmental cultural policies, Turkey instead makes a good combination of governmental and non-governmental actors. This approach which is said to have been developed recently is a « branch of a wider public diplomacy agenda, which was institutionalized in 2010 through the establishment of the Office of Public Diplomacy” (Donelli, 2018, P. 11).

Even though it is difficult in the state of the knowledge on the topic to quantify the impact of cultural instruments in the promotion the Turkish deployment in this part of the world, many scholars and politician recognized their importance in the country’s foreign policy and the promotion of its national values. Moreover, it is worthy to highlight the importance of these cultural tools in fighting back against the Fethullah Organization. In fact, due to their role in the military coup of 15 July 2016 (F. Donelli, 2019, P. 15), Turkish authorities have mobilized certain cultural tools to cut their “domestic links and international influence to neutralize their capacity” (Yunus Turhan, 2021, P.2), particularly in the SSA region. This has been for instance the case with the creation of the Maarif Foundation whose one of the main objective is to transfer Gülen-linked schools to a government-affiliated institution (Ibid, P. 9).

Conclusion

After being neglected by Ankara for several decades, the African continent made its comeback in Turkish foreign policy with the elaboration of the Opening up to Africa’s strategic plan in 1998. This plan provided the new dimensions that Turkey has to adopt to increase her engagement on the continent. Alike, it highlighted the necessity to take advantage of some cultural ties that the country has with some African states to achieve its ambitions. Following these propositions, the Turkish government has undertaken an active foreign policy since 2002 which implies the mobilization of many cultural tools whose role is to project a certain perception of Turkey in the south of the Sahara and facilitate a mutual understanding. In this regard, the government of President Reçep Tayyip Erdogan with the contribution of social and private partners has multiplied educational, religious, cinematic institutions, and mechanisms as channels to enhance their visibility as well as increase their role in the region. However, despite the strong mobilization of this means alongside with important political, economical, and humanitarian engagement of Ankara in the SSA, the country’s influence in the area remains low as compared with others countries like China and India. This state of things is understandable because the two parts are engaged in a new process full of apprehensions and worries. That is why cultural tools seem to be important because they help to reduce misunderstandings and misinterpretations.

REFERENCES

- Akgün, B. and Özkan, M. (2020), « Turkey's Entrance to International Education: The Case of Turkish Maarif Foundation », Turkish Maarif Foundation.
- Ang, I., Isar, Y.R. & Mar, P. (2015), "Cultural diplomacy: beyond the national interest?", *International Journal of Cultural Policy*, 21:4, 365-381.
- Bacik, G. and Afacan, I. (2013), « Turkey Discovers Sub-Saharan Africa: The Critical Role of Agents in the Construction of Turkish Foreign-Policy Discourse », *Turkish Studies*.
- Bilgic, A. and Nascimento, D. (2014), « Turkey's New focus on Africa: Causes and Challenges », Norwegian Peacebuilding Resource Centre, Policy Brief, pp. 3.
- Crane, D. (2014), « Cultural globalization and the dominance of the American Film Industry: Cultural Policies, National Film Industries, and Transnational Film », *International Journal of Cultural Policy*, pp 18.
- Croucher, S.M. et al. (2017), « Religion, Culture, and Communication », Online publication.
- Dahir, A.H. (2019), « Reconsidering Turkish Foreign Policy Towards Sub-Saharan Africa: Rationale and Mechanisms », Report, TRTWorld Research Centre.
- Davutoğlu, A. (2013) « Turkey's humanitarian diplomacy: objectives, challenges and Prospects », *Nationalities Papers* 41 (6): 865-70.
- Donelli, F. (2018), « The Ankara consensus: the significance of Turkey's engagement in sub-Saharan Africa », *Global Change, Peace & Security*, pp. 20.
- Donelli, F. (2019), «The Gülen Movement in Africa: From Turkish Transnational Asset to Anti-State Lobb» *Israel Journal of Foreign Affairs*.
- Eksi, M. (2017), « Turkey's Cultural Diplomacy and Soft Power Policy towards the Balkans », *Karadeniz Arastirmalari*, pp, 189- 208.
- Genç, S. and Tekin, O. (2014), «Turkey's Increased Engagement in Africa: The Potential, Limits and Future Perspective of Relations », *European Journal of Economic and Political Studies* 7, pp 87-115.
- Habiyaremye, and T. Oğuzlu, T. (2014) « Engagement with Africa: Making Sense of Turkey's Approach in the Context of Growing East-West Rivalry », *Uluslararası İlişkiler* 11 (41): 65-85.
- Herrschner, I. (2016), « Cinematic diplomacy: the Representation and Perceptions of Culture through Cinema Author », Conference Paper, University of Melbourne, Australia, ResearchGate.
- Kavak, G. (2018), « Turkish Institute brings Turkey, South Africa Closer, Turkey's Yunus Emre Institute in South Africa promotes Turkish Culture », <https://www.aa.com.tr/en/africa/turkish-institute-brings-turkey-south-africa-closer/1214438> .
- <https://www.yee.org.tr/en/corporate/yunus-emre-institute>
- Kösebalaban, H. (2011), « Turkish Foreign Policy: Islam, Nationalism, and Globalization », Palgrave Macmillan, New York, NY, pp 250.
- Özkan, M. (2010), « Turkey's Rising Role in Africa », *Turkish Policy*, Vol 9, N° 4, pp. 93-105.
- Özkan, M. (2013) « Turkey's Religious and Socio-Political Depth in Africa », in Kitchen, N. (ed.), *Emerging Powers in Africa*, London: LSE IDEAS, pp. 45-51.
- Özkan, M. (2013) « Does "rising power" mean "rising donor"? Turkey's development aid in Africa », *Africa Review* 5 (2): 139-47.
- Özkan, M. and Akgün, B. (2010), « *Turkey's Opening to Africa* », *The Journal of Modern African Studies* / Volume 48 / Issue 04, pp 525 – 546.
- Pajtinka, E. (2014), « Cultural Diplomacy in Theory and Practice of Contemporary International Relations », *Politické vedy*, Roč. 17,č. 4, pp. 95-108.

- Rudincova, K. (2014), « New player on the scene: Turkish engagement in Africa », Bulletin of Geography. Socio-economic Series No. 25 197–213.
- Sıradag, A. (2015), "Benevolence or Selfishness: Understanding the Increasing Role of Turkish NGOs and Civil Society in Africa", Insight on Africa, P. 20.
- Süsler, B. (2019), "Turkey: An Emerging Middle Power in a Changing World?", LSE IDEAS Strategic Update.
- Tepeciklioğlu, E.E. (2014), « Economic Relations between Turkey and Africa: Challenges And Prospects », ResearchGate, pp. 33.
- Turhan, Y (2021), "Turkey as an Emerging Donor in the Development Community: The Turkish-type Development Assistance Model (TDAM)", Development Policy Review (SSCI), Cilt 40, sayı 1, s. 1-16
- Turhan, Y. (2021), "Turkey's Foreign Aid to Sub-Saharan Africa: An Analysis of the Post-July 15 Era", Journal of Balkan and Near Eastern Studies (SSCI), pp 18.
- Uchegara, K.E. « Continuity and Change in Turkish Foreign Policy toward Africa », Akademik Bakis, 43, Cilt 2, S. 3, pp. 43- 64.
- Warner, C.M. and Walker, S.G. (2011), « Thinking about the Role of Religion in Foreign Policy: A Framework for Analysis », Foreign Policy Analysis, 7, 113 – 135.
- Yurtnaç, K. (2012), « Turkey's New Horizon: Turks Abroad and Related Communities », SAM, Center for Strategic Research, Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs.

TUNUS CUMHURBAŞKANI KAYS SAİD'İN ANAYASAL POLİTİKASI: 2022 ANAYASA REFERANDUMU

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Arş. Gör. Sezgin BAŞ

Çukurova Üniversitesi

Hukuk Fakültesi/ Anayasa Hukuku

szgnbas@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6368-7263

Gönderim Tarihi: 17.10.2022 Kabul Tarihi: 16.11.2022

Alıntı: BAŞ, S. (2022). Tunus Cumhurbaşkanı Kays Said'in Anayasal Politikası: 2022 Anayasa Referandumu. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 57-70.

DOI: 10.54132/akaf.1190746

ÖZ: Tunus, Arap Baharı ülkeleri arasında, görece başarılı kabul edilen tek ülke olarak gösterilmiştir. Ancak, Cumhurbaşkanı Kays Said'in Temmuz 2021 yılından itibaren uyguladığı anayasal siyaset, Tunus'ta anayasal ve siyasal kazanımların da tartışmalı ve kırılgan olduğunu göstermiştir. 25 Temmuz 2021'de ekonomik ve siyasal nedenlerle gerçekleştirilen halk protestoları neticesinde Cumhurbaşkanı Kays Said, 2014 Anayasası'nın 80'inci maddesine dayanarak olağanüstü hal tedbirleri almıştır. Bu doğrultuda Said, Başbakanı görevden el çektirerek ve yasama organını askıya alarak yasama ve yürütme yetkilerini uhdesinde toplamıştır. Devam eden aylarda, Said, Yüksek Yargı Konseyi, geçici Anayasa Mahkemesi gibi temel anayasa kurumlarını ortadan kaldırmıştır. Böylece, yargıyı da kontrol altına almaya çalışmış ve yargının işlemlerini denetimsiz bırakmıştır. Bunların da ötesinde Cumhurbaşkanı Said, ayrıca, devrim sürecinde büyük ölçüde uzlaşılı ile kabul edilen 2014 Anayasası'nı değiştirmeye girişmiştir. Bu doğrultuda, 25 Temmuz 2022'de gerçekleştirilen düşük katılımlı referandumda yeni anayasa kabul edilmiştir. Said, ülkeyi Aralık 2022'de yapılması planlanan seçimlere kadar yöneteceğini ilan etmiştir. Bu çalışmada, Cumhurbaşkanı Kays Said'in olağanüstü hal tedbirlerinin Anayasa'ya uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Sonrasında Said'in 2022 Anayasası, yapım süreci ve içeriği açısından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Said, Tunus'un 2014 Anayasası ile elde ettiği birçok kazanımı yok ederek dizginsiz bir başkanlık sistemi yürürlüğe koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Tunus, Cumhurbaşkanı Kays Said, 2014 Anayasası, olağanüstü hal, 2022 Anayasa referandumu.

Tunisian President Kais Saied's Constitutional Politics: Constitutional Referandum Of 2022

ABSTRACT: Tunisia has been shown as the only country that is considered relatively successful among the Arab Spring countries. However, the constitutional politics implemented by President Kais Saied since July 2022 has shown that constitutional and political gains in Tunisia are also controversial and fragile. As a result of popular protests held for economic and political reasons in 25 July 2021, President Kais Saied has taken state of emergency measures based on Article 80 of the 2014 Constitution. In this direction, By suspending the legislature and dismissing the Prime Minister, he gathered all legislative and executive powers under his responsibility. In the following months, he started to abolish the basic institutions of the state, such as the Supreme Judicial Council, and provisional Constitutional Court. Therefore, Thus, he tried to control the judiciary and left his actions unchecked. Saied also attempted to amend the 2014 Constitution, which was accepted by consensus during the revolution process. In this direction, the new constitution was adopted in the low-participation referendum held on 25 July 2022. Said declared that he would rule the country until the elections scheduled for December 2022. In this study, it has been evaluated whether President Kais Saied's state of emergency measures are compatible with the Constitution. Subsequently, Said's 2022 Constitution was evaluated in terms of both the making process and the content. As a result, Said put into effect an unfettered presidential system by destroying many of Tunisia's gains with the 2014 Constitution.

Keywords: Tunisia, President Kais Saied, Tunisian Constitution of 2014, state of emergency, Constitutional referendum of 2022.

Giriş

Arap Baharı olarak adlandırılan 2011 Arap ayaklanmalarının getirdiği süreçte Tunus, literatürün çoğunluğu tarafından görece başarılı olan tek ülke kabul edilmiştir (Abdülmevla, 2021: 298; Bozkurt, 2019: 35). Bu süreçte Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de otoriter rejimler alaşağı edilerek devrimci bir süreç yaşanmıştır. Diğer taraftan, Cezayir ve diğer Arap monarşilerinde (Ürdün, Fas, Umman, Bahreyn) ise rejim kendisini korumayı başarmıştır. Devrilmeyen bu rejimler, halk protestolarını yatıştırmak amacıyla anayasal reformlar gerçekleştirmişlerdir (Grote-Röder, 2016: 10). Mısır'da 2013

yılında ordu tarafından gerçekleştirilen askeri darbe neticesinde Muhammed Mursi devrilmiş, devrim yok edilmiş ve 2011 öncesi otoriteryanizme geri dönmüştür (Salamey, 2015: 121). Libya ve Yemen'de ise patlak veren iç savaş, geçişi ve dolayısıyla anayasa yapım sürecini de baltalamıştır. Libya'da 2017'de ve Yemen'de 2015'te yeni anayasa tasarıları kabul edilmesine rağmen süreç tamamlanamamış; halen anayasal ve siyasi belirsizlik devam etmektedir.

Tunus ise 2014 Anayasası'nı yapmış ve yeni anayasal rejimi yürürlüğe koymuştur. 2014 Anayasası yapım sürecinde birçok zorluk ile karşılaşılmasına rağmen en nihayetinde Anayasa, sivil toplumun da desteği ve katkılarıyla seçimler neticesinde oluşturulan Kurucu Meclisin büyük ölçüde uzlaşısı içinde kabul edilmiştir (Sultany, 2017: 255). Ancak, Tunus'ta taraflar arasındaki bu uzlaşısı, derin ve etkili bir uzlaşısı değil, geçici bir uzlaşısı temsil etmiştir. Taraflar bu uzlaşısı varırken, diğer Arap Baharı ülkelerinin karşılaştığı başarısızlığı yaşamamak amacıyla ilke ve hedeflerinden taviz vermişlerdir. En büyük ödünü, hiç şüphesiz ılımlı İslamcı olarak kategorize edilen en-Nahda hareketi vermiştir (Bernard-Maugiron, 2016: 122).

Tunus'ta 2014 Anayasası'nın kabul edilmesinden sonra 2014 ve 2019'da parlamento ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleştirilmiştir. 2014 seçimleri sonrasında birinci parti Nida, Tunus ile En-Nahda'nın koalisyon kurması, ne kutuplaşmayı sona erdirebilmiş ne de ekonomik ve toplumsal sorunlara bir çare bulabilmiştir (Özkoç, 2019: 706). Bu süreçte en-Nahda, Bin Ali dönemindeki gibi sistemin dışına itilmemek -Mısır'da Müslüman Kardeşler'in başına gelenden korunmak- amacıyla bir konsensus arayışı içinde Nida, Tunus'un tercihlerini kabul etme eğilimi içinde olmuştur (Gallien-Werenfels, 2019: 5). Eski Cumhurbaşkanı El-Beci Kaid Es-Sibsi (31 Aralık 2014 - 25 Temmuz 2019), başkanlık hükümet modeli sevdalısı birisi olarak Anayasa'ya aykırı şekilde Cumhurbaşkanlığı yetkilerini aşan işlemlerde bulunmuştur (Beinin, 2022). Örneğin Cumhurbaşkanı Sibsi, Başbakan Youssef Chahed'in 2018'in sonlarında kabineyi kısmi olarak yeniden ayarlamasını, kendisine danışılmadığı gerekçesiyle reddetmiştir (Gallien-Werenfels, 2019: 5). Ancak, 2014 Anayasası, bazı stratejik bakanlıklar hariç böyle bir danışmayı zorunlu görmemişti.

2019 yılında yapılan parlamento ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerini bağımsız aday Anayasa Hukuku Profesörü Kays Said kazanmıştır. Parlamento seçimlerinde en-Nahda birinci parti olmasına rağmen hükümeti kurabilecek çoğunluğa sahip olamamıştır¹. En-Nahda'nın adayı Habib Cemeli, parlamentodan güvenoyu alamadığı için Cumhurbaşkanı Kays Said, Emek ve Özgürlük için Demokratik Blok Partisi'nden İlyas Fahfah'ı hükümeti kurmakla görevlendirmiş ve Fahfah, parlamentodan güvenoyu alabilmeyi başarabilmiştir (Köktaş, 2021: 336). 27 Şubat 2020'de kurulan hükümeti en-Nahda, Demokratik Akım, Halk Hareketi ve Yaşasın Tunus partileri desteklemiştir (Köktaş, 2021: 336). İlyas Fahfah, hakkındaki yolsuzluk suçlamaları nedeniyle istifa etmek zorunda kaldıktan sonra Cumhurbaşkanı, önceki hükümette İçişleri Bakanı olarak atanan Hişam el-Meşişi'yi hükümeti kurmakla görevlendirmiştir. Hişam el-Meşişi sorunların ancak teknokrat bir hükümet kurulmakla çözülebileceğini belirtmiş; partilerin ciddi eleştirilerine rağmen teknokrat bir kadroyla güvenoyu alarak hükümeti oluşturmayı başarabilmiştir.

2020 yılında ortaya çıkan Covid-19 salgınının etkileri, ekonomik göstergelerin daha çok kötüleşmesine neden olmuştur. Bu nedenle, 2020 yılında ülkenin iç siyasetini derinden etkileyen ekonomik kaynaklı protestolar gerçekleştirilmiştir (Köktaş, 2021: 338). 2021 yılı Tunus'ta ekonomik ve siyasi krizlerin daha da derinleştiği bir yıl olmuştur. 16 Ocak 2011'de Başbakan Hişam el-Meşişi, 25 bakanlıktan 11 tanesinde değişiklik yaptığını açıklamış ve 27 Ocak 2021'de yeni kabinesi için parlamentodan güvenoyu almıştır. Cumhurbaşkanı Kays Said ise bu değişikliklerde kendisine danışılmadığını, bazı bakanların yolsuzluğa karıştığı şüphesinin bulunduğunu ileri sürmüş ve yeminlerini de kabul etmemiştir (Köktaş, 2022: 332). Yeni kabineye güvenoyu verenlerin arasında bulunan Meclis Başkanı Raşid Gannuşi, Cumhurbaşkanı'nın bu tavrının ülkede bir siyasi kriz meydana getirdiğini ve Cumhurbaşkanı'na, Başbakan ve Meclis Başkanı arasında bir diyalog kurmasını teklif etmiştir. Ancak bu diyalog çağrısı Cumhurbaşkanı Said tarafından reddedilmiştir. Nisan 2021'de Cumhurbaşkanı Said'in, kendisinin sadece askeri kuvvetlerin değil aynı zamanda emniyet güçlerinin de komutanı

¹ Seçimler neticesinde parlamento koltuklarının 52'si en-Nahda'nın, 38'i Tunus'un Kalbi partisinin, 22'si Demokratik Akım'ın, 21'i Onur Koalisyonu'nun, 17'si eski rejim yanlıları olarak bilinene Özgür Anayasa Partisi'nin, 16'si Arap milliyetçisi Halk Hareketi'nin, 14'ü Yaşasın Tunus Partisi'nin ve 4'ü de Tunus Projesi'nin olmuştur. KÖKTAŞ, Rümeyza (2020), "Tunus 2019", Ortadoğu Yıllığı 2019, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Sayı 15, s. 271-272.

olduğunu söylemesi, krizi derinleştiren diğer bir siyasi olay olmuştur. En-Nahda lideri Gannuşi bunu "Anayasa'yı çiğnemek" olarak adlandırırken, güvenlik güçlerini siyasete çekmek yerine sağlık ve ekonomik sorunlar ile ilgilenilmesi gerektiğini beyan etmiştir (Köktaş, 2021: 333). Tunus'un Cumhuriyet Bayramı olan 25 Temmuz 2021'de hükümetin Covid-19 sürecini iyi yönetememesi, kötüleşen ekonomik durum ve siyasi sorunlar nedeniyle ülkenin çeşitli yerlerinde geniş çaplı protestolar düzenlenmiştir. Kays Said, protestoların yaşandığı 25 Temmuz 2021 akşamı, olağanüstü hal ilan etmiştir (Beinin, 2022).

İşte bu çalışma, Cumhurbaşkanı'nın olağanüstü hal sürecinde aldığı tedbirleri ve 2022 Anayasa referandumunu anayasal perspektiften tartışmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, çalışma iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, Temmuz 2021'de Cumhurbaşkanı tarafından alınan olağanüstü hal kararı ve bu dönemde alınan olağanüstü hal tedbirleri anayasa hukuku açısından değerlendirilecektir. İkinci bölümde ise Kays Said'in anayasal politikasının en önemli ayağı olan anayasa referandumunu, anayasa yapım süreci ve içeriği açısından irdelenerek Tunus'un nasıl bir anayasal değişim geçirdiği ortaya konulacaktır.

Cumhurbaşkanı Kays Said'in Olağanüstü Hal Yönetimi

Bu bölümde öncelikle Cumhurbaşkanı Said'in 25 Temmuz 2021 tarihinde verdiği olağanüstü hal kararı, anayasal perspektiften değerlendirilecektir. Sonrasında, Cumhurbaşkanı'nın 25 Temmuz 2022 tarihine kadarki süreç içerisinde olağanüstü hal eylem ve işlemleri incelenecektir.

a) Cumhurbaşkanı'nın Olağanüstü Hal İlanı

Cumhurbaşkanı, 25 Temmuz günü olağanüstü hal ilan ettikten sonra 26 Temmuz 2021 günü 2014 Tunus Anayasası'nın 80'inci maddesi uyarınca parlamentoyu askıya almış, milletvekillerinin dokunulmazlıklarını kaldırmış, Başbakan Hişam el-Meşişi'yi görevden almış ve yeni seçeceği başbakan ile yürütmeye sahip olacağını deklare etmiştir (Amos, 2021).

2014 Anayasası'nın² 80'inci maddesi, yakın bir tehdidin ulusal birliği ve devlet kurumlarının işleyişini bozabileceği durumlarda Cumhurbaşkanı'na olağanüstü hal durumlarının zorunlu kıldığı herhangi bir tedbir alabilme yetkisi vermiştir. Ayrıca Anayasa, olağanüstü tedbirler alınmadan önce Meclis Başkanı ve Başbakan ile danışma ve Anayasa Mahkemesi Başkanı'na bilgi verme zorunluluğu getirmiştir. Ancak, Cumhurbaşkanı, Anayasa'nın öngördüğü Meclis Başkanı ve Başbakan ile danışma prosedürünü çiğnemiştir (Toumi, 2021). Cumhurbaşkanı bunun yerine emniyet ve ordu yetkilileriyle bir araya gelmeyi tercih etmiştir. Dolayısıyla, Cumhurbaşkanı'nın anayasaya aykırı nitelikteki eylem ve işlemleri, yasama ve yürütme ile birlikte yürütülen bir faaliyet değil, güvenlik güçleri desteğiyle gerçekleştirilen bir darbe görünümüne bürünmüştür (Toumi, 2021). Eski Cumhurbaşkanı Munsif el-Merzuki de Cumhurbaşkanı Kays Said'in aldığı kararların bir darbe ve anayasa ihlali olduğunu vurgulamıştır (Euronews, 2021(a)).

Ayrıca, Anayasa m. 80/2, açık bir şekilde, olağanüstü hal durumlarında, yasama organının feshedilemeyeceği ve Başbakan hakkında gensoru verilemeyeceğini düzenlemektedir. Bunun da ötesinde, Anayasa'ya göre bu durumlarda Temsilciler Meclisinin sürekli oturumda olacağı varsayılmaktadır. Ancak, Cumhurbaşkanı, Anayasal yetkilendirmesi olmaksızın Başbakan'ı görevden almıştır. Yine, Anayasa'ya aykırı şekilde parlamentoyu askıya almıştır. Sürekli oturumda olduğu varsayılan bir parlamento ne askıya alınabilir ne de feshedilebilir. Aksi takdirde, Anayasa'nın sürekli oturumda olacağı varsayımı hükmünün içi boşaltılmış olur.

b) Olağanüstü Hal Süresince Kays Said'in Anayasal Politikası

Kays Said, olağanüstü hal tedbirlerini almasının üzerinden bir ay geçtikten sonra 27 Ağustos 2021'de ülkenin içinde bulunduğu tehlike durumunun geçmediğini ileri sürerek olağanüstü yetkileri ikinci bir emre kadar uzattığını belirtmiştir (Anadolu Ajansı, 2021a). 2014 Anayasası'nın olağanüstü hal ile ilgili bir süre sınırı öngörmemesi, "ikinci bir emre kadar" gibi keyfi, anlamsız ve otoriter uygulamalara yol açabilmektedir. Cumhurbaşkanı Said 22 Eylül 2021'de çıkardığı kararnamelerle, kanun hükmünde

² 2014 Tunus Anayasası için bkz. *Constitute, Tunisia's Constitution of 2014*, https://www.constituteproject.org/constitution/Tunisia_2014.pdf?lang=en (15.11.2022).

kararname yayımlama, hükümeti atama ve hükümetin temel politikasını tek başına belirleme yetkisini uhdesine almıştır (Medyascope, 2021). Böylelikle Said, yasama yetkileri elde etmenin yanında yürütme organını tamamen kendisine bağlayarak 2014 Anayasası'nda öngörülen hükümet sistemini hiç değilse fiilen ortadan kaldırmıştır. Said, yasama ve yürütmeyi ele geçirmenin de ötesinde, Anayasa Mahkemesi yerine kanun tekliflerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetleyen Geçici Komisyonu da ortadan kaldırmıştır (Euronews, 2021b). Said, kendisine ayak bağı olabilecek devlet kurumlarını teker teker ortadan kaldırmaya başlamıştır (Boussen, 2022: 4). Son olarak 22 Eylül kararları ile 2014 Anayasası'nın kısmen askıya alınmasıdır. Kararname, Anayasa'nın başlangıç hükümlerinin, genel ilkeler ile ilgili birinci bölümünün ve temel hak ve hürriyetler ile ilgili ikinci bölümünün uygulanmaya devam edeceğini, diğer bütün anayasal hükümlerin ise kararname ile çelişmeyen kısımlarının yürürlükte olacağını belirtmiştir (Yerkes – Alhomoud, 2022). Böylece Said, anayasanın üstünlüğünü tamamen ortadan kaldırarak kendisini asli kurucu iktidar statüsüne yükseltmiştir.

Alınan bu kararlar protesto ve gösterilere yol açarken (Şarkul Avsat, 2021), Cumhurbaşkanı Said anayasal hak ve özgürlükleri korumak için bu tedbirleri aldığı iddia etmiştir (Konhaber, 2022). Analistler, ülkenin siyasal ve anayasal istikrarsızlığa ve hatta kaosa doğru ilerlediği yorumlarını paylaşmışlardır (Aljazeraa, 2021). Kays Said, 28 Eylül 2021 tarihinde, akademisyen Necla Buden Ramazan'ı hükümeti kurmakla görevlendirmiş ve Buden Ramazan da teknokratik bir hükümet oluşturmuştur (Anadolu Ajansı, 2021b). Nihayet, Cumhurbaşkanı Said'in 13 Aralık 2021'de açıkladığı yol haritası, 25 Temmuz 2022'de anayasa değişikliği için referanduma ve 17 Aralık 2022'de erken seçime gidileceğini ve o zamana kadar parlamentonun kapalı kalacağını öngörmüştür (Habertürk, 2022a).

Kays Said, 7 Şubat 2022'de yargının yolsuzluk, bağımsızlık ve diğer içsel problemlerinden dolayı, bu sefer yargı bağımsızlığının en önemli sacayağını oluşturan ve hakimlerin atanması, terfisi, soruşturulması ve azli gibi yargının iç işleyişinden sorumlu Yüksek Yargı Konseyini feshetmiştir (Anadolu Ajansı, 2022). Bunun yerine yeni bir Konsey oluşturulması için de hazırlıklara başladığını belirtmiştir. Cumhurbaşkanı'nın yasama organının askıda kalmaya devam edeceğini açıklamasının ardından Temsilciler Meclisi (parlamento), 30 milletvekilinin yazılı talebi üzerine 30 Mart günü Kays Said'in aldığı olağanüstü kararların kaldırılmasının görüşülmesi için toplanmıştır (Şarkul Avsat, 2022a). 217 milletvekilinden 117'sinin katıldığı oturumda 116 milletvekili, Kays Said'in 26 Temmuz 2021'de aldığı olağanüstü kararları iptal eden kanunu onaylamıştır (Habertürk, 2022b). Cumhurbaşkanı, parlamentonun bu adımı üzerine 30 Mart 2022'de "Tunus Devleti ve kurumlarını korumak için" parlamentoyu fesh ettiğini duyurmuştur (Dünya, 2022). Öncelikle, parlamento, Anayasa m. 80/3 uyarınca olağanüstü tedbirlerin yürürlüğe girmesinden 30 gün sonra Anayasa Mahkemesine olağanüstü hale yol açan durumların devam edip etmediğini tespit etmek amacıyla başvurabilir. Ancak, Tunus'ta Anayasa Mahkemesi zaten kurulamamıştı; onun yerine kurulan geçici komisyon da Cumhurbaşkanı tarafından ortadan kaldırıldığı için parlamento 30 milletvekili ile bu yola da başvuramamıştır. Anayasa m. 80/4, olağanüstü halin ne zaman biteceğine Cumhurbaşkanı'nın karar vereceğini ifade etmesine rağmen Temsilciler Meclisi, Cumhurbaşkanı'nın Anayasa'ya aykırı istisnai işlemlerini Anayasa tarafından yetkilendirmeden iptal etmek istemiştir, ancak başarılı olamamıştır. Aslında, Tunus'ta, olağanüstü hal tedbirlerinin parlamento tarafından onaylanması veya iptal edilebilmesi prosedürünün ne kadar gerekli olduğu söz konusu olayda anlaşılmalıdır. Cumhurbaşkanı'nın olağanüstü hal yetkileri 2014 Anayasası'nın ilk halinde dahi oldukça keyfi ve denetimsizdir. 2022 Anayasa referandumu ile bu keyfi yetkiler, aşağıda göreceğimiz üzere, daha da dizginsiz hale getirilmiştir.

Tunus'ta mahkeme tarafından Mayıs ayının sonlarına doğru içinde en-Nahda lideri ve Meclis Başkanı Raşid Gannuşi'nin de bulunduğu 34 kişi hakkında gizli örgüt soruşturması kapsamında yurtdışına çıkış yasağı koydurulmuştur (Gazeteduvar, 2022). Cumhurbaşkanı bu yaşından sonra diktatör olmayacağını ifade etse de süreç içerisinde gerek Cumhurbaşkanı'nın gerekse yargının kararları hukuki değil siyasi saiklere dayanmıştır. 2011 halk ayaklanması sürecinde devrilen Bin Ali'nin en-Nahda'ya yaptığı baskı, zulüm ve yasaklamalar, şimdi Anayasa Hukuku Profesörü Said tarafından gerçekleştirilmektedir. Mısır'da Müslüman Kardeşlerin yaşadığı akıbeti, Tunus'ta en-Nahda yakın zamanda yaşayabilir. Nitekim, mahkeme kararıyla Gannuşi hakkında yurtdışına çıkış yasağı koydurulduktan sonra malvarlığı da dondurulmuştur. En nihayetinde Meclis Başkanı ve en-Nahda lideri Raşid Gannuşi hakkında ve diğer 32 kişi hakkında terör örgütüne üye olmak suçlamasıyla 27 Haziran

2022'de dava açılmıştır (TRT Haber 2022a). Politik tutuklama ve yargılamalardan liberal tandanslı eski Cumhurbaşkanı Mensuf Merzuki de payına düşeni almıştır. Merzuki, gıyabında dört yıl hapis cezasına çarptırılmıştır (Yerkes - Almohoud, 2022).

Cumhurbaşkanı, 1 Haziran 2022'de kendisine hakimleri azletme yetkisi veren bir kararname yayımlamıştır. Sonrasında Said, mali yolsuzluk, anti-terör soruşturmalarını tıkama, zina, içki partilerine katılma gibi ahlaki yozlaşma iddialarıyla 57 hakimi görevinden azletmiştir. Bunun üzerinde Tunuslu hakimler, Said'in işlemlerini protesto etmek amacıyla dört hafta boyunca grev yapmışlardır. Zied Boussen ihraç edilen hakimlerin çoğunluğunun Cumhurbaşkanı Said'in otoritesine meyiletmeyi reddeden hakimlerden oluştuğunu iddia etmektedir (2022: 4). Keza, Tunus'lu hukukçu Jihene Ferchichi, bu ihraçları yargı bağımsızlığına menfur bir saldırı olarak nitelendirmiştir (2022).

2022 Anayasa Referandumu

Bu bölüm altında 2022 Anayasa referandumunun getirdiği anayasal değişim değerlendirilecektir. Bu kapsamda öncelikle anayasa değişikliğinin yapım süreci, sonrasında içeriği tartışılacaktır. Makalenin sınırları dikkate alındığında sadece 2022 Anayasa referandumunun 2014 Anayasası'nda yol açtığı anayasal değişime odaklanılacaktır.

a) Anayasa Yapım Süreci

Kays Said, açıkladığı plan doğrultusunda 25 Temmuz 2022'de yeni anayasa için referandum yapılmasını öngören kararnameyi 20 Mayıs 2022'de yayımlamıştır. Buna göre yeni anayasa metni en geç 30 Haziran'da açıklanacaktır. Tunus'ta muhalefet, Said'in yeni anayasa planına kesinlikle karşı çıkarken, muhalif siyasi partilerin dışlandığı ulusal diyalog çağrıları ise önemli sivil toplum kuruluşları tarafından reddedilmiştir (Mepa News, 2022). Cumhurbaşkanı Said'in anayasa reformu istemesinin en önemli nedenlerinden biri, yetkilerin Cumhurbaşkanı ile parlamento arasında paylaştırıldığı hükümet modelini (yarı-başkanlık) Tunus'taki siyasi krizlerin kaynağı görmesidir (Volkmann, 2022). Bu nedenle Said, yönetimin hızlı ve kararlı bir şekilde politika belirlemesine imkan veren başkanlık sistemini yerleştirmek istemiştir.

Cumhurbaşkanı, dört aşamalı bir anayasa yapım süreci öngörmüştür. Birinci aşama, 15 Ocak 2022'de başlayıp 20 Mart 2022'de sona eren kamusal danışma aşamasıdır. İnternet üzerinden 32 sorunun yöneltildiği online danışmaya 7.1 milyon kayıtlı seçmenden sadece 534,915'i (%7.5) katılmıştır (ICJ, 2022; 2). İkinci aşama, ulusal diyalog aşamasıdır. Said, 19 Mayıs 2022'de 2022-30 sayılı kararname ile Yeni Cumhuriyet için Ulusal Danışma Oluşumunu tesis eden kararnameyi yayımlamıştır. Bu kararnameye göre oluşum, üç komiteden oluşacaktır. Biri, ulusal organizasyonların katıldığı (Tunus Genel İşçi Sendikası gibi) ekonomik ve sosyal ilişkiler komitesi, diğeri hukuk fakültesi dekanlarından oluşacak hukuk komitesi, son komite ise her iki komite üyelerinden oluşan ulusal diyalog komitesidir (ICJ, 2022; 2). Yeni Cumhuriyet için Ulusal Danışma Komisyonu Başkanı olarak hukuk profesörü Sadık Belayid atanmıştır (TRT Haber, 2022b). Ancak, Tunus'taki hukuk fakültesi dekanları, anayasa tasarısı hazırlamakla görevli hukuk komitesine katılmayacaklarını duyurmuşlardır (Şarkul Avsat, 2022b). Muhalif partiler, komitelere ayrılan sürelerin çok az olduğunu belirterek bu diyalog sürecinin sahte ve görünüşte bir işleymen başka bir şey olmadığını belirtmişlerdir (Şarkul Avsat, 2022b). Yeni anayasa ile ilgili görüşmelere sivil toplumun güçlü temsilcilerinden Tunus Genel İşçi Sendikası (UGTT) de kararın başta verildiğini söyleyerek katılmayı reddetmiştir.

Nihayette, Anayasa tasarısına ilişkin müzakerelere bazı uzmanlar ile bazı küçük partiler katılmıştır (The National, 2022). Komisyon, haziran ayının sonuna doğru tasarımı tamamlamıştır. 30 Haziran'da referanduma sunulacak metin Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Ancak, Komisyon Başkanı, Cumhurbaşkanı'na sunulan metin ile referanduma sunulmak amacıyla Resmi Gazete'de yayımlanan metin arasında farklılıklar bulunması nedeniyle muhalefet etmiş ve tasarının değiştirilmiş halinin utanç verici bir diktatoryal rejime yol açabileceğini ileri sürmüştür (Akrimi, 2022: 2; Yerkes - Almohoud, 2022). Görüldüğü üzere anayasal reform süreci ne kapsayıcı ne katılımcı olmuştur (ICJ, 2022: 10). Anayasa tasarısı komitesi üyelerinin kimlerden oluştuğu kamuya açıklanmamıştır. Bunun yanında, tasarı komitesi kendisine istişari bir statü verilmesi nedeniyle nihai bir irade sahibi olamamıştır (Yerkes - Almohoud, 2022). Anayasa tasarısı, komite tarafından kapalı kapılar arkasında hazırlandığı gibi, halka düşünmesi ve tartışması için verilen bir aylık süre de yeterli bir zaman değildir. Referandum süreci Cumhurbaşkanı'nın devletin temel kurumlarını yok ettiği, yasama, yürütme ve yargı alanında tek

başına mutlak karar alma yetkisine sahip olduğu bir olağanüstü hal içinde gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak, referandum süreci Cumhurbaşkanı Said'in, mulafillerce otoriteryanizm olarak nitelendirilen anayasal politikasının ve hatta kendi meşruiyetinin tasdik edilmesi oylamasına dönüştürülmüştür. Bu nedenlerle referandum, anayasa teorisindeki kurucu bir süreci temsil etmek yerine plebisiter bir oylamayı yansıtmaktadır (Anayurt, 2021: 541). Ayrıca, yeni anayasa yapım süreci Said'in iktidarı kendine göre yeniden dizayn etmenin bir aracı olarak kullanıldığı için bir *suistimalci anayasacılık* örneği olarak değerlendirilebilir (Landau, 2019: 54).

25 Temmuz'da yapılan referandum sonuçlarına göre muhalefetin boykotu nedeniyle kayıtlı seçmenlerin sadece %30'u referanduma katılmıştır (IFES, 2022). Seçmenler, "Tunus Cumhuriyeti'nin yeni anayasa taslağını onaylıyor musunuz" şeklindeki soruya evet ya da hayır cevabını vererek tercihlerini açıklamıştır. Bu sorudan 2022 referandumunun bir anayasa değişikliği değil yeni bir anayasa yapımı işi olduğu iddia edilebilir. Yeni anayasa, referandumda geçerli oyların %94.6'sının evet çıkmasıyla kabul edilmiştir (IFES, 2022). Referandum sonrasında muhalefet hem referandum sürecinin kendisine hem yeni Anayasa'nın içeriğine meşruluk itirazlarını yöneltmeye devam etmiştir (Alirizia, 2022). Birçok siyasi parti, Bağımsız Yüksek Seçim Kurulunu referandum sonuçları hakkında usulsüzlük yaptığı iddiasıyla suçlamıştır (France24, 2022). Gerçekten de referandum öncesi 9 Mayıs 2022'de Said'in Seçim Kurulu'nun üyelerini değiştirmesi, referandum sonuçları üzerindeki şüpheleri daha en başından haklı çıkaracak niteliktedir. Ayrıca, şeffaflık ve yolsuzlukla mücadele etmek amacıyla kurulan *I Watch*, halk adına referandum sonuçlarının iptal edilmesi için mahkemeye başvuru yapmıştır (Alirizia, 2022). Ancak, idare mahkemesi, Anayasa referandumu sonuçlarına karşı *I Watch* ve Halk İstiyor Partisinin yaptığı iki başvuruyu da reddettiğini açıklamıştır (Middle East Monitor, 2022).

Cumhurbaşkanı Said, 2014 Tunus Anayasası'nın 144'üncü maddesinde öngörülen Anayasa'nın değiştirilmesi prosedürünü çiğnemiştir (ICJ, 2022: 10). Anayasa'nın 144'üncü maddesine göre bütün anayasa değişikliği teklifleri, Anayasa'nın değiştirilmeyen maddelerini etkilemeyeceğinin tespiti amacıyla Anayasa Konseyinin denetiminden geçer. Sonrasında parlamentonun teklif üzerinde çalışabilmesi için üye tamsayısının salt çoğunluğunun karar alması gerekmektedir. Parlamentonun çalışması neticesinde yapılan oylamada Anayasa, parlamentonun sadece 2/3 çoğunluğu ile değiştirilebilir. Öncelikle Cumhurbaşkanı Said, Anayasa'da değiştirilemeyeceği öngörülen maddelerde değişiklik yapması nedeniyle bu hükümleri açıkça çiğnemiştir. İkinci olarak, Anayasa'nın değiştirilemeyen maddelerinin değiştirilmesini önlemek amacıyla öngörülen Anayasa Konseyi'nin denetimi prosedürü takip edilmemiş ve yine Anayasa'nın bu hükmü çiğnenmiştir. Zaten Said, geçici olarak çalışan Kanun Tasarılarının Anayasaya Uygunluğunun İncelenmesine İlişkin Geçici Oluşumu (*Provisional Instance to Review the Constitutionality of Draft Laws*) da ortadan kaldırmıştı. En nihayet, Anayasa'nın değiştirilmesi için zorunlu prosedür olan parlamentonun 2/3 çoğunluğunun kabulü gerekliliği de teklif parlamentoya sunulmadığı için çiğnenmiştir. Zaten, Said, Anayasa'ya aykırı şekilde parlamentoyu da ortadan kaldırmıştı.

b) Yürütme Organında Öngörülen Değişiklikler

Tunus, Arap kalkışmaları sonrasında Arap Baharı öncesi 1959 Anayasası dönemindeki otoriter başkanlık sisteminden uzaklaşmak istemiştir. Tunus'ta 2014 Anayasası yapım müzakereleri sırasında en-Nahda parlamenter sistemden yana tavır alırken, çoğunluğu oluşturan seküler ve solcu partiler (Nida Tunus ve Cumhuriyetçi parti gibi) başkanlık sistemini desteklemiştir. En-Nahda dışındaki siyasi grupların başkanlık sistemi tercihlerinin altında, muhtemelen kendilerinin çoğunluğa sahip olması ve tek bir adayı desteklemeleri halinde Başkan'ın kendi ideolojisinden birisi olacağı öngörüsü söz konusuydu (Pinkard, 2015: 261). Nihayetinde, yürütme gücünün kötüye kullanılmasını önlemek ve yürütme içinde bir denge ve denetleme sistemi oluşturmak amacıyla Cumhurbaşkanı ve hükümet şeklinde ikili bir yapılandırmaya giderek bir yarı başkanlık hükümet modeli tercih edilmiştir (Gallien-Werenfels, 2019: 2).

2014 Anayasa'nın 71'inci maddesine göre yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı ve hükümet tarafından kullanılır. Bu Anayasa'da Cumhurbaşkanı'nın Başbakanı atama yetkisi büyük ölçüde sınırlandırılmıştır. Anayasa'nın 89'uncu maddesi uyarınca Cumhurbaşkanı, parlamento koltuklarının çoğunluğuna sahip parti veya koalisyon adayından hükümeti kurmasını ister. Ayrıca, hükümetin oluşturulması sürecinde Cumhurbaşkanı ve Başbakan da önemli bir rol oynamaktadır. Başbakan, savunma ve dış işleri

bakanlarının belirlenmesinde Cumhurbaşkanı'na danışmak zorundadır; ancak, bunun dışındaki bakanlıkları kendi iradesiyle belirleme yetkisi vardır. Cumhurbaşkanı, Başbakan'ın sunduğu listesi onaylar ve hükümet kurulmuş olur.

1959 Anayasası'nda devletin genel politikasını Cumhurbaşkanı'nın kendisi belirlerken 2014 Anayasası devletin genel politikasını belirleme yetkisini Başbakan ve Cumhurbaşkanı'na birlikte vermiştir. Anayasa'nın 77'nci maddesi Cumhurbaşkanı'nın devletin ve ülke topraklarının iç ve dış tehditlerden korunması ile ilgili olarak savunma, dış ilişkiler ve ulusal güvenlik alanlarında devletin genel yönelimini belirleme yetkisini düzenlemiştir. Bunun dışındaki alanlarda devletin genel politikası Anayasa'nın 91'inci maddesi uyarınca Başbakan tarafından belirlenir. Ayrıca, Başbakan bu politikanın uygulanmasından sorumludur. O halde Tunus'ta devletin genel politikasının belirlenmesinden öncelikle Başbakan sorumludur (Choudhry-Stacey, 2014: 90).

2022 değişiklikleriyle Anayasa'nın 101 ve 102'nci maddeleri uyarınca Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve bakanları atama ve görevlerine son verme yetkisini elde etmiştir (Libray of Congress, 2022). Değiştirilmiş haliyle Anayasa'nın 87'nci maddesi yürütme yetkisinin sadece Cumhurbaşkanı'na ait olduğunu, hükümetin ise ona yardımcı nitelikte görev yapacağını belirtmektedir. Hükümet tamamen Cumhurbaşkanı'na bağlıdır ve parlamentoya karşı sorumlu değildir. Dolayısıyla hükümetin atanmasında parlamentonun onaylanması gibi bir mekanizma bulunmamaktadır. Bu yönüyle, Kays Said'in 2022 Anayasası ile 2014 Anayasası'nın öngördüğü hükümet sistemi olan yarı başkanlık modeli terkedilerek başkanlık sistemine geçilmiştir (Mercan, 2022). Bir önceki Cumhurbaşkanı Sibi'nin gerçekleştiremediği başkanlık modeli hayalini Anayasa Hukuku Profesörü Said olağanüstü hal döneminde plebisiter bir referandum ile ele geçirmiştir. Ancak, aşağıda belirteceğimiz üzere, Cumhurbaşkanı'nın yasama ve yargı ile ilişkileri ve diğer anayasal yetkileri dikkate alındığında Tunus'un hükümet sistemini klasik anlamda bir başkanlık sistemi olarak nitelendirmek doğru olmayacaktır. 2022 Anayasası, Cumhurbaşkanı'na aşırı yetkiler vermek suretiyle yasama organı ile arasındaki denge ve denetim sisteminin bozulduğu ve yargı bağımsızlığının tehlikeye girdiği bir sistem ortaya koymaktadır (Akgün, 2022). Literatürde saf modelden saptırılan bu türe *başkancılık* veya *hiperbaşkancılık* rejimi adı verilmektedir (Boyunsuz, 2017: 170-181; Gül, 2017: 73). Daha açık bir ifadeyle, Tunus'ta Cumhurbaşkanı'nın görevden alınabilmesi usûlünün kaldırılması, Cumhurbaşkanı'nın yüksek yargı organlarına atama yetkisi, olağanüstü dönemde Cumhurbaşkanı'nın parlamentoyu kayıtsız ve şartsız feshi yetkisi ve cumhurbaşkanlığı görev süresinin uzaması, otoriteryan bir rejime geri dönüşe açıkça kapı aralayan bir başkancılık rejim tesis edilmiştir.

2014 Tunus Anayasası'nda yürütmenin otoriterliğini önleme amacıyla peş peşe olup olmadığına bakmaksızın Cumhurbaşkanlığı makamında bulunma süresi iki dönem ile sınırlandırılmıştır. Cumhurbaşkanı, ordunun komutanı olarak tanımlanmıştır. Cumhurbaşkanı, üst kademe askeri ve güvenlik personelinin atanmasından sorumludur. Bunun da ötesinde ulusal güvenliğin sağlanmasından Cumhurbaşkanı sorumludur; ancak, bu yetkilerin neyi gerektirdiği ile ilgili herhangi bir ayrıntı verilmemiştir. Arap Baharı öncesi Cumhurbaşkanı'nın ulusal güvenlik ile ilgili yetkilerini kötüye kullandığı dikkate alındığında görev ve yetkinin çerçevesinin çizilmesi yerinde olurdu. 2014 Anayasası'nın 75'inci maddesine göre Cumhurbaşkanı iki dönemden fazla görev yapamaz ve Cumhurbaşkanı'nın dönemlerinin sayısı veya uzunluğunu artırmak için anayasa değişikliği yapılamaz. Anayasa değişikliği yapılamayacak alanlar arasında olmasına rağmen 2022 değişiklikleri Cumhurbaşkanının görev süresini uzatmıştır. 2022'de değiştirilmiş metnin 90'ıncı maddesi, devlete tehdit durumlarında sürenin uzayabileceğini ve ayrıca meclisi feshetme yetkisi verileceğini düzenlemektedir. Öncelikle, 2022 değişiklikleriyle Cumhurbaşkanı'na olağanüstü hal döneminde parlamentoyu fesih yetkisi getirilmesi, aslında Cumhurbaşkanı Said'in parlamentoyu askıya alma ve feshetme kararlarının Anayasa'ya aykırı olduğunun bir delilidir. Ayrıca, daha önce de belirtildiği gibi, feshedilen bir parlamento, olağanüstü hal durumunun devam edip etmediğinin tespiti için Anayasa Mahkemesine başvurma yetkisini de kullanamayacaktır. Son olarak anayasa referandumu, Cumhurbaşkanı'na şimdilik Aralık 2022'de kararlaştırılan bir sonraki seçimlere kadar kararnamelerle ülkeyi yönetme hakkı vermektedir.

c) Yürütme Ve Yasama Arasındaki İlişkilere Dair Değişiklikler

1959 Anayasası'nın 28'inci maddesine göre kanun teklif etme yetkisi Cumhurbaşkanı ve parlamento arasında paylaştırılmıştır; ayrıca, Cumhurbaşkanı'nın tekliflerinin öncelikle değerlendirmeye alınması

gerekmekteydi. 2014 Anayasası ise diğer demokratik ülkelerdeki gibi tek bir milletvekiline değil, en az 10 üyeye kanun teklifinde bulunma yetkisi vermiştir. Ancak, 2022 Anayasası ile Cumhurbaşkanına kanun teklifinde bulunma yetkisi verilmiştir. 2022 Anayasası'nın katı kuvvetler ayrılığı olarak damgalanan başkanlık sistemi öngörmesine rağmen Cumhurbaşkanı'na kanun teklif etme yetkisi verilmesi, katı kuvvetler ayrılığı modelinin açık bir ihlalidir.

1959 Anayasası'nda öngörülmeyen Cumhurbaşkanı'nın parlamento tarafından görevine son verilebilmesi mekanizması 2014 Anayasası'nın 88'inci maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre Cumhurbaşkanı'nın "Anayasa'yı bilerek ihlal etmesi halinde" onu makamından alaşağı etmek için Temsilciler Meclisinin üye tamsayısının mutlak çoğunluğunun teklifi gereklidir. Sonrasında bu teklif parlamentonun 2/3 çoğunluğu tarafından onaylanmalıdır. Cumhurbaşkanı'nı yargılayacak makam Anayasa Mahkemesidir. 2014 Anayasası'nın ilk halindeki Cumhurbaşkanı'nın düşürülebilmesi için öngörülen parlamentonun 2/3 çoğunluğu yüksek bir orandır. Çoğu durumda bu orana ulaşılması neredeyse imkansızdır. Ayrıca, Anayasa'nın bilerek ihlal edilmesi durumu belirsiz bir kavramdır ve Anayasa'da bu durumun nasıl tespit edileceği belirtilmemiştir (Choudhry-Stacey, 2014: 85). Bununla birlikte, 2022 Anayasası, 2014 Anayasası'nın 88'inci maddesindeki hükmü ortadan kaldırarak zaten zor olan *impeachment* usulünü ortadan kaldırmıştır. 2022 değişiklikleri neticesinde, 1959 Anayasası'nda olduğu gibi, Anayasa'da Cumhurbaşkanı görevinden alaşağı edebilecek, onu seçimler dışında hesap verilebilir kılacak, siyasi ve cezai sorumluluğunu işletebilecek bir mekanizma veya yol kalmamıştır. Diğer bir deyişle, 2022 değişiklikleri, denge ve denetim sisteminden uzak ve hesap verilebilir olmayan bir Cumhurbaşkanı ortaya koymaktadır. Kays Said, Tunus'u, anayasal perspektiften bakıldığında Mısır'da Sisi'nin yaptığı gibi, 2010 öncesi döneme geri götürmüştür.

d) Yürütme Ve Yargı Arasındaki İlişkilere Dair Değişiklikler

1959 Anayasası'na göre yargının iç işleyişini düzenleyen Yargı Konseyinin üyelerinin seçimi ve yetkileri kanun tarafından belirlenecekti. 2014 Anayasası ise Yüksek Yargı Konseyi ile ilgili anayasal düzenlemeler getirilmesine rağmen birçok boşluğu ortada bırakmıştır (Al-Ali-Romdhane, 2014). Örneğin Yüksek yargı Konseyi'nin üyelerinin 2/3'ünün hakim, diğerlerinin hakim olmayan, uzman ve bağımsız kişilerden oluşacağı belirtilmiştir. 2014 Anayasası'nın 112'nci maddesine göre Konseyin üyelerinin yarısının seçimle belirlenmesi gerektiği ifade edilmesine rağmen hangi üyelerinin seçimle belirleneceği düzenlenmemiştir. Yine, bağımsız, uzman olan üyelerin hangi niteliklere sahip olacağı Anayasa'da belirtilmemiştir. Yargı bağımsızlığı için önemli olan bu anayasal eksiklikler (Duranti, 2018: 128-129), 2022 Anayasası ile giderilmemiştir.

1959 Anayasası döneminde Anayasa Mahkemesinin üyelerinin dördü Cumhurbaşkanı, ikisi parlamento ve kalan üçü Yüksek Yargı Konseyi tarafından atanmaktaydı. 2014 Anayasası ile daha dengeli ve tarafsız bir Mahkeme oluşturmak amacıyla her bir organa dörder üye atama yetkisi verilmiştir. Böylelikle devletin kuvvetleri arasındaki dengenin de sağlanmasını iddia edebiliriz (Tekin-Temel, 2019: 212). Bununla birlikte, 2022 Anayasası ile Anayasa Mahkemesi üye sayısı 12'den 9'a indirilmiştir (m. 125). Ayrıca, Mahkemenin tüm üyelerinin Cumhurbaşkanı tarafından atanacağı düzenlenmiştir. Bunun da ötesinde, yeni Anayasa, Kays Said'in işlemleri karşısında greve gittikleri nedeniyle bunun önüne geçmek amacıyla hakimlerin grev yapmalarını da yasaklamıştır (Yerkes - Almohoud, 2022). Görüldüğü gibi, 2022 Anayasası, yargı bağımsızlığını zayıflatmıştır (NIMD, 2022).

e) Olağanüstü Hal Yetkisi

Tunus'ta 1959 Anayasası döneminde Cumhurbaşkanı, olağanüstü hal ilan etmeye kendisi yetkiliydi. Olağanüstü hal tedbirlerini almadan önce Başbakan ve meclis başkanları ile istişare etmesi gerekiyordu. 2014 Anayasası'nın 80'inci maddesi Cumhurbaşkanı'nın olağanüstü tedbirleri almadan önce Temsilciler Meclisi Başkanı ve Başbakan ile istişare etmesini ve Anayasa Mahkemesi Başkanı'nı bilgilendirmesini öngörmektedir. Ayrıca, alınacak tedbirler, olağanüstü halin gerektirdiği (zorunluluk) düzeyde olmalıdır. 2014 Anayasası'nın ilk halindeki olağanüstü hal düzenlemeleri ile ilgili en temel eksiklik, Cumhurbaşkanı'nın aldığı tedbirlerin parlamentonun onayına sunulmamasıdır (Choudhry - Stacey, 2014: 148). Diğer bir önemli eksiklik, Mısır'daki düzenlemenin aksine olağanüstü hal süresi ile ilgili geçici bir sınırın öngörülmemesidir. Bu eksiklikler, anayasal düzenin istikrarına karşı önemli bir tehdittir (Choudhry-Stacey, 2014: 149). Bununla birlikte, 2014 Anayasası'nın 80'inci maddesi, 1958 Fransız Anayasası'ndaki düzenlemeye benzer şekilde, olağanüstü hal tedbirleri devreye girdikten

sonra Meclis Başkanı veya 30 milletvekili, Anayasa Mahkemesine olağanüstü hal koşullarının devam edip etmediğinin tespiti amacıyla başvurabilirler. Bu düzenleme, Cumhurbaşkanı'nın olağanüstü hal kurumunu kötüye kullanmasını engellemek için oldukça etkin bir mekanizma olabilir. Ancak, 2021 yılında Cumhurbaşkanı Kays Said'in olağanüstü hal tedbirlerinde bu mekanizma kullanılmamıştır. Bunun da ötesinde olağanüstü hal süresi boyunca parlamento fesh edilemez, parlamentonun sürekli oturum halinde olduğu varsayılır ve hükümet hakkında gensoru önergesi verilemez. Anayasa'nın bu kuralı da 2021-2022 olağanüstü hal süresince açık bir şekilde ihlal edilmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere, Tunus Anayasası'nın öngördüğü tek sınırlama olan parlamentonun feshedilememesi kuralına Cumhurbaşkanı Kays Said uymamıştır.

2021-2022 olağanüstü hal süreci, Cumhurbaşkanı'nın zaten geniş, sınırlandırılmamış yetkilerini devletin temel kurumlarını lağvederek nasıl kötüye kullandığını göstermesi açısından önemli bir ders olmuştur. Tunus için ilerideki yıllarda yapılması gereken anayasal reformların başında Cumhurbaşkanı'nın olağanüstü hal yetkilerinin sınırlandırılması gelmektedir. Bu doğrultuda, parlamento onayı şartına ve süre sınırlandırmasına ek olarak Cumhurbaşkanı'nın hiçbir şekilde dokunamayacağı ilke, kurum ve hakların çerçevesi çizilebilir. Ancak, ne yazık ki, 2022 Anayasası, Cumhurbaşkanı'nın olağanüstü yetkilerin sınırlandırılmak yerine daha çok artırmıştır. 25 Temmuz 2022 anayasa referandumu ile birlikte Anayasa'nın 90'ıncı maddesi, Cumhurbaşkanı'nın devlete karşı bir tehdidin varlığı halinde parlamentoyu fesh edebileceğini ve Cumhurbaşkanlığı dönemi sona erse dahi göreve devam edebileceğini düzenlemiştir. Böylelikle, artık devlete karşı bir tehdit durumunda parlamentonun varlığına son verilebilir. Ve bu tehdit durumunu değerlendirecek olan sadece Cumhurbaşkanı'dır. Cumhurbaşkanı 2021 yılında yaptığı gibi keyfi bir şekilde böyle bir durumun başgösterdiğini ileri sürerek parlamentoyu fesh edebilir. Bu ise kuvvetler arası dengeyi Cumhurbaşkanı lehine aşırı derecede bozmuştur. Ayrıca devlete karşı hangi tehdidin varlığı, parlamentonun fesh edilmesini gerektirebilir ki!

f) Din Ve Devlet İlişkileri

Said, ayrıca, yeni tasarı ile 2014 Tunus Anayasası'ndaki bazı İslami hükümleri ortadan kaldırmış ve bazı yeni hükümler eklemiştir.

1959 Tunus Anayasası'nın birinci maddesinde Tunus devletinin dininin İslam olduğu ifade edilmiştir³. 2014 Anayasası'nda da bu ifade aynen korunmuştur. Ayrıca, bir yenilik olarak Anayasa'nın 2'nci maddesinde Tunus'un bir medeni/sivil devlet (*civil state*) olduğu belirtilmiştir⁴. Ancak, "dini İslam'dır" ibaresinin Tunus halkına mı yoksa Tunus devletine mi atfedildiği tartışmalıdır. Bu tartışmaya ilave olarak diğer bir tartışma 2'nci maddede ifade edilen sivil devlet ifadesinin seküler mi yoksa dini bir içeriğe de izin veren bir anlama mı sahip olduğuna ilişkindir. Ferhat Horchani'ye göre 2014 Anayasası'nın 1 ve 2'nci maddeleri birlikte dikkate alındığında söz konusu ifade Tunus'ta yaşayanların çoğunluğunun dinini imlemektedir (Horchani, 2014: 17). Bizim de katıldığımız görüşü savunanlar ise mülga 1959 Anayasası'nın 141'inci maddesindeki "hiçbir anayasa değişikliğinin Devlet'in dini olan İslam'a zarar veremeyeceği" ifadesini, söz konusu cümlecüğün 2014 Anayasası'nın birinci maddesindeki düzenleniş tarzını ve diğer Arap ülkelerindeki düzenlemelere benzerliğini ileri sürmektedirler (Açıl, 2017: 93; Lavie, 2021). Bunun da ötesinde 2014 Tunus Anayasası'nın 6'ncı maddesinde devletin, dinin koruyucusu olduğunun⁵ belirtilmesi nedeniyle *sivil devlete* yüklenen devlet ve din ayrılığı modeli tercih edilmemiştir (Lavie, 2021: 8). Nitekim, Tunus'ta Anayasa Mahkemesi yerine görev yapan Geçici Oluşumdan, İslami banka sistemi ve finans kurumlarına izin veren kanun teklifinin sivil devlet kavramı ile bağdaşıp bağdaşmadığı hakkında karar verilmesi istenmiştir. Geçici Oluşum, kararında, ikinci maddede cisimleşen devletin sivilliğinin, insan yapımı uluslararası düzenlemelere bağlı kaldığı sürece, İslami Şeriat kaynaklı pratikleri olanaksız hale getirmediklerini belirtmiştir (Lavie, 2021: 8-9). Tunus'lu hukukçu Ferhat Horchani de sivil devletin, İslam devletinin tesisini veya Şeriat'ın tam olarak uygulanmasını kesin bir şekilde engellemeyeceğini belirtmiştir (Horchani, 2016: 204). Bu kavram, devletin doğasından ziyade iktidarı uygulamakla sorumlu bireylere daha çok uygulanabilir ve

³ Hüküm şöyledir: "Tunisia is a free, independent and sovereign state. Its religion is Islam, its language is Arabic and its type of government is the Republic".

⁴ Hüküm şöyledir: "Tunisia is a civil state based on citizenship, the will of the people, and the supremacy of law".

⁵ Anayasa'nın 6'ncı maddesindeki devletin dinin koruyucusu olduğu hükmü, En-Nahda'nın, yasamanın temel kaynağı olarak Şeriat hükmünden vazgeçmesi karşılığında düzenlenmiştir.

dolayısıyla yöneticiler pekala Şeriat'ı iyi bir şekilde uygulayan politikalar üretebilir (Horchani, 2016: 204).

Cumhurbaşkanı Kays Said, 2022 değişiklikleri ile Tunus anayasal geleneğinde bir kopmaya yol açarak tartışmalı olan devletin “dininin İslam olduğu” ibaresini kaldırmıştır. Bununla birlikte, 2022 Anayasası, 5'inci maddede değişikliğe giderek, Tunus'un İslam Ümmetinin bir parçası olduğunu ve devletin, “yaşam, onur, malvarlığı, din ve özgürlüğün korunmasında saf İslam'ın amaçlarını” gerçekleştirmek için çalışması gerektiğini belirtmiştir. İlginç bir şekilde, 2014 Mısır Anayasası'nda Mısır'ın İslam Ümmetinin bir parçası olduğu hükmü kaldırılırken Tunus'ta 2022 anayasa referandumu ile Tunus'un İslam Ümmetinin bir parçası olduğu eklenmiştir. Anayasa'da yaşam, malvarlığı ve din gibi bazı belirli kavramların korunmasının devlete izafe edilmesi, İslam'ın beş temel amacı (makasidü-ş şeri'a) ile örtüşen bir anlatıyı yansıtmaktadır. Bu maddenin eklenmesi, çok farklı yorumlara yol açmıştır. Örneğin, bu ifadelerin eklenmesi, muhafazakar kitlenin tepkisini çekmemek amacı taşıyabilir. Ancak nasıl yorumlanırsa yorumlansın, 2014 Anayasası'nın 1. Maddesindeki “dini İslam'dır” ibaresi aktif bir yükümlülük yüklemekten, 5. maddedeki “İslam'ın saf amaçlarını gerçekleştirme” devletin aktif bir yükümlülüğünü, bu çerçevede tedbirler almayı gerekli kılması nedeniyle devlete daha fazla bir İslami ruh yüklemiştir (Konrad-Adenauer-Stiftung, 2022: 15). Son olarak, Tunus Anayasası'nın 74'üncü maddesindeki devlet başkanının Müslüman olması gerekliliğine dokunulmamıştır. Ancak, ezici çoğunluğunun Müslüman olduğu bir ülkede bu hükümün pratikte bir etkisi olmayabilir.

SONUÇ

2014 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra Tunus, ekonomik ve sosyal alandaki sorunları çözememiştir. Bu sorunlara cevap üretilmemesi, ülkenin anayasal ve siyasal gidişatını etkilemiştir. Özellikle hükümet istikrarsızlığı temelinde siyasal istikrarsızlık, siyasal konjonktüre hakim olmuştur. Bunun yanında, Cumhurbaşkanı Sıbsi ve Cumhurbaşkanı Said, Anayasa'nın hükümlerini zorlayan veya aşan eylem ve politikalar yürütmüştür. En nihayetinde 2021 yılında Cumhurbaşkanı Said, diğer siyasal aktörlerle arasındaki krizlerin varlığı, ülkenin ekonomik ve sosyal sorunlarının çözülememesi ve nihayetinde halk protestoları neticesinde olağanüstü hal tedbirlerine başvurmuştur. Bu doğrultuda Cumhurbaşkanı, Anayasa'ya aykırı şekilde parlamentoyu askıya almış ve ilerleyen dönemde tamamen fesh ederek yasama yetkilerini kararname ile kullanacağını ilan etmiştir. Devamında, Yüksek Yargı Konseyi de ortadan kaldırılarak yargı yetkileri Cumhurbaşkanı'na bağlanmıştır. Said, olağanüstü hal süresince anayasal devletin temel kurumlarını ortadan kaldırarak sınırsız bir şekilde ülkeyi yönetmiştir. Bunların da ötesinde, Tunus için yararlı olacağını düşündüğü, özellikle seküler grupların istediği Başkanlık sistemine hayat veren anayasa değişikliği teklifini (yeni anayasa) halkoylamasına sunmuştur. Halkoylamasına sunulan metin katılımcılık, kapsayıcılık ve şeffaflık kriterlerinden yoksun bir şekilde tasarlanmıştır. Ayrıca, halka metin üzerinde düşünmek ve tartışmak için yeterli bir süre verilmemiştir. Referandum hakkında birçok siyasal grup ve sivil toplum kuruluşu muhalefetini ilan etmiştir. En-Nahda yeniden yeraltına sürülerek 2010 öncesi karanlık günlere geri dönmüştür. Referandum ise plebisiter bir şekilde yapılmıştır.

Cumhurbaşkanı Said, 2011 yılından bu yana Tunus'un mücadele ettiği bütün anayasacılık ve demokrasi kazanımlarını neredeyse tamamını ortadan kaldırmıştır. 2022 Anayasası, Cumhurbaşkanlığı ile ilgili olarak 1959 Anayasası hükümlerini benimsemiştir. Said, kuvvetler arasındaki denge ve denetim sistemini Cumhurbaşkanı lehine çevirmiştir. Cumhurbaşkanı'nın keyfi olağanüstü hal yetkileri daha çok artırılmıştır. Hükümet tamamıyla Cumhurbaşkanı'na bağlanarak geçmişteki otoriterizm tecrübesi dikkate alınmamıştır. Cumhurbaşkanı'nın hesap verilebilirlik mekanizmaları ortadan kaldırılmıştır. Cumhurbaşkanı Said, yasamanın kontrol ve denetiminden kurtulmanın yanında yargı bağımsızlığını zedeleyecek düzenlemelere yer vererek kontrolü altında işleyen bir yargı inşa etmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda, 2022 Tunus Anayasası ile bir başkanlı hükümet rejimi tesis edilmiştir. Böylelikle, 2022 Anayasası'nın içeriği, Tunus'un siyasal istikrarını daha fazla tehdit etmektedir ve Arap Baharı ülkeleri arasında Tunus'un istisnai durumunu sona erdirmektedir.

En nihayetinde Said'in Temmuz 2021'den itibaren yürüttüğü anayasal politikası, ülkeyi belirsizlik ve istikrarsızlığa sürüklediği gibi, toplumdaki bölünme ve kutuplaşmayı da artırmıştır (Boussen, 2022: 3). Cumhurbaşkanı Said'in, siyasal partilerin 2022'nin sonlarında yapılması planlanan parlamento

seçimlerine katılmalarını engelleyen ve onları bireylerle sınırlayan bir seçim kanunu çıkarması beklenmektedir (Arab Center for Research and Policy Studies, 2022: 30). Ancak, muhalefetin genişlemesi, ekonomik ve sosyal başarısızlıkların devam etmesi, devletin artan kamu borcu, hizmet ve yaşam standardının azalması gibi olumsuz göstergeler Cumhurbaşkanı Said için işin daha zor olduğunu göstermektedir (Arab Center for Research and Policy Studies, 2022: 31).

KAYNAKÇA

- ABDÜLMEVLA, İzzeddin (2021), "Tunus Modeli Üzerinden İlk 10 yılında Arap Baharı", Arap Devrimleri: Değişim ve Süreklilik, ed. Ramazan Yıldırım – Mahmut Alrantisi, İstanbul: SETA Kitapları, ss. 297-312.
- AÇIL, Murat (2017), "2014 Tunus Anayasası Hakkında Genel Bir Değerlendirme", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 2, s. 89-131.
- AKGÜN, Mert Hüseyin (2022), "Tunus'un Yeni Anayasası Ne Vaad Ediyor?", Sabah, 30 Temmuz 2022, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/mert-huseyin-akgun/2022/07/30/tunusun-yeni-anayasasi-ne-vadediyor> (29.09.2022).
- AKRİMİ, Yasmine, Tunisia's Constitutional Referendum: A Controversial Process, Brussels International Center, 22 August 2022, <https://www.bic-rhr.com/sites/default/files/inline-files/BIC%20August%202022%20Field%20Report%20-%20Tunisia%2C%20Yasmine%20Akrimi.pdf> (14.10.2022).
- AL-ALİ, Zaid-ROMDHANE Donia Ben (2014), "Tunisia's new constitution: progress and challenges to come", Open Democracy, 16 February 2014, <https://www.opendemocracy.net/en/north-africa-west-asia/tunisias-new-constitution-progress-and-challenges-to/> (10.10.2022).
- ALİRİZİA, Fadil (2022), "What's next for Tunisia after the constitutional referendum?", Middle East Institute, 2 August 2022, <https://www.mei.edu/publications/whats-next-tunisia-after-constitutional-referendum> (13.10.2022).
- Aljazeera (2021), Tunisia Headed Towards Instability, Analysts Warn, 24 September 2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/24/tunisia-headed-towards-more-uncertainty-say-analysts> (30.05.2022).
- AMOS Nathaniel (2021), "Fall of Tunisian democracy holds lessons for Libya", Daily Sabah, 27 Ağustos 2021. <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/fall-of-tunisian-democracy-holds-lessons-for-libya> (29.09.2021).
- Anadolu Ajansı (2021a), Tunus'ta Cumhurbaşkanı'nın Olağanüstü Yetkilerini Süresiz Uzatmasının Belirsizliği Sürüyor, 27 Ağustos 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tunusta-cumhurbaskaninin-olaganustu-yetkilerini-suresiz-uzatmasinin-belirsizligi-suruyor/2348140> (30.05.2022).
- Anadolu Ajansı (2021b), Tunus'ta Yeni Hükümet Görevine Başladı, 11 Ekim 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tunusta-yeni-hukümet-görevine-başladı/2388967#> (31.05.2022).
- Anadolu Ajansı (2022), Tunus Cumhurbaşkanı Said 'Yeni Yargı Konseyi' Oluşturulacağını Açıkladı, 10 Şubat 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tunus-cumhurbaskani-said-yeni-yargi-konseyi-olusturulacagini-acikladi/2499329> (30.05.2022).
- ANAYURT, Ömer (2021), Anayasa Hukuku Genel Kısım, Ankara: Seçkin.
- Arab Center for Research and Policy Studies (2022), Tunisia: From the July 2021 Coup to the July 2022 Constitutional Referendum, Policy Report, 28 August 2022, <https://www.dohainstitute.org/en/PoliticalStudies/Pages/tunisia-from-the-july-revolution-to-the-constitution-referendum.aspx> (15.10.2022).
- BEININ, Joel (2022), "Futures of the Arab Spring", Social Science Research Council, 4 January 2022,

- <https://items.ssrc.org/10-years-after-the-arab-spring/futures-of-the-arab-spring/> (23.05.2022).
- BERNARD-MAUGIRON, Nathalie (2016), "State Powers and Constitution Drafting Processes in Post-Revolutionary Transition in North-Africa", Ed. Senén Florensa, *The Arab Transitions in A Changing World: Building Democracies in Light of International Experiences*, IEMed.
- BOUSSEN Zied, "The 25 July 2022 Scenarios in Tunisia: Uncertainty after the Referendum", Arab Reform Initiative, 22 July 2022, <https://www.arab-reform.net/publication/the-scenarios-of-25-july-2022-in-tunisia-uncertainty-beyond-the-referendum/> (14.10.2022).
- BOZKURT, Abdulgani (2019), "Arap Halk Hareketleri: Kavramların Yükü, Tanımlamaların Siyaseti", *Arap Baharı Sonrası Ortadoğu: Kuram ve Siyaset*, ed. Orhan Battır – M. Cüneyt Özşahin, Ankara: Nobel Yayıncılık, ss. 19-38.
- CHOUDHRY, Sujit - STACEY, Richard (2014), *Semi-Presidentialism as Power Sharing: Constitutional reform after the Arab Spring*, International IDEA, Center for Constitutional Transitions at NYU Law.
- CONSTITUTE (2022), Tunisia's Constitution of 2014, https://www.constituteproject.org/constitution/Tunisia_2014.pdf?lang=en (15.11.2022).
- DURANTI, Francesco (2018), "Constitution of Tunisia, Venice Commission and International Constitutionalism", *The 'state' of pivot states in south-eastern Mediterranean: Turkey, Egypt, Israel, and Tunisia after the Arab Spring*, ed. Loretta Dell'Aguzzo, Emidio Diodato, Perugia: Perugia Stranieri University Press, ss. 123-132.
- Dünya (2022), Tunus Cumhurbaşkanı Kays Said Meclis'i Feshetti, 31 Mart 2022, (30.05.2022). <https://www.dunya.com/dunya/tunus-cumhurbaskani-kays-said-meclisi-feshetti-haberi-653512> (30.05.2022).
- Euronews (2021a), Meclis'in Askıya Alındığı, Hükümetin Düşürüldüğü Tunus'ta Ne Oldu?, 26 Temmuz 2021, <https://tr.euronews.com/2021/07/26/parlamentonun-ask-ya-al-nd-g-hukümetin-dusuruldugu-tunus-ta-ne-oldu> (31.05.2022).
- Euronews (2021b), Tunus'ta, Cumhurbaşkanı Said'in Yetkileri Tek Elde Toplayan 'Olağanüstü Kararları' Protesto Edildi, 26 Eylül 2021, <https://tr.euronews.com/2021/09/26/tunus-ta-cumhurbaskan-said-in-yetkileri-tek-elde-toplayan-olaganustu-kararlar-protesto-edi> (30.05.2022).
- Ferchichi (2022), "Tunisia dispatch: does the result of the constitutional referendum signal the end of the 'Tunisian model' of democratic change?", *Jurist*, 23 September 2022, <https://www.jurist.org/news/2022/09/tunisia-dispatch-does-the-result-of-the-constitutional-referendum-signal-the-end-of-the-tunisian-model-of-democratic-change/> (15.10.2022).
- France24, Tunisia approves new constitution in vote with low turnout, 27.07.2022, <https://www.france24.com/en/africa/20220726-tunisian-president-hails-constitutional-referendum-set-to-boost-executive-power> (13.10.2022).
- GALLIEN, Max-WERENFELS, Isabelle (2019), "Is Tunisia Really Democratizing?: Progress, Resistenace, and an Uncertain Outlook", *Stiftung Wissenschaft und Politik*, 13 March 2019, <https://www.swp-berlin.org/en/publication/is-tunisia-really-democratising> (10.10.2022).
- Gazeteduvar (2022), Ennahda'ya 'Gizli Örgüt' Soruşturması: Gannuşi'ye Yurt Dışına Çıkış Yasağı, 29 Mayıs 2022, <https://www.gazeteduvar.com.tr/ennahdaya-gizli-orgut-sorusturmasi-gannusiye-yurt-disina-cikis-yasagi-haber-1566821> (30.05.2022).
- GROTE Rainer - RÖDER Tilmann, "Prologue: Constitutional Debates in the Arab Spring", *Constitutionalism, Human Rights, and Islam after the Arab Spring*, ed. Rainer Grote and Tilmann Röder, New York: Oxford University Press, 2016, s. 1-18.
- GÜL, Cengiz (2017), *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemlerinde Yürütme*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Habertürk (2022a), Tunus: Yeni Anayasa Referandumla Belirlenecek, 1 Mayıs 2022,

<https://www.haberturk.com/tunus-yeni-anayasa-referandumla-belirlenecek-3426745>

(30.05.2022).

Habertürk (2022b), Tunus Cumhurbaşkanı Said, Meclis'i Feshettiğini Açıkladı, 30 Mart 2022, <https://www.haberturk.com/tunus-cumhurbaskani-meclis-i-feshetti-3393089> (30.05.2022).

HORCHANI, Ferhat (2014), "Güçlü ve Zayıf Yönleriyle 27 Ocak 2014 Tarihli Yeni Tunus Anayasası", Anayasa Hukuku Dergisi, Cilt 3, Sayı 6, 2014, ss. 11-35.

IFES (2022), Tunisia Referandum 2022, <https://www.electionguide.org/> (13.10.2022).

International Commission of Jurists (ICJ) (2022), Fundamentally flawed: Tunisia's 'constitution-making' process, 29/6/2022, <https://www.icj.org/fundamentally-flawed-tunisia-constitution-making-process/> (14.10.2022).

Khan, Siraj (2022), "A Comparative Analysis of the Draft Constitutions of Tunisia 2022: Zero-Sum Games", Konrad-Adenauer-Stiftung, 25 July 2022, <https://www.kas.de/en/web/rspno/single-title/-/content/a-comparative-analysis-of-the-draft-constitutions-of-tunisia-2022-zero-sum-games> (16.10.2022).

Konhaber (2022), Cumhurbaşkanı Said, 25 Temmuz Olağanüstü Kararlarını Savundu, 28 Şubat 2022, <https://www.konhaber.com/haber-cumhurbaskani-said-25-temmuz-olaganustu-kararlarini-savundu-1719797.html> (30.05.2022).

KÖKTAŞ, Rümeysa (2020), "Tunus 2019", Ortadoğu Yıllığı 2019, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Sayı 15, ss. 265-282.

KÖKTAŞ, Rümeysa (2021), "Tunus 2020", Ortadoğu Yıllığı 2020, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, İsmail Numan Telci, Sayı 16, ss. 333-354.

KÖKTAŞ, Rümeysa (2022), "Tunus 2021", Ortadoğu Yıllığı 2021, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, İsmail Numan Telci, Sayı 17, ss. 329-348.

LANDAU, David (2019), Suistimalci Anayasacılık, Ankara: Astana Yayıncılık.

LAVIE, Limor (2021), "The Constitutionalization of the Civil State: The Self-Definition of Egypt, Tunisia and Yemen Following the Arab Uprisings", Religions, Volume 12, Issue 4, s. 1-18.

Library of Congress (2022), Tunisia: New Constitution Consolidates Powers in the Hands of the President, 23 August 2022, <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2022-08-23/tunisia-new-constitution-consolidates-powers-in-the-hands-of-the-president/> (15.10.2022).

Medyascope (2021), Ülkeyi Kararname ile Yönetecek: Tunus Cumhurbaşkanı Kays Said "Tek Adam Yönetimini" Pekistirdi, 23 Eylül 2021, <https://medyascope.tv/2021/09/23/ulkeyi-kararname-ile-yonetecek-tunus-cumhurbaskani-kays-said-tek-adam-yonetimini-pekistirdi/> (30.05.2022).

Mepa News (2022), Tunus'un 'Tek Adamı' Cumhurbaşkanı Kays Said Yeni Anayasa İçin Düğmeye Bastı, <https://www.mepanews.com/tunusun-tek-adami-cumhurbaskani-kays-said-yeni-anayasa-icin-dugmeye-basti-52670h.htm> (30.05.2022).

MERCAN, Muhammed Hüseyin (2022), "Tunus'ta Sistem Krizi: Tunus'un Yeni Anayasası Üzerine Bazı Mülahazalar", Perspektif, 10 Eylül 2022, <https://perspektif.eu/2022/09/10/tunusun-yeni-anayasasi-uzerine-bazi-mulahazalar/> (28.09.2022).

Middle East Monitor (2022), Tunisia: Administrative Court rejects 2 appeals against Constitution referendum results, 6 August 2022, <https://www.middleeastmonitor.com/20220806-tunisia-administrative-court-rejects-2-appeals-against-constitution-referendum-results/> (15.10.2022).

Netherlands Institute for Multiparty Democracy (NIMD) (2022), Tunisia's Constitutional Referendum: A Threat To Democracy, 11.08.2022, <https://nimd.org/tunisia-constitutional-referendum-a-threat-to-democracy/> (15.10.2022).

PINKARD, Duncan (2015), "Prospects for Implementing Democracy in Tunisia", Mediterranean

Politics, Volume 19, Issue 2, ss. 259-264.

ÖZKOÇ, Özge (2019), "Tunus'ta Demokrasiye Geçiş Süreci ve En-Nahda'nın İdeolojik Dönüşümü", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 74, No. 3, ss. 689-718.

ÖZSOY BOYUNSUZ, Şule (2017), *Dünyada Başkanlık Sistemleri*, Ankara: İmge Kitabevi.

SALAMEY, Imad (2015), "Post-Arab Spring: changes and challenges", Third World Quarterly, Vol. 36, No. 1, , ss. 111-129.

SULTANY, Nimer (2017), *Law and Revolution: Legitimacy and Constitutionalism after the Arab Spring*, New York, Oxford University Press.

Şarkul Avsat (2021), Tunus: Kays Said'in Olağanüstü Tedbir Kararlarına Karşı Çıkanlar Büyük Seferberlik Günü Adı Altında Yürüyüş Düzenliyor, 10 Ekim 2021, <https://turkish.aawsat.com/home/article/3237386/tunus-kays-said%E2%80%99-ola%C4%9Fan%C3%BCst%C3%BC-tedbir-kararlar%C4%B1na-kar%C5%9F%C4%B1-%C3%A7%C4%B1kanlar-b%C3%BCy%C3%BCk-seferberlik> (30.05.2022).

Şarkul Avsat (2022a), Tunus Cumhurbaşkanı'ndan 'Meclis Faaliyetlerinin Askıda Kalmaya Devam Edeceği' Vurgusu, 27 Şubat 2022, <https://turkish.aawsat.com/home/article/3499571/tunus-cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1%E2%80%99ndan-%E2%80%98meclis-faaliyetlerinin-ask%C4%B1da-kalmaya-devam-edece%C4%9Fi%E2%80%99> (30.05.2022).

Şarkul Avsat (2022b), Tunus Cumhurbaşkanı, Anayasa Referandumu İçin 25 Temmuz Tarihini Belirledi, 27 Mayıs 2022, <https://turkish.aawsat.com/home/article/3669261/tunus-cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1-anayasa-referandumu-i%C3%A7in-25-temmuz-tarihini-belirledi> (30.05.2022).

TOUMİ, Abdennour (2021), "Cumhurbaşkanı Kays Said Ne İstiyor?", ORSAM, 30 Temmuz 2021. <https://www.orsam.org.tr/tr/cumhurbaskani-kays-said-ne-istiyor/> (29.09.2021).

TEKİN, Abdurrahman - TEMEL, Ömer (2019), "Political And Constitutional Developments in Tunisia And Egypt in the aftermath of the Arab Spring", Law and Justice Review, Year 10, Issue 19, 2019, ss. 193-234.

The National (2022), Tunisia Constitution Committee Chief Delivers Draft to President, 21 June 2022, <https://www.thenationalnews.com/mena/2022/06/21/tunisia-constitution-committee-chief-delivers-draft-to-president/> (13.07.2022).

TRT Haber (2022a), Tunus'ta Gannuşi'nin de dahil 33 kişi hakkında "terör örgütü" üyeliğinden dava açıldı, 29 Haziran 2022, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/tunusta-gannusin-in-de-dahil-33-kisi-hakkinda-teror-orgutu-uyeliginden-dava-acildi-691370.html> (15.10.2022).

TRT Haber (2022b), Tunus'ta Referanduma Sunulacak Anayasa Metni 30 Haziran'da Açıklanacak, 26 Mayıs 2022, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/tunusta-referanduma-sunulacak-anayasa-metni-30-haziranda-aciklanacak-683146.html> (30.05.2022).

VOLKMANN, Elizia (2022), "Why is Tunisia's new proposed constitution so controversial?", Aljazeera, 25 July 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/25/why-is-tunisia-s-new-constitution-so-controversial-explainer> (13.10.2022).

YERKES, Sarah – ALMOHOUD, Maha (2022), "One Year Later, Tunisia's President Has Reversed Nearly a Decade of Democratic Gains", Carnegie Endowment for International Peace, 22 July 2022, <https://carnegieendowment.org/2022/07/22/one-year-later-tunisia-s-president-has-reversed-nearly-decade-of-democratic-gains-pub-87555>.

THE RHETORICAL ANALYSIS OF PRESIDENT ELLEN JOHNSON SIRLEAF'S INAUGURAL SPEECH AS THE FIRST AFRICA'S ELECTED FEMALE PRESIDENT

RESEARCH ARTICLE

Doktora: Muzafalu KATAMBA

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

kataffalu09@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9000-2303

Gönderim Tarihi: 13.10.2022 Kabul Tarihi: 22.11.2022

Alıntı: KATAMBA, M. (2022). The Rhetorical Analysis of President Ellen Johnson Sirleaf's Inaugural Speech as the First Africa's Elected Female President. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 71-82.

DOI: 10.54132/akaf.1188791

Abstract: Africa is one of the poorly governed continents due to poor leadership and dictatorial governance as a result of the desire to overstay power (Botha, 2012). We have experienced constitutional amendments by governments in some countries of Africa purposely to help presidents to rule for life. They rule their countries on orders and decrees instead of laws in a bid to satisfy their wills (Botha, 2012). Meanwhile, although the use of the military and unconstitutional acts are at the forefront, the languages used by African presidents in their speeches, and how they use their speeches should not be undermined as one of the factors that enable them to persuade their citizens to control them. Therefore, this paper intended to analyze Ellen Johnson Sirleaf's presidential inaugural speech as the first female president in Africa to see how she persuaded convinced the people of Liberia on political, social, and economic policies to make them believe in her content to consolidate power. Specifically, the focus is on the rhetorical and persuasive strategies she applied in her speech. Rhetorical discourse analysis methodology was used, and Ellen's textual inaugural presidential speech was quantitatively analyzed by both Neo-Aristotelian and feminist methods of rhetorical analysis to discover, identify and describe how Ellen used rhetorical devices, rhetorical appeals, and other rhetorical tactics. Results indicate that various rhetorical tactics were found in her speech, and were well applied which helped her to effectively accomplish her intended objectives as an orator.

Keywords: Ellen Johnson, Rhetoric, presidential rhetoric, Africa, inaugural speech, and rhetorical devices.

Afrika'nın ilk kadın başkanı olan Ellen Johnson Sirleaf'in Açılış konuşmasının retorik analizi

ÖZ : Afrika, gücü aşma arzusunun bir sonucu olarak zayıf liderlik ve diktatörce yönetim nedeniyle kötü yönetilen kıtalardan biridir (Botha, 2012). Afrika'nın bazı ülkelerindeki hükümetlerin, başkanların ömür boyu ülkeyi yönetmesine yardımcı olmak amacıyla kasıtlı olarak anayasal değişiklikler yaptığını gördük. İradelerini tatmin etmek için ülkelerini kanunlar yerine emir ve kararnamelerle yönetmektedirler (Botha, 2012). Bu arada, her ne kadar ordunun ve anayasaya aykırı fiillerin kullanılması ön planda olsa da, Afrika devlet başkanlarının konuşmalarında kullandıkları dil ve konuşmalarını kullanma biçimlerinin, vatandaşlarını kontrol etmek için ikna etmelerini sağlayan unsurlardan biri olduğu da göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, bu makale, Ellen Johnson Sirleaf'in Afrika'daki ilk kadın cumhurbaşkanı olarak başkanlık açılış konuşmasını, Liberya halkını iktidarı pekiştirmek için içeriğine inandırmaya siyasi, sosyal ve ekonomik politikalar konusunda nasıl ikna ettiğini görmek için analiz etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle, konuşmasında uyguladığı retorik ve ikna edici stratejilere odaklanılmaktadır. Retorik söylem analizi metodolojisi kullanılmıştır ve Ellen'in metinsel açılış konuşması, Ellen'in retorik araçları, retorik çağrılar ve diğer retorik taktikleri nasıl kullandığını keşfetmek, belirlemek ve açıklamak için hem Neo-Aristocu hem de feminist retorik analiz yöntemleriyle nicel olarak veriler analiz edilmiştir. Sonuçlar, konuşmasında çeşitli retorik taktiklerin bulunduğunu ve iyi uygulandığını, bu da onun bir hatip olarak amaçlanan hedeflerini etkili bir şekilde gerçekleştirmesine yardımcı olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Ellen Johnson, Retorik, başkanlık retorik, Afrika, açılış konuşması ve retorik araçlar.

Introduction

Africa is one of the poorest continents in the world and is characterized by several coups due to poor leadership, dictatorial governance, and presidents who focus more on protecting and retaining their powers than serving their nations (Botha, 2012). To avoid being overthrown, these despotic leaders use the army and police to weaken their opposition leaders and to disperse protests. They amend constitutions to rule for life and they rule their countries on orders and decrees instead of the laws in a bid to

overstay power (Botha, 2012). However, the language used by political leaders should not be undermined as one of the factors that enable some African presidents to persuade and promise change to their citizens to control them.

By looking at the powers of language, different scholars have defined language in many ways but according to (Alshami, 2019), language is a means of communication through which people transmit ideas, emotions, feelings, and thoughts to others. Although languages are conveyed in many ways, politicians mostly depend on the language of spoken words, text, videos, and audio among others to communicate, inform, mobilize, and influence citizens and followers about the benefits of their leadership (Alo, 2012) and any political action is driven and influenced by language (Wiredu, 2021). The political language was termed as a communication channel through which political leaders share views with the audience about what is "good and evil, useful and harmful, and just and unjust" (Chilton, 2004:199 as cited by Dadugblor, 2016).

On contrary, Fleming (1998) said language only is not enough. He says that any language of communication should have an element of rhetoric for an orator to successfully achieve his or her intended goals of transmitting messages and influencing an audience. We might reflect on Fleming's statement of rhetorical elements in today's political situation where people call political speeches "rhetoric" whenever they listen to political speeches which are translated that the speech is just sweet and good on the surface but it lacks substance. Rhetoric means the use of persuasive language to convince others to believe in what is said whether it is bad or good (Fleming, 1998). Building to this, many political speeches are full of rhetoric just to convince and persuade the audience, society, or nation to believe in their plans, actions, and policies but they don't mean what they say (Alo, 2012).

Although generally much research has been conducted on various presidential rhetoric in Africa and the world, not much has been focusing on women, and few (if there are any) have been written about women as presidents, particularly in Africa. Therefore, the consideration is on the presidential inaugural speech of the first democratically elected female president of the African continent, Ellen Johnson Sirleaf, which she made in her first term as the president of the republic of Liberia in 2006, to analyze how she used rhetoric in her speech to convince the citizens of her country, people at the continent and the world to rule Liberia amidst political challenges. This is intended to reduce the big rhetorical gap left between male and female orators.

Literature Review

President Ellen Johnson Sirleaf

Yes, according to Africa, Faith, and Justice Network's list of female African presidents of 2021, it is true that Africa had female presidents as top leaders before President Ellen Johnson Sirleaf, but these female presidents such as Sylvie Kinigi of Burundi (1993) and Ivy Matsepe-Casaburri of South (2005) ruled their countries as interim presidents after the death and resignation of their predecessors irrespectively. Therefore, Ellen Johnson was the first African female president to be democratically entrusted with the authority of the citizens to rule the nation (Liberia). She ruled for two terms from January 2006 to January 2012 and from 2012 to January 2018 after winning two elections in a row.

According to the Un.org website, Ellen Johnson was the wife of James Sirleaf and was born on 29th October 1938 in Monrovia, Liberia. She had her education in Liberia and at Harvard University in the USA where she obtained master's qualifications in economics and Business administration which enabled her to serve in different financial institutions both at local and international levels. She worked as assistant finance minister (1972-1973), finance minister (1980-1985), World Bank economist, and Citibank among others before being elected president of Liberia for the first term in 2005.

As the first woman to become Africa's head of state, Ellen Johnson led Liberia to recover from the effects of a long civil war like economic recession, disunity, and tribalism, as well as the Ebola Crisis in the country (Ellen, 2009). Ellen Johnson was seen winning international acclaim for achieving social, political, and economic change. Additionally, in their section on wise words of women in business, Heraherald said that as a global leader for women's empowerment, President Ellen was awarded the prestigious Nobel Prize for Peace in 2011, and she is the recipient of the United State's highest civilian award- 'The Presidential Medal of Freedom for promoting and expanding freedom and improving the lives of people on the African continent. Her honors also include France's highest public distinction, the Grand Croix of

the Légion d'Honneur, and she was named one of Forbes's "100 Most Powerful Women in the World." She ruled Liberia for two back-to-back terms.

Rhetoric and Persuasion

Rhetoric mainly means the science and art of using words effectively and purposely to persuade others (Suciati and Ambarini, 2018). Fleming (1998) added that rhetoric comes from the theory of how best a speaker or a writer can persuade by implementing the use of linguistic devices. Along the same line, according to Aristotle as he was cited in (Alo, 2012), rhetoric is the faculty of finding persuasive tools of using language to cause an effect on the audience. By the above understandings, rhetoric is mainly a use of communication tactics to convincingly deliver messages effectively to achieve intended goals. Generally, rhetoric is related to the ability of a speaker or a writer to make people believe his or her ideology through their speeches.

Traditionally, rhetoric has three main characteristics. Those are logos, ethos, and pathos. When describing the rhetorical analysis, an article in the Howe Center for Writing Excellence website (accessed, 10th June 2022) articulated that Ethos has a relation with a speaker's capability to perform a personal character which enables his or her speech believable and trustworthy, Pathos is related to speaker's power of causing and inspiring feelings and emotions of the audience, and logos means the power to provide truth using persuasive and rational argument. The article continued that the classical traditions of rhetoric show the orator's act of communication until his qualities of character. Speaker is said to be good at giving rhetorical words at the point of ethos if he or she can use simple, direct, and emotive language, and chooses appeals by making careful decisions to persuade and impact behaviors of people".

Furthermore, political leaders in their speeches have the purpose of convincing their listeners based on their ideological foundations and orientation by selecting some rhetorical tools that immediately impact the emotions of their audience (Alo, 2012). According to Fleming (1998), rhetoric and persuasion always move together because rhetoric is the art of persuading others and both cannot be separated. This indicates that persuasion is all about the speaker's pre-speech arrangements and delivery plans for effective outcomes. The measurement of a speaker is about how successfully he or she delivers his or her rhetoric to show the ability to persuade an audience through speech. Therefore, there is a possibility that rhetoric may fail if it is implemented in a speech that is not persuasive. This means that successful rhetoric could persuade the audience if the speaker's behaviors meet with social approval since moral values and behaviors of people are crucial requirements in classical rhetoric (Fleming, 1998).

Therefore, politicians need to have the capability of being persuasive because many might have become great politicians through persuasive speaking. According to Suciati and Ambarini (2018), the ability to have good characters and to carefully use a selected number of rhetorical devices can have a big contribution to the ability to make a persuasive statement. Furthermore, the better the politicians use rhetorical tactics in their communications to persuade people to believe in them, the more democratic their societies or countries become (DiMaggio, A. R. 2015, Suciati and Ambarini, 2018). This means that not like any other communication, rhetorical language is very powerful to change the minds of people which also impact decision-making and actions in societies and countries. Language, politics, and rhetoric are linked together and scholars have many times emphasized the role of rhetoric and language as the way through which people come to understand the behaviors of politicians and the surrounding political environment (Dadugblor, 2016).

Presidential Rhetoric and Inaugural speeches

Presidential rhetoric comes from political discourse as a theory and a style presidents use to communicate with the influence of media (Cart, 2014). Relating to the above definition of rhetoric, rhetoric in political speeches is an art to persuade through talks and texts produced by political leaders. Therefore, political rhetoric is generally a practical art of writing and speaking nicely in public (Dunmire, 2012). Furthermore, (Kane and Patapan 2010:372, as cited in Sekiguchi and Bouchebaba 2022) stated that *"because public discussion and debate are essential in a democracy, and because leaders are obliged to rule the sovereign people using constant persuasion, rhetoric is central"*. However, this was criticized by President Ronald Reagan who said that persuasive communication cannot make one a great president without other presidential features such as using rhetoric wisely and being charismatic enough to

capture and control a nation (Cart, 2014). This implies that only rhetoric may not be enough for a president to rule the nation, but his or her general characters, intellectual, language, and other political tactics also play a big role.

Therefore, presidential rhetoric might have become a research category because of the interest scholars, researchers and the public have in understanding it. The desire to understand rhetoric has opened up the door for studying presidential rhetoric and much has been written to define it because of its great importance in the spheres of life (Cart, 2014). For any orator to choose the right words is essential, and making a speech continuing with perfect and convincing words or phrases is exciting. Thus, an approach to applying rhetoric in a speech is about knowing how to use words or sentences perfectly in sequence by choosing the right words and considering their repetitions carefully (Dunmire (2012).

In addition, West (2014) said that Presidential rhetoric is an interdisciplinary subject that focuses on researching political speeches and communications of leaders for a sufficient understanding of their content. Political inaugural speeches, therefore, are established as part of the main events on which leaders make certain of their will to lead their countries, societies, or institutions and these speeches have been conducted by many leaders since the creation of the world. Other presidential speeches happen in times of disasters, pandemics, peace, and war, and people happily wait for these speeches because they recreate nations into a new chapter and they bring reconciliation to the world through the use of rhetoric (West, 2014).

West, (2014) added that by rhetoric, presidents also share their political principles with citizens through inaugural speeches because it is through these speeches that presidents set guidelines for their new administrations, call for thoughts rather than actions and announce their general political philosophy of leadership. Meanwhile, according to Campbell and Jamieson (2010), Aristotle would characterize inaugural speeches as epideictic rhetoric. They continued to define epideictic rhetoric as, "a form of rhetoric that blames and praises on ceremonial occasions, invites the audience to evaluate the speaker's performance, recalls the past and speculates about the future while focusing on the present, employs a noble, dignified literary style, and amplifies or rehearses admitted facts." With this claim, inaugural speeches are characterized by praising the audience, linking the future and the past based on the present observations and the speeches occur in an organized ceremonial moment which places them under epideictic rhetoric.

Additionally, four elements make presidential inaugural speeches in epideictic rhetoric, these include; "unifying the audience, rehearsing communal values drawn from the past, showing the political principles that guide the new administration and the last element inaugural speeches also demonstrate through a presentation that the president appreciates the requirements and limitations of executive functions," (Campbell and Jamieson, 2010:31).

According to Tulis, (1988) as cited in Cart, (2014), rhetoric started with President Woodrow Wilson to be considered as a tool for governance, but today it is used at all levels of leadership through which leaders appeal to their followers to believe in their ideas and principles to make their leadership successful. People can behave differently with unique identities as per the nature of speeches they listen to from their leaders. Presidential speeches can shape audiences and make them more prominent within their country and the world over (Dunmire, 2012). Century presidents in America for example, have built a unique national identity for American citizens through rhetoric in their inaugural and state of the nation addresses through general beliefs presidents share with American citizens to unite them (West, 2014). Presidents in America put unique identities in their citizens by considering uniting factors like the concept of shared civil religion while organizing their speeches to encourage unity among the people.

Therefore, for presidents to win the hearts of the people, they should use phrases and words familiar to the audience as means of creating unity among the people. For example, during his presidency, President Barack Obama repeatedly used the word "together we can" which perhaps made America a united nation during his presidency. In addition, West (2014) argued that rhetoric is not only a popular appeal to audience but it is a system that is used both in political and social life to represent actions that can shape the minds of people to understand and believe in issues taking place in their communities or nations, and also to know the role of various political positions like the presidency. Not only persuading, but presidential rhetoric also can be an important motivational tool that brings people together to support the policies of their leaders as they campaign for leadership, and while in the leadership offices. Strong

rhetoric might keep an image of the president in the media positively and encourage the public to focus on policies and issues vital to them.

However, the world of research is being affected by the debates on presidential rhetoric and some research indicates that political rhetoric decreases in complexity during election season, there is an inconsistency in research as to whether simple or complex rhetoric is more successful in politics. Although rhetoric might be the key to reaching many audiences, some people perceive rhetoric as a weakness because of getting familiar with many unproductive political speeches. However, other research still recommends that a balanced and simplistic rhetorical speech is the most effective strategy to win an election (Dunmire, 2012).

Methodology

Methodically, for genuine results and fulfilling the objectives of this work, rhetorical discourse analysis methodology was used in which a textual inaugural presidential speech of Ellen Johnson Sirleaf, a former president of Liberia was quantitatively analyzed by using both Neo-Aristotelian and feminist methods of rhetorical analysis to discover, identify and describe how Ellen Johnson used rhetorical devices, rhetorical appeals, and other rhetorical tactics to create a strong and effective language of communication in her speeches. This method will also help to improve our understanding of persuasive techniques (Sekouchi and Bouchebbah, 2022).

Data analysis and Presentation

In this chapter, a textual inaugural presidential address of Ellen Johnson was analyzed and results were presented based on rhetorical situations, rhetorical devices, and rhetorical appeals.

Rhetorical situation

Rhetorical situations help in the overall analysis of the subject under review. It summarizes and helps to explore the arrangement of the text and gives a deeper understanding of the text and the entire situation surrounding the speech (Van Dijk, 2014). Therefore, this chapter summarizes the text of the inaugural presidential speech of Ellen Johnson and its surroundings. Ellen Johnson took an oath as the president of Liberia for her first presidential term on 16, January 2006 in the city of Monrovia, Liberia. She addressed the nation to thank them for entrusting her with power and to communicate her projected policies and goals to the audience (Ellen, 2009). In her presidential inaugural speech, Ellen Johnson recognized all the people present in the categories of; "Excellencies, Fellow Citizens, Ladies and Gentleman" and praised God for His almighty guidance to the nation of Liberia. She praised and thanked all presidents of different countries who participated in the restoration of peace in Liberia.

Firstly, results indicated that the exigency in Ellen Johnson's speech differs. In rhetoric, exigency in speech means finding out the desires that drive the speaker to produce a text or a speech (Sekouchi and Bouchebbah, 2022). Thus, she expounded on different exigencies across different fields like social, political, economic, and other spheres of life. Ellen Johnson talked about disunity and distractions caused by civil wars in Liberia, this was between 1989 and 2003 in which a lot of people lost their lives, went to exile, misplaced and some were imprisoned (Ellen, 2009). According to peacebuildingData.org website (2022), these wars were a result of corrupt political systems, economic disparities, ethnic divisions, and greedy elites who abused power. Therefore, Ellen Johnson called upon Liberians to forget about the past to come together to rebuild and heal their nation.

In her speech, Ellen explained her goals and policies as a president, and she among other things talked about efficient governance, and political renewal and promised a new era of democracy to solve contradictions among the citizens for peace, opportunity, liberty, justice, and equality for all. In a related quest, she ensured economic renewal and reduced corruption which she referred to as cancer that was eating the economy of Liberia, causing anger and hostility. By solving these, she promised to promote a healthy economy for growth and development by reviving and putting effective economic policies in place. Additionally, in her speech, Ellen Johnson also talked about bonding and reconciliation of citizens as a means of creating unity to solve post-conflict challenges together. While talking about foreign policy, Ellen Johnson encouraged heads of state around the world to continue maintaining unity and good relationships with Liberia at regional and international levels. Lastly, she promised to bring government to the people since "power is inherent in the people" and make the constitution a uniting factor for all.

As a good orator, Ellen Johnson recognized her present audience, the audience "across the country, from Cape Mount in the West to Cape Palmas in the East, from Mount Nimba in the North to Cape Montserrado in the South, from Mount Wologizi in North central to Mount Gedeh in the Southeast" who were listening to her via radio, watching Television, and some on the internet. Understanding your audience in communication helps to think about the kind of content people are interested in which makes an effective message delivery (Drunmire, 2012). She concluded by praying for the people and the nation.

Rhetorical devices

Rhetorical devices are a way of using language to increase the persuasiveness of the speech. The effectiveness and importance of any speech depend on the power of that particular speech to persuade (Fleming, 1998). Persuasion is always known as the way through which a speaker tries to convince the audience to believe and work according to the information delivered. Therefore, the perfect selection of words and sentences is one of the techniques on which persuasion relies (Drunmire, 2012). In the results, it was discovered that Ellen Johnson used rhetoric as a technique to strengthen the impact of her speech on the audience. In other words, Ellen Johnson suitably used different rhetorical devices to appeal to the minds and emotions of the people. For example, Alliteration, rhythm, analogy, similes, and metaphors among others were used in her speech.

Ellen Johnson repeatedly used alliterations words of the same vowel or consonant sound in her speech. She used this in a phrase where she said, "I re-echo my appeal to all of you to please come home!! Please make the sacrifice, for your country needs you and needs you now!!!" These alliterations not only beautified the speech but also created a strong emotional appeal to the audience which led to successful message delivery and a positive response from the audience (Jasinski, 2001).

Not like alliteration which is based on the selection of vowels, the above phrase also involves rhythm which is known by the selection of the same words or words with similar sounds. The rhythm was experienced in the beat and the pace of words like ".....please come home... Please make...your country needs you and needs you now!!!". In addition, Ellen Johnson also used rhythm in the phrase when she said, "Our challenge, therefore, is to transform adversity into opportunity, to renew the promises upon which our nation was founded: freedom, equality, unity, and individual progress". In another paragraph, the rhythm was used when she said, "Our record and experience show clearly that we are strong and resilient people...and able to forge a new beginning, forgiving if not forgetting the past".

The metaphor was also another rhetorical device experienced in Ellen Johnson's presidential inaugural speech. This means making comparisons between things that seem to be different (Wiredu, 2021). For example when one says 'Time is Money' means time and money are different things but one can be used to create meaning for the other. Therefore, in Ellen Johnson's speech metaphors were used in the sentence where she explained the danger of corruption and said, "...Corruption is national cancer that creates hostility, distrust, and anger". Relating corruption to cancer, Ellen Johnson wanted to show and emphasize the danger of corruption and to make corruption familiar to the audience by using a disease people know very well which helps the audience to understand the message hence its effectiveness.

Ellen Johnson also used Similes. In rhythm, we relate two different words or things with no similar features to look familiar, but simile means to relate two different words or things that resemble each other with at least some similar features. In her speech, for example, Ellen Johnson used a simile in a sentence by saying, "After all, some of the underlying factors of our current problems are as deep and old as the history of our country". By using this simile, Ellen Johnson intended to add art to her inaugural speech (Jasinski, 2001), and relating their current problems to the history of the country was to explain to the audience that the problems of Liberia seem to be new but have been in a place like Liberia itself. Therefore, this makes people understand the deep meaning of some messages by thinking deeper about their history to compare it with the current situation.

Additionally, amplification is another device of rhetoric used in Ellen Johnson's speech. This is used in speeches to add more emphasis on certain issues to persuade the audience to understand the message better. Ellen Johnson said, "Times were hard before. Times are even harder today.....Under my Administration, we will work to change that situation". In this statement, Ellen Johnson emphasized showing the people how hard it was to change the situation before and how harder it is today. Comparing the two situations means that people should not judge her much if some things do not go well because she

took power in the hardest situation ever. This rhetorically makes the audience remember where they were and as well focus on where the country is going which encourages them to unite for a better nation.

The tone was also used in Ellen Johnson's first inaugural presidential speech as the first female president on the African continent. In rhetoric, tone indicates the attitude a speaker has toward the audience (Meyer and Cushman, 1982). In her speech, therefore, Ellen Johnson used a tone of anger, warning of happiness, and also showed sadness in her speech. For example, she experienced that, *"I know of this struggle because I have been a part of it. Without bitterness, anger, or vindictiveness, I recall the inhumanity of confinement, the terror of attempted rape, and the ostracism of exile. I also recall the goodness and the kindness of the many who defied orders and instructions to save my life, give food to the hungry, and give water to the thirsty".* In the above statement, Ellen Johnson used the tone of anger to show how hard the situation was and how people suffered as they fought to bring peace to the country. She also used a tone of joy when she expressed her feelings happily towards those who helped them in that difficult moment. With this, she pulls people's minds to sympathize with her and others for what they went through and also be happy with them because they had survived all difficulties to succeed.

In Conclusion, this paper affirms that although she used few rhetorical devices in her speech, President Ellen Johnson tried to select and use them perfectly in a manner of supporting her speech to effectively appeal to the audience to make them understand her address (Fleming, 1998). I cannot say that these techniques were used to exaggerate the speech but to create feelings and empathy among the audience to change their minds to support and believe in the leadership of President Ellen Johnson (Dunmire, 2012). This is because rhetorical devices were used as persuasion tactics at the right time towards the right audience and were linked directly to the situation being talked about. These at the same time helped Ellen Johnson to simplify her complex speech to easily appeal to the feelings and emotions of the people which enabled them to understand her message hence achieving her intended goals effectively.

Rhetorical appeals

The elements of rhetorical situations are interconnected with each other for effective communication. However, there is no way you can think about the effectiveness of communication and the influence of rhetorical elements on each other without talking about the rhetorical appeal (rhetorical triangle). The rhetorical triangle is made up of three corners: ethos, pathos, and logos. These avenues of rhetoric must be understood by the speaker which makes him or her a successful orator because every successful orator needs to be a skillful rhetorician (Sekouchi and Bouchebbah, 2022). This indicates that one to build a strong communication career must understand, master, and know how to use these three of Aristotle's rhetorical appeals. Thus, we are going to see how Ellen Johnson used them to persuade and win the minds of her audience.

Logos

Logos is mainly known as the use of reasoning or logic to persuade the audience. One can use logic by involving reality, and truth, or appear in speech. Therefore, like any other rhetoric, Ellen Johnson appealed to the audience by relating to their history. In her argument, she said, *"Our recent history teaches us that violence diminishes our nation and ourselves, not just within our borders, but more importantly in our dealings with other nations and peoples".* In the statement, Ellen Johnson appealed to the people by reminding them how violence affected their nation, themselves, and their neighboring states. In line with historical facts, she added, *"In the history of nations, each generation is summoned to define its nation's purpose and character. Now, it is our time to state clearly and unequivocally who we are, as Liberians.....From the establishment of our National Politics 158 years ago through the period of integration which helped to shape our society several decades ago"* Referring to these historical facts attracts people's attention to the speech to know about the previous situation and perhaps to use it to determine the future (Sekouchi and Bouchebbah, 2022). She also reminded them that they can achieve development and good relations with other nations without violence.

"Our nation's foreign policy has historically been rooted in our core values as a nation and people in the practices of good neighborliness, non-interference in the affairs of other nations and peoples, peaceful co-existence, regional cooperation and integration, and international bilateral and multilateral partnership". This was also another logo statement in Ellen Johnson's presidential inaugural speech. In this, therefore, Ellen Johnson appealed to the international community and neighboring countries to maintain their good relationship with Liberia as it was before. She reminded them of the good relationship, peace,

cooperation, and integration Liberia has with other nations which must be maintained and improved. On the same, she assured the international community that her government was ready to support democracy for a strong developed nation.

"I assure all Liberians and our international partners and friends that our Government will recognize and support a strong democratic and loyal opposition in Liberia". Ellen said. With this statement, she sought to show that she was ready to use her political power to contribute to the restoration of democracy in which the people of Liberia and the international community in Liberia can prosper. In another example of logos, Ellen Johnson also used statistics and figures. *"We will formulate a multi-year economic reconstruction plan tied to a Poverty Reduction Strategy Program that relieves our country from a staggering US\$3.5 billion external debt and paves the way for acceleration in our national effort to make more progress in the achievement of the Millennium Development Goals,"* she said, adding that, *"With 12% of our population now affected by HIV/AIDS, my administration will tackle this national scourge by updating and reinvigorating our HIV/AIDS policy within our first 150 days".* The use of statistics in these paragraphs showed evidence of poverty in the country alongside huge external debt that needed a strong strategic program to reduce them for development. In using statistics on HIV, she also intended to appeal to the audience to know the number of HIV patients in the country and to send a warning to the citizens to be careful with the disease. She, however, promised to revive the HIV policy within 150 days which was also another slogan in the statement. According to Zulkipli and Ariffin (2019), statistics do not only show reality in the speech but also create emotional awareness in the minds of the people, and with Ellen's speech, they were used to verify facts and create awareness about poverty and HIV disease in the country.

To conclude with Logos, we have seen the use of logos in the above examples in which Ellen Johnson appealed to strategies like history, suggestions, statistics, figures, and normal arguments. Therefore, she successfully applied logical arguments in her speech to express facts and reality that could be believed by everyone. With this, logos strengthened her stand on the issues she talked about which made her speech well effective. It also showed how well-prepared she was with researched arguments.

Ethos

Ethos is commonly known in rhetoric as the credibility of the author. The speaker must convince the audience that what she or he gives in the speech is well-verified, reliable, and true. Thus, in this part, we analyzed how Ellen Johnson exhibited credibility, reliability, and truth in her presidential inaugural speech for her first term as the president of Liberia.

Firstly, in using ethos, Ellen Johnson revealed to the audience that the struggle for good governance was a process in which she took part together with other citizens of Liberia. *"And in the process of resolving the numerous contradictions that have underpinned this struggle, a high price has been paid by many Liberians of diverse backgrounds and social status. I know of this struggle because I have been a part of it. I recall the inhumanity of confinement, the terror of attempted rape, and the ostracism of exile",* said Ellen. In the above statement, Ellen Johnson disclosed what she experienced when she physically took part in the struggle for democracy. She outlined all the bad acts that happened to them and her in particular which point out that she was knowledgeable about what she was talking about. This openly revealed the hardships she went through, and this painted her as the right person who could solve Liberia's glitches such that people don't go through the same in the future. Therefore, the expressed credibility and reality in her speech made her a trustworthy orator since she saw and experienced whatever she was talking about.

In another ethos, Ellen Johnson stated, *"I want you to know that I understand what you, our ordinary citizens go through each day to make ends meet for yourselves and your families. We must have a new understanding. Your job, as a citizen, is to work for your family and your country. Your country's only job is to work for you. This is the compact that I offer you today".* Here Ellen Johnson first assured the audience that she knew whatever the people of Liberia were going through economically, and this showed the experience she had with the economy of the country. Therefore, it was on this background that she skillfully encouraged the citizens to work for the betterment of their lives and their families and vowed for her government to play its role in a favorable economic working environment.

Ethos was also seen while she was talking to women when she said, *"... I would like to talk to the women, the women of Liberia, the women of Africa, and the women of the world. Until a few decades ago,*

Liberian women endured the injustice of being treated as second-class citizens. During the years of our civil war, they bore the brunt of inhumanity and terror. They were conscripted into war, gang raped at will, and were forced into domestic slavery". At first, she talked to all the women around the world in her speech to indicate that it is every woman's responsibility to contribute to the happiness of a fellow woman. This also intended to create unity among women. With much focus on the mistreated Liberia women, she revealed to the world what was needed to help women in Liberia who were in domestic slavery, in exile, and living poor life. Since she is also a woman, and a woman underwent the same situation, she appealed to women in her speech that she was a good Samaritan who could solve problems for women as a president.

She also showed her association with children, "*.....whenever I met and shook their hands that they voted for me. Indeed, they voted with their hearts. To those children and all other Liberian children across this nation, I say to you, I love you very, very much. I shall work, beginning today, to give you hope and a better future.*" The ethos here is that she appealed to the emotions of the children, their parents, and guardians to strengthen the bond between her government and the young generation. Therefore, she extended herself to children which was a sign of a mother and evidence that she was able to help them for a better future for Liberia since the future is bound to children (Ellen, 2009).

In her inaugural speech, Sirleaf reminded the audience that she was the president of the people of Liberia. This indicated that she had all the powers given to her by the constitution to fulfill the desires of the citizens. She said, "*I am President for all of the people of this country. I, therefore, want to assure all of our people that neither I nor any person serving in my Administration will pursue any vendetta.There will be no policies of political, social, and economic exclusion*". In the statement, she appealed to the people to have confidence in her qualifications to solve their problems and vowed for her government not to tolerate any kind of incompetence. Her title as the president influenced the audience and amplified their trust in her because the message persuaded their beliefs, behaviors, and attitudes which strengthened her values as a leader to the citizens hence the effectiveness of ethos.

In addition, Ellen Johnson also included herself in some statements more so when she talked about problems facing people by using the term "we" and "our". This was a sign of togetherness, and that she is not too special compared to the citizens. "*We have all suffered. The individual sense of deprivation is immense. It is therefore understandable that our people will have high expectations and will demand aggressive solutions to the socio-economic and societal difficulties that we face.*" The statement in her speech reads. "*Our record and experience show clearly that we are a strong and resilient people, able to survive; able to rise from the ashes of civil strife..... We are a good and friendly people, braced for hope even as we wipe away the tears of past suffering and despair.....Our challenge, therefore, is to transform adversity into opportunity, to renew the promises upon which our nation was founded: freedom, equality, unity, and individual progress.*" She added. In associating herself with the people, she tried to tell the audience that it is their responsibility altogether to achieve their goals as a country. This creates unity and togetherness among the citizens since the words used complies with the imagination, desires, and needs of the audience (Alo, 2012).

To conclude, amidst her busy times in campaigns, results from the analyzed content have indicated that Ellen Johnson conducted research for credible and true speech. Understanding the ethics and human behaviors of the people based on her experience, credibility and moral character helped her to guarantee her policies and programs as the president and to show her persuasive uniqueness in her presidential inaugural speech which perhaps convinced the audience to trust and believe in her words hence an effective speech.

Pathos

Pathos is known to be emotional appeals orators use to call on the emotions of the audience to make the speech loved and effective (Zulkipli and Ariffin, 2019). The orator appeals to the emotions of the people by expressing his or her feelings through fear, sympathy, or sorrow. The orator may also need the audience to feel love, anger, sadness, courage, fear, happiness, and sadness among others. According to Fleming (1998), although pathos is commonly shown by body language during the speech, the same can also be applied in written speech or audio. In this part, we are going to look at how Ellen Johnson used pathos in her presidential inaugural speech.

Persuasive speaking goes beyond logos and ethos because good speakers must also know how to convince the audience to love and believe in their speeches. This is done by influencing the feelings of

the audience to make them believe and accept the speech without thinking twice (Dunmire, 2012). From the start of her speech, Ellen Johnson tried to influence the emotions of the audience by using different pathos techniques and words. She repeatedly used words like, "*Fellow Liberians, Ladies, and Gentlemen*" whenever she referred to the citizens of her country. By using these words, she wanted to appeal to the feelings of the people by making them feel the same and equal to each other since such words don't discriminate against poor, rich, orphan, lame, illiterate, and educated among others. Words of togetherness can convince the audience to feel the same as the orator which leads to effective speech.

In talking about other nations, Ellen Johnson repeatedly used words such as "*my dear brothers and sister*" which is a rhetorical tactic she used to appeal to the emotions of foreign audiences to believe that they are one people regardless of their border separations. This ensures peace, security, and good international relations among nations since it reflects an image of brotherhood and unity. In addition, in her opening remarks, Ellen welcomed all the people fairly and argued with them to praise God without mentioning any religious sect but only the word "God". Since everyone believes in God regardless of his or her religion, uniform religious words convinced the audience to believe that Ellen was perhaps referring to their particular religions which could lead to united feelings among the people because they together share something in common as Liberian citizens (Campbell and Jamieson, 2008). In addition, Ellen Johnson also spared some time to remember and pray for His Grace Archbishop Michael K. Francis whom she titled the conscience of Liberia. This influenced people and attracted their attention and emotions toward her speech since they all believe in the power of God hence the effective use of Aristotle's rhetorical tactics.

Ellen Johnson also attracted people's sympathy when she asked for a moment of silence to pray in memory of the people who had lost their lives in the previous conflicts in the country, this was a unifying factor to the people and a sign of citizenship even to the dead. This appealed to people's emotions towards the speech and influenced them to believe Ellen was a president who respects the norms and cultures of the country. Ellen Johnson also convinced the emotions of the audience that her grandparents were illiterates. Illiterate parents to produce an educated person who became a president was an indirect argument to parents to educate their children even when they are not educated. Ellen Johnson also used pathos to remind citizens of Liberia about the beauty of their country, to love their country, and to believe that they should work together with her to protect their beautiful nation. "*This occasion, held under the beautiful Liberian sunshine, marks a celebration of change...*" Ellen said.

Conclusion

This study sought to analyze President Ellen Johnson Sirleaf's inaugural presidential speech to see how she persuade her audience about her plans, policies, and actions to rule the nation. I can say that Ellen Johnson used various rhetorical tactics in her speech which helped her to effectively accomplish her intended objectives as an orator. The role of rhetoric in her speech might be witnessed in her capability to rule Liberia for that entire term without any big political challenge such as a military coup that convinced people to elect her again for the second consecutive term in office.

Therefore, rhetoric played an important role in her political oratory and her state affairs since rhetoric is seen as one of the major factors in successful governance as well as a basis for any powerful political performance (Sekushi and Bouchebbah, 2022). Being the first female president on the African continent, this rhetorical analysis was desirable to test her persuasive skills, human nature, language, and political tactics because sometimes these are not obvious in women. Some people have a physiological belief that women cannot make good leaders but this has been refuted by the results of this work and proved to society that if Ellen could lead her country for two terms then gender is not something we are born with, but is what we do (West and Zimmerman, 1987) and people should not be judged by their sexual gender or appearance but by their capability and skills to do something. And finally, women can also become good leaders who depend on using rhetoric as orators.

REFERENCES

- Africa Faith and justice Network. (2021) List of Female African Presidents: <https://afjn.org/list-of-female-africa-presidents-updated-july-2021/> (Accessed August 2021).
- Akmajian, A, Demers, A. R, Farmer, A.K, and Harnish, R.M. (2010). *Linguistics: An introduction to language and communication, 6th ed.* The MIT Press Cambridge, Massachusetts London, England.
- Alo, M. A. (2012), A Rhetorical Analysis of Selected Political Speeches of Prominent African Leaders. Department of English, University of Ibadan, Ibadan, Nigeria.
- Alshami, I. (2019). Language and linguistics. (Thesis) the University of Misan-Iraq. ResearchGate.
- Botha, M. (2012). African leadership and the Role of the Presidency in African Conflicts: A Case Study of Uganda's President Yoweri Museveni. Stellenbosch University <http://scholar.sun.ac.za>
- Campbell, K. K., and Jamieson, K. H. (2008). *Presidents creating the presidency: Deeds done in words.* Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Cart, S. D. (2014). "Presidential rhetoric in times of crisis: A textual analysis of speeches by Franklin Roosevelt and Ronald Reagan". *Graduate Theses, Dissertations, and Problem Reports.* 148. <https://researchrepository.wvu.edu/etd/148>
- Dadugblor, S. K. (2016). "Clusivity in Presidential Discourse: A Rhetorical Discourse Analysis of State-of-the-Nation Addresses in Ghana and the United States", *Open Access Master's Thesis, Michigan Technological University.* <https://doi.org/10.37099/mtu.dc.etdr/123>
- Dadugblor, S. K. (2016). Clusivity in Presidential Discourse: A Rhetorical Discourse Analysis of State-of-the-Nation Addresses in Ghana and the United States. Michigan Technological University.
- DiMaggio, A. R. (2015). *Selling War, Selling Hope: Presidential Rhetoric, the News Media, and U.S. Foreign Policy since 9/11.* SUNY Press, Albany New York, United States.
- Dunmire, P. L. (2012). Political Discourse Analysis: Exploring the Language of Politics and the Politics of Language. *Language and linguistics compass.*
- Fleming, D. (1998). *Rhetoric as a Course of Study.* College English. Vol. 61, No. 2, pp. 169- 191 (23 pages).
- Heraherald, wise words of women in business: What if Women Ruled the World? Profiling Female Political Leaders – Women's History Month. <https://herahub.com/resources/womens-history-month-2022/> (Accessed in June 2022).
- IOWA State University, Archives of women's political communication. Categories: Inaugural Address, Speeches. <https://awpc.cattcenter.iastate.edu/2017/03/09/inaugural-address-jan-16-2006/> (Accessed: August, 2021).
- Jasinski, J. (2001). *Sourcebook on Rhetoric. Key Concepts in Contemporary Rhetorical Studies.* Sage Publications, Thousand Oaks, London New Delhi-UK.
- Lim, E. T. (2008). *The Anti-Intellectual Presidency: The Decline of Presidential Rhetoric from George Washington to George W. Bush.* Oxford University Press, USA.

- List of Female African Presidents, 2019. by Written by Adwoa Ohemeng, edited by Ntama Bahati found here: <https://afjn.org/list-of-female-african-presidents/> (Accessed on 14 June, 2022).
- Matos, J. (2015). Women's rights in public address: A feminist rhetorical critique. *Colloquy*, Vol.11, pp. 1-22.
- Meyer, M. and Cushman, M. L. (1982). Argumentation in the Light of a Theory of Questioning. Source: *Philosophy & Rhetoric*, Vol. 15, No. 2, Penn State University Press. URL: <http://www.jstor.org/stable/40237314> .
- PeacebuildingData.org. <http://www.peacebuildingdata.org/research/liberia/results/civilwar/rootcausescivilwar#:~:text=There%20are%20various%20explanations%20for,political%20system%2C%20and%20economic%20disparities.> (Accessed on 10th June, 2022)
- Rhetorical Analysis. Howe Center for Writing Excellence <https://miamioh.edu/hcwe/handouts/rhetorical-analyses/index.html>. (Accessed on 10th June, 2022).
- Sekouchi. L. and Bouchebbah. Y. (2022). A Rhetorical analysis of Hillary Clinton's speeches: "Key-note speech"(2013) and "Women's rights are human rights speech"(1995). ResearchGate.
- Sirleaf, E. J. (2009). *This child will be great. Memoir of a Remarkable Life by Africa's First Woman President*. HarperCollins e-books.
- Suciati, S., Ambarini, R. (2018). A Rhetorical Analysis of Selected Speeches of Indonesian Woman Politicians: Pre-Electoral Strategies. Department of Indonesian Education, Faculty of Language and Arts Education, Universitas PGRI Semarang.
- Tenorio, E. C. (2011). Critical Discourse Analysis, An overview. DOI: 10.35360/njes.247.
- Teun A. Van Dijk (2014). Discourse and knowledge: A Sociocognitive approach. See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/268377265>
- Un.org was first indexed by Google more than 10 years ago. <https://www.un.org/en/conf/migration/assets/pdf/Ellen-Sirleaf-Bio.pdf>
- Vaughn, J. S. and Mercieca, J. (2014). *The Rhetoric of Heroic Expectations: Establishing the Obama Presidency*. Presidential Rhetoric and Political Communication Periodical: Texas A&M University Press.
- West, C. and Zimmerman, D. (1987). Doing gender. *Gender and Society*, 1:125– 151. <http://www.jstor.org>.
- West, V. (2014). "A Style of His Own: A Rhetorical Analysis of President Barack Obama's Inaugural Addresses". Undergraduate Research Awards. 21. <https://digitalcommons.holins.edu/researchawards/21>
- Wiredu, S. A. (2021). Rhetorical Analysis of the Use of Metaphor in Ghana's First and Former President, Dr. Kwame Nkrumah's Political Speeches. University of Ghana <http://ug-space.ug.edu.gh>
- Wyk, J. V. (2007). Political Leaders in Africa: Presidents, Patrons or Profiteers? Occasional Paper Series: Volume 2, Number 1.
- Zulkipli, M. F., and Ariffin, A. (2019). Understanding the Roles of Rhetorical Devices and Intertextuality in Promotional Discourse. *International Journal of Heritage, Art and Multimedia*, 2(5), 90-107. DOI: 10.35631/ijham.25008.

SPORT AND NATION BRANDING: THE SOFT POWER AND PUBLIC DIPLOMACY OF FOOTBALL IN CAMEROON

RESEARCH ARTICLE

Dr. Kenfack FRIDOLIN

Ministry of External Relations of Cameroon

fridolin.kkaf.82@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4401-2869

Gönderim Tarihi: 27.09.2022 Kabul Tarihi: 09.12.2022

Alıntı: FRİDOLİN, K. (2022). Sport And Nation Branding: The Soft Power And Public Diplomacy of Football In Cameroon. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 83-99.

DOI: 10.54132/akaf.1180648

ABSTRACT: Since the end of the Cold war, the world and international relations as well, have witnessed several mutations and transformations. These changes occurred both in the nature and the conceptual approach of international politics. This can be seen with the changing nature of actors, power, and diplomacy illustrated through soft power or new concepts like public diplomacy. In this new environment culture, entertainment and sport can be of great importance. Sports can create public interest and public goodwill, and appeal directly to the public, to provide a favorable environment for a nation to manage its international relations. Though rarely a sufficient condition for diplomacy, sport can be effective in facilitating changes or increasing momentum in diplomatic practices and sympathy. In this perspective sport as a soft power tool and public diplomacy are interrelated since they nourished each other. In the present paper, by focusing on sport mainly football as a prospective tool of public diplomacy and soft power in Cameroon, we aim to demonstrate how sport can put a country in the spotlight and showcase all it has to offer, and thus produce an effect in selling nation's brand in a harmonious dialogue among national and foreign public opinion. The organization of the last Africa Cup of Nations by Cameroon, between January and February 2022 precisely, contributes to illustrating in the eyes of the world the place that sport and football, in particular, can play in the history of this country.

Keywords: public diplomacy; soft power; Cameroon's foreign policy; sport; football.

Spor Ve Ulus Markası: Kamerun'da Futbolun Yumuşak Gücü Ve Kamu Diplomasisi

ÖZ: Soğuk Savaşın bitiminden bu yana dünya ve hatta uluslararası ilişkiler, birçok değişime ve dönüşüme tanıklık etmiştir. Bu değişiklikler, uluslararası politikanın oyuncularını, iktidarın değişkenlik gösteren tabiatını (yumuşak güç kavramıyla) veya şimdilerde kamu diplomasisi olarak bilinen yeni alternatifle birlikte diplomasi kavramını etkileyen uluslararası politikanın hem doğasında hem de kavramsal yaklaşımında cereyan etmiştir. Bu yeni ortamda kültür, eğlence ve sporun önemi artmaktadır. Spor, kamusal bir ilgi ve itibar yaratabildiği ve doğrudan halka hitap edebildiği için, ulusun uluslararası ilişkilerini yönetmesine elverişli bir ortam sağlamaktadır. Diplomasi için kendi içinde nadiren yeterli bir durum olmasına rağmen spor, diplomatik uygulamalarda ve duygudaşlıkta değişikliklerin hızlandırılması veya ivmenin artırılmasında etkili rol oynayabilir. Bu açıdan, yumuşak güç aracı olarak spor ve kamu diplomasisi birbirleriyle ilişkilidir çünkü birbirlerini beslerler. Bu çalışmada Kamerun'da spora, özellikle de futbola, kamu diplomasisi ve yumuşak gücün geleceğe yönelik bir aracı olarak odaklanarak amacımız, sporun bir ülkede nasıl dikkat çekebileceğini, ülkenin elindeki her şeyi nasıl ortaya koyabileceğini ve bu suretle de yerli ve yabancı kamuoyunda bir ulusun markasının uyumlu bir iletişim içinde satılmasına nasıl etki edebileceğini göstermektir. Son Afrika Uluslar Kupası'nın Kamerun tarafından Ocak ve Şubat 2022 arasında düzenlenmesi, dünyanın gözünde özellikle sporun ve özellikle futbolun bu ülkenin tarihindeki yerini göstermeye katkıda bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: kamu diplomasi; yumuşak güç; Kamerun dış politikası; Spor; Futbol

Introduction

In international politics, it is obvious and generally recognized that no country can handle a foreign policy above its capacities. This is another way to emphasize the fundamental link between a country's external projection and its existing potential. But this should not lead to a reductionism of geopolitical or geographic determinism in international relations and foreign policy, even though there are mutual influences as Napoleon liked to underscore that a country has no (foreign) policy but that of its geography¹. A country such as Cameroon can't pretend to conduct its foreign policy the same as major powers such as America (Charillon & De Hoop Scheffer, 2006), Russia, or even a growing major power like China.

The above assertions also well correlate with the end of the Cold war and the changing nature of international relations at large and the modes of diplomacy specifically. Traditionally defined as an interstate

¹ Napoleon Bonaparte was a french emperor, general, statesman, and military (1769-1821).

exchange game involving mostly if not only public spheres and actors, diplomacy has earned new dimensions with the fallen bipolarity world. The post-Cold war era is made up of the flourishing of non-state actors in world politics as well as new forms of diplomacy such as public diplomacy. It is also the era of the shifting nature of power in international affairs as underlined through Joseph Nye's concept of soft power (Nye, 2002). Last and not least, this period opens a new gate and opportunities to state actors once considered under the bipolarity as irrelevant or second class players of the world politics (Batistella, 1993: 749).

As a matter of consequences in line with the said transformations, a country from central Africa such as Cameroon is naturally affected and then manages to adapt its institutions in this changing context. Joseph Nye's works, as we know, are innovative in that it highlights the circulation of cultural power in International Relations. Through its soft power, the author draws attention to the need to pay more credit to the dissemination of the ways of thinking, representations, and perceptions specific to a group or a nation. And especially the attractiveness that can result. Public diplomacy thus proves to be a privileged channel of diffusion and acceleration of soft power, offering nations apparent or virtual sophisticated mechanisms to influence or directly impact the foreign public and opinions. Hence, sports as well as the various arts are essential components of this cultural power at work. It is in this sense that sport and football quickly become markers of the international existence of Cameroon in post-bipolarity. And, if the end of the Cold War, staged the search for meaning in a globally changing world with nations long reduced to the rank of the object or at best, the rank of second-zone actors of the international arena, a country like Cameroon will find precisely through the example of football, an unexpected vehicle of diffusion and self-construction in this international playground, making it a decisive channel for its public diplomacy.

Therefore, the present article aims to outline the changing nature of the diplomacy paradigm. The case study of football helps to emphasize here how a developing country like Cameroon succeeds to involve public diplomacy and soft power as key tools of its foreign policy for international branding and recognition. Furthermore, with football, I intend to explain how sport can shift from mere entertainment and the private sphere to a political tool of communication to foreign opinions, the public, and the world arena in general. Our analysis thus will provide an answer to how public diplomacy, soft power, and sport relate to each other in international relations. How much do public diplomacy and the soft power of football affect Cameroon's foreign policy? In a more specific way, our analysis points out the increased relevance attached to the sport as an alternative tool of foreign policy. In connection with Easton's political system analysis (Easton, 1953), the current article also underlines that the international sport system is part of an international political system, which of course is part of international relations at large. Therefore, both systems reciprocally influence each other (Kobierecki, 2013: 50) and advocate the fact that in modern times sports and football are viewed by states as powerful tools for (public) diplomacy and soft power.

Public Diplomacy, Soft Power, And Sport In International Relations: Conceptual Analysis And Background Studies

Public diplomacy

There is no doubt about the fact that the public diplomacy concept has developed nowadays thanks to globalization and new technologies of information and communication (Şahin and Çevik, 2015: 5). Truly speaking, public diplomacy is nothing new. Public diplomacy has a long history as a means of promoting a country's soft power, namely during the Cold War periods. Public diplomacy is an advertising strategy. This concept may have been used for a long time but under a different spelling. And if the word was first used by Time Magazine in the early 1900s, it is only in 1965 that Edmund Gullion a former US diplomat provided a modern conceptual approach to public diplomacy (Şahin and Çevik, 2015: 6).

Therefore a distinction should be established between what is considered traditional public diplomacy and the new public diplomacy since there is no definitional consensus over the term².

On the one hand, it is considered that diplomacy has moved forward from state to state formula, to a state-to-foreign public, and then from a monologue statute to two-way public diplomacy (Seib, 2009). Thus, from the Cold War period till 9/11, we have traditional public diplomacy which is unidirectional

² CPD, "Defining Public Diplomacy", <https://www.uscpublicdiplomacy.org/page/what-is-pd>, accessed on 20/08/2019.

oriented diplomacy from a given state towards the population or public opinion of another foreign state (Şahin and Çevik, 2015: 6). Hence César Garcia underlined that: “Public diplomacy has traditionally been defined as one way communication whereby one nation uses image cultivation to build a favorable image with publics who live in another country” (Garcia, 2012: 115). Thinking to Philip Seib, this version of public diplomacy is portrayed, as a strategy “reaching out directly to foreign publics rather than the foreign government” (Seib, 2009).

On the other hand, regarding what is viewed as new public diplomacy, Joseph Nye explains that: “Effective public diplomacy is a two-way street that involves listening as well as talking. We need to understand better what is going on in the minds of others and what values we share. That is why exchanges are often more effective than mere broadcasting [...] It is crucial to understand the target audience. In fact, “research on foreign public opinion” is still poorly addressed in the two-way approach option (Nye, 2008: 103). It is the same analysis as John Robert Kelly underlines that public diplomacy has moved from monologue to dialogue (Kelley, 2007). Therefore, Public diplomacy stresses the changing nature of diplomatic practice in the communication age as well as soft power calls one’s attention to the changing nature of power with the end of the Cold war. Furthermore, considering that we also have bilateral diplomacy and multilateral in the words of Jan Melissen, public diplomacy is a two-way dimension linking national opinion and foreign one (Melissen, 2011). For instance, William Rugh noticed that the difficulty for authoritarian governments lies in persuading foreign publics of something that their domestic public may not believe. That is why post 9/11 public diplomacy is a two ways diplomacy because it is a talk oriented towards foreign public opinions in connection with our own national opinion, since only topics of national consensus on the meaning and self-perception, can then be easily exportable as ways of thinking and representing specific to a community and externalized as such.

So, although the state acts in public diplomacy as a traditional actor, from now citizens, as well as non-state actors, are more often looked at as public diplomacy resources. To carry out a specific communication skill, the state also looks for legitimacy and strong support for their actions, this may come only from their internal public opinion. For that reason, there is no cleaving wall between a state's internal policy and the foreign one, since in a democratic system, without the strong support of the national opinion, a state could not successfully apply a foreign policy of its only selfish choices. Likewise, this also explains the reason why terrorist group activities' main target is the national opinion in democratic countries, the same as the pressure of the American national opinion that led to the country’s withdrawal from the Viet Nam war. We then conclude with Ellen Huijgh that “internal legitimacy remains a precondition for international” achievements and recognition, and thus for the efficiency of the new public diplomacy. That is the key word for a better understanding of the “two-way street” concept of the new public diplomacy approach. Therefore countries “risk failing to determine the proper formula for efficiently reaching out on foreign policy to foreign publics abroad if they bypass their citizens” (Huijgh, 2012: 64). This is quite a good example of the transformation of the international stage with its domestic corollary.

Still, apart from the epistemological or heuristic perspective and research interests, the distinction between a traditional and new approach of public diplomacy that is found in the frontline between the “post-Cold war public diplomacy” and the new 21st-century one should not be overstressed. Although literature acknowledges such a distinction, it does not particularly entail a shift in this area of study since the theoretical plea in favor of “a new or 21st century public diplomacy has rather highlighted the need to rework more traditional views of public diplomacy’s core components in reaction to an evolving environment” (Huijgh, 2012: 64).

So, from the above analysis, let’s look at public diplomacy in Bruce Gregory and Jan Melissen’s sense as “an instrument used by states, associations of states, sub-state and non-state actors to understand cultures, attitudes, and behavior; build and manage relationships, and influence thoughts and mobilize actions to advance their interests and values” (Melissen 2011: 2). As clearly metaphorically stated by Melissen, we have entered the era of democratization of diplomacy, with the eruption of the plurality and the multitude in a field that was once the privilege of a restricted group of actors. And with this concept of public diplomacy, diplomacy is “no longer a stiff waltz among states alone” as governments “realized that developing their country’s overseas/out boundaries attractiveness requires reaching out to transnational civil society” (Melissen op. cit.). The present day’s public diplomacy just reminds the different actors that listening to ‘the other is a cornerstone principle (Melissen, 2011: 10).

To that effect, this paper in hand is a combination of both traditional and new approaches to public diplomacy. The traditional analysis of public diplomacy thus invites us to keep a close eye on the preponderant role of the state in the management of Cameroonian football, both through the formal and informal arbitrations of the Presidency of the Republic and through the statutory tutelage, which falls within the Ministry of sports in the matter. Indeed, it is the observation that emerges and that we can easily see in the dialectic of these actors vis-à-vis the senior national football flag team the “Indomitable Lions” of Cameroon. Whereas the new approach is also central here as the civil society backing and the individual undertakings and performances of Cameroonian football players abroad are quickly assimilated with state image and brand.

There is a more prominent part played by Cameroonian civil society in shaping national football through both support and criticism inputs. Moreover, this is quite similar to a mode of political communication through sports and precisely football. Therefore, we can consider that, this state-society interaction as well as the projection of images abroad, responds to feedback, both from the state and foreign public opinion regarding the image conveyed by the said football at a time T, mainly the first national team; thus closing the loop of the two-way public diplomacy of Cameroonian football. Whatsoever, the reciprocal and interdependent interaction between public diplomacy’s external and domestic features is becoming clearer in today’s social media landscape. That is why a prospective analysis through a holistic approach sounds better to us. This best emphasizes how much the system is structured around a bijective transaction between state and society in molding public diplomacy, serving to address foreign audiences and shape their opinions to increase a state’s international influence, attractiveness and recognition. And thus, giving a decisive impetus to implementing its foreign policy goals (Ushkovska and Petrushevska, 2015: 90).

In a more specific way as stated by Joseph Nye “public diplomacy is an instrument that governments use to mobilize resources to communicate with and attract the publics of other countries, rather than merely their governments”, and a medium to diffuse, to spread soft power (Nye, 2008: 95). This, therefore, makes soft power a content, a substance being diffused by different means such as public diplomacy as referring to the branding of football in Cameroon.

Soft power

The concept of “soft power” was first elaborated by American professor Joseph Junior Nye in a book printed in 1990 and two academic papers published the same year. Based on the idea of the ‘non/less fungibility’³ of the (hard) power along with the collapse of the Soviet Union following the end of the Cold War and the imperative of seizing the nature of the power in the changing environment of global politics, Nye’s concept was built on a vision argued earlier by two other scholars whilst talking about “the second face of power” (Rugh, 2009: 3). The less fungibility here refers to the less transferability of power “from sphere to sphere” in the present fragmented global politics dominated by a plurality of arenas and fields (Nye, 1990: 159). Therefore, a state’s power can no longer be perceived only in terms of military or economic capacities. Beyond hard power, one should have an attentive look at the soft one. Soft power focuses on the changing nature of power in world politics, the same as Joseph Nye substantially refined his concept in post 9/11 via rich and abundant literature (Rugh, 2009: 3).

Be it like weather or like love as the author usually compares it (Nye, 2004: 1), power is “the ability to influence the behavior of others to get the outcome one wants” (Nye, 2004: 2). And still, as Nye recognizes himself, there are various ways to affect the conduct of others. Thus, soft power is only one of those ways and even one of the most operational and efficient in the 21st century’s world politics since it may cost less. Soft power or “co-option power” is “the ability to shape the preferences of others” (Nye, 2004: 5). It is the ability to affect others to obtain what one wants through attraction and seduction, particularly through one nation’s culture, political values, domestic and foreign policies, rather than coercion or payment (Rugh, 2009: 4).

“Soft power means getting others to want the same outcomes you want”, therefore this all depends on the quality of the message sent, and how it is processed and integrated by the recipient (Nye, 2004: 103). To Nye, resources that produce soft power are of three orders: a country’s policies, values, and cultures. Within the culture resides entertainment at large as well as sport-based activities. He considers

³ See Susan Strange research on fungible power in international politics.

that popular culture (namely mass entertainment), to which popular sports are easily assimilated, aims to entertain the public and seduce their mind as well. It plays an important part in communicating values and is a source of cultural soft power. In a bridging analysis of soft power and public diplomacy, the famous American scholar emphasized that: "But if the content of a country's culture, values, and policies are not attractive, public diplomacy that "broadcasts" them cannot produce soft power. It may produce just the opposite" (Nye, 2004: 95). While soft power is a substance or merely a resource, public diplomacy is only but a way, an instrument, a medium, to spread and diffuse that soft power. In other words, it is easy to understand that soft power can also exist outside and independently of public diplomacy. But the fusion of the two generates a powerful projection tool, thus shaping and reshaping the image and the perception of a group or a nation abroad.

Though, classical literature on soft power always focuses on the major powers. By bringing to light a case study on Qatar, Osman Antwi-Boateng then emphasized the soft power of small countries (Antwi-Boateng, 2013). Still, this case study may appear exceptional since, despite the country's small size, its financial and economic capacities are closer to western developed countries. Therefore, one of the main interests of this paper is to spotlight the soft power of a developing country like Cameroon with less financial and economic means as well as less networking regarding the structure of global politics. Thus, the focus on Cameroon offers a departure from great power exercising any form of power and demonstrates how a developing country can punch above its weight by exerting soft power influence and shaping proper perspectives from Africa to the world at large through the channel of sport football.

Sport

Some approaches see the sport through the contrast of recreational or leisure sports (amateur sport) on the one hand, and high-performance or elite sports (professional sport) on the other hand (Kobiecki, 2013: 50). But in general, discussing sports be it "sport" like in Britain, or "sports" like in the U.S, refers to "all forms of usually competitive physical activities or games aiming to use, maintain or improve physical abilities and skills of people" (Boyacıoğlu and Oğuz, 2016). Furthermore, the Britannica Encyclopedia describes sport as "competitive and entertaining activities that require a certain degree of strength and skill". Sport, whether individual or collective, naturally appears as an integrative activity that transforms the environment of people, by inserting them into a community focused on issues of competitiveness or self-fulfillment and well-being under established rules (Boyacıoğlu and Oğuz, 2016: 100). Nevertheless, our analysis is not that much interested in further developments over the dichotomy leisure/elite sports. Though special mention will be paid here to professional sports, mainly professional football also identified as "soccer" in other countries such as the U.S.

We consider that any distinction in terms of amateur and professional sports is not relevant because there is no professional sport by nature. Every sport is at first amateur and can then turn professional providing it attracts interest and financial investments. In Cameroon, the football national championship is professional since 2014 but still faces strong financial challenges as well as a lack of infrastructure. While the footballers who have helped to build the image of Cameroon abroad as well as the legend of the national team of "Indomitable Lions" since the 1970s and 1980s, played mostly in a national championships still amateur at that time.

So nowadays, having most Cameroonian players under a professional status both inside and outside the country can facilitate to a certain extent the analysis by giving more consistency to our research's object. But we shouldn't lose sight that it has not always been the case; in the same vein, the consideration that sport has always enjoyed in international relations may be subject to debate.

Sport and international relations: Background studies

It is well-known and acknowledged that sport can play an important part in soft power diplomacy as it can be a source of cultural soft power. Thus, regardless of the form, it is argued that sport works softly and deeply as a diplomatic lubricant. Sports can create public interest and public goodwill, and appeal directly to the general public, to provide a favorable environment for a nation to manage its international image and projection. As said by Thierry Zint: "Though rarely itself a sufficient condition for diplomacy, sport can be effective in facilitating changes or increasing momentum in diplomatic practices" (Zintz, 2016).

As we adopt Braudel's *longue durée* analysis concept to elaborate, it then appears that the linkage between sport and international politics is not that new. The juxtaposition of a plurality of social temporalities is at the very heart of the implementation of Braudel's theory of the "*longue durée*", which then provides the analysis with a deeper background narrative. Based on that ground, let's simply apprehend the idea of *longue durée* as referring to periods distant from the present or periods, we usually conceive of as extended (Grote, 2015: 6). The "time of the long-term structure of social reality" is then obviously privileged here "over the time of events" which is merely dust to Braudel (Lee, 2012: 2). To put it differently, sporting in international relations cannot be seized through recent selective most prominent events only. The sport was already an active tool of international politics among city-states and nations (or a factor of emulation and rivalries) as from Roman Empire or Greek antiquity.

The nexus between sport and international relations have always been complex both yesterday as much as today, mainly during the Cold war and the ongoing post-Cold war times.

Sport and international relations: A historical perspective and Cold war effect

Although Kobierecki is considered a sport a modern-time phenomenon (Kobierecki, 2013: 49), it should be remembered that fundamentally sports are not something new, even their use in connection either with war or peace among nations or cities and states. As we pay a look to the memory of "Gods of Arena" in ancient Greece or the Gladiator in Roman Empire⁴, it just reveals how rooted sport can be in world history. But what might be new is the massive impact of modern sport in the international sphere in selling nations' branding and values, as well as the relevance of sports fans and the business network generated. Of course, sports rules considerably transformed from ancient Greece hitherto. And more than mere entertainment, the sport could be seen as a peaceful war. Nations and city-states could challenge each other and express their pride without bloodshed. This thus contributed to playing sports as a way of civilizing human values and sublimating the violence of people and nations (Elias and Dunning, 1986 [2008]; Dunning, 1999). It is then considered that there would exist an international sports law, the same as the law of nations, promoted through a sort of *jus cogens* based on the idea of "fair play".

In modern times the nexus between diplomacy and sport can be termed to have started with the 1908 London Olympics, with the famous Franco-British exhibition during the event of which the Olympics formed a part. Throughout memories, this illustrated clearly the diplomatic value attributed to trading relations with mainland Europe and the utilization of sport to celebrate the "Entente Cordiale" agreement signed four years ago by France and the United Kingdom (Beacom, 2000: 15). Still, because of its amateur structural organization, the sport was not that much spread worldwide, making its significance for international relations somewhat marginal. It is during the second half of the twentieth century and thanks to a deep reshuffle of the IOC (International Olympic Committee) and FIFA (Fédération Internationale de Football Association) that international sport entered a new dimension and perspectives (Kobierecki, 2013: 51).

Nevertheless, there is literature that believes that sport and (inter)national politics should not mix⁵. But for sure they do. And a good example of that is given through Nazism and fascism period as well as the Cold war era. What this view seems to ignore is the long-term structural relationship that exists between sports and political agencies at the local, regional, and international levels⁶. And whatever is written in the Olympic Charter in terms of prohibition, it doesn't mean that sport should not mix with politics. Merely the meaning of this is that the Olympic Charter stands against the use of sport for political purposes (IOC, 2019: 16). Hence the two can go together in sharing sports values of "fair play, tolerance, diversity, integration..."

In a book first published in 1998 Parnaud and J. Riordan underlined the international role played by sport during the Fascist and Nazi periods. Beyond a negligible aspect of gaming and entertainment, the sport was then an instrument to evaluate and weigh rivalries among states (Parnaud and Riordan (ed.),

⁴ <http://www.crystalinks.com/romesports.html> and <http://www.primaryhomeworkhelp.co.uk/greece/sports.htm>, retrieved on December 28/12/2017.

⁵ "Should Sports and Politics always Mix?" online <https://sportdiplomacy.wordpress.com/2012/09/11/should-sports-and-politics-always-mix/> accessed on 11/15/2016.

⁶ Nowadays not only do sports and politics mix but furthermore, they establish specific cooperation among them as the collaboration between the UN and IOC in the same perspective: On a symbolic note, the UN flag now flies at all competition sites of the Olympic Games.

2003). It is largely known that Benito Mussolini used the 1934 FIFA World Cup, which was held in Italy, to showcase Fascist Italy. While Adolf Hitler also used the 1936 Summer Olympics held in Berlin and the Winter Olympics held the same year in Garmisch-Partenkirchen, to promote the Nazi ideology of the superiority of the Aryan race to any other (Boyacıoğlu and Oğuz, 2016: 102). The same conception and perception of sport and politics will follow and even gain further momentum during Cold war times.

In the 1970s at the very height of the Cold war, the so-called famous 'ping-pong diplomacy' was used to reduce tension between China and US (McLellan, 2016; Qingmin, 2013). More often sport has been used to send a political message. Examples can be seen in the boycott of teams from countries that failed to condemn South Africa's apartheid, or the US boycott of the 1980 Olympics in Moscow in a sign of protest against Soviet troops entering Afghanistan. Also, we have the retaliatory boycott of the Olympic Games in Los Angeles by the Soviet Union four years later (Ushkovska and Petrushevskaya, 2015: 90). The East-West rivalry during the Cold war is therefore also a good example. This rivalry could be termed being focused on technology and military aspects, of course also consisting of competition, culture, literature, art, and sports. As a consequence of that, the victories and success between the two poles in international sports events were perceived as the success of their ideological system and technology. All these and similar actions show that the political conflict of the Cold war had penetrated deep into the sporting fields.

Sport and international relations in present times: A post bipolarity perspective analysis

With the end of the Cold war, despite the fall of ideology in international politics, rivalries among states to host sport international big events have not dropped. Instead, it has gained more intensity. It is all about national branding, business opportunity, development, and selling one's culture and know-how. For emergent countries, hosting such events is perfect proof that they achieved a substantial step in their development process and therefore deserve better consideration in world affairs and politics than before.

A good example is given when Japan and Korea hosted the FIFA world cup in 2002. This event brought the two states not only to cooperate but to also increase the trust level among them while in the past their relations were so harsh regarding their common history and colonization matter (Manzenreiter, 2008). Along the same line, the vote in favor of Australia for the hosting of the 2000 Summer Olympics rather than China, was seen as revitalizing the Samuel Huntington theory of the Clash of Civilizations as Australia succeeded thanks to the backing of western countries in the last round (Beacom, 2000: 15). While African countries and Asian ones supported China.

International sporting 'mega-events' put a country in the spotlight and showcase all it has to offer. That is why despite the country facing an economic crisis and knowing that it was going to increase the national debt, still Greece struggled to host the 2004 Olympic Games (Nauright, 2013: 25).

After it failed in 2000, China finally succeeded as the host state of the 2008 Summer Olympics. The Beijing's Olympiad recalled how sport and politics are increasingly becoming tangled together as the opening ceremony gathered 54 heads of state and 10 royal dignitaries. "More than 100 meetings were set up between Chinese officials and leaders from other countries. Therefore, the event can be described as a grand diplomatic ceremony" (Qingmin, 2013). The attribution of the FIFA world cup to South Africa in 2010 or the 2014 edition to Brazil as well as the 2016 Olympics, is proof of the shifting process of power in international politics⁷. And despite the critics related to the attribution of the 2018 FIFA football world cup to Russia and the 2022 edition to Qatar (Antwi-Boateng, 2013: 45), one can easily notice that world big sports events are no more the sole privilege of Western countries and their allies as it has always been the case up to the beginning of the 21st century. One could argue that Western European countries, the US, Canada, and other pro-Western countries such as South Korea and Japan, are no longer in a position to dictate who has the right to organize a competition and who does not. Indeed, their legitimacy is eroding as new powers emerge in another part of the world. Following these geopolitical trends, big sports events should move to a place outside the traditional power sphere and open themselves to new countries. In other words, new regional leaders in Asia, South America, Africa, and the Arab world should and will set up more international competition soon.

⁷ Even though it is still viewed as the field of Low Politics as compared to the High Power still largely under the control of the major power state.

Hosting international sports mega-events has turned out to be crucial in an environment that has become democratized and where the traditional powers are now facing challenges in making their speech and their vision triumph. The FIFA gate that sparked in 2015, is very illustrative of this situation. This is undoubtedly one of the biggest scandals of all time to hit this great football institution. Out of alleged money laundering, fraud, and use of bribery, several leaders will be jailed while others are banned for life from the football milieu (Blake, 2015). As for President Sepp Blatter, who headed FIFA since 1998, he will be forced to resign in June 2015, just a few days after his triumphant election for a fifth term. A very astonishing paradox. How to analyze such an upheaval? Apart from a few other cases that could have been already pending, we must go back to 2010 and the attributions of the 2018 and 2022 football world cups which hovered great suspicions of corruption. And if we add here the failure of the US bid against actors that might be considered of lesser importance (Russia, Qatar), we quickly understand why it is the all-powerful US justice through his FBI who struck a strong kick in the anthill, thus triggering this massive, unprecedented scandal in the world of football. As Paul Blake underscores, it is always well believed that the US pays less attention to football (soccer); so "why is it leading the charge against alleged FIFA corruption?" Their involvement at the forefront in fighting alleged corruption and the crucial part played by the FBI said it all on the power of attraction of the "world's beautiful game" (Blake, 2015). As a direct aftermath of this upheaval, the newly established FIFA's post-scandal staff's major decision was to attribute the 2026 football World Cup hosting to the US; and this speaks volumes.

As such, Sports and mainly football here can be an element of dialogue with partner countries. Football can be used as a tool to project a state's image to the rest of the world. It can build stronger relationships with other states as well as a rising factor of positive rivalries and sane emulation.

As underlined in the concept's clarification, public diplomacy of sport does serve as a tool or instrument to achieve the expected goals in diplomacy. According to Sebastian McLellan, sports diplomacy refers to two specific realities. On the one hand, "it is the intentional appropriation of the sport by the government as a tool for conducting international diplomacy". On the other hand, "it is the broader webs of interaction that build up around international sporting events between government, NGOs, business, media, civil society and, of course, teams and sporting bodies themselves" (McLellan, 2016). Both approaches will be prioritized in this paper. Merging football, public diplomacy and soft power give a surprising face to Cameroon, through which this developing country of Central Africa appears as a pivot of the new codes of world diplomacy.

Public Diplomacy And Soft Power Of Football In Cameroon's Foreign Image

It is a truism to say that any research (in social sciences) is primarily indicative of the researcher's curiosity and interest in each issue. Among other considerations, it is after having some discussions with Pr Mehmet Emin Çağırın my Ph. D supervisor at the Gazi University in the city of Ankara in Turkey that I resolved to write this article on soft power and the public diplomacy of football in Cameroon. From our first contact, he told me all the pleasure that he and some of his companions, while being students in France, had to see the Cameroon football team performing during the 1990 World Cup in Italy. He would always recount the exploits of this squad and the forward Roger Milla, one of the star players, who scored four goals during this competition.

In many circumstances and even while walking in the street in Turkey or other countries, it is not uncommon to see people practically 30 years later continue to assimilate the image of Cameroon to that of Milla, or more recently that of a certain Samuel Eto'o Fils. This anecdote of young Turks enrolled in a master's degree in international law in France could be duplicated in many other countries and, it shows above all how through entertainment and a mere game, the Cameroon team could print the image of this young nation on the international scene. Since then, this image has been constantly polished throughout international competitions. In Cameroon, football has thus become a niche of soft power, and a lever for public and societal communication both nationally and internationally, nurturing international notoriety and attractiveness, as well as its singularity among the world's major football states. And just as the Center on Public Diplomacy puts it: "This new diplomacy will not in the short term displace traditional state-to-state diplomacy as practiced by foreign ministries, but it will impact the way"⁸ nations communicate and settle their image and perception abroad.

⁸ CPD, "Defining Public Diplomacy" *op. cit.*

History and Background Analysis of football in Cameroon

The history of football in Cameroon goes together with the country's institutional and political life. It is as from 1920 as the country is still under French administration and thanks to two foreigners that football entered Cameroon: one was the primary school teacher Charles Lalanne⁹, and the other is a photographer and same-time trade agent from Sierra Leone, George Goethe. In 1924 Goethe created one of the first-ever football teams in Cameroon the so-called "Club Athlétique du Cameroun" (Cameroon's Athletic Club). And very soon this example will be followed by many other new teams. The Cameroonian Football Federations Association (FECAFOOT) is created in 1959 and affiliated with FIFA in 1962 and the African Football Confederation (CAF) in 1963. Whereas the Cameroon national football team will come into existence in 1959. As the country gained its independence and international sovereignty, the national team played its official first international encounter on April 13, 1960, against Somalia and beats them 9-2. It was then the beginning of the international legend of the national team officially baptized "Indomitable Lions of Cameroon" by presidential decree in 1972.

Such a political intervention and interest in the football matter reflected in the choice of the official name of the national team has nothing anodyne. Under president Ahidjo as well as president Paul Biya (Pigeaud, 2011: 182), football is usually quoted as a good example that the whole nation should follow to achieve its development, namely through their legendary "fighting spirit" (Pigeaud, 2011: 186) or as a perfect school case of national integration regardless of the religion, the political party, the cultural group of belonging, given the large sociological diversity of communities, more than 200 communities. Football is thus the cement of the rich cultural diversity of Cameroon and an instrument of social cohesion and integration. Discussing the national team, the football players as well as their performances at home or abroad is at the very heart of Cameroonian's daily debates. And the government knows how important is the issue as can be seen through frequent inferences of the politics in this sport's field.

The National Football Team as International Showcase of Cameroon

The Cameroon national football team is a holistic concept incorporating male and female categories. In each category, we have the senior, the junior as well as minims. Though Cameroon's female football team already partook in two World Cups of their category (2015 in Canada and 2019 in France), their participation in the major competitions is still too recent for deep analysis. So, talking about the national football team in this paper mostly refers to the male senior category.

The Cameroon side usually takes part in the African cup of nations which is the most prominent football tournament in Africa. This competition was first held in 1957. Cameroon took part in the event for the first time in 1970. So far, their national team has been present to 19 editions out of a total of 32; and won five trophies namely in Ivory Coast in 1984, in Morocco in 1988, the one jointly organized by Nigeria and Mali in 2000, in Ghana's edition of 2002 and Gabon in 2017. This makes Cameroon a giant in Africa ranking second directly behind Egypt which won seven titles so far. And the most interesting aspect here is that all those titles were conquered abroad. By winning all its trophies away from home, Cameroon would leave the image of a "football crack" in those countries and within their national opinion. It is argued that sport works softly as a diplomatic lubricant. Sports can create public interest and public goodwill, and appeal directly to the public, to provide a favorable environment for a nation to manage its international relations. Though rarely a sufficient condition for diplomacy, sport can be effective in facilitating changes or increasing momentum in diplomatic practices.

Sports can be a factor in dialogue with partner countries. Sports can be used as a tool to project a state's image to the rest of the world. It can build stronger relationships with other states. The FIFA world cup is a good example to illustrate this case. Especially the 1990's edition held in Italy where Cameroon produced a tremendous performance. In the Bleacher Report's ranking of the top 50 African players of all-time¹⁰, there are 11 Cameroonians including the two best goalkeepers in Africa: Thomas N'kono and Bell Joseph. The latter was even elected as the best African football goalkeeper of the 20th century by the International Federation of Football History and Statistics (IFFHS) a FIFA branch¹¹.

⁹ http://fecafoot-officiel.com/?page_id=703, retrieved 2016/12/24

¹⁰ The 50 Greatest African Players of All Time, <https://bleacherreport.com/articles/1781781-the-50-greatest-african-players-of-all-time#slide2>, accessed on 25/08/2019.

¹¹ IFFHS History: Africa – Player Of The Century (1900-1999), <https://iffhs.De/iffhs-History-Africa-Player-Of-The-Century-1900-1999/>, Accessed On 25/08/2019.

Furthermore, the “Indomitable Lions” of Cameroon are recognized as the greatest African team of all time with the highest attendance to the FIFA World Cup as indicated and considering all their successes in the African Cup of Nations as well as other major events¹². They also hold a record of consecutive participation in the World Cup for an African team; being present successively in 1990, 1994, 1998, and 2002. These high performances are crown in 2003 as they are the only African team to date to reach the final match of the FIFA Confederation’s Cup.

The first Cameroonian participation in the World Cup was in Spain (1982), then followed Italy (1990), the U.S. (1994), France (1998), the joined edition of Japan-South Korea (2002), South Africa (2010), and the one in Brazil (2014). But all the post-1990 editions have not been that successful as the country is frequently eliminated at the group stage. During the edition in Spain, Cameroon had three draws and then left Spain neither with a victory nor were they defeated. And it was already an exploit, but the best was still to come.

Italian World Cup 1990: The Opening Gate of Cameroon to Europe and the World

It was 6:00 pm that Friday, June 8, 1990, at the stadium *Giuseppe Meazza* of Milan, when in the heat of a summer afternoon, the French referee Michel Vautrot, whistled the kickoff of what will soon enter the legend as one of the most memorable football matches in World Cup history. The encounter between Cameroon and Argentina, as the opening match of the tournament, was no less than an epic "David vs Goliath" challenge. Simon Burnton journalist at the Irish Times magazine commenting on the victory of Cameroon against Argentina at that FIFA World Cup could write, "of the great World Cup upsets...this one stand alone in myth and memory...as the World Cup champions, led by the great Diego Maradona, was vanquished by an unheralded team" (Burnton, 1990). He continued: "It was not a perfect match, but it was an irresistible narrative" (Burnton, 1990). Cameroon defeating Argentina the incumbent champion in a 1-0 score, sounded unbelievable not to say impossible, but it happened with that goal in the 65th minute from François Omam-Biyik.

To date, that victory stands as one of the most powerful messages Cameroon has ever sent to the world in terms of image. Even the Italian football supporters well known for their racism kept praising the name of Cameroon all match long. This was also since the Captain of Argentina, Diego Maradona who was a player in the Italian football championship, had just won the "Serie A title from Milan by two points" with Napoli at that time. So Milan’s supporters in the stadium took it as revenge to mock him. And at the end of the encounter, Maradona just seized the opportunity to say he could cure the Italians of racism as he stated: "The whole stadium was shouting for Cameroon (...). "Wasn't that nice?" No matter, as David Lacey a British chronicler wrote, in the newspaper *The Guardian*, "this was no fluke, the better team won" (Burnton, 1990). And the astounding part of it is that "they won, moreover, after ending with nine men on the field ... Such was their superiority that the Africans still finished looking as if they had more men on the pitch than their hapless opponents" (Burnton, 1990).

The match will soon turn into a powerful diplomatic momentum, as the young head of state of Cameroon, President Paul Biya, who assumed office some eight years ago before that tournament, will be warmly congratulated by dozen of his homolog who partook in that opening ceremony. Diplomatically, indeed, that match succeeded at least in two ways: first, in branding the name Cameroon; and secondly, it permitted other heads of state to physically recognize the president of Cameroon. For the next matches, Cameroon later defeated Romania 2-1 and lost to the Soviet Union 0-4, becoming the first side to top a World Cup Finals group with a negative goal difference. In the second round, Cameroon defeated Colombia 2-1 with the 38-year-old Roger Milla scoring two goals in the extra-time.

In the quarterfinals, Cameroon faced England. And despite their heroism, they lost 3-2 in extra time. During that tournament, the Indomitable Lions were no more looked at as belonging to sole Cameroon. It was now the team carrying all the dreams and wishes of the African continent and beyond. As Simon Burnton puts it quoting a football analyst of the British magazine *The Telegraph*: "A lady in a floral dress and turban did a handstand, but across Africa and beyond. When they have finally knocked out a woman in Bangladesh committed suicide, writing that "the elimination of Cameroon means the end of my life" (Burnton, 1990). Whether this is the truth or part of the legend, it all reminds the power of the “world’s

¹² Top 10 Best National Football Teams In Africa (Latest Ranking), <https://Answersafrica.Com/Top-10-Best-National-Football-Teams-In-Africa-Latest-2015-Ranking.Html>, Accessed On 25/08/2019.

most beautiful game” and its ability to talk to people beyond borders and to bring the image of Cameroon far around the world and in individual’s daily life. What captivates the attention here is the fact that the same as this Irish Journalist highlighted, the world has come to discover Cameroon through this incredible sport momentum. People checked their world map to see where Cameroon is.

After Cameroon was eliminated from the tournament at the ¼ final, many voices always said that football did for Cameroon in one sports event more than classical diplomacy would have done since the independence of the country in the 1960s. Giving the country worldwide notoriety. It is something that I witness every single day while traveling abroad as people interacting with me keep reminding Cameroon through the 1990's Italian World Cup, the image of Roger Milla, or more recently Samuel Eto'o Fils. More than a mere football, it was all about the image of a country, a nation, and a whole continent. The Cameroon side thus redefined and demystified the way African football was perceived through stereotypes (Burton, 1990). It should be reminded that apart from Morocco who reached the world cup 1/8 final in 1986, with what Cameroon did in 1990 which was the first time an African team played the quarter-final. In aftermath of that, the number of teams at the FIFA World Cup will be moved from 24 to 32, and Africa so far with only 2 qualifying places in the final round of the tournament will be awarded 3 more places thanks to the memorable success of Cameroon (Ebanga-Mballa, 2009: 94).

As William Rugh emphasized, public diplomacy by directly targeting people in foreign countries generates the best way through which a country spreads smoothly its soft power. Therefore, those concepts of public diplomacy and soft power are interrelated since they nourished each other (Rugh, 2009: 7). In this field a small country like Qatar, which many people may not be able to locate on a world map, is well fitted as they utilize the diplomacy of sport and football to acquire international respectability. Qatar is the owner of the major team of the French championship PSG and many other satellite clubs. Qatar has been able to carry out major actions in international sports in general, including youth football, through the "Aspire Academy Foundation"¹³ and its derivative projects "Aspire Football Dream" and "Hope Project". And it is this same Qatar that will host the 2022 FIFA World Cup (Antwi-Boateng, 2013: 45-46).

Gold for the Gods of Olympus: When the “Lions” Conquered Sidney 2000

The worldwide famous reputation of Cameroon in the football area is also related to its brilliant success at the 2000 Olympics in Sydney in Australia where Cameroon conquered the second African gold medal in the history of Olympic football. Maybe after the Italian episode of 1990, opponents would now take African teams with more seriousness. But still, Cameroon though somewhat underrated, succeeded to defeat successively the Brazil of Ronaldinho and Lucio, the Chile of Zamorano, and the Spain of Jose Mari and the future emblematic players of Barcelona Carlos Puyol and Xavi. With that victory, Cameroon then had the double distinction of being African and Olympic champions in the same year¹⁴. Therefore, there is no surprise that Cameroonian “golden boys” could reign on the football planet after that remarkable Australian episode as most of them will be playing in European major clubs like Barcelona, Real de Madrid, Espanyol, Arsenal, PSG, etc. Sidney contributed to echo the legend of “Indomitable Lions” that Cameroonian authorities always set as an example to follow in their diverse speeches.

Football and Politics in Cameroon

Conscious of the high level of attractiveness of major sporting events, and in the fear of seeing sports arenas transformed into the ground of political claims, sports federations quickly proclaimed the neutrality of their game as well as any collusion between sport and politics. However, this does not mean the exclusion of politics. How could it be otherwise when in many countries or almost everywhere, it is the policy that coordinates the sports movement? It is the same in Cameroon as well. Since the very genesis of football in Cameroon and the creation of the national team of Indomitable Lions, politics has always been present and active.

President Ahidjo had realized the power of attraction of football and how much it could be a powerful instrument of communication both nationally and internationally (Pigeaud, 2011: 182-185). To that effect, the “Lions” were regularly received at the presidential palace after their successes. Similarly, he most often referred to the Lions' "spirit of combativeness" in his speeches to galvanize young people

¹³ <https://www.aspire.qa/Default.aspx>, accessed on 17/08/2019.

¹⁴ <http://abcnews.go.com/Sports/story?id=100363&page=1>, retrieved the 2016/12/24.

internally, and to present the youth of his country in international speeches. The same goes for President Paul Biya who took the office after him and used to emphasize the “fighting spirit of the Indomitable Lions”.

According to some private revelations, President Paul Biya is very active in giving his opinion regarding the appointing of the national team’s technical head staff (Pigeaud, 2011: 185). Sport chroniclers always remind that he is the one who decided that Roger Milla should be part of the national team traveling to the FIFA World Cup in Italy in 1990 while aged 38 and is considered too old by football observers and some of his teammates. Some even say that in Italy in 1990, he further ensured the goalkeeper Thomas N’kono played while the expected one Joseph Bell was dismissed (Wilson, 2013). And coincidentally or not, all those choices have proven to be efficient ones. He repeated the same in 2004 with Patrick Mboma whereas the national coach at that time had a divergent opinion (Pigeaud, 2011: 184). Likewise, he is probably the one who convince the world-class footballer Samuel Eto’o to be among the 23 Cameroonian players partaking in the FIFA World Cup 2014 in Brazil although the latter had decided a few months ago to retire from the national team in 2013. It is not the first time that President Biya has stepped in to prevent a player from retiring. This goes in the perfect sense of what Joseph Nye noticed as he says that the public diplomacy’s task is to try to attract foreign publics by drawing attention to appropriate aspects of its society and policies (Rugh, 2009: 14). Cameroonian leaders from Ahidjo to Biya have a keen knowledge of the uses that can be made of the power of sport and football as a means of mass communication. This is often reflected in the implementation of football diplomacy.

High-Level State Visits, image, and Football

After he retired from the football milieu, Roger Milla, the legend of the 1990 World Cup was appointed traveling ambassador. Which makes him a distinguished member of the delegations of the head of state’s official visits abroad. Football has become a strong argument for the international trips of leaders. The football-based public diplomacy of the Cameroonian head of state was particularly emphasized in 2013 as he rendered an official visit to Turkey following the one that his counterpart Abdullah Gül paid to Cameroon in 2010. For that important trip not only the head of state had as part of his delegation Mr. Rigobert Song who was the former captain of the Cameroonian national team, but also he meet with the Cameroonian football players performing in Turkey.

It should be recalled that Rigobert Song who played for Cameroon’s national team for more than 18 years also played in the Turkish football championship (Süper Lig) namely with Galatasaray from 2004 to 2008 and Trabzonspor football club from 2008 to 2010. After spending the main part of his football career in major European clubs, the world star of Cameroonian origin Samuel Eto’o Fils also played in Turkey from 2015 to 2018 (mostly in Antalya Spor and a few months in Konya Spor in 2018). The Turkish “Süper Lig” also attracted other Cameroonians such as Gérémi Njitap, Achille Webo, Carlos Kameni, Chedjou Aurelien, Stephane Mbia, Landry Nguemo, and the list is not exhaustive.

They are all bearers of the voices and the image of Cameroon in Turkish society as he would say. And naturally, the presence of those players in the Turkish championship made some football fans in Cameroon shift their traditional habits from Western European football and be more focused on football highlights in Turkey. Thus, during his official trip to Turkey in 2013, the meeting of President Paul Biya with a Cameroonian footballer in Turkey was far from being a mere protocol activity. As public diplomacy is a way of addressing foreign public opinion, this was done to captivate and crystallize national attention just as Turkish media and people will report the facts later.

The International Success Story of Cameroon Football Clubs

The success story of Cameroonian football is not just written with the national team. Apart from the national team Cameroon also counts many football teams in clubs playing in the national championship which are part of the country’s famous reputation abroad since they recorded many successes and dominated the African tournaments for a while with teams like: “*Canon de Yaoundé*”, “*Tonnerre Kalara Club*”, and “*Union de Douala*”. From 1971 to 1981 the three teams won seven (7) African championship titles (Pigeaud, 2011: 182). In 1984, 2000, 2002, 2003, and 2008 respectively “*Canon de Yaoundé*” (1984 and 2000), “*Union de Douala*” (2002), and “*Coton Sport de Garoua*” (2003 and 2008) played some African championships finals but failed in winning. Still, they kept a good reputation and recognition. Indeed, although they have been experiencing a relative slowdown since the 2000s, it should be stressed that they exercised a supreme reign over African football in the 1970s. In those times they built

the bulk of African football's most iconic images and stars, before Mboma and Eto'o Fils could revamp that vibe in the 2000s.

Nation Branding through "International Individual Football Awards and Honours"

The brilliant story of the "Indomitable Lions" of Cameroon is above all the history of several generations of exceptional football players (Kana, 2014). Beyond the collective skills of the squad, it is also and above all a story of individual talents whose recognition, each time, has brought to the frontstage their country, Cameroon.

A Legend Called Roger Milla

The "Old Lion" as close friends call him, Roger Milla entered the memory of football after the outstanding participation of Cameroon in the 1990 FIFA World Cup in Italy. He was twice African footballer of the year in the 1980s. He participated in several African Cups with Cameroon, as well as three world cups. To date, he is still the oldest scorer in World Cup history with his goal in the 1994 edition in the US while aged 42¹⁵. Although he mostly played at a time when African players did not yet enjoy a worthy consideration of their talent abroad, Milla also won titles with his different clubs in France.

At the end of his career, he is made an ambassador of the UNAIDS on the joint program HIV/AIDS to sensitive African youth on the disease. He is also appointed traveling ambassador by the head of state and carries the voice of Cameroon's football abroad. Milla is ranked among the FIFA 100 greatest living footballers. He was rated the best African footballer of the 20^e century by the African Confederation of Football (CAF) and second by the IFFHS¹⁶. Milla was a central figure on the Campaign Team for the 2010 World Cup in South Africa. *"I'm trying to show that Africa can stage a World Cup that is just as good as the previous ones"*¹⁷ he stated to the website Fifa.com.

A World Class Footballer: Samuel Eto'o Fils

It is quite impossible to talk about the African and world football of the last two decades without mentioning the name Samuel Eto'o Fils. His name alone has become a brand. This is certainly the reason why he was appointed special adviser to the current CAF president. Eto'o is a four-time African player of the year. To date, Eto'o is the top scorer of the African Nations Cup with 18 goals in six editions. He won the tournament twice in 2000 and 2002 consecutively. He was part of the golden boys at the Sidney Olympics in 2000, and also the squad that had the privilege to reach the final of the FIFA Confederations Cup in 2003. Samuel Eto'o is also the all-time top scorer of the Cameroon side, with 56 goals in 118 participations.

He had a very exceptional career in European clubs as he played for Real Madrid, Majorca, and Barcelona in Spain and Internazionale of Milan in Italy, just to name a few. Thus, he won four times the prestigious UEFA Champions League: twice with Barcelona, once with Internazionale, and once with Real Madrid in 1999 his early beginnings¹⁸. He won the Spanish league three times with Barcelona and another one with Internazionale. He won many other cups in his different championships. He scored more than 340 goals in his career. Eto'o appears as the most titled African player apart from the FIFA World Player of the "Ballon d'Or" that are the only award missing him together with a World Cup trophy. Eto'o was once rated as the best number 9 of all time at FC Barcelona as well as the best African player of all time.

Together with players such people as Geremi Njitap, Etame Mayer, and Patrick Mboma who even played in Japan, these different awards make Cameroonian footballers prominent figures of world football. They are both relays and influential people, both internally and internationally. This highlights the "cult of celebrity" and embodies the diplomacy of strong individual figures that is "individuals who are well-known for their well-knownness" (Park, 2017). In that perspective, it is alleged that many Turkish players of Antalya Spor could have greeted their head of state President Recep Tayyip Erdoğan thanks to Eto'o Fils as the President made the trip to Antalya twice to meet with him. He was the special guest

¹⁵ The 50 Greatest African Players of All Time, <https://bleacherreport.com/articles/1781781-the-50-greatest-african-players-of-all-time#slide2>, accessed on 25/08/2019.

¹⁶ <https://iffhs.com/dev/legends/>, accessed on 25/08/2019.

¹⁷ Roger the lion still roaring, <https://www.fifa.com/news/roger-the-lion-still-roaring-738213#roger-milla-cameroon-518309>, accessed on 25/08/2019.

¹⁸ The 50 Greatest African Players of All Time, *op. cit.*

of President Erdoğan during the G-20 Summit that Turkey hosted in November 2015 in the same city of Antalya. This makes him a perfect lubricant and echo of Cameroon's soft power of football. During that G-20, Eto'o had private meetings with Russian President Vladimir Putin, and later on, he was conveyed as a special guest, for the World Cup Russia hosted in 2018.

All these dynamics with and around Samuel Eto'o illustrate the diplomacy of prominent individual figures generated by the Cameroonian soft power of football, as well as the public diplomacy that goes with it. Such prominent and intermediary figures symbolize a quite perfect example of the "authority of sport over souls" (Park, 2017) and its spiritual suggestive power. However, they are still identified in public opinions and perceptions through their state and their nationality. Michael Park emphasizes that: "While governments have increasingly engaged in sports diplomacy for nation branding, celebrity athletes can also contribute to a country's diplomacy efforts even when the athletes' involvement is not a direct result of formal diplomatic engagement" (Park, 2017).

"A Lions Never Die": The Singular Story of the Marc-Vivien Foe Award

During the 2003 FIFA Confederations Cup in France, the death of the Cameroonian midfielder Marc-Vivien Foe on the pitch in the 72nd minute of the semi-final against Colombia illustrates how the soft power of football and public diplomacy of sport can also be channeled through tragic and emotional events. Sport is above all entertainment, and no one should lose his life while sporting. That is why the story of Foe toured the world and was somehow seen as martyrdom. Messages of condolences came from all over the world towards his family and the state as well. Though, the impact at the level of soft power and public diplomacy comes from the fact that since 2003, the trophy awarded to the best African player of the French football championship changed its name. From then on, it is known as the "Marc-Vivien Foe Trophy" in recognition of all his commitments and achievements. So, beyond the only person of Foe, this shows an acknowledgment of the image of Cameroon and its civil society as well as its non-state actors.

Cameroon in the Main Management of Football's Institutions

Cameroon is not only a major player in football on the pitch. He also plays an important role in the governing bodies of football. All this has been well personified through the image of Mr. Issa Hayatou.

Cameroon and Football Management at the CAF level

As a sportsman since his youth, Issa Hayatou has tremendously expanded beyond the traditional family field of influence, embracing Cameroon, Africa, and then the world at large. He first served as the chairman of Cameroon's football federation from 1986 to 1988. After that, he joined the CAF, where his different achievements shed a new horizon on the development of African football. Whereas Africa had only two qualifying places in the World Cup, based on an argument illustrated by the success of Cameroon at the 1990 World Cup. He was able to obtain from FIFA that the number of places granted to Africa be increased by three additional places, bringing the total to five. It should be noted that this measure is accompanied by an increase in the number of qualifiers for the final stages of the World Cup. Same as well, he increased the number of qualifiers for the African Nations Cup to 16.

Under Issa Hayatou, special provisions were also made for youth football, especially those under U-20 and U-17. The women's championship will also benefit further developments. Furthermore, some changes are brought into African cup championships by the mid-1990s concerning the CAF Champions league. His contributions are also significant regarding the massive support to the technical development of football in Africa through the financing of the building of CAF's Technical Development Centers. He retired in 2017.

Cameroon and Football Management at the FIFA level

This is for sure one of the main achievements of Cameroon's football and how the country could impact the world at large. Having worked as head of the African football Confederation CAF since 1988, the Cameroonian Issa Hayatou was also a FIFA vice-president since 1992, and an Executive Committee member since 1990. Following Joseph Blatter's suspension by FIFA's Ethics Committee, Issa Hayatou while president of the CAF is appointed to run the world's football organization FIFA to ensure the transition from October 2015 to February 2016. As quoted by the British media BBC, some 111 years on

from its founding, “FIFA is now being technically run by an African for the first time”¹⁹. All those individual figures in their activities are assimilated abroad with Cameroon’s image and brand. They carry the image of their country within people’s minds.

CONCLUSION:

Since the end of the Cold War, the concept of diplomacy has undergone fundamental transformations, mainly with the irruption of societies and informal actors in a field that was once kept for States alone. The notion of public diplomacy is thus one of the illustrations of these changes. This goes hand in hand with the refinement of the concept of power making public diplomacy an instrument of circulation and diffusion of the soft power of states as identified by Joseph Nye.

The case study of sport and football in particular applied here illustrates how nations utilize sport at a domestic level and abroad to build the image and the imagination. The example of Cameroonian football here shows how, through sport, a country can seize and shape collective imaginaries. Success on the football field then becomes an asset of branding and projecting enchanting images of who we are and what we can do. The hosting of the 2021 African Nations Cup in Cameroon will play a strategic tool in fostering this vision of foreign policy. It is well known that international sporting ‘mega-events’ put a country in the spotlight and showcase its capabilities (Qingmin, 2008). Such events usually worked as powerful tools for sending international messages (Kobierecki, 2013: 64-65). Through the image and imagination of football, Cameroon reaffirms itself at the domestic stage as a strong and stable nation, and at the same time capitalizes on the international sympathy and attractiveness of its major sport as the state is referred to as the land of football and the nation of Indomitable Lions. Furthermore, by organizing the 2022 FIFA World Cup, precisely during the months of November and December, Qatar, although tiny on the geographical map, has become the center of the political and sporting world. Whether through criticism of human rights issues or the travel of certain statesmen for the event, Qatar left no one indifferent. In the same vein, the participation of the Cameroon national team in this World Cup in Qatar, which despite being eliminated in the first round ended with a victory in the third group match against Brazil, awakened international sympathy around the Cameroon squad, both in public opinion and in foreign public spheres in line with the conceptual approach of the new public diplomacy.

References

- Antwi-Boateng O. (2013). “The rise of Qatar as a Soft Power and the Challenges”, *European Scientific Journal*, (December) /SPECIAL/ edition vol.2 ISSN: 1857 – 7881.
- Batistella D. (1993). “Fin de la guerre froide, fin de l’état de guerre ?” in *Politique Etrangère*, Vol.58, N°3.
- Beacom A. (2000). “Sport in International Relations: A Case for Cross-Disciplinary Investigation”, *The Sports Historian*, 20, 2, 2000 (November), Published By The British Society of Sports History.
- Blake P. (2015). “Fifa scandal: Why the US is policing a global game”, *BBC News*, Washington, May, online on <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-32889845>, accessed on 15/08/2019.
- Boorstin, D. J. (2012). *The Image: A Guide to Pseudo-Events in America*. New York: Vintage Books.
- Boyacıoğlu F., Oğuz A. G. (2016). “The Role of Sports in International Relations”, *AUDRI*, Vol. 9, N°1.
- Braudel F. (1958). “Histoire et Sciences sociales : La longue durée”, In: *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations*. 13e année, N. 4, pp. 725-753.
- Burnton S. (1990). “World Cup moments: Cameroon’s Indomitable Lions stun Argentina in 1990”, <https://www.irishtimes.com/sport/soccer/international/world-cup-moments-cameroon-s-indomitable-lions-stun-argentina-in-1990-1.3478973>, accessed on 21/08/2019.
- Charillon F. and De Hoop Scheffer A. (2006). “Les USA : les dilemmes de la puissance”, in Charillon, F. (eds), *Les notices des relations internationales*, Paris : éd. CERSA.

¹⁹ <http://www.bbc.com/news/world-africa-34480179>, retrieved on 2016/12/24.

- CPD. (2019). "Defining Public Diplomacy", (CPD: Center on Public Diplomacy). <https://www.uscpublicdiplomacy.org/page/what-is-pd>, accessed on 20/08/2019.
- Dunning E. (1999). *Sport Matters: Sociological Studies of Sport, Violence and Civilization*, London: Routledge.
- Easton D. (1953). *The Political System: An Inquiry into the State of Political Science*, New York: Alfred A. Knopf.
- Ebanga-Mballa R. (2009). *La part du Lion: L'encyclopédie de l'histoire du football du Cameroun*, AuthorHouse.
- Elias N. and Dunning E. (1986). *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilising Process*, Oxford: Blackwell; revised and enlarged edition, Dublin: UCD Press, 2008 (Collected Works, vol. 7).
- Faouzi M. (1982). "Cameroun : les "Lions indomptables" dans l'arène espagnole" [archive], sur *politique-africaine.com*.
- Garcia C. (2012). "The Use of Sports as a Tool of Public Diplomacy in Regions or "Stateless Nations": The Case of the Basque Country in Contemporary Spain", in *Journal of Sport Media*, Vol.7, N°2.
- Grote M. (2015). *What could the 'Longue Durée' mean for the History of Modern Sciences?*, FMSH-WP-2015-98, june.
- Guilianotti R. and Robertson R. (2013). "Sport and Globalization." In *A Companion to Sport*, edited by David. L. Andrews and Ben Carrington, 41-60. New Jersey: Wiley-Blackwell Publishing.
- Harit F. (2011). "Thomas Nkono, premier gardien noir d'Europe", 30 avril 2, <http://www.afrik-foot.com/article22741.html#zSEvKGH67KoEHlH.99>, retrieved on 2016/12/17.
- <http://abcnews.go.com/Sports/story?id=100363&page=1>, retrieved the 2016/12/24.
- http://fecafoot-officiel.com/?page_id=703, retrieved on 2016/12/24
- <http://www.bbc.com/news/world-africa-34480179> retrieved on 2016/12/24.
- <http://www.bbc.com/news/world-africa-34480179>, retrieved on 2016/12/24.
- <http://www.cahiersdufootball.net/article-omam-biyik-1990-l-afrique-s-envole-3677> retrieved on 2016/11/05
- <http://www.cameroon-info.net/article/cameroun-rayonnement-la-diplomatie-du-ballon-rond-208227.html> retrieved on 2016/11/05
- <http://www.crystalinks.com/romesports.html>, retrieved on 2016/11/05 <http://www.primaryhomework-help.co.uk/greece/sports.htm>, retrieved on December 2016/12/.28
- <https://www.theguardian.com/football/2015/oct/08/iss-hayatou-acting-president-fifa-sepp-blatter-suspended>, retrieved on 2016/12/24.
- Huijgh E. (2012). *Changing Tunes for Public Diplomacy: Exploring the Domestic Dimension*, Netherland Institute of International Relations.
- IFFHS History: Africa – Player of the Century (1900-1999), <https://iffhs.de/iffhs-history-africa-player-of-the-century-1900-1999/>
- IOC (2019). Olympic Charter, International Olympic Committee's, Lausanne Switzerland.
- Kana C. (2014), *La fabuleuse histoire des Lions indomptables. De Samuel Mbappé Léppé à Samuel Éto'o*, Teham.
- Kelley J. R. (2014). *From Monologue to Dialogue?: U.S. Public Diplomacy in the Post-9/11 Era*, Dissertation submitted in partial fulfilment of the requirements for the award of the degree of Doctor of Philosophy by the University of London (2007), Published by ProQuest LLC, 2014.
- Kobierecki M. M. (2013). "Sport in International Relations. Expectations, Possibilities and Effects", *International Studies Interdisciplinary Political and Cultural Journal*, Vol. 15, N° 1.

- Lee R. E. (2012). *The Longue Durée and World System Analysis*, State University of New York Press.
- Manzenreiter W. (2008). "Football Diplomacy, Post-colonialism and Japan's Quest for Normal State Status", *Sport in Society*, 11:4.
- McLellan S. (2016). "Sport: A Tool for International Diplomacy", http://www.internationalaffairs.org.au/australian_outlook/sport-a-tool-for-international-diplomacy/, retrieved on 11/15/2016.
- Melissen J. (2011). "Beyond the New Public Diplomacy", Netherlands Institute of International Relations, Clingendael.
- Milla selected among the FIFA 100 greatest living footballers, <https://iffhs.com/dev/legends/>
- Nauright J. (2013). "Selling Nations to the World through Sports: Mega-Events and Nation Branding as Global Diplomacy" in *Public Diplomacy Magazine*, Winter.
- Nye J. S. (1990). "Soft Power", *Foreign Policy*, N°80, Twentieth Anniversary, (Autumn).
- Nye J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs.
- Nye J. S. (2008). "Public Diplomacy and Soft Power", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616.
- Park M. K. (2017). "Long Shot: The Prospects and Limitations of Sports and Celebrity Athlete Diplomacy", In *Media* [Online], 6, 2017, Online since 18 December 2017, on <http://journals.openedition.org/inmedia/855>, accessed on 30/07/2019.
- Parnaud and Riordan J. (Eds.). (2003). *Sport and international Relations. The impact of Fascism and Communism on Sport*, London & New York: Routledge.
- Pigeaud F. (2011). *Au Cameroun de Paul Biya*, Paris : Karthala.
- Qingmin Z. (2013). "Sports Diplomacy: The Chinese Experience and Perspective", *The Hague Journal of Diplomacy*, N°8.
- Roger the lion still roaring, <https://www.fifa.com/news/roger-the-lion-still-roaring-738213#roger-milla-cameroon-518309>, accessed on 25/08/2019.
- Rugh W. A. (2009). "The Case for Soft Power", in Philip Seib (ed.) *Toward a New Public Diplomacy. Redirecting U.S. Foreign Policy*, New York: Palgrave MacMillan.
- Şahin M. and Çevik B. Senem (2015). "Türkiye'de Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç", in Mehmet Şahin and B. Senem Çevik (Eds.) *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Ankara: Nobel, 2015.
- Seib P. (2009). "Toward a New Public Diplomacy", Philip Seib (Ed.) *Redirecting U.S. Foreign Policy*, New York: Palgrave MacMillan.
- Soccernet. (2019). "Top 10 Greatest African Players of all time / Africa's 10 Greatest Football Legends of All Time", <https://soccernet.ng/2019/02/top-10-greatest-african-players-of-all-time.html>, accessed on 15/08/2020.
- Sport-diplomacy. (2016). "Should Sports and Politics always Mix?" online <https://sportdiplomacy.wordpress.com/2012/09/11/should-sports-and-politics-always-mix/> retrieved on 2016/11/15
- Top 10 best National Football Teams in Africa (Latest Ranking), <https://answersafrica.com/top-10-best-national-football-teams-in-africa-latest-2015-ranking.html>
- Ushkovska M. and Petrushevska T. (2015). "Sports Diplomacy: Development and Practices", *Research in Kinesiology*, Vol. 43, N° 1.
- Wilson J. (2013). *The Outsider: A History of the Goalkeeper*, Orion: UK ed. Edition.
- Zintz T. (2016). "When Soft Diplomacy meets with Public Diplomacy: European Sport Diplomacy Perspective" <http://eose.org/2016/07/when-soft-diplomacy-meets-public-diplomacy-european-sport-diplomacy-perspective/>, retrieved on 2016/11/15.

TÜRKİYE’NİN AFRİKA ÜLKELERİYLE İLİŞKİLERİNİN GELİŞMESİNDE KIBRIS MESELESİ VE İYİ NİYET HEYETLERİNİN ROLÜ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Dr. Mehmet KOCA

Özel Sektör

mehmetkoca4x4@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1218-7007

Gönderim Tarihi: 01.09.2022 Kabul Tarihi: 23.10.2021

Alıntı: KOCA, M. (2022). Türkiye’nin Afrika Ülkeleriyle İlişkilerinin Gelişmesinde Kıbrıs Meselesi ve İyi Niyet Heyetlerinin Rolü. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 100-109.

DOI: 10.54132/akaf.1169634

ÖZ: II. Dünya Savaşının sona ermesinin ardından oluşan barış ortamından faydalanmak isteyen ve henüz tam bağımsızlıklarını kazanamamış ülkeler, self-determinasyon yani halkların kendi geleceklerini tayin edebilme düşüncesiyle bağımsızlık mücadelelerini güçlendirdiler. Türk ve Rum halklarının birlikte yaşadığı Kıbrıs Adası’nda da bu yıllarda Rum halkı ve Yunan hükümetinin işbirliğinde bir ayrılıkçı hareket başladı. Yunan hükümetinin desteğiyle mesele kısa sürede büyüdü ve 1954 yılında BM gündemine taşınarak uluslararası bir sorun haline geldi. Bağımsızlık konusunda ısrarcı olan Başpiskopos Makarios liderliğindeki Kıbrıs Rum halkı ve Yunan hükümeti, meseleyi BM üzerinden uluslararası bir platforma taşıyarak bu konudaki kararlılıklarını ortaya koyuyorlardı. Bu kapsamda özellikle Makarios’un Bağlantısızlar Hareketi ile temasa geçip onların desteğini almak istemesi, Kıbrıs meselesinin uluslararası camiaya duyurulması ve taraftar kazanılması açısından oldukça önemlidir. Kıbrıs Rum tarafı ve Yunan hükümetinin bu girişimleri karşısında o döneme kadar etkili bir dış politika programı ortaya koyamayan Türkiye, ABD ve NATO’dan da beklediği desteği bulamayınca uluslararası destek arayışına girişti. İlk olarak 1963’te hükümet programında yer alan Afrika ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesi hedefi, Kıbrıs meselesiyle ilgili uluslararası alanda destek arama çabasının ilk yansıması olmuştur. Hükümet, 1965 yılında siyasetçiler, diplomatlar, öğretim üyeleri ve gazetecilerden oluşan yedi ayrı iyi niyet heyetini Orta Doğu, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerine ziyaret için görevlendirmiştir. Heyetler, ziyaret edecekleri yetmişden fazla devlete cumhurbaşkanının mesajını ileticek, bu devletlerle Türkiye arasındaki münasebetlerin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi imkânlarını inceleyecek ve Kıbrıs hakkındaki görüşleri de izah edeceklerdir. Bu çalışmada Kıbrıs meselesine uluslararası destek aramak amacıyla başta Afrika ülkeleri olmak üzere dünyanın birçok ülkesine gönderilen bu iyi niyet heyetlerinin Kıbrıs sorununun çözümüne ve Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkilerinin gelişimine katkısı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Türkiye, Kıbrıs, İyi Niyet Heyetleri, Birleşmiş Milletler.

The Role of The Cyprus Issue and of Goodwill Committees in The Development of Turkey's Relations With African Countries

ABSTRACT: Soğuk Savaşın bitiminden bu yana dünya ve hatta uluslararası ilişkiler, birçok değişime ve dönüşüme tanıklık etmiştir. Bu değişiklikler, uluslararası politikanın oyuncularını, iktidarın değişkenlik gösteren tabiatını (yumuşak güç kavramıyla) veya şimdilerde kamu diplomasisi olarak bilinen yeni alternatifle birlikte diplomasi kavramını etkileyen uluslararası politikanın hem doğasında hem de kavramsal yaklaşımında cereyan etmiştir. Bu yeni ortamda kültür, eğlence ve sporun önemi artmaktadır. Spor, kamusal bir ilgi ve itibar yaratabildiği ve doğrudan halka hitap edebildiği için, ulusun uluslararası ilişkilerini yönetmesine elverişli bir ortam sağlamaktadır. Diplomasi için kendi içinde nadiren yeterli bir durum olmasına rağmen spor, diplomatik uygulamalarda ve duygudaşlıkta değişikliklerin hızlandırılması veya ivmenin artırılmasında etkili rol oynayabilir. Bu açıdan, yumuşak güç aracı olarak spor ve kamu diplomasisi birbiriyle ilişkilidir çünkü birbirlerini beslerler. Bu çalışmada Kamerun’da spora, özellikle de futbola, kamu diplomasisi ve yumuşak gücün geleceğe yönelik bir aracı olarak odaklanarak amacımız, sporun bir ülkede nasıl dikkat çekebileceğini, ülkenin elindeki her şeyi nasıl ortaya koyabileceğini ve bu suretle de yerli ve yabancı kamuoyunda bir ulusun markasının uyumlu bir iletişim içinde satılmasına nasıl etki edebileceğini göstermektir. Son Afrika Uluslar Kupası’nın Kamerun tarafından Ocak ve Şubat 2022 arasında düzenlenmesi, dünyanın gözünde özellikle sporun ve özellikle futbolun bu ülkenin tarihindeki yerini göstermeye katkıda bulunmaktadır.

Key words: Africa, Turkey, Cyprus, Goodwill Delegations, United Nations.

Giriş

Türklerin Afrika kıtası ile olan siyasi ve kültürel ilişkilerinin kökleri oldukça eski tarihlere uzanır. VIII. yüzyıldan itibaren İslam’la tanışması ve İslamiyet’i kabul etmeleri Türklerin Arap ve Afrika kültürleriyle tanışmasında en önemli etken olmuştur. Orta Asya’dan çıkarak önce Ortadoğu’ya oradan da Kuzey Afrika’ya geçen Türk boyları savaşçı yetenekleri dolayısıyla bu coğrafyalarda hüküm süren İslam

devletlerinde önemli askeri ve siyasi görevler üstlenmişlerdir. Asker olarak İslam ordularına alınan Türkler, zamanla hizmet ettikleri devletlerin yönetiminde söz sahibi olmuşlardır. Abbasilerin siyasi çöküşünün yaşandığı IX. yüzyılın son çeyreğinde Mısır valisi olan Türk asıllı Ahmed bin Tolun, 876 yılında Mısır'ın tamamında hâkimiyetini tesis etmiş ve böylece Tolunoğulları Devleti, Afrika kıtasında kurulan ilk Türk-İslam devleti olmuştur. Tolunoğulları'nın kırk yıla yakın hâkimiyetinin ardından Mısır'da yine bir Türk hanedan tarafından yönetilen İhşidiler Devleti'nin hâkimiyeti söz konusudur (Yazıcı, 2002: 78, 100). Türkler, İhşidiler'in yıkılışının ardından yine sınırları Kuzey Afrika'ya uzanan Fatimiler, Eyyubiler ve Memluklu devletlerinin gerek askeri gerek siyasi teşkilatlarında önemli görevler üstlenmişlerdir. Memlukluların 1517 yılında Osmanlı Devleti tarafından yıkılmasıyla başlayan Osmanlı'nın Afrika kıtasındaki varlığı, yaklaşık dört yüz yıl sonra 1911 yılında Afrika'da kalan son toprak parçası olan Trablusgarp'ın kaybedilmesiyle sona ermiştir. XVI. yüzyılın ortalarında başlayıp XX. yüzyılın başına kadar devam eden süreçte Kuzey Afrika'nın tamamına yakını ve Sahraaltında bulunan Müslüman sultanlıklar, Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır. Harar, Darfur, Zengibar ve Kanim-Bornu sultanlıkları Osmanlı'yla dostane münasebetler kurmuşlardır (Hazar, 2011: 122-132). Osmanlı, Kuzey Afrika'da egemenliğini güçlendirirken aynı zamanda sömürgeci Avrupa devletleriyle de mücadele ederek sömürgecilik faaliyetlerini önleme konusunda kısmen de olsa bir başarı sağlamıştır. Osmanlı, bölgede sadece sömürgeciliği önlemeye çalışmakla kalmamış, aynı zamanda kendi himayesi altındaki bölgelerin milli kimliklerini, dini ve kültürel ve değerlerini muhafaza etmelerinde de önemli rol oynamıştır.

Osmanlı döneminde Afrika coğrafyasıyla yaşanan bu yoğun siyasi, sosyal ve kültürel münasebetler bölgedeki toprakların kaybedilmesi ve devletin yıkılmasıyla uzun süreli bir kesintiye uğramıştır. Kurulan yeni cumhuriyetle birlikte Misak-ı Milli sınırları çerçevesinde esaslarını Mustafa Kemal'in belirlediği yeni bir dış politika süreci başlatılmıştır. Bu süreç aslında Osmanlı'nın son iki yüz yıllık tarihine damga vuran Batı odaklı siyasetinin bir devamı niteliğindedir. Bu dönem Batı'nın başta Afrika olmak üzere dünya genelinde uyguladığı sömürge siyaseti, Türkiye'nin dış politika tercihlerini büyük ölçüde değiştirmiştir. Batılı devletlerin Afrika kıtasını sömürgeleştirmesi, Türkiye'nin bu topraklarla olan ilişkilerini geliştirememesinde ve tarihi bağların kopmasında en önemli etkidir. Fakat bu durum bölge ülkeleriyle hiç ilişki kurulmadığı anlamına da gelmemelidir. Zira Türkiye, 1926 yılında Sahraaltı Afrika'da bağımsızlığı koruyabilen tek ülke olan Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da ilk büyükelçiliğini açarak bir nevi bu bölgeyle iletişimini sürdürmeye çalışmıştır. Afrika kıtasının içinde bulunduğu esaret durumu, ikili ilişkilerin gelişmesine engel olsa da Türkiye'nin sömürgeci Batı'ya karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinde zafere ulaşması, bölge ülkelerinin Türkiye'ye sempati duymasını ve onu model almasını sağlamıştır. Afrika halkları Mustafa Kemal'i yalnız Türkiye'nin lideri olarak değil aynı zamanda "Doğu'nun kahramanı" olarak da görmüşlerdir (Şimşir, 1999: 50-68). Bu durum sadece Afrika ülkeleri için geçerli değil, Asya kıtasının farklı bölgelerinde Batılı devletlerin idaresi altında sömürü ve zulme maruz kalan Hindistan, Endonezya, Pakistan vb. ülkeler de Mustafa Kemal'i takdir etmiş ve örnek almışlardır. Bu ülkelerin II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan bağımsızlık hareketlerinde Türkiye örneği önemli bir etken olmuştur. Mustafa Kemal'in milli mücadeleyi başarıya ulaştırmasından sonra bölge ülkeleri olan Cezayir, Tunus, Mısır, Etiyopya, Kenya ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nden tebrik kutlamaları gelmiştir. Cezayir'den gelen Fransızca telgraflardan biri şöyledir: "Cezayir'in Müslüman halkı... Ellerini yüce Allah'a doğru açarak kalplerinin derinliğinden dua ediyor ve Mustafa Kemal Paşa Al Muzaffer Al Gazi hazretlerine en içten ve saygı dolu tebriklerini sunuyorlar." (Feyzioğlu, 1986: 37). Ankara hükümetinin Paris'teki temsilciliğine Tunus'tan gönderilen bir telgrafta ise şöyle denmektedir: "Sousse Düstur Partisi, Kemalist orduların zaferinden dolayı duyduğu derin sevinci duyurur ve saygılı ve içten dileklerinin ün salmış Mareşal'e iletilmesini diler." (Şimşir, 1992: 274). Güney Afrika'nın Johannesburg Kenti Hilafet Komitesi'nden Paris'te Türkiye diplomatik temsilcisine gönderilen 25 Eylül 1922 tarihli telgrafta ise "İslam düşmanlarına karşı Kemalist zafer için Allah'a şükürler olsun! İslam'ın onurunu kurtardıkları için İslam'ın savunucusu Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya ve kahraman ordusuna derin minnettarlığımızı sunarız." (Şimşir, 1992: 292). Etiyopya'nın Türkiye Büyükelçisi, 1973 yılında yaptığı açıklamada, Afrika'da özgürlüklerine kavuşmuş olan kırk iki ülkenin bunu Mustafa Kemal'in bağımsızlık mücadelesinden hareket ederek sağladıklarını dile getirmiştir (Aydoğan, 2002: 349). Afrika kıtasındaki sömürgeci güçler de uzun bir süre Türkiye'nin bu başarısının, Sahraaltı Afrika halkları üzerinde derin etkiler yaratabileceği endişesini duymuştur. Atatürk döneminde, Sahraaltı Afrika'yla olan ilişkilerin maddi olmaktan ziyade manevi bir özelliğinin olduğu görülmektedir. Kıtanın neredeyse tamamının sömürgeci devletler tarafından paylaşılmış olması ve Türkiye'nin Afrika konusunda Batılı ülkelerle karşı karşıya gelmek istememesi, ikili ilişkiler kurulamamasının en önemli sebepleri arasında yer almıştır. Türkiye,

cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazandığı döneme kadar bu ülkelerle arasında sağlıklı bir dış politika yürütememiştir.

Kıbrıs Meselesi Öncesi Türkiye'nin Afrika Ülkeleriyle Olan Münasebetleri

II. Dünya Savaşı devam ederken müttefik devletlerin savaşın başarıyla yürütülmesini sağlamak amacıyla hazırladıkları Atlantik Bildirisi'nde ve daha sonra Birleşmiş Milletler kararları arasında da yer alan self-determinasyon yani halkların kendi geleceklerini tayin edebilmesi maddesi savaş sonrası Afrika ülkelerinin bağımsızlık mücadelelerini destekledi. 1951 yılında Libya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla başlayan bu süreç, 1980'de Zimbabve'nin bağımsız olmasıyla sona ermiş Afrika ülkelerinin tamamı bu otuz yıllık süre içerisinde bağımsızlıklarını elde etmiştir. O yıllarda Soğuk Savaş ortamını oldukça yoğun yaşayan Türkiye, Sovyetlerin tehditleri ve saldırgan politikaları karşısında Batı'ya yaklaşmayı ve Batı'nın siyasal sistemlerine entegre olmayı tercih etmiştir. Bu sebeple yeni müttefiklerinin uluslararası politikalarını uzaktan izlemiş, onların etki sahasındaki ülkelerle olan ilişkilerinde dikkatli davranmıştır. Bu yıllarda Afrika ülkelerinin başlattığı bağımsızlık hareketlerine Türkiye'nin ilgi göstermemesi veya ciddi anlamda destek olmaması bu nedene dayanmaktadır. Mesela, bölgede Fransa'ya karşı çok kanlı bir bağımsızlık mücadelesi veren Cezayir, Türkiye'den birkaç silah dışında önemli bir destek alamamıştır. Yapılan bu gizli yardıma ve Türkiye kamuoyunun Cezayir'in bağımsızlık savaşına duyduğu büyük sempatiye karşın Türkiye, 1955'te Asya-Afrika ülkelerinin isteğine rağmen Cezayir sorununun BM Genel Kurulu gündemine alınmaması yönünde oy kullanmıştır. 1957 ve 1958'de de yine Asya-Afrika grubu tarafından Cezayir'in bağımsızlığı konusunda yapılan önerisi karşısında çekimser oy kullanmıştır. (Hazar, 2011: 190-191). Aynı dönemde Yunanistan'ın Asya-Afrika devletleriyle birlikte oy kullandığı hatırlanırsa, 1960'larda Kıbrıs sorunu uluslararası gündeme geldiğinde Türkiye'nin niye yalnız kaldığı daha iyi anlaşılacaktır (Fırat, Kürkçüoğlu, 2009: 634-635). Nitekim Türkiye, 1962 yılında Cezayir'in bağımsızlığına kavuşmasıyla birlikte hemen aynı yıl Cezayir'in bağımsızlığını tanımış, 1963 yılında diplomatik ilişkileri geliştirmek amacıyla büyükelçilik açmış, 1966'da Türk-Cezayir Parlâmento Dostluk Grubunun kurulması kararlaştırılmıştır (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1966: 273). Aynı şekilde Mısır, Libya, Fas ve bazı Sahraaltı Afrika ülkeleri Gana, Nijerya, Kenya ve Senegal gibi ülkelerin başkentlerinde büyükelçilikler tesis ederek ikili ilişkilerde bulunmuştur (Hazar, 2011: 111).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Asya ve Afrika kıtalarında sömürgeci Batı'ya karşı başlatılan bağımsızlık mücadelelerinin sonunda irili ufaklı pek çok ülke ortaya çıkmıştır. Bu ülkeler Amerika ve Sovyet Rusya gibi iki büyük nükleer güç karşısında kendi bağımsızlıklarını korumak ve Batı'nın sömürgeci politikalarına karşı mücadele edebilmek için çeşitli konularda işbirliği yapma gereği duymuştur. Bu amaçla Endonezya Başbakanı Dr. Ali Sastroamidjojo'nun teşebbüsüyle 1955 yılında Bandung'da Asya ve Afrika ülkelerinin katılacağı bir konferans düzenlenmesi kararlaştırılmıştır (Armaoğlu, 1983: 624-625). Konferansta bir tarafta başını Türkiye, Irak ve Pakistan gibi ülkelerin çektiği Batı bloğu yanlısı ülkeler; diğer tarafta da Hindistan, Mısır ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin öncülüğünü yaptığı Doğu bloğu yanlısı iki grup ortaya çıkmıştır. Bu grupların dışında hiçbir bloğa veya askeri ittifaka bağlı olmama düşüncesini savunan bir Bağlantısızlar Hareketi ortaya çıkmıştır. Türkiye Bandung Konferansı'na Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu başkanlığında bir heyetle katılmıştır. Türkiye konferansa katılan tek NATO üyesi ülke olarak bir bakıma konferansın NATO temsilcisi olarak değerlendirilmiştir. Zorlu, konferansın 21 Nisan tarihli toplantısında yaptığı bir konuşmada özellikle komünist tehlikesi üzerinde durmuş ve tarafsızlık politikasını kınamıştır (Gönlübol, Ülman: 1996: 276). Türkiye, NATO'yu ve Batı bloğunu savunarak, konferansta her türlü bloklaşmanın aleyhinde olan ve tarafsızlığı kendilerine bir politika ilkesi olarak kabul eden devletlerin karşısında bir konumda olmuştur. Bunlar Türkiye'yi Batı'nın sözcüsü olarak görmüş ve bundan büyük hoşnutsuzluk duymuşlardır. Kaldı ki Fatin Rüştü Zorlu, sonradan yaptığı bir konuşmada Türkiye'nin Bandung'a Batı'nın sözcülüğünü yapmak üzere ve Batı'nın ısrarı üzerine gittiğini de açıkça ifade etmiştir. Başbakan Yardımcısı Zorlu, 1956 yılı Dışişleri Bakanlığı bütçe görüşmeleri sırasında yaptığı bir konuşmada şunları söylemiştir:

"Fatin Rüştü Zorlu (Çanakkale) —... Biz kendi politikamızı, kendi görüşümüzü önce kendimiz savunacağız ve sonra mevcut ve elde edeceğimiz dostlarımıza destekleteceğiz. Ben size arz edeyim. Biz oraya son dakikada gittik. Bu nötralist grup bir seneden beri hazırlık yapmışlardı.

Başvekil Adnan Menderes (İstanbul) — Müttefiklerimiz çok rica ettiler.

Fatin Rüştü Zorlu (Devamla) — Evet. Mütteliklerimiz çok arzu ettiler, aman gidin dediler, siz gitmediğiniz takdirde fena olacak dediler.” (TBMM Zabıt Ceridesi, 1956: 734).

Konferansın uluslararası politikada iki önemli sonucu olmuştur. Bunlardan birincisi Asya ve Afrika devletlerinin kendi aralarında bir örgütlenmeye gitmeden BM içerisinde yeni ve etkili bir blok olarak ortaya çıkmaları; ikincisi ise “barış içinde bir arada yaşama” ve “tarafsızlık” görüşlerini güçlendirerek bunların Asya ve Afrika devletleri tarafından benimsenmesini sağlamak olmuştur (Gönlübol, Ülman: 1996: 276). Türkiye'nin Bandung Konferansı'nda Batı yanlısı bir politika izlemesi ve bloksuzluğa karşı çıkması, ileriki yıllarda üçüncü dünya ülkeleriyle olan ilişkilerinin gelişmesinde olumsuz bir rol oynamıştır. Türkiye'nin Bandung Konferansı'nda sergilediği tutum, büyümekte olan üçüncü dünya ülkelerinin tepkisini çekmiş, bu durumun olumsuz etkileri özellikle BM'de görüşülmeye başlanan Kıbrıs meselesinde ortaya çıkmıştır. Bu ülkelerin hâlihazırda kendi azınlık problemleri bulunduğu için Kıbrıs'ta azınlık durumunda gördükleri Türkler için bir politika izlememeleri son derece doğaldı, üstelik bir de konferans sonrası Türkiye'yle karşı karşıya gelmiş durumdaydılar.

Kıbrıs Meselesi ve Türkiye'nin Kıbrıs Konusunda Afrika Ülkelerinde Destek Arama Çalışmaları

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs hâkimiyeti 1571 yılında adayı Venediklilerin elinden almasıyla başlamıştır. Kıbrıs meselesi, Osmanlı Devleti'nin ve İngiltere'nin bir iç sorunu olarak, bilinenden daha çok önceleri kendisini göstermiştir. Bu yönden Kıbrıs meselesi, adadaki ulusçuluk hareketini uyandıran yerli Ortodoks Kilisesi'nin kuruluş ve faaliyetlerine bağlanabilmektedir. Bu durumuyla da, 1821 Mora ayaklanması ile başlayan bir sorun olarak görülebilir. Kıbrıs'ı tehlikeye düşüren ilk hadise, 93 Harbi dolayısıyla yaşanan mali sıkıntılardan dolayı adanın 1878 yılında 92.799 sterline egemenlik hakkı Osmanlı Devleti'nde kalmak üzere, geçici olarak İngiltere'ye kiralanmasıdır. I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı'nın Almanya safında savaşa katılmasıyla birlikte İngiltere 1914 yılında adayı ilhak etmiştir. İngiltere'nin bu ilhaki 1923'e kadar sürmüştü, bu durum Türkiye tarafından ancak Lozan Antlaşması ile kabul edilmiştir (Uçarol: 2006: 740-741). Böylece 1914 yılında başlayıp İngiltere, Türkiye ve Yunanistan garantörlüğünde 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar Ada, 46 yıl İngiliz idaresinde kalmıştır. Kıbrıslı Rumların, 1820'lerden itibaren Yunanistan kaynaklı Rum milliyetçiliğinden doğan Yunanistan ile birleşme arzuları 1931'den itibaren yoğunlaşmıştır. Kıbrıs ve Yunanistan'ın birleşerek, tamamen bir “Helen” birliği kurulması şeklinde özetlenebilecek olan “Enosis” düşüncesine, II. Dünya Savaşı'ndan sonra hız verilmiştir. Bunun sebebi, dünya genelinde savaştan sonra beliren sömürgeci aleyhtarlığı akımından Yunanistan'ın yararlanmak istenmesidir. Kıbrıs meselesi uluslararası bir sorun olarak ilk defa 1954 yılında Yunanistan tarafından BM Genel Kurulu'na getirilmiştir. Gerekçe ise Kıbrıs adası halkına “self determinasyon” yani kendi mukadderatlarını kendilerinin tayin etme prensibinin uygulanmamasıydı. Bu sebeple Kıbrıslı Rumlarının istekleri Yunan hükümeti tarafından açıkça ele alınıyor ve destekleniyordu (Bilge, 1996: 338).

Yunan hükümeti ve Kıbrıs Rum kesiminin ortaklığıyla 1954 ile 1958 yılları arası BM'ye yapılan self-determinasyon başvuruları başarılı olmamıştır. 1955 yılında bilinen adı EOKA olan “Kıbrıslı Savaşçılar Ulusal Örgütü”nün kurulmasıyla Kıbrıs'taki terör olaylarında büyük bir artış yaşanmıştır. 1955 ile 1958 yılları arasında yaşanan terör olayları dolayısıyla Türkler Rumlarla birlikte yaşadığı 33 karma köyden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Adada yaşananları yakından takip eden İngiltere, 1956'da Ada'da sadece Rum halkının değil Türklerin de self-determinasyon hakkının bulunduğunu ve bu kapsamda taksim seçeneğinin de bir çözüm yolu olabileceğini açıklamıştır. Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs konusunda geri adım atmamaları İngiltere'nin öncülüğünde Zürih ve Londra Antlaşmaları sürecini başlatmış, bu antlaşmalar sonunda Türk ve Rum halklarının ortaklığıyla Ada'da toplumsal bir özerklik ve sağlanan çözümün İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın garantörlüğünde sürdürülmesi sonucuna varılmıştır. Böylelikle 1960 yılında adada uluslararası antlaşmalar gereği iki halkın ortaklığı anlayışına dayanan Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla yeni bir yapı oluşturulmuştur. Kıbrıs Rum tarafı, yeni kurulan cumhuriyete yaşama şansı vermemiş, Kıbrıs Türklerini devlet kurumlarından dışlamaya, izole etmeye, adadaki varlıklarını sona erdirmeye çalışarak uluslararası antlaşmalarla oluşturulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yapısını bozmaya çabalamışlardır. Dönemin Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı M. H. Makarios, Zürih ve Londra Antlaşmalarının Kıbrıslı Türkler için beklenenin çok ötesinde haklar verdiğini ve 1960 Anayasasının işlemez olduğunu öne sürerek 30 Kasım 1963'te bu anayasanın tadilini talep etmiştir. Bu talep, 16 Aralık 1963'te hem Kıbrıs Türkleri hem de Türkiye tarafından reddedilmiştir. Kıbrıs Rum kesimi 21 Aralık 1963 tarihinde Kıbrıslı Türklere karşı planlı ve kapsamlı saldırılar başlatmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Rumların

1963 yılında tek taraflı olarak anayasayı feshetmelerinden sonra tamamen sona ermiştir. Bu yaşananların ardından BM Güvenlik Konseyi, 4 Mart 1964'de aldığı 186 sayılı kararla adaya "Birleşmiş Milletler Kıbrıs Barış Gücü"nü (UNFICYP) konuşlandırmıştır.

BM Kıbrıs Barış Gücü'nün adaya gelmesiyle birlikte Kıbrıs'taki çatışma ortamı yerini Türk ve Rum taraflarının diplomatik mücadelelerine bırakmıştır. Makarios'un ısrarlı girişimleriyle Kıbrıs, kısa sürede uluslararası bir politik sorun haline gelmiştir. Sovyetler ve Bağlantısızlar Grubu, BM'nin gündemine gelen bu konuyla yakından ilgilenmeye ve alınan kararların sonuçlarına etki etmeye başlamıştır. Türkiye ortaya çıkan bu yeni uluslararası tabloda ne kadar yalnız olduğunu görmüş ve dış politika tercihlerini gözden geçirmenin zorunluluğunu kabul etmiştir. Bağlantısız ülkelerin Kıbrıs sorununda izledikleri politika, Kıbrıs ve Türkiye'nin 1964'e kadar bu ülkelere karşı izlemiş oldukları politikanın bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Türkiye, 1955 Bandung Konferansı'nda bağlantısızlık politikasına karşı olduğunu bildirmiş ve var olan koşullarda bu politikanın komünist blokun lehine sonuçlar yaratacağını açıklamıştı. Oysa Kıbrıs Rum halkının lideri olduğu günden beri Makarios, bağlantısız ülkelerle yakın ilişkiler içerisinde olmuştur. 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulup cumhurbaşkanı seçildikten sonra yaptığı ilk açıklamalarda yeni devletin dış politikasının bağlantısızlık olduğunu tüm dünyaya duyurmuştu. Kıbrıs sorunu sırasında halkların kendi kaderlerini belirleme hakları, tam bağımsızlık, yabancı üslere ve müdahalelere karşı olmak gibi kavram ve politikaları benimseyen ve kullanan Makarios'un bağlantısız ülkelerin sempatisini kazanacağı açıklı (Fırat, 1997: 147-148). Bağlantısızların ikinci toplantısı 5-10 Ekim 1964'te Kahire'de gerçekleşmiştir. Konferansın ana gündem maddelerinden biri de Kıbrıs meselesiydi. Konferansa Kıbrıs'ı temsilen Makarios katılmış ve katılımcı 56 devletin temsilcileriyle doğrudan görüşmüştür. Türkiye, Cezayir ve Lübnan'daki büyükelçilerinin konferansa katılması için başvurmuş ancak resmi temsilci sıfatıyla değil sadece gözlemci olarak katılabilecekleri bildirilmiştir. Bağlantısızlar nezdinde yapılan tek girişim Kıbrıs Türk Genel Komitesi Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün 4 Ekim'de konferansa yol aldığı mesajdır. Fakat bu mesaj da Makarios'un çabalarının başarıyla sonuçlanmasını önlemek için yeterli olmamıştır. Konferans sona erince Makarios'un buradaki etkisi de daha net ortaya çıkmıştır. Kıbrıs'ın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi, iç meselelerine dışarıdan müdahale edilmemesi, Kıbrıs halkının bir bütün olarak kendi kaderini belirleme hakkı bulunduğu kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Fırat, 2009: 731). Böylece 1959 antlaşmaları yok sayılıyor ve Türkiye'nin müdahale hakkı reddediliyordu. Bu kararlar, Kıbrıs konusu BM Genel Kuruluna geldiğinde bağlantısız devletlerin oyunun yönünü belirlemede etkili olacağı için önemliydi.

Türkiye, Kıbrıs meselesi dolayısıyla karşı karşıya kaldığı bu uluslararası politik açmazın bir an önce üstesinden gelmenin yollarını arıyordu. 1954 yılında meselenin BM'ye intikal etmesi karşısında DP hükümetinin dış politikadaki uyguladığı birtakım hamleler sorunun çözümüne katkı sağlayamamıştır. Ardından DP iktidarını sona erdiren 27 Mayıs 1960 darbesi ve 1965 yılına kadar kurulan dört koalisyon hükümeti, Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik ciddi uluslararası adımlar atamamıştır. Türkiye'nin uluslararası alandaki yalnızlığını gidermek ve özellikle "Bağlantısız" ülkelerle olan ilişkilerin iyileştirilmesine yönelik ilk girişimler, 25 Aralık 1963 tarihinde kurulan 28. İsmet İnönü hükümetiyle atılmıştır. Bu hükümet programında daha önce hiçbir hükümetin programında yer almayan bir dış politika hedefi yer almıştır. Programda: "Bağımsızlığına kavuşarak Birleşmiş Milletler ailesine katılan genç Afrika memleketlerinin, meşru haklarını elde etmiş olmalarından büyük memnunluk duymaktayız. Bu memleketlerle siyasi, ticari ve kültürel alanlarda gittikçe artan münasebetler tesisi Hükümetimizin çalışmaları arasında önemli bir yer alacaktır. Bu memleketlerin, milletlerarası münasebetlerin ahenkli bir şekilde gelişmesinde yararlı hizmetler ifa etmeleri temennimizdir." (T.C. Resmi Gazete, 1964: 6). şeklinde Afrika ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef, sonraki hükümetlerin programlarında da yer almıştır. Bağlantısız ülkelerin de içlerinde yer aldığı Asya ve Afrika ülkeleriyle yaşanan ilişkilerin geliştirilmesine yönelik en önemli adım 30. Hükümet Başbakanı Süleyman Demirel döneminde atılmıştır. Hükümet programında geçen

"Hükümetimiz bütün Asya-Afrika memleketleri ile de münasebetlerini geliştirmek gayesini güdecektir. Türk milleti bağımsızlık mücadelesinin ilk örneğini vermiş bir millet olarak bu iki kıtadaki ülkelerin bağımsızlığa kavuşmalarını derin bir sevinçle karşılamıştır. Hükümetimiz müstemlekecilik tamamen tasfiye edilmesini ve insan hakları ve haysiyeti ile bağdaşamayacak olan ırk ayırımının ortadan kaldırılmasını kuvvetle desteklemektedir. Bütün Asya-Afrika memleketleri ile Birleşmiş Milletler Yasası ve Bandung Konferansı prensiplerine sadık olarak dostluk münasebetlerini kuvvetlendirmeğe çalışacağız. Dünyada hürriyet, demokrasi, bağımsızlık, iktisadi gelişme ve siyasi ilerleme alanında ciddi

gayretler gösteren yeni ülkelere Türkiye'nin tecrübelerini, düşüncelerini tanıtmının dünya barışına ve genel gelişmeye büyük hizmeti olacağına inanıyoruz." (T.C. Resmi Gazete, 1965: 12) şeklindeki ifadeleriyle geçmişte dış politikada yapılan hataların telafi edilmesi ve ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği yönünde bir dış politika programının belirlendiği açıklamıştır.

Türkiye bir taraftan uluslararası alanda etkili devletlerin başında gelen Sovyetler Birliği'ne 1959 Zürih ve Londra Antlaşmalarının yasallığını kabul ettirmeye çalışırken diğer yandan da Bağlantısız ülkelerle olan ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Kıbrıs sorunu, BM Genel Kurulu XX. dönem toplantı gündemine alınmıştı. Türkiye, oylama gününe kadar kurulda büyük bir oy oranına sahip olan Bağlantısızlar grubuna Kıbrıs'la ilgili görüşlerini anlatarak oyların Türkiye lehine dönmesini amaçlamıştı. Fakat birçok Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkesinin yer aldığı Bağlantısızlar grubu için Türkiye coğrafi anlamda uzak, herhangi bir münasebetlerinin bulunmadığı ve farklı bir blok yer alan bir ülkedi. Türkiye, Aralık 1964 ile Şubat 1965 arasında siyasetçiler, diplomatlar, öğretim üyeleri ve gazetecilerden oluşan yedi ayrı iyi niyet heyetini Orta Doğu, Asya, Afrika ve Lâtin Amerika memleketlerine ziyaret için görevlendirdi. Heyetler, ziyaret edecekleri 70'ten fazla devlete cumhurbaşkanının mesajını iletcek, bu devletlerle Türkiye arasındaki münasebetlerin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi imkânlarını inceleyecek ve Kıbrıs hakkındaki görüşlerimizi de izah edeceklerdir. Aralık 1964'te TBMM'de gerçekleştirilen birleşimde gönderilecek yedi heyet için heyet başkanları ve ziyaret maksatları şöyle açıklanmıştır:

"Kıbrıs meselesindeki görüş, tutum ve taleplerimizi izah etmek ve memleketimizi bütün veçheleriyle tanıtmak maksadıyla Asya, Afrika ve Lâtin Amerika memleketlerine gönderilecek iyi niyet heyetlerine, ilişik listede yazılı Milletvekillerinin katılmaları Bakanlar Kurulunca uygun görülmüştür. Sırrı Öktem (Kars Milletvekili), Cihat Baban (İstanbul Milletvekili), Oğuz Oran (İstanbul Milletvekili), Erol Akçal (Rize Milletvekili), Kasım Gülek (Adana Milletvekili), Fethi Çelikbaş (Burdur Milletvekili), Ertuğrul Akça (Erzurum Milletvekili), Vahap Dizdaroğlu (Mardin Milletvekili), Ahmet Kırımlı (Balıkesir Milletvekili)" (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1964:398)

Heyetlerde Yer Alan İsimler Ve Ziyaret Edilen Ülkeler:

- Birinci İyi Niyet Heyeti: 9 Ocak – 8 Şubat 1965 tarihleri arasında Milletvekili Erol Akçal başkanlığında Büyükelçi Kâmuran Acet ve Gazeteci Şemsi Kûseyri'den kurulu iyi niyet heyeti, Cezayir, Fas, Moritanya, Liberya, Gana, Nijerya, Sierra Leone ve Senegal'i ziyaret ettiler (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 40).
- İkinci İyi Niyet Heyeti: Fransız Afrika'sında 28 Aralık 1964 – 6 Şubat 1965 tarihleri arasında geziye çıkan Milletvekili Cihat Baban başkanlığında Milletvekili Sırrı Öktem ve Milletvekili Oğuz Oran'dan müteşekkil iyi niyet heyeti, Gine, Fildişi Kıyısı, Nijer, Dahomey, Togo, Kamerun, Gabon, Kongo (Brazaville), Merkezi Afrika Cumhuriyeti ve Çad'ı ziyaret ettiler (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 38-39).
- Üçüncü İyi Niyet Heyeti: 6 Ocak – 27 Şubat 1965 tarihleri arasında Büyükelçi Faruk Berkol başkanlığında, Prof. Fahir Armaoğlu ve Gazeteci Cavit Yamaç'dan kurulu Doğu – Afrika grubu iyi niyet heyeti, Habeşistan, Kenya, Somali, Burundi, Ruanda, Tanzanya, Malavi, Malagazi, Sudan, Libya ve Tunus'u ziyaret ettiler (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 47).
- Dördüncü İyi Niyet Heyeti: 31 Aralık 1964 – 8 Ocak 1965 tarihleri arasında Milletvekili Prof. Fethi Çelikbaş başkanlığında Senatör İhsan Sabri Çağlayangil ve Milletvekili Ertuğrul Akça'dan kurulu iyi niyet heyeti, Hindistan, Nepal, Birmanya, Tayland, Kamboçya, Laos, Endonezya, Malezya, Filipinler, Seylan, Afganistan, Pakistan ve İran'ı ziyaret ettiler (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 40).
- Beşinci İyi Niyet Heyeti: 4– 8 Ocak 1965 tarihleri arasında Orta Amerika'yı ziyaret eden iyi niyet heyeti başkanı Milletvekili Zihni Betil, Büyükelçi Fethi Aşkın ve Prof. Kemal Kurdaş'la birlikte Meksika, Guatemala, Salvador, Honduras, Nikaragua, Kosta Rika, Panama, Jamaika ve Dominik'i ziyaret ettiler (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 40-41).

- Altıncı İyi Niyet Heyeti: 4 Ocak – 28 Şubat 1965 tarihleri arası Milletvekili Dr. Ahmet Kırımlı ve Milletvekili Kasım Gülek'le beraber Güney Amerika'ya giden iyi niyet heyeti, bu gezisi sırasında Trinidad ve Tobago, Venezuela, Kolombiya, Ekvator, Peru, Bolivya, Arjantin, Şili, Uruguay, Paraguay ve Brezilya'yı ziyaret ettiler. Dönüşte Amerika Birleşik Devletleri'ne uğrayarak burada da temaslarda bulunmuşlardır (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 47).
- Yedinci İyi Niyet Heyeti: 28 Aralık 1964 – 19 Ocak 1965 tarihleri arasında Senatör Sadi Koçaş başkanlığında Milletvekili Vahap Dizdaroğlu ve gazeteci Nilüfer Yalçın'dan oluşan iyi niyet heyeti, Irak, Kuveyt, Ürdün, Suriye ve Lübnan'ı ziyaret ettiler (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 35).

Suat Hayri Ürgüplü Başbakanlığında kurulan 29. Hükümetin Dışişleri Bakanı Hasan Esat Işık'ın 1965 yılı bütçe müzakereleri münasebetiyle Cumhuriyet Senatosu'nda yaptığı konuşmada İyi Niyet Heyetleriyle ilgi olarak:

“Üçüncü dünyanın muhtelif memleketlerine müteveccihen yola çıkardığımız 7 İyi Niyet heyetinden üçünün Afrika'ya gittiğini ve aralarında yapılan bölge taksimi neticesinde temas etmedikleri Afrika memleketi kalmamasına itina edildiğini tebarüz ettirmek isterim. İyi Niyet heyetlerimizin vazifesi yalnız Kıbrıs mevzuuna münhasır kalmamakta, bu heyetlerin faaliyetleri Afrika'nın genç ülkeleriyle aramızda teessüsüne çalıştığımız samimi ve yakın münasebetlere yeni bir hız vermek gibi müspet bir tesir de icra eylemektedir. İyi Niyet heyetlerinden beklediğimiz bu yapıcı faaliyetlerin Asya ve Lâtin Amerika memleketleriyle idame edegeldiğimiz iyi münasebetlere de aynı istikamette tesir eyleyeceğini ümit ve temenni ediyoruz. Keza bu iki kıtada da Afrika'da olduğu gibi mevcut temsilciliklerimizin tavzif edildikleri memleket sayısını arttırmak suretiyle mümkün olduğu kadar çok ülkede temsil edilmek için gayret sarf ediyoruz. Türkiye, Asya – Afrika memleketlerinin kendi aralarında yaptıkları bölgesel toplantılara muntazaman iştirake de büyük önem atfetmektedir.” (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 63).

şeklinde senatörlere Kıbrıs meselesi ekseninde İyi Niyet Heyetlerinin çalışmaları hakkında bilgi vermiştir. Dışişleri Bakanı Işık'ın aynı konuşmada yaptığı açıklamalar dikkate alındığında Hükümetin ve Dışişleri'nin İyi Niyet Heyetleri'nin başarılı olmalarına dair bir beklenti içerisinde oldukları anlaşılmaktadır.

“Bildiğiniz gibi, yedi İyi Niyet Heyetimiz hâlen Lâtin Amerika, Asya, Afrika ve Orta Doğu memleketlerini ziyaret etmektedirler. Orta Doğu heyetimiz olumlu sonuçlarla yurda avdet etmiştir. Türkiye'nin bu devletlerle münasebetlerini geliştirmek maksadıyla gönderilen bu heyetler aynı zamanda ziyaret ettikleri memleketlerin hükümet ricaline Kıbrıs hakkındaki Türk tezini de anlatmaktadırlar. Bu ziyaretler başarılı geçmektedir. İyi Niyet Heyetlerimizin ziyaretlerine muvazi olarak diplomatik temsilcilerimiz, Kıbrıs meselesi hakkındaki görüşlerimizi, nezdinde buldukları hükümetlere devamlı surette izah etmekte ve hükümetlerin Asamblede bize müzahir olmalarını temine çalışmaktadırlar.” (Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, 1965: 53-54).

Tüm bu uluslararası çabalara rağmen İyi Niyet Heyetleri'nin ziyaretleri beklenen sonucu vermedi. Türkiye'nin üçüncü dünya ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesi maksadıyla gerçekleştirilen bu gezilerin, yeterli çalışma veya ön hazırlık yapılmaksızın düzenlenmesinden dolayı istenilen başarıyı elde edememesi olasıdır. Nitekim bu ziyaretlerin Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik herhangi bir olumlu etkisinin olmadığı 16 Aralık 1965 tarihinde BM Genel Kurulu XX. dönem toplantısında Kıbrıs sorunu tartışılmaya başlandığında anlaşılmıştır. Yapılan oylama sonucunda 5 olumsuz, 54 çekimser oya karşılık 47 oyla Bağlantısızlar'ın Kahire Konferansı'nda aldığı kararlara uygun olarak Rum kesiminin görüşlerini onaylayan bir karar alınmıştır. Çekimser oy kullananların oranının bu kadar yüksek olması Türkiye'nin dış politikada attığı adımların ne kadar yetersiz olduğunu ve Kıbrıs konusunda kendini ifade edemediğinin açık bir göstergesidir. Genel Kurul'da kabul edilen 2077 sayılı kararla; 10 Ekim 1964 Kahire Konferansı kararları ve BM'nin Kıbrıs meselesi için arabulucu olarak görevlendirdiği Galo Plaza'nın raporu göz önünde bulundurularak, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin BM'nin eşit bir üyesi olduğu, herhangi bir yabancı müdahale olmaksızın tam egemenlik ve bağımsızlık hakkı bulunduğu ve tüm üye devletlerin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı göstermek ve herhangi bir müdahalede bulunmaktan kaçınmaları gerektiği kararlarına varılmıştır (Firat, 2009: 734). Kıbrıs sorunu Türkiye'nin dış politika anlayışında önemli değişiklikler gerçekleştirmiştir. ABD ve NATO gibi iki büyük müttefiki olmasına rağmen böylesine önemli bir uluslararası sorunda tamamen yalnız

bırakılmıştır. Bu durumdan ders çıkaran Türkiye bu yıllardan itibaren çok yönlü bir dış politikanın ilk adımlarını atmaya başlamıştır.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyılda Afrika coğrafyasıyla olan yoğun siyasi, sosyal ve kültürel münasebetleri, XX. yüzyılın başında bölgedeki son toprakların kaybedilmesi ve devletin yıkılmasıyla kesintiye uğramıştır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte Batı'nın siyasi ve sosyal yapılanmasını örnek alan Türkiye'nin yeni dış politikası Batı'nın politik tercihlerine uygun bir şekilde konumlandırılmıştır. Batı'nın başta Afrika olmak üzere dünya genelinde uyguladığı sömürge siyaseti, Türkiye'nin dış politika tercihlerini büyük ölçüde değiştirmiştir. Batılı devletlerin Afrika kıtasını sömürgeleştirmesi, Türkiye'nin bu topraklarla olan ilişkilerini geliştirememesinde ve tarihi bağların kopmasında en önemli etken olmuştur. Fakat patlak veren Kıbrıs sorunu, Türkiye'nin artık Batı'nın tercihlerine göre şekillenen ve özellikle Asya ve Afrika ülkeleriyle olan ilişki kurmama siyasetini daha fazla sürdürmeyeceğinin bir kanıtı olmuştur.

1914'ten beri İngiltere'nin kontrolünde olan Kıbrıs, 1954 yılında Yunanistan'ın Ada için BM'den self determinasyon talebinde bulunmasıyla birlikte Türkiye'nin de dâhil olduğu büyük bir soruna dönüşmüştür. Bağımsızlık konusunda ısrarcı olan Başpiskopos Makarios liderliğindeki Kıbrıs Rum halkı ve Yunan hükümeti, meseleyi BM üzerinden uluslararası platforma taşıyarak istediklerini almaya kararlıydılar. Bu kapsamda özellikle Makarios'un Bağlantısızlar Grubu ile temasa geçip onların desteğini almak istemesi Kıbrıs meselesinin uluslararası camiaya duyurulması ve taraftar kazanılması açısından oldukça önemlidir. Kıbrıs meselesi, 1954 ile 1958 yılları arasında tekrar BM gündemine getirilmiştir. Kıbrıs Rum tarafı ve Yunan hükümetinin bu girişimleri karşısında bu zamana kadar etkili bir dış politika programı ortaya koyamayan Türkiye, ABD ve NATO'dan da aradığı desteği bulamamıştır. 1960'lara gelindiğinde 27 Mayıs Askeri Darbesi ve art arda devam eden kısa süreli koalisyon hükümetleri de meselenin çözümüne dair ciddi bir girişimde bulunamamıştır. İlk olarak 1963'te hükümet programında yer alan Afrika ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesi hedefi, Kıbrıs meselesiyle ilgili uluslararası alanda destek arama çabasının ilk yansıması olmuştur. Sonraki hükümetlerin programlarında da bu hedef yer alacak fakat bunun hayata geçirilmesi ancak 1965 yılında gerçekleşecektir. İsmet İnönü'nün başbakanlığındaki 28. Hükümet, Aralık 1964 ile Şubat 1965 arasında siyasetçiler, diplomatlar, öğretim üyeleri ve gazetecilerden oluşan yedi ayrı iyi niyet heyetini Orta Doğu, Asya, Afrika ve Lâtin Amerika memleketlerine ziyaret için görevlendirmiştir. Heyetler, ziyaret edecekleri yetmişten fazla devlete cumhurbaşkanının mesajını iletcek, bu devletlerle Türkiye arasındaki münasebetlerin geliştirilmesi ve kuvvetlendirilmesi imkânlarını inceleyecek ve Kıbrıs hakkındaki görüşleri de izah edeceklerdir. Gerek İsmet İnönü gerekse Suat Hayri Ürgüplü hükümetleri bu İyi Niyet Heyetlerinin başarılı olmalarına dair büyük bir beklenti içerisinde olmuşlardır. Fakat tüm çabalara rağmen yeterli çalışma veya ön hazırlık yapılmaksızın düzenlenen bu geziler, Türkiye'nin üçüncü dünya ülkeleriyle ilişkilerinin gelişmesinde beklenen sonucu vermemiştir. Nitekim 1965 yılından sonra Türkiye, İyi Niyet Heyetleri gibi hazırlıksız başlanmış organizasyonlarla değil, doğrudan kendi dış politikası çerçevesinde yaptığı değişikliklerle, başta komşu devletler olmak üzere üçüncü dünya ülkeleriyle siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkilerini geliştirme yolunda yeni çalışmalar başlatmıştır. Sonuç olarak Kıbrıs meselesinden doğan bu İyi Niyet Heyetleri, uzun yıllardır Afrika devletleriyle yaşanan durağan dönemin son bulmasına bir vesile olmuş, bu tarihten itibaren Afrika devletleriyle olan münasebetler daha ciddi, planlı ve programlı bir şekilde gelişerek devam etmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Millet Meclisi Tutanak Dergisi (07.01.1966). Dönem:2 Cilt: 2, Birleşim: 32.

TBMM Zabıt Ceridesi, (25.11.1956). 10. Dönem 4. Yasama Yılı, 2. İçtima, Cilt: 10.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, (29.12.1964). Dönem 1, Cilt: 34, Birleşim 31.

T. C. Resmi Gazete. (7 Ocak 1964). Sayı: 11600.

T. C. Resmi Gazete. (12 Kasım 1965). Sayı: 12149.

T. C. Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Belleteni, Şubat 1965, Sayı: 5.

Araştırma Eserleri

- Uçarol, R. (2006). *Siyasi Tarih*. Der Yayınevi.
- Topuz, H. (1971). Kara Afrika. Milliyet Yayınları.
- Yazıcı, N. (2002). İlk Türk – İslam Devletleri. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hazar, N. (2011). Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri, Uşak Yayınları.
- Şimşir, B.N. (1999). Doğu'nun Kahramanı Atatürk, Bilgi Yayınevi.
- Feyzioğlu, T. (1986). "Milli Kurtuluş Önderi Atatürk ve Milletler Arası Etkisi", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C: III, S. 7, Kasım 1986, ss. 13-48.
- Şimşir, B.N. (1992). Atatürk ile Yazışmalar 1920-1923, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aydoğan, M. (2002). Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye. Kum Saati Yayınları.
- Erhan, Ç., Kürkçüoğlu, Ö. (2009). "Ortadoğu'yla İlişkiler", (Ed. Baskın Oran). Türk Dış Politikası C:I-1919-1980. İletişim Yayınları. ss. 615-648.
- Armaoğlu, F. (1983). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Fırat, M. (2009). "Yunanistan'la İlişkiler", (Ed. Baskın Oran), Türk Dış Politikası C:I- 1919-1980. İletişim Yayınları. ss. 716-767.
- Gönlübol, M., Ülman, H. (1996). "İkinci Dünya Savaşından Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965)", Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995). 9. Baskı, Siyasal Kitabevi.
- Bilge, A.S. (1996). "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Türkiye-Sovyetler Birliği Münasebetleri", Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995). 9. Baskı, Siyasal Kitabevi.
- Fırat, M. M., (1997). 1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu, Siyasal Kitabevi.
- Yearbook of The United Nations 1965. (1967). Office of Public Information United Nations.

İnternet Siteleri

<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-etiyopya-siyasi-iliskileri.tr.mfa> Erişim Tarihi: 01.06.2022

<https://digitallibrary.un.org/record/112185> Erişim Tarihi: 03.06.2022

<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/42-yil-sonra-aciklanan-tarihi-gercek-turkiye-cezayire-silah-vermis-39060208> Erişim Tarihi: 02.06.2022.

LANGUAGE AWARENESS OF THE ENGLISH LANGUAGE LEARNERS ABOUT DEIXIS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

RESEARCH ARTICLE

Öğr. Gör. Zekiye SEİS

Samsun Üniversitesi

zekiye.seis@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-4773-2607

Gönderim Tarihi: 22.07. 2022 Kabul Tarihi: 04.11. 2022

Alıntı: ZEİS, Z. (2022). Language Awareness of the English Language Learners about Deixis in English Language Teaching. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 109-118.

DOI: 10.54132/akaf.1146893

ABSTRACT: In the teaching of the English language, meaning is of great importance in four skills. When meaning is not conveyed adequately, English language learners may face difficulties in learning the language. These challenges could be eliminated with the help of pragmatics by assisting learners to become more concerned about language and language use. Hence, this action research was carried out to draw attention to learners' language awareness about deixis. Deixis is a term for a word or phrase relating an utterance to a time, place, or person, investigating its importance for the learners in language classes, and highlighting the contribution of pragmatics to create language awareness. The participants of the study were university students in the intermediate-level preparatory class. The method of the research was a mixed-method study involving quantitative (numbers) and qualitative data (observations and focus group discussion) to give a broader spectrum of ways to understand the significance of language awareness. This empirical study proved that awareness via pragmatics contributes significantly to communicative skills and comprehension as well as other language skills when adequate knowledge is provided. Hence, English learners as well as other language learners such as African languages should be encouraged to use opportunities to practice the language in different contexts via pragmatics.

Keywords: ELT, pragmatics, linguistic knowledge, deixis, context

İngilizce Öğretiminde İngilizce Öğrenenlerin İşaret Zamiri Hakkındaki Dil Farkındalıkları

ÖZ: İngilizce öğretiminde dört beceride anlam büyük önem taşımaktadır. Anlam yeterince aktarılmadığında, İngilizce öğrenenler dili öğrenmede zorluklarla karşılaşabilirler. Bu zorluklar, öğrencilerin dil kullanımı hakkında daha fazla ilgili olmalarına yardımcı olacak edimbilimin yardımıyla ortadan kaldırılabilir. Bu nedenle, bu eylem araştırması, öğrencilerin deixis ile ilgili dil farkındalıklarına dikkat çekmek için yapılmıştır. Deixis, bir ifadeyi bir zaman, yer veya kişiyle ilişkilendiren, dil sınıflarında öğrenenler için önemini araştıran ve edimbilimin dil farkındalığı yaratmadaki katkısını vurgulayan bir kelime veya deyim için kullanılan bir terimdir. Araştırmanın katılımcıları orta düzey hazırlık sınıfında öğrenim gören üniversite öğrencileridir. Araştırmanın yöntemi, dil farkındalığının önemini anlamak için daha geniş bir yol yelpazesi sunmak için nicel (sayılar) ve nitel verileri (gözlemler ve odak grup tartışması) içeren karma yöntemli bir çalışmadır. Bu ampirik çalışma, edimbilim yoluyla farkındalığın, yeterli bilgi sağlandığında diğer dil becerilerinin yanı sıra iletişim becerilerine ve kavramaya önemli ölçüde katkıda bulunduğunu kanıtlamıştır. Bu nedenle, İngilizce öğrenenler ve Afrika dilleri gibi diğer dil öğrenenlerin yanı sıra edimbilim yoluyla farklı bağlamlarda dil pratiği yapmak için fırsatları kullanmaya teşvik edilmektedir.

Anahtar kelimeler: İngilizce Öğretimi, edimbilim, dil bilgisi, işaret zamiri, bağlam

Introduction

English, known as *lingua franca* or *a global language*, plays a significant role all over the world as a way of global communication for human beings that expect to connect. It is pointed out by Held et al. (1999:2) that

“globalization may be considered firstly as the widening, deepening and speeding up of worldwide interconnect- edness in all aspects of contemporary social life, from the cultural to the criminal, the financial to the world into three different dimensions that differ from each other economically, socially, and historically”.

The countries included in Kachru's studies (1990, 1992) employ English for different purposes and this results in the enhancement of the number of English speakers. Crystal (2003) surveys the speakers of English and states that English is now the language most widely taught. Also, it has been estimated that nearly two billion people are trying to learn English all over the world (Graddol,2006). As understood, English is a notable language known as an international language and English language teaching (ELT)

has become vital to help learners use spoken and written language effectively and manage to communicate with other people in various settings and situations through language competence as well as language awareness via subfield of linguistics called *Pragmatics and deixis*.

Therefore, this research study aims to search the deictic knowledge of the learners through the learning process and see whether they have adequate pragmatic competence as well as their language awareness through the foreign language learning process. Specifically, this research has addressed to find the answers to the following questions regarding language awareness of English learners about deixis in ELT and the importance of pragmatics:

1. In what ways does pragmatic competence enable learners to achieve communicative aims via the knowledge of deixis?
2. What are the roles of deictic expressions to understand the reading context through language learning?
3. To what extent the foreign language learners are capable of noticing the deictic expressions and using linguistic knowledge for interpreting the meaning in a reading context?
4. What are the opinions of foreign language learners about the importance of deixis?

Literature Review

Pragmatics

The study that examines the association between linguistic acts and the contexts in which the utterances are presented is pragmatics (Crystal, 2008; Levinson, 1983; Stalnaker, 1970, 1972). It is the study of relationships between linguistic forms and the users of those forms. Crystal (2008) states that pragmatics is the choice of language depending on the views of the users, the social situation, and its effects on the participants who act through interaction. In other words, pragmatics is the study of interactive activities in the socio-cultural context of the action (Rose & Kasper, 2001). Hence, the sociocultural dimension of the action should be regarded as one of the prime features of interaction especially in second or foreign language teaching as indicated by Bardovi-Harlig (1996) because learners use the language in a significantly different way from native speakers in the comprehension of speech acts, conversational functions, and conversational management.

Roever (2010) proposes that pragmatics mainly focuses on the interconnection between language use and the social and interpersonal context of interaction with social knowledge, and the selection of the language forms that are appropriate to different settings, roles, and position is fundamental (Bachman, 1990). Barron (2003) underlines that pragmatic competence, the knowledge of using language to interpret intended meaning (Hedge, 2000), is an indispensable component of communicative competence. Also, Canale and Swain (1980) support that communicative competence includes sociolinguistic competence, and people vary their language according to factors such as whom they are speaking to, in what situation, and what kind of activity the language is being used for (Hymes, 1971; Leech, 1983). Erton (1997) also claims that the functional study of language refers to studying how language is used and through learning languages, four skills that cannot be regarded separately from each other to enhance communicative competence as well as to develop pragmatic competence to practice language knowledge.

Deixis

Linguistic knowledge is another main part of pragmatic awareness. As the main subject, deixis could be presented. Different linguists have defined what deixis is. *Deixis* means "pointing" (Yule, 1996: 9) as cited in Al-Saif, 2008: 68). According to Al-Saif (2008), the notion of deixis has been given different names: "pure index" (Peirce, 1932), "zeigwörter (index) + symbolwörter (symbol)" (Bühler, 1934), "indexical symbol" (Burks, 1948), "indicator" (Goodman, 1951), "indexical expression" (Bar-Hillel, 1954), and "shifter" (Jespersen, 1965). This proves that the knowledge of deixis has a long history and different names. Also, Lyons (1977) states that deixis includes pronouns (personal and demonstrative), tense, and various grammatical and lexical features that are related to utterances to the spatiotemporal interrelations of the act of utterance as well as the placement and identification of people, actions, objects, processes, and notions mentioned about, or referred to, regarding the spatiotemporal context made and maintained by the act of utterance and the participation in which a single speaker and at least one

addressee generally contribute to. On the other hand, Levinson (1983) argues that deixis is concerning languages encoding or grammaticalizing the main aspects of the context of utterance or speech event. Also, semantic features need to be known while understanding deictic expression.

Deixis is a broad category. There are some words such as *here, there, this, that, now, then, yesterday, or* pronouns like *I, you, it, her, and us*, which are hardly understandable or difficult to understand when there is no exact knowledge about the physical context. These are defined as *deictic expressions* derived from *deixis*. Deictic expressions are generally classified into three categories: person, place, and time (Bühler, 1934). Moreover, some linguists add two other deictic categories: "social deixis" concerning the social roles of speaker and referents or address(es), and "discourse deixis", which presents the encoding of reference in which the utterance is located (Levinson, 1983:62-63; Lyons, 1968, 1977; Fillmore, 1971). The vital component of deictic pointing is that it refers to referents not only in communication using gestures towards finding them in connection to a speaker and a hearer but also in reading while referring to a person or time to interpret what has been implied. Thus, it provides ways in which the interpretation of utterances relies on the understanding of that context of utterance. For this reason, the importance of being aware of deixis cannot be ignored.

Al-Saif (2008) summarizes deictic expressions in Table 1:

Table 1.

Deictic expressions in English (Al-Saif, 2008:170).

Dimension	Proximal	Distal
Object	This	That
Place	Here	There
Person	I	You
Time	Now	Then
Day	Today	Yesterday/Tomorrow
Tense	Present	Past/Future

In addition to deixis, anaphora is salient and considered as the utilization of a word through the description of the word used earlier in text or conversation to avoid repetition. In the literature, a certain referent that the listener or the reader determines to find in the end can be reached at any time in all types of referencing types called exophora, anaphora, and telephora (Thomas, 1977, as cited in Doğan, 2015), which has a remarkable place in linguistics, especially in semantics (Clibbens, 1992; Barss, 2003) and needs to be focused while teaching in ELT.

Methodology

Research design

This study is based on a combination of mixed research design and action research. To solve difficult practical challenges, mixed methods research can complement other approaches—such as action research—by providing a strong methodological foundation and developing an integrated strategy as suggested by Ivankova and Wingo (2018). Thus, both quantitative data and qualitative data enhance the reliability of the findings. By gathering quantitative first and then qualitative data, Creswell and Creswell (2018) describe exploratory sequential mixed methods design. In this research, a quantitative feature was created to be tested by observing the subject observations, the same feature was tested in another quantitative section, and this attempt was made to meet the needs of individuals learning English as a foreign language with the intervention.

Participants

The present study was held at a foundation university located in İstanbul, Turkey. The participants of the study (n=13) include the intermediate class students from the preparatory class of the Law department of the university 6 of the participants were females and 7 of them were males. Since this research is a small-size study, it is aimed to have a comprehensive understanding of the research focus during the observation involves as can be seen in the study of Supriadin (2017).

Data Collection Tools

The research had five phases: 1. Observation, 2. The performance of the learners on finding deictic expressions without any support and fostering the ability to notice in a given reading context, 3. Intervention (Giving adequate knowledge about deictic expressions by giving examples and practicing the pragmatic use of deictic expressions and then asking the students to find them in another reading context), 4. Comparing the results of the findings and giving feedback, and 5. The learners' interpretations of their performance (focus group discussion).

Research Procedure

There were five phases in conducting the research: Observation, first reading implementation (Phase 1), intervention including classroom activities on deixis, second reading implementation (Phase 2), and focus group discussion. The research started with observations on deictic expressions made by the researcher as an observer participant. In the first quantitative phase, the data were collected via the reading context in the coursebook of the students in the preparatory class to assess how much linguistic competence the learners knew without any indication or intervention. The students first comprehended the text and then the researcher asked them to underline deictic expressions with their referents (22 referents) without any notification. The data were collected. In another lesson, the researcher as the lecturer of the class took the attention of the learners on the use of deixis and the referents by creating a communicative language area in the class by giving clear instructions in the contexts (intervention). Hence, the researcher expected the learners to be more aware of deixis and new data were collected. In the second phase, the students were asked to implement the linguistic knowledge by finding 30 deictic expressions with 30 referents.

Data Analysis

The content analysis was used to analyze the data that were acquired from several sources (observations, classroom implementation, focus group discussion). This model guided the researcher's methodical collection of the data, evaluation of the meanings and relationships of specific terms, and formation of the data. The results of the first implementation and the second implementation were compared to have clear results. The qualitative phase was conducted as a follow-up to the quantitative results to help explain the quantitative results. In addition, the data were examined by ELT specialists through peer debriefings.

Findings

The main aim is to see the general competence of the learners in finding deixis and how well they comprehend them in a reading context and use them in their communicative acts. Therefore, the research questions seek answers to these questions:

Research question 1. In what ways does pragmatic competence enable learners to achieve communicative aims via the knowledge of deixis?

Pragmatic competence can also be regarded as communicative competence. It allows individuals to understand each other clearly while communicating. Deixis is one of the factors that help communication to be more effective and more understandable. Knowing the pronouns especially helps students whose mother tongue is Turkish and who learn English as a foreign language. The most important thing to be mentioned here is that since there is no gender difference in Turkish pronouns, personal deictic expressions such as *he* and *she* can cause the student to experience confusion while learning English. With deixis teaching, it is possible to comprehend spoken and written language more quickly. Besides this, students' reflections on this subject support this view. An example is that S3 reveals the importance of deixis for communication and says,

"It is easy to understand some of the pronouns in English in grammar lessons. You can fill in the gaps without thinking too much. But when I heard these pronouns which were used during the conversation, it was not easy for me to understand that they are talking about a man or a woman directly. Especially I had the same problem when I tried to transfer from Turkish to English. After a while, I think communication problems do not occur as I have been taught about deixis".

Research question 2. What are the roles of deictic expressions to understand the reading context through language learning?

Deictic expressions are used for contextual integrity in reading texts. They are also used in speeches, as they are words or phrases that indicate the time, place, or situation of the subject in reading texts, and expressions that may seem very complex if a student learning English as a foreign language does not know the subject. However, a student who is aware of deixis can deduce the personal pronouns in the context and can find the referents from the previous sentences. In this sense, context plays an active role in ELT. Thus, in this research, students were asked to find deictic expressions in the reading context including personal deixis, spatial deixis, and temporal deixis that are available in the texts.

Research Question 3. To what extent are foreign language learners capable of noticing the deictic expressions and using linguistic knowledge for interpreting the meaning in a reading context?

This research is a study of how students are successful in understanding reading texts using deictic expressions knowledge and linguistic knowledge as well as pragmatic competence. In phase 1, students were asked to circle all the deictic expressions (person, time, and space deixis) available in the text individually. There were 22 deictic expressions in the text involving personal deictic expressions. After it was completed, the students were asked to read the text given carefully and indicate what these deictic expressions referred to in the text by underlining. Finding the referents was the second process that the learners worked on. The results of Phase 1 are presented in Table 2.

Table 2.

Phase I: Finding deictic expressions and referents

Intermediate Level	The number of deictic expressions available in the context (22)		The number of referents available in the context (22)	
Students	The number of deictic expressions found	Percentages of deictic (%)	The number of referents found	Percentages of referents
S1	17	77.2	3	13.6
S2	11	50	1	4.5
S3	18	81.8	3	13.6
S4	21	95.4	1	4.5
S5	6	27.2	3	13.6
S6	13	59.0	6	27.2
S7	17	77.2	2	9.0
S8	17	77.2	9	40.9
S9	5	22.7	4	18.1
S10	19	86.3	0	0
S11	7	31.8	0	0
S12	12	54.5	0	0
S13	21	95.4	9	40.9

In Phase 2, the intervention became important and the researcher gave a lecture on what the deictic expressions were and what they referred to in the reading context. The examples were given to clarify, and different reading contexts were used to help the learners enhance their knowledge. The students worked collaboratively while detecting the deictic expressions and the referents. After practice, the students were distributed a new reading context copied from the same coursebook in the next lesson and asked to circle all the deictic expressions and their referents in the same context individually. The results of Phase 2 are presented in Table 3.

Table 3.

Phase II: Finding deictic expressions and referents

Intermediate level	The number of deictic expressions available in the context (30)	The number of referents available in the context (30)
--------------------	---	---

Students	The number of deictic expressions found	Percentages of deictic (%)	of	The number of referents found	Percentages of referents
S1	30	100		23	76.6
S2	17	56.6		3	10
S3	23	76.6		1	3.3
S4	23	76.6		15	50
S5	23	76.6		15	50
S6	24	80		11	36.6
S7	25	83.3		15	50
S8	24	80		16	53.3
S9	20	66.6		16	53.3
S10	30	100		7	23.3
S11	28	93.3		10	33.3
S12	16	53.3		3	10
S13	24	80		17	56.6

As is seen from the tables (Tables 2 and 3) above, significant differences were observed between the number of deictic expressions that the students found in Phase 1 and the number of deictic expressions they found in Phase 2. Similarly, significant differences were found between the number of referents that the students found in Phase 1 and the number of referents they found in Phase 2. This proves how important the intervention is in acquiring the subject.

Research question 4. What are the opinions of foreign language learners about the importance of deixis?

As the main goal was to create awareness of the learners in the learning process, it was necessary to present the reflections of the students about deixis and referents. These are some responses from the students:

S1 emphasized the connection and stated,

"It is quite easier to make sense of the context after learning the relationship between deictic expressions and referents".

S8 indicated how demanding reading was and explained,

"Reading was really difficult. I had difficulty understanding the reading context. But now I am feeling more comfortable. When I see deixis, it takes my attention and I feel there is no need to feel frightened while reading. I have more fun now".

S9 expressed that noticing was important and said,

"Before I had done this study, I had no idea why those expressions were used, but now I am more attentive".

S10 states,

"Before this study, I was just marking what the pronoun was and I trusted my grammar knowledge. However, I have never asked myself this question: What exactly do the pronouns in the reading passages point out? Now I can look differently, and as a class we had fun. At first, it was not easy but now everybody asks the lecturer if we are going to do similar activities again".

S12 believes in hard work and the importance of awareness and explains,

"We did not even realize that we were directly involved in a research topic. Because the subject was the same in the book. Only when our teacher distributed the papers, she said, <I am distributing the copies so that you can circle or underline a little more, you can also mark from the book if you wish >. Although she did not say that she would make a direct application during the lesson, it was very enjoyable to see how we all focused on the subject. I took photos in the classroom. I have never seen the class trying to learn so much. Everyone was listening carefully. When we realized that the study we did was meaningful, I thought about how valuable our effort was. We were just reading and passing without thinking

about what the pronouns refer to in the text. I think we have become more conscious and the comparison with Turkish resulted in difficulties".

Briefly, the students had more positive attitudes toward learning deixis, and reading contexts were useful to create awareness for the learners.

Discussion

This study includes research on how much linguistic competence students have, as well as how much they benefit from contextual knowledge, especially in speaking and reading skills. As seen from Table 2, the learners were able to find deictic expressions more easily than referents since deictic expressions have a "semantic deficiency" feature as discussed by Levinson (2004). To comprehend them, contextual knowledge is necessary. Deixis directly involves the significant relationship between the structure of language and also the context in which it is used (Levinson, 1983). In addition, the research proved that the students also had some problems with how to relate their linguistic knowledge with the given context and had some misunderstanding or incomprehension. Similarly, Hanks (2005) underlines that deictic usage and interpretations are influenced by the relationship between the speaker and the addressee to comprehend easily, and deictic words are significant components of pragmatics since they are identified with the context of the utterance. In parallel with the findings of this study, spatial deixis needs to be examined and taught during the courses as Levinson et al. (2018) have emphasized.

Moreover, during the intervention, it was indicated that the learners need to be trained to be more aware of cues to notice deictic expressions and referents. This is in line with the statement of Van Engelenhoven (2011, p. 247) who explains, "By deixis (...) we mean here all cues provided by a language that localize a speech event and its participants in space and time".

This research has demonstrated that grammatical knowledge does not assure an equivalent level of pragmatic development. So, there is a necessity to create a discussion on how important pragmatics is in language classes. Because pragmatic competence is one of the vital components of communicative competence. Moreover, many pragmatic phenomena that include implicit or indirect meaning present challenges to learners of all ages (Grigoroglou & Papafragou, 2017; Papafragou, 2018). As this study took place in Turkey, it shows some similarities with Turkish language studies done in Turkey. For example, in Karahan's study (2009), the use of pronouns was a prime concern as stressed in this research study. Another study by Demirci (2010) clarifying the subject pronoun with the help of universal grammar took attention to linguistic competence, which is a sub-consideration of this research. Banguoğlu (2011) and Karaağaç (2012) carried out similar studies on the significance of pronouns indicating deixis in the Turkish language. Nonetheless, a current study involving both quantitative and qualitative data (mixed method) on the use of deixis in a reading text in Turkish or English language in the class environment in terms of pragmatic competence and language awareness in the Turkish context has not been encountered yet.

CONCLUSION

In ELT classes, the use of the target language efficaciously requires the contextualization of language use and fluency. This study is the product of the activities that the researcher applied in her class during the lesson. The purpose of the research is related to the use and understanding of the deixis, which is one of the difficulties students experience while communicating and comprehending. Consequently, this study underlined the necessity of pragmatic and communicative competence by presenting discussions as Bachman (1990) and Eslami-Rasekh (2005) stressed because pragmatic competence also includes formal linguistic and textual knowledge and interacts with organizational competence. Therefore, language classes should be interactive and support the learners to be involved in more communicative acts (Congmin, 2013) since foreign language settings are usually constrained by inadequate opportunities for intercultural communication activities (Alcon-Soler, 2005). For this reason, this study has also given an insightful understanding of teacher-student and student-student collaboration as well as language awareness.

Further studies, it is expected to create language awareness as suggested by Ellis (2012) and Tomlinson (2003), and practice in teaching English, Turkish or other languages with new research studies. Also, the same topic could be investigated in African languages and comparative studies could be produced. Also, a great number of insights may be gained if the number of students increases.

REFERENCES

- ALCON-SOLER, Eva (2005), "Does instruction work for learning pragmatics in the EFL context?", *System* 33, pp. 417-435.
- AL-SAIF, Fahed Hussein Ahmed (2008), "Deixis in English and Arabic: A semantic-pragmatic study and its pedagogical implications (Unpublished doctoral dissertation), Institute of Advanced Studies in English, University of Pune.
- BACHMAN, Lyle. (1990), "Fundamental considerations in language testing", Oxford: Oxford University Press.
- BANGUOĞLU, Hasan Tahsin (2011), "Türkçenin Grameri", Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BARDOVI-HARLIG, Kathleen (1996), "Pragmatics and language teaching: Bringing pragmatics and pedagogy together", Lawrence F Bouton (Ed). *Pragmatics and Language Learning*. The University of Illinois at Urbana- Champaign, pp. 21-39.
- BAR-HILLEL, Yehoshua (1954), "Indexical Expressions", *Mind* 63, pp. 359-379.
- BARRON, Anne (2003), "Acquisition in interlanguage pragmatics: Learning how to do things with words in a study abroad context". Amsterdam: John Benjamins.
- BARSS, Andrew (Ed.) (2003), "Anaphora: A reference guide". Oxford: Blackwell.
- BÜHLER, Karl (1934), "Theory of language: The representational function of language". New York: Fischer.
- CANALE, Michael & SWAIN, Merrill (1980), "Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing", *Applied Linguistics* 1(1), pp.1-47.
- CLIBBENS, John (1992), "Comprehension and production of discourse anaphora: A developmental study". Bloomington, IN: Indiana University Linguistics Club Publications.
- CONGMIN, Zoe (2013), "Classroom interaction and second language acquisition: The more interactions the better?", *Studies in Literature and Language* 7(1), pp. 22-26.
- CRESWELL, John W., & CRESWELL, J. David (2018), "Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (5th ed.)". Thousand Oaks, California: Sage Publications, Incorporated.
- CRYSTAL, David (2003), "English as a global language", Cambridge: Cambridge University Press.
- CRYSTAL, David (2008), "A dictionary of linguistics and phonetics" (6th ed.), Oxford: Blackwell.
- DEMIRCI, Kerim (2010), "Teorik Bir Yaklaşımla Zamirler", Ankara: Grafiker Yayınları.
- DOĞAN, Gürkan (2015), "Anlamlandırma Süreçleri", İstanbul: Kesit Yayınları.
- ELLIS, Rod (2012), "Language teaching research and language pedagogy", Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell.
- ERTON, İsmail (1997), "A contrastive study of Turkish and English interrogatives: A discourse perspective", (Unpublished MA thesis). Institute of Social Sciences, Hacettepe University.
- ESLAMI-RASEKH, Zohreh (2005), "Raising the pragmatic awareness of language learners", *ELT Journal* 59(3), pp. 199-208. <https://doi.org/10.1093/elt/cci039>
- FILLMORE, Charles.J. (1971), "Santa Cruz lectures on deixis", Bloomington, IN: Indiana University Linguistics Club.
- GOODMAN, Nelson (1951), "The structure of appearance", Cambridge, MA: Harvard University Press.
- GRADDOL, David (2006), "English next: Why global English may mean the end of English as a foreign language?", London: The British Council.

- GRIGOROGLOU, Myrto, & PAPAFRAGOU, Anna (2017), "Acquisition of pragmatics". In M. Aronoff (Series Ed.), Oxford research encyclopedia of linguistics. Online edition: Oxford University Press
- HANKS, William F. (2005), "Explorations in the deictic field." *Current Anthropology*, 46(2), pp. 191-220.
- HEDGE, Tricia (2000), "Teaching and learning in the language classroom". Oxford: Oxford University Press.
- HELD, David, MCGREW, Anthony G., GOLDBLATT, David, & PERRATON, Jonathan (1999), "Global transformations: Politics, economics and culture", Stanford: Stanford University Press.
- HYMES, Dell (1971), "On communicative competence". Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press.
- IVANKOVA, Nataliya & WINGO, Nancy (2018), "Applying Mixed Methods in Action Research: Methodological Potentials and Advantages", *American Behavioral Scientist*. 62(7), pp. 978-997. doi:[10.1177/0002764218772673](https://doi.org/10.1177/0002764218772673)
- JESPERSEN, Otto (1965), "The philosophy of grammar", New York: WW Norton and Company.
- KACHRU, Braj B. (1990), "World Englishes and applied linguistics". *World Englishes* 9(1), pp. 3-20.
- KACHRU, Braj B. (1992), "World Englishes: Approaches, Issues, and Resources". *Language Teaching* 25(1), pp. 1-14. doi:10.1017/S0261444800006583
- KARAAĞAÇ, Günay (2012), "Türkçenin Dil Bilgisi". Ankara: Akçağ.
- KARAHAN, Lev (2009), "Türkçede Şahıs ve İşaret Zamirlerinin Yönelme Hâlindeki Genişlemeler", Ahmet Yesevi Üniversitesi III. Uluslararası Türkoloji Kongresi 18-20 Mayıs 2009, Türkistan pp. 124-130.
- KENNETH, Rose & KASPER, Gabriele (Eds.) (2001), Van "Pragmatics in language teaching". Cambridge: Cambridge University Press.
- LEECH, Geoffrey (1983), "Principles of Pragmatics". London: Longman.
- LEVINSON, Stephen C. (1983), "Pragmatics". Cambridge: Cambridge University Press.
- LEVINSON, Stephen C. (2004). "Deixis." In the handbook of pragmatics, edited by Lawrence R.
- LEVINSON, Stephen, CUTFIELD, Sarah, DUNN, Michael, ENFIELD, MEIRA, Nick Sérgio & WILKINS, David (Eds) (2018), "Demonstratives in cross-linguistic perspective", Cambridge: Cambridge University Press
- LYONS, J. (1977). "Semantics" (2 Volumes). Cambridge: Cambridge University Press.
- LYONS, John (1968), "Introduction to theoretical linguistics". Cambridge: Cambridge University Press.
- MEY, Jacob Louis (1993), "Pragmatics: An introduction". Oxford: Blackwell.
- PAPAFRAGOU, Anna (2018), " Pragmatic Development", *Language Learning and Development*, 14:3, 167-169, DOI: [10.1080/15475441.2018.1455791](https://doi.org/10.1080/15475441.2018.1455791)
- PEIRCE, Charles Sanders (1932). "Collected papers of Charles Sanders Peirce, Volumes I and II: Principles of philosophy and elements of logic". Ed. C Hartshorne, P Weiss, Harvard University Press.
- ROEVER, Carsten (2010), "Effects of cultural background in a test of ESL pragmalinguistics: A DIF approach". (Eds) Kasper, G., Nguyen, H., Yoshimi, DR., Yoshioka, J.K. *Pragmatics and language learning*. Honolulu, HI: National Foreign Language Resource Center. 12, pp. 187-212.
- STALNAKER, Robert (1970), "Pragmatics". *Synthese* 22, pp. 272-289.
- STALNAKER, Robert (1972), "Pragmatics". (Eds). Davidson, D., Harman, G. *Semantics of natural language*. Dordrecht, Holland: D. Reidel Publishing Company, pp. 380-397.
- SUPRIADIN, Supriadin (2017), "The comparison of temporal deixis between English and bima language", *Journal UNSA Progress* 22(2), pp. 86-97.

- TOMLINSON, Brian (2003), "Developing principled frameworks for materials development". (Ed.) B. Tomlinson. *Developing materials for language teaching*. London: Continuum, pp. 107-129.
- VAN ENGELENHOVEN, Aone (2011). "Deixis". (Ed.) PC Hogan. *The Cambridge Encyclopedia of the Language Sciences*, pp. 247-248. Cambridge: Cambridge University Press.
- YULE, George (1996), "Pragmatics", Oxford: Oxford University Press.

TÜRKİYE'NİN EĞİTİM DİPLOMASİSİNDE TÜRKİYE MAARİF VAKFININ ROLÜ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Öğr. Gör. Dr. Haktan KAPLAN

Selçuk Üniversitesi

Türk Dili Bölümü

haktan.kaplan@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6693-6766

Öğr. İbrahim ÇİMEN

Türkiye Maarif Vakfı

ibrahimcimen19@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6898-3977

Öğr. Engin BALCI

Türkiye Maarif Vakfı

enginbalci28@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5705-3299

Gönderim Tarihi: 23.11. 2022 Kabul Tarihi: 25.12. 2022

Alıntı: KAPLAN, H., ÇİMEN, İ. & BALCI, E. (2022). Türkiye'nin Eğitim Diplomasisinde Türkiye Maarif Vakfının Rolü. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 118-126.

DOI: 10.54132/akaf.1209119

ÖZ: Kamu diplomasinin önemli öğelerinden olan kültür ve eğitim faaliyetleri, yumuşak güç unsuru olarak dünya genelinde yaygınlaşmaktadır. Kültür ve eğitim diplomasisi ile ülkeler arası karşılıklı anlayış ve iş birlikleri gelişmekte ve bunun sonucunda uzun vadeli ilişkiler inşa edilmektedir. Kamu diplomasinin öğelerinden olan eğitim diplomasisi doğrultusunda çeşitli öğrenci değişim programları ile eğitim kurumları sayesinde ülkeler arası ilişkiler artmaktadır. Bu durum uluslararası iyi niyetin geliştirilmesine, ülkelerin imajlarının iyileştirilmesine, karşılıklı ön yargıların yıkılmasına ve uzun vadeli ilişkilerin inşa edilmesine olanak sağlamaktadır. Bu çalışmada, kuruluş amacıyla "Türkiye'nin uluslararası eğitimde dünyaya açılan kapısı" olarak belirtilen Türkiye Maarif Vakfının faaliyetleri, geleneksel diplomasinin anlayışından farklı olarak diğer ülke kamuoylarını etkilemeye yönelik olarak yürütmüş olduğu ve yumuşak güç olarak tabir edilen unsurlardan birisi olan eğitim diplomasisi açısından incelenmiştir. Vakıf, faaliyette bulunduğu ülkelerde gerek Türkiye'nin yükseköğretim imkânlarının yurt dışında tanıtılmasına gerekse öğrencilerin yükseköğretim için Türkiye'yi tercih etmesine öncülük etmektedir. Bu bağlamda nitel araştırma yöntemlerinin imkânlarından faydalanılarak hazırlanan bu çalışmada, Vakfın uluslararası arenada yürütmüş olduğu eğitim diplomasisi faaliyetlerinin önemini vurgulanması ve incelenmesi konu edinilmiştir. Eğitim diplomasisi stratejisi çerçevesinde Vakıf yapmış olduğu tüm eğitim faaliyetleri sayesinde Türk kültürünü en uzak coğrafyalara aktarmakta ve Türkiye'yi bir çekim merkezine dönüştürmektedir. Tüm bunların yanında Vakıf hem yerel hem de küresel düzeyde ülkeler arası iş birliğini geliştirmekte ve birtakım sorunlu ülkelerle diplomatik çözümler üretmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Maarif Vakfı, Eğitim Diplomasisi, Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi

The Role Of The Turkish Maarif Foundation In Turkey's Education Diplomacy

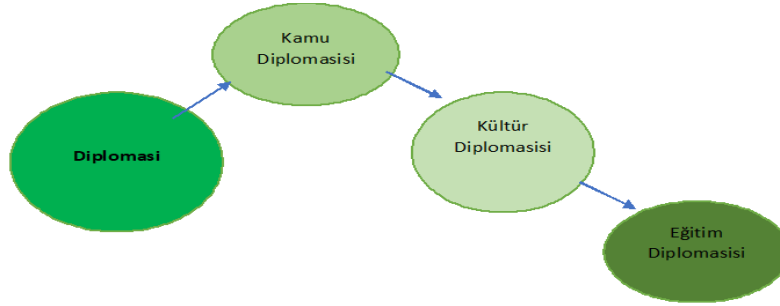
ABSTRACT: Cultural and educational activities, which are important elements of public diplomacy, are spreading throughout the world as a soft power element. With the diplomacy of culture and education, mutual understanding and cooperation between countries are developing and as a result, long-term relations are being built. In line with educational diplomacy, which is one of the elements of public diplomacy, relations between countries are increasing thanks to various student exchange programs and educational institutions. This allows for the development of international goodwill, the improvement of the image of countries, the breakdown of mutual prejudices and the construction of long-term relations. In this study, the activities of the Turkish Maarif Foundation, which is stated as "Turkey's gateway to the world in international education" in its founding purpose, are examined in terms of education diplomacy, which is one of the elements described as soft power that countries have carried out to influence the public opinion of other countries, unlike the traditional diplomacy understanding. The Foundation has an important role in promoting Turkey's higher education opportunities abroad in the countries in which it operates and in making students prefer Turkey for higher education. In this context, the general purpose of this study, which was prepared by making use of the possibilities of qualitative research methods, is to emphasize and examine the importance of the educational diplomacy activities carried out by the Foundation in the international arena. Within the framework of its educational diplomacy strategy, the Foundation transfers Turkish culture to the most distant geographies and transforms Turkey into a center of attraction thanks to all its educational activities. In addition to all these, the Foundation develops cooperation between countries at both local and global levels and produces diplomatic solutions with a number of problematic countries.

Keywords: Turkish Maarif Foundation, Educational Diplomacy, Soft Power, Public Diplomacy

Giriş

English, Devletlerarası ilişkilerde güç kavramı, bir devletin diğer bir devlete karşı uygulamış olduğu ve normal koşullar içerisinde ilgili ülkenin yapmak istemeyeceği bir durumu yapmasını sağlayan bir etki olarak tanımlanmaktadır (Tezkan, 2005: 137). Fakat soğuk savaş döneminin ardından gerek ülkelerin demokrasiye geçişi gerekse devletlerin değişen uluslararası ilişki politikalarıyla birlikte “kamu diplomasisi” ve “yumuşak güç” kavramları ön plana çıkmıştır. Yumuşak güç kavramının isim babası olarak bilinen J. Nye bu kavramı *insanları kendine çekme becerisi* (2005: 5) olarak ifade etmektedir. Bu doğrultuda dünya devletleri, resmî diplomasi faaliyetlerinin yanında uluslararası toplumlara etkilemek, saygınlıklarını ve bilinirliklerini artırmak için kamu diplomasisi faaliyetlerini de yürütmeye başlamışlardır.

Diplomasi Kavramı

Diplomasi kavramı için birçok tanımla yapılmıştır. Bunlardan bazılarını değinecek olursak; güncel Türkçe sözlükte diplomasi kavramı “*Uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütününü/ Yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı*” şeklinde ifade edilmektedir (2011: 674). Abdurahmanlı ve Bağış (2021) diplomasiyi, insanlar ve toplumlar arasında hiçbir ayırım yapılmadan uluslararası ilişkilerde etkili bir iletişim ve çözüm yöntemi olarak açıklamışlardır. Diplomasiyi açıklayan diğer bir tanım Bull tarafından yapılmıştır. Bull diplomasi kavramını, devletler arasındaki ilişkilerin barışçıl yollarla ve resmî yollar ile yürütülmesi olarak tanımlamıştır (1932: 48)

Kamu diplomasisi, literatüre Amerikalı Edmund Gullion tarafından kazandırılmıştır. Sanberk ve Altınay (2008) kamu diplomasi kavramını, toplumun tüm kesimlerinin katıldığı, kapalı kapılar ardında yürütülmeyen devletten topluma, sivil toplumdan devletlere ve kamuoylarına doğru yürütülen bir diplomasi şeklinde açıklamaktadır.

Kamu diplomasisi, son yıllarda uluslararası ilişkilerde yumuşak güç olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD'nin, Sovyetler Birliği'nin ve Batılı ülkelerin 20. yüzyılda öncülüğünü yaptığı kamu diplomasisi çalışmalarına, bölgesinde güçlü olan diğer ülkeler de başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra kamu diplomasisi propaganda tarzı özelliklerinden sıyrılarak değişimlere uğramıştır. Değişimlere uğrayan kamu diplomasisi, uygulama alanlarını çeşitlendirip daha da yaygınlaşarak hedef ülkelerin her alanında kendisini göstermeye başlamıştır.

Yumuşak güç-ince güç olarak bilinen kamu diplomasisi, güç kavramı ile ilişkilidir. İnce güç, geniş bir kapsamı ifade etmektedir. Eğitim, kültür, sanat, sinema, müzik, sosyal medya, üniversite değişim programları, burslar, araştırma merkezleri, sivil toplum kuruluşları gibi birçok alanda yapılacak faaliyetler kamu diplomasisinin ince gücünü oluşturmaktadır. Bu kavramın öncülerinden olan Joseph Nye'a göre güç, istenilen sonuçları elde etmek için başkalarının davranışlarını değiştirme yeteneğidir (2005: 15). Geçmişten günümüze ülkelerin güçleri ekonomik ve askeri kapasitelerine uygun olarak ifade edilmiştir. Günümüz dünyasında teknolojinin hızla gelişmesi, iletişim araçlarının çeşitlenmesi ve sosyal hayatta yaygın olarak yer alması, ülkelerin birbiriyle olan ekonomik ilişkilerinin eskiye oranla daha da artması

küreselleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Küreselleşen bir dünyada gücün de mahiyeti değişerek savaş ve tehditler gibi sert gücün yerine yumuşak güçler devreye alınmıştır. Yine Joseph Nye'nin ifadesine göre ince güç, "bir ülkenin dünya siyasetinde istediği sonuçlara, onun değerlerine hayran olan, onu örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen ülkelerin kendisini izlemesiyle ulaşmasıdır." (2005: 14-20)

Türk Dil Kurumu (TDK) kamu diplomasisini "Bir ulusun düşüncelerini, hedeflerini, ideallerini, güncel politikalarını, kurumlarını ve kültürünü yabancı ülkelerin kamuoylarına anlatma amacıyla uygulanan politika" (2011: 1291) olarak tanımlamıştır. İbrahim Kalın ise "İsteddiğiniz bir şeyi, kaba güç kullanarak değil, başkalarının sizin hedeflerinizi kabul etmesini sağlayarak elde etmenizdir." (2011: 8) diyerek kamu diplomasisinin önemini vurgulamıştır. Bir başka ifadeyle yumuşak güç, akıllı politikalar ve gerekçelerle karşı tarafı ikna ederek onların gözünde meşruluk kazanmadır.

Kamu diplomasisi çok boyutlu bir iletişim sürecidir. Kamu diplomasisi halkların tutumunun, dış politikanın oluşumunu ve yürütülmesine yaptığı etki ile ilişkilidir. Kamu diplomasisi, uluslararası ilişkilerin geleneksel diplomasi dışındaki alanlarını kapsamaktadır. Bu kapsamda hükümetler tarafından yabancı ülkelerle etkileşimde bulunulması, dış ilişkilerin aktarımı ve bunun politika üzerindeki etkisi, diplomatlar ve yabancı meslektaşlar arasındaki iletişimin sağlanması ve kültür aktarımını oluşturmaktadır (Berdibek, 2012: 15).

Kamu diplomasisinde çift yönlü bir etkileşim vardır. Öncelikle hedef ülkedeki kitlenin yakından tanınması ve ihtiyaçlarının analiz edilmesi önemlidir. Sonraki aşamada ise yoğun bir bilgilendirme, tanıtım ve etki etme faaliyetleri yürütülür. Böylelikle sert güce başvurmadan karşı tarafa, dış politika hedefleri kabul ettirilmeye çalışılır.

Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Çalışmaları

Türkiye; tarihi, kültürel değerleri, genç nüfusu, coğrafi konumu bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Fakat Türkiye'nin uluslararası platformlardaki imajı potansiyeline göre zayıf kalmaktadır. Türkiye'nin dış dünyadaki imajının zayıf olmasının başlıca nedenlerini; ekonomik buhranlar, siyasi krizler ve askeri darbeler olarak sayabiliriz. Buna karşılık Ak Parti hükümetinin, yönetimi devralmasıyla birlikte AB'ye girme süreci çalışmalarının hız kazanması neticesinde, Türkiye yirmi yılda yukarıda zikredilen problemleri kısmen de olsa aşmayı başarmıştır. Ancak yine de Türkiye'nin imajında istenilen seviyede bir gelişme olmamıştır. Bu durumda Türkiye, tezlerini anlatmada ve kendini tanıtmada farklı kanallara ihtiyaç duymaktadır.

Kamu diplomasisi faaliyetlerinin önemini geç kavrayan Türkiye, çalışmalarına 2010 yılında Dışişleri Bakanlığı, Teşkilat Kanunu'ndaki değişikliklerle başlamıştır. Dışişleri Bakanlığı, bu kanunla yeniden yapılandırılarak yeni dış politika anlayışına uygun hâle getirilmeye çalışılmıştır. Böylece hem Türkiye'nin bilinirliğini ve itibarını artırmak hem de kamu diplomasisi alanında faaliyet gösteren kurumlar/kuruluşlar /arasından iş birliği sağlamak amacıyla gerekli adımlar atılmış, Resmî Gazetede yayınlanan 30 Ocak 2010 tarihli ve 27478 sayılı genelgede de ifade edildiği şekli ile "*Uluslararası platformlarda, ülkemizin uzun süredir maruz kaldığı itham ve sorunlar karşısında haklılığımızı kanıtlamaya yönelik çalışmaların başarıya ulaşabilmesi ve kamu diplomasisi alanında yürütülecek çalışmalar ile stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak amacıyla*" Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü kurulmuştur. (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm>, Erişim tarihi: 10.11.2022). Böylece kamu diplomasisi faaliyeti yürüten kurumlar arasında eşgüdüm ve koordine sağlanması amaçlanmıştır. Eş zamanlı olarak *Kamu Diplomasisi Enstitüsü* de açılarak Türk toplumuna kamu diplomasisinin önemi anlatılmaya çalışılmıştır. Enstitü tarafından çeşitli raporlar yayımlanmış, programlar düzenlenmiştir. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün ilk koordinatörü olan İbrahim Kalın 27 Mart 2010 tarihli Sabah Gazetesinde "Kamu Diplomasisi İçin Mola!" başlıklı yazısında kamu diplomasi konusunu "*Kamu diplomasisi, kamuoyunun anlaşılması, bilgilendirilmesi ve etkilenmesi faaliyetlerinin toplamını ifade ediyor. Halkla ilişkiler ve basından farklı olarak kamu diplomasisi "stratejik iletişim" alanına yoğunlaşıyor. Yani doğru bilginin doğru muhataba en etkin şekilde ulaştırılması hedefleniyor.*" şeklinde ele almıştır (https://www.sabah.com.tr/yazarlar/ibrahim_kalin/2010/03/27/kamu_diplomasisi_icin_mola, Erişim tarihi: 12.11.2022). Kamu diplomasisi, diğer ülkelerin hükümetlerini hedef almayıp ilgili devletlerin hükümet dışında kalan unsurlarını ve kamuoylarını etkileyerek üzerlerinde sempati oluşturmayı

hedefleyen faaliyetler bütünü olarak tanımlanmaktadır ve bu yönüyle geleneksel diplomasiden ayrılmaktadır (Özkan, 2013).

Ak Parti iktidarı döneminde, Türk dış politikasındaki zihniyet değişimi; arabuluculuk/ kolaylaştırıcılık, komşularla sıfır sorun, diğer ülkelerle karşılıklı vize anlaşmaları, dış yardımlar, donör ülke markalama politikası, medeniyetler ittifakı girişimi gibi yeni söylemleri ve ilkeleri de beraberinde getirmiştir. Türkiye, merkez ülke olma ve dış politika hedeflerine ulaşmak için kamu diplomasisi faaliyetlerine hız vermiştir. Türk dış politikasındaki zihniyet değişimi sonrası Türkiye'nin kendisini yeniden tanımlaması ve vizyonunu bu tanıma göre oluşturmasında Davutoğlu'nun 'Stratejik Derinlik' yaklaşımı etkili olmuştur. Bu stratejiye göre tarihsel ve kültürel bağları yeniden canlandıracak kamu diplomasisi faaliyetlerine ivedilikle ihtiyaç vardır. Sonraları Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığına bağlanılarak kurumsal yapısını bir üst yapıya taşımıştır. 6 Temmuz 2021 yılında "Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı" hazırlanarak izlenecek yol ve yöntemler belirlenmiştir. Türkiye'nin yurt içinde ve dışında verdiği hakikat mücadelesinin daha bütüncül, bilimsel ve sistemli bir strateji üzerinde inşa edilmesi gerektiği belirtilen eylem planında başarılı kamu diplomasisi faaliyetlerine dikkat çekilmiştir (<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ulusal-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-hazırlandı>, Erişim tarihi: 09.11.2022).

Kamu diplomasinin alt dallarından birisi de yumuşak güç olarak eğitim diplomasisidir. Eğitim diplomasisi, farklı ülke vatandaşlarının eğitim-öğretim etkinlikleri ile aralarında iletişim kurması şeklinde tanımlanmaktadır (Kaya, 2019). Devletler, uluslararası politikalarında yer verdikleri bu yumuşak güç uygulamalarını hükümet dışı aktörler ile uygulamaktadırlar. Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası eğitimde dışa açılan kapısı olarak nitelendirilen Türkiye Maarif Vakfı da eğitim diplomasinin en baş aktörlerindedir.

21 Nisan 2016 tarihinde İstanbul'da yapılan *Eğitim Diplomasisi Çalıştayı* sonuç bildirgesinde yer alan aşağıdaki maddelere bakıldığında, eğitimin ülkelerin imajına pozitif yönde katkı sağladığı, eğitim yoluyla kültürlerarası etkileşimin arttığı, ülkelerin arasında bağlantı ve hoş görünün geliştirdiği vurgulanmaktadır.

"1. Bir ülkenin imajına katkı sağlama konusunda en etkin mesleklerden biri, belki de en önemlisi eğitimidir. Bu durum yurtdışında yabancı dil eğitiminden, öğrenci ve öğretim elemanı değişim programlarına kadar eğitimin her alanında geçerlidir.

2. Uluslararası eğitim programlarının amacı; özellikle yüksek öğrenim alanında kültürlerarası etkileşimi artırma yoluyla ülkeler arasındaki bağlantıyı ve hoşgörüyü geliştirmektir. Farklı coğrafyalarla ve farklı kültürlerle iletişimi artırmak; günümüz gençliğini küresel toplum ve ekonomiye hazırlamanın temel koşuludur. Bunun gerçekleştirilmesi ise eğitim ve öğrenim alanında uluslararası etkileşimli faaliyetler yürütülmesine bağlıdır.

3. Yeni diplomatik yaklaşımlar; bir ülkede nüfusun büyük çoğunluğunun uluslararası olaylara, kültürel etkinlik ve olgulara nasıl yaklaştığı ile doğrudan ilişkilidir, bir ülkenin dış dünyaya yansıyan imajını belirler. Bu da eğitim alanında işbirliğine gidilmesini kaçınılmaz bir zaruret hâline getirir." <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/39023/egitim-diplomasisi-calistayi-sonuc-raporu>, Erişim tarihi: 15.11.2022)

Devletler, yumuşak güç kaynaklarını kullanabilmek için devlet kurumlarının yanında sivil toplum ve devlet dışı aktörlere de ihtiyaç duymaktadır. Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü (YEE) Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türkiye Maarif Vakfı (TMV), Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) ve birçok kurum Türkiye'nin dış politika hedeflerine ulaşmak için yurt içinde ve dışında faaliyetlerini sürdürmektedir.

Eğitim Diplomasisi ve Türkiye'nin Eğitim Diplomasisi Faaliyetleri

Kamu diplomasisi faaliyetlerinin ülkelerin dış politikasındaki avantajlarının fark edilmesi üzerine ülkeler bu alandaki faaliyetlerini çeşitlendirmişlerdir. Eğitim diplomasisinin kamu diplomasisinin önemli bir ayağı olması hükümetleri bu alanda programlar hazırlamaya itmiştir.

CED (Center for Education Diplomas) tarafından literatüre kazandırılan eğitim diplomasisi yumuşak gücün önemli bir uygulama alanı olması, araştırma, bilim, kültür ve dil gibi birçok kamu diplomasisi faaliyetini içermesi, uluslararası öğrencileri ülkeye çekmesi ve ülkelerde tutması, eğitim kurumlarının

uluslararasılaşma sürecine katkı sağlaması bakımından hem ülkeler hem de eğitim kurumları/kuruluşları açısından önemlidir. (Vaxevanidou, 2018, Kaya, 2019: 3'ten)

Bir ülkenin diğer ülke vatandaşlarıyla eğitim programları vasıtasıyla iletişime geçmesi olarak tanımlanan eğitim diplomasisi sorunların tespit edilmesi, birlikte hedeflerin belirlenmesi, tespit edilen sorunların çözülmesi aşamalarından oluşur. (Bartram, Malhoyt-Lee, Sheen-Diaz ve Sullivan, 2015, Kaya, 2019: 3'ten)

Çok yönlü bir iletişim ve etkileşim sürecini kapsayan eğitim diplomasisi ülkelerin ekonomik durumu, tarihi derinliği, kültürel yapısı, dış politikası ve akademik durumu başta olmak üzere birçok etkene göre şekil almaktadır. Kültürel farklılıkların büyük bir özenle dikkate alındığı eğitim diplomasisinde; yükseköğretim kurumları, akademisyenler, araştırma merkezleri, araştırmacılar, dil merkezleri, dil öğreticileri, eğitimle uğraşan sivil toplum kuruluşları önemli bir yere sahiptir. Ayrıca birçok üniversite için uluslararası bağlantılara sahip olmak da önemli bir prestij kaynağı sayılmaktadır. Özellikle yükseköğrenim alanında çok yönlü etkileşim ve iletişim vasıtasıyla kültürler arası hoşgörünün artırılmasının amaçlandığı eğitim diplomasisinin uluslararası düzeydeki öncüleri UNESCO, British Council, ASPNet, Erasmus gibi programlardır.

Türkiye'de ise eğitim diplomasisi faaliyetleri son yıllarda artarak devam etmektedir. Türkiye, bir yandan Erasmus gibi uluslararası programların iş birliğine dâhil olurken diğer yandan da kendi değişim programlarını başlatmıştır. 2011'de faaliyetlerine başlayan Mevlâna değişim programı, yurtiçinde eğitim veren yükseköğretim kurumları ile yurtdışında eğitim veren yükseköğretim kurumları arasında öğrenci ve öğretim elemanı değişimi sağlamaktadır. Böylece Türk öğrenciler birçok ülkeye eğitim için gidebilirken birçok yabancı ülke öğrencileri de Türkiye'ye gelebilmektedir. Mevlâna değişim programı, Erasmus programının dâhil olmadığı ülkeleri kapsamaktadır.

Eğitim diplomasisi yürüten kurumlarımızın başında *Yunus Emre Enstitüsü* gelmektedir. YEE'nin kuruluşu diğer ülkelerin benzer kuruluşlarına göre oldukça geç bir döneme denk gelmektedir. Daha çok Afrika merkezli faaliyetlerini yürüten Fransız kültür enstitüsü olan *Alliance Française* çalışmalarına 1883 yılında başlamıştır. Onu 1934'te kurulan *İngiliz British Council* takip etmiştir. Almanların *Goethe Enstitüsü* II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1951'de kurulabilmiştir. Bunların yanında İspanya'nın *Cervantes Enstitüsü* 1991 yılında, Çin'in *Konfüçyüs Enstitüsü* 2004 yılında, Rusya'nın *Rosstrudnichestvo ve Russkiy Mir Enstitüsü* 2008 yılında kurularak faaliyetlerine başlamıştır. Bütün bu enstitülerin bütçeleri, faaliyet gösterdikleri ülke sayıları, personel sayıları, merkez noktaları, göz önüne alındığında Yunus Emre Enstitüsü'nün bu enstitülerin gerisinde kaldığını söyleyebiliriz.

Kuruluş kanununda amacının "Türkiye'yi, kültürel mirasını, Türk dilini, kültürünü ve sanatını tanıtmak" olduğu ifade edilen Yunus Emre Enstitüsü, faaliyetlerine Mayıs 2009'da ilk merkezini Bosna Hersek'te açarak başlamıştır. Günümüzde Yunus Emre Enstitüsü'nün yurt dışında 66 kültür merkezi bulunmaktadır. Kültür merkezlerinizde verilen Türkçe eğitiminin yanı sıra, farklı ülkelerdeki eğitim kurumlarıyla yapılan iş birlikleri ile Türkoloji bölümleri ve Türkçe öğretimi desteklenmektedir. Kültür merkezleri aracılığıyla kültür ve sanatımızı tanıtmak amacıyla birçok etkinlik düzenlenmekte, ulusal veya uluslararası etkinliklerde ülkemiz temsil edilmektedir (<https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>, Erişim tarihi: 14.11.2022).

Eğitim diplomasisi alanında faaliyet gösteren bir başka Türk Kurumu da 6 Nisan 2010 tarihinde kurulan *Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı*'dir. YTB amacını "Yurtdışındaki vatandaşlarımız, kardeş topluluklarımız ile Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilerimize yönelik çalışmalarını koordine etme, bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirme" olarak belirtmiştir (<https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2>, Erişim tarihi: 14.11.2022). YTB çalışmalarlarıyla gerek yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızla gerekse kardeş topluluklarla ilişkileri güçlendirmekte, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak daha yakın ilişkiler tesis etmektedir.

YTB'nin vermiş olduğu *Türkiye Bursları* eğitim diplomasisinin önemli bir uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye Bursları, başarılı uluslararası öğrenciler için hazırlanmış kamu kaynaklı bir programdır. Bursların amacı "Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki karşılıklı ilişkileri geliştirmek ve küresel bilgi zenginliğine katkıda bulunmak." olarak ifade edilmiştir (<https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/turkiye-burslari>, Erişim tarihi: 15.11.2022). YÖK, TÜBİTAK TİKA gibi birçok Türk kurumunun birbirinden bağımsız olarak verdiği burslar YTB çatısı altında birleştirilmiştir. Türkiye'ye gelen ve burs verilen öğrencilerin sayısının her yıl artması, Türkiye'yi eğitim üssü yapma stratejisine yöneliktir.

Uluslararası Maarif Ajansı

Vakıf tarafından yayınlanan 10.07.2021 tarihli rapora göre 30 Ağustos 2018 tarihinde kurulan Maarif Ajansı, yurtdışındaki eğitim faaliyeti yürüttüğü 49 ülkede temsilcileri aracılığıyla faaliyetler yürütmektedir. Maarif Ajansı, hem ilgili ülkedeki eğitim kurumunda okuyan Maarif öğrencilerinin hem de diğer öğrencilerin Türkiye'de yükseköğretime devam etmesi için çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. Uluslararası Maarif Ajansı hem Türkiye'deki üniversitelerde eğitim gören uluslararası öğrenci sayısını artırmak hem de Türk üniversitelerinin yükseköğretim birikimini ve imkânlarını yurt dışında tanıtmak amacıyla hem yüz yüze hem de çevrimiçi çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu faaliyetleri arasında; eğitim fuarları, Türkiye tanıtım günleri, üniversite tanıtım sunumları (Çevrimiçi), okul ziyaretleri, Türkiye üniversiteleri tanıtım günleri bulunmaktadır.

Maarif Ajansı Türkiye'nin yükseköğrenim birikiminin ve fırsatlarının yurt dışında etkili bir şekilde tanıtılması için de 73 üniversite ile iş birliği protokolü imzalamıştır. Ayrıca üniversiteler Maarif Ajansının temsilcileri vasıtasıyla ilgili ülkelerde YÖS sınavlarını gerçekleştirmektedirler. İş birliğini artırmaya yönelik 17 Mayıs 2022 tarihinde İstanbul'da üçüncüsü gerçekleştirilen *Üniversiteler ile İş Birliği İstişare Toplantısı*'na 56 Üniversite ve 10 kurum katılmıştır (<https://turkiyemaarif.org/post/7-turkiyenin-uluslararasi-egitim-paydaslari-maarif-vakfinda-bulustu-2077?lang=tr>, Erişim tarihi: 16.11.2022). Ajans yurt içinde tanıtım gerçekleştirdiği gibi yabancı ülkelerde de çeşitli tanıtım etkinlikleri gerçekleştirmektedir. Sudan, Mali, Irak, Arnavutluk, Pakistan, Tunus, Kırgızistan, Fransa gibi ülkelerde gerçekleşen eğitim fuarlarında Türk üniversitelerini ve ilgili ülkelerin öğrencileri bir araya getirilmiştir (<https://turkiyemaarif.org/post/7-turkiyedeki-universiteler-kirgizistanda-ogrencilerle-bulustu-2087?lang=tr>, Erişim tarihi: 16.11.2022). Bununla birlikte ajans Türkiye'den de yurt dışında eğitim görmek isteyen öğrencilere tüm süreçlerinde yardımcı olmaktadır.

Türkiye Maarif Vakfı tarafından Vakfın çalışmalarının beşinci yılı dolayısıyla yayınlanan rapora göre Vakıf, eğitim öğretime yönelik amaçları doğrultusunda gerek Türkiye içinde gerekse Türkiye dışında benzer faaliyetlerde bulunan kurum ve kuruluşlar ile iş birliği içerisinde ortak faaliyetler düzenlemektedir. Bu iş birliği ve protokoller ile ülkemizin eğitim öğretim alanındaki uluslararasılaşma çabasına katkıda bulunmak, Türkiye'nin eğitim alanındaki köklü ve zengin birikimlerine/tecrübesine bilinirlik kazandırmak, ilgili paydaş kurumlar ile bilgi ve tecrübe paylaşımı sağlamak, yeni projeler gerçekleştirmek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda; kamu kurumu ve kuruluşları (23), üniversiteler (78), sivil toplum kuruluşları (44) ve eğitim kurumları ve özel teşebbüsler (15) olmak üzere Vakıf 160 kurum ve kuruluş ile iş birliği protokolü yapmıştır. Tüm bunlar neticesinde 2021 yılında Vakfın yurt dışındaki okullarından mezun olan 1020 öğrenci yükseköğretim için Türkiye'yi tercih etmiştir (<https://turkiyemaarif.org/post/-turkiyenin-yeni-yumusak-guc-unsuru-egitim-diplomasisi-2100?lang=tr>, Erişim tarihi: 16.11.2022).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Türkiye, 21. yüzyılın başlarından itibaren uygulamaya koyduğu sıfır sorun ve diyalog eksenli dış politikası çerçevesinde önceden uyguladığı güvenlik ve savunma politikasından vazgeçmiştir. Bu bağlamda tarihî, coğrafi ve kültürel açıdan bağlarının olduğu Balkanlar, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesine yönelik yeni bir paradigma geliştirmiştir. Bu paradigma ile siyasi, kültürel-sosyal ve ekonomik ilişkiler; toplumlararası ilişkilere dönüşmeye başlamıştır.

Türkiye'nin toplumlararası ilişkilerde önem verdiği kavramların başında kamu diplomasisinin alt dalı olan eğitim diplomasisi gelmektedir. Eğitim diplomasi yazıda da belirtildiği üzere yeni bir kavramdır. Eğitim diplomasi tarihî, coğrafi ve kültürel açıdan bağlı olduğumuz ülkelerle karşılıklı yürütülmektedir. Bu diplomasi kavramı ile farklı kültürdeki ülke vatandaşları arasında iletişim sağlaması amaçlanmaktadır. Çok yönlü ve çok aktörlü bir unsur olan eğitim diplomasisi stratejik bir unsur olarak öne çıkmıştır. Gerek küreselleşme gerekse iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ışığında eğitim yöneticileri, öğretim elemanlar, öğretmenler, öğrencileri ve diğer eğitim aktörleri birer eğitim diplomatına dönüşmüştür.

Ülke menfaatlerine hizmet etmeyi amaçlayan eğitim diplomasisi faaliyetleri yabancı ülke vatandaşlarını bilgilendirmek, ikna etmek ve yabancı halkların desteğini kazanmak şeklinde sıralanmaktadır. Bu bağlamda, eğitim ve değişim programları ile ülkeler, olumlu bir algı ve imaj oluşturarak, uzun vadede karar verme sürecinde kendi ülkelerinde aktif rol oynayabilecek kişileri etkilemeye çalışmaktadırlar. Vakfın bu katkıları sayesinde faaliyet gösterdiği ülkeler ile Türkiye arasındaki politik süreçlere uzun vadede sağlayacağı katkı muhakkaktır. Nitekim; Nye bu gibi eğitim ve değişim programları vasıtasıyla öğrenim gören öğrencilerin ileride önemli politik sonuçları etkileyebilecek mevkilere gelmelerinin söz

konusu olduğundan bahsetmiştir (2017: 73). Nye gibi Erzen de ülkelerin yabancı ülkelerde faaliyette bulunduğu eğitim kurumları ile ülkelerini cazibe merkezi hâline getirerek, gelecekte karar verme sürecinde aktif rol oynayabilecek kişileri etkilemeye çalıştıklarından bahsetmiştir (2014: 129-130). Örneğin; Aleksander Yakovlev 1950'li yıllarda Kolombiya Üniversitesinde eğitim görmüş ve ülkesine döndükten sonra Komünist Parti üyeliğine kadar yükselmiş, bununla kalmayıp dönemin SSCB lideri Gorbaçov'u liberalizm konusunda etkilemiştir (Nye, 2017: 75).

Maarif Vakfı yurt içinde ve yurt dışında yaptığı çalışmalar eğitim diplomatlarını bünyesinde oldukça fazla yer vermektedir. Yapmış olduğu eğitim faaliyetleri sayesinde Türk kültürünü en uzak coğrafyalara aktarmakta ve Türkiye'yi bir cazibe merkezine dönüştürmektedir. Ayrıca Vakfın faaliyetleri yerel ve küresel düzeyde ülkeler arası iş birliğini geliştirmekte, sorunlu ülkelerle diplomatik çözümlere katkı sağlamaktadır. Bunun yanında kurumlarında eğitim gören öğrencileri karşılıklı iletişim ve ikna yoluyla Türkiye'ye karşı olan ön yargıları yıkmaktadır. Bunun sonucunda Vakıf, Türkiye ve Türk kültürü hakkında olumlu imaj oluşturmakta, karşılıklı anlayış ve ilişki inşa etmektedir. Vakıf, okullarında uyguladığı çeşitli eğitim-öğretim stratejileri ile çeşitli kültürel etkinliklerde ve günlük yaşamda Türk kültürünü, Türk geleneklerini öğrencilerine aktarmaktadır.

Vakıf, faaliyet gösterdiği ülke vatandaşları ve hükümet yetkilileri ile Türkiye arasında uzun vadede olumlu ilişkiler geliştirmekte, köprüler kurmaya ve ön yargıları yıkmaya yardımcı olmaktadır. Maarif Vakfı okullarında öğrenim gören öğrencilerin Türkiye'ye karşı önceki ve sonraki algılarında belirgin bir farklılıklar bulunmaktadır. Çünkü öğrenci Türkiye'yi ve Türk kültürünü karşılıklı iletişim ile yakından tanımıştır.

Tüm bunlardan hareketle Maarif Vakfı gibi diğer uluslararası eğitim kurumlarının da eğitim ve kültür diplomasisine önem vermesi ve bir model geliştirmesi gerekmektedir. Yıllarca Avrupalıların eğitim ve kültür faaliyeti adı altında sömürdüğü ülkelere Türk eğitim diplomasisi farkındalık kazandırmalıdır. Bu da Maarif Vakfı gibi eğitim ve kültür kurumları aracılığıyla yapılmalıdır. Böylece eğitim diplomasisi modeli ile küresel ve yerel sorunlar daha etkin bir şekilde çözülebilir. Bu kapsamda aşağıdaki öneriler sıralanmıştır:

Eğitim diplomasisi ekseninde oluşturulacak politika, Yükseköğretim Kurulu, Yükseköğretim Kurumları, İletişim Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dış İşleri Bakanlığı, Türkiye Ulusal Ajans Erasmus+ Ofisleri, ESN (European Student Network), öğrenciler ve akademisyenler ortaklığı çerçevesinde başarıya ulaşacaktır.

Vakıf bünyesinde istihdam edilen öğretim elemanlarına Türkiye'nin eğitim diplomasisi stratejisi hakkında seminerler/konferanslar düzenlenerek Türkiye'nin eğitim diplomasisine katkı sağlamları istenmelidir.

Vakfın okullarında görevlendirilen öğretim elemanları Türk kültürü ve değerleri, Türk tarihi ve Türk dili gibi alanlarda uzman kişiler olmalıdır. Öğretim elemanları bu uzmanlık alanları çerçevesinde gerçekleştirecekleri eğitim-öğretim programları ile Türk eğitim diplomasisi ve dolaylı olarak kamu diplomasisine katkı sağlayacaklardır.

Faaliyet gösterilmesi hedeflenen yahut faaliyet gösterilen ülkelerin sosyal medyalarında ve basın-yayın organlarında Vakfın ve Türkiye'nin tanıtımına yönelik reklamlar ile uluslararası fuar ve organizasyonlara önem verilerek Türkiye hakkında olumlu bir imaj çizgisi oluşturulmalıdır.

Kaynakça

- Abdurahmanlı, Elvan ve Bağış, Egemen (2021), "Diplomasi Tanımı ve Uluslararası Konjonktürde Mevcut olan Diplomasi Türleri", *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 140-160.
- Bartram L., Malhoyt-Lee J., Sheen-Diaz, C. & Sullivan J. (2015), "Education Diplomacy in Action: Touching lives: Education Diplomacy in Service Toothers", *Childhood Education*, 91(2), doi: 10.1080/00094056.2015.1018797.
- Berdibek, Muhammed (2012), Türkiye'nin Ortadoğu'ya Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetleri ve Etkileri: 2002-2012 (T.C Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi), Ankara.
- Bull, H. (1932), "The Encyclopedia of Diplomacy. Australia", *The Australian National University*.
- Erzen, Meltem Ünal (2014), Kamu Diplomasisi, Derin Yayınları, İstanbul.

- Kaya, Metin (2019), "Eğitim Diplomasisi: Kavramsal Bir Çerçeve", *Türkiye Eğitim Dergisi*, 4 (1) , 1-12.
- Nye, Joseph (2005), *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, Elips Yayınları, Ankara.
- Nye, Joseph (2017), *Yumuşak Güç*, (R. İ. Aydın, Çev.), BB101 Yayınları, Ankara.
- Özkan, Abdullah (2013), "Ülke Markası İnşasında Kamu Diplomasisinin Rolü ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkanları". *Avrupa Sosyal Bilimler Araştırma Konferansı Bildirisi*, İstanbul.
- Sanberk, Özdem ve Altınay, Hakan (2008), "Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç", *Sabah*, 08 Ocak.
- TDK (2011), *Türkçe Sözlük* (11. Basım), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tezkan, Yılmaz (2005), *Jeopolitikten Millî Güvenliğe, Ülke Kitapları*, İstanbul.
- Vaxevanıdou M. (2018), "Education as Public Diplomacy: How To build an International Image in Education", *Journal of Media Critiques [JMC]*, 4(14), 55-20.
- <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ulusal-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-ve-eyem-planı-hazırlandı> (Erişim Tarihi: 09 11.2022).
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm> (Erişim Tarihi: 10.11.2022).
- https://www.sabah.com.tr/yazarlar/ibrahim_kalin/2010/03/27/kamu_diplomasisi_icin_mola (Erişim Tarihi: 12.11.2022).
- https://tasam.org/tr-TR/Icerik/39023/egitim_diplomasisi_calistayi_sonuc_raporu (Erişim tarihi: 15.11.2022).
- <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu> (Erişim Tarihi: 14.11.2022).
- <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2> (Erişim Tarihi: 14.11.2022).
- <https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/turkiye-burslari> (Erişim Tarihi: 15.11.2022).
- <https://turkiyemaarif.org/page/524-Turkiye-Maarif-Vakfi-12> (Erişim Tarihi: 15.11.2022).
- <https://turkiyemaarif.org/page/553-DUNYADA-MAARIF-16> (Erişim Tarihi: 16.11.2022).
- <https://turkiyemaarif.org/post/7-turkiyenin-uluslararasi-egitim-paydaslari-maarif-vakfinda-bulustu-2077?lang=tr> (Erişim Tarihi: 16.11.2022).
- <https://turkiyemaarif.org/post/7-turkiyedeki-universiteler-kirgizistanda-ogrencilerle-bulustu-2087?lang=tr> (Erişim Tarihi: 16.11.2022).
- <https://turkiyemaarif.org/post/-turkiyenin-yeni-yumusak-guc-unsuru-egitim-diplomasisi-2100?lang=tr> (Erişim Tarihi: 16.11.2022).
- (<https://www.turkiyemaarif.org/page/50-turkiye-maarif-vakfi-12>, Erişim Tarihi: 13.11.2022).

HISTORY OF SRI LANKA-TÜRKİYE RELATIONS: FROM REMOTE ANTIQUITY TO THE 20TH CENTURY

RESEARCH ARTICLE

Dr. Zameer CAREEM

University of Colombo

Departement of History

tuanzameerwrites@gmail.com

ORCID: 0000-0002-38134560

Gönderim Tarihi: 22.12.2022 Kabul Tarihi: 27.12.2021

Alıntı: CAREEM, Z. (2022). History of Sri Lanka-Türkiye Relations: From Remote Antiquity to the 20th Century. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 128-138.

DOI: 10.54132/akaf.1222740

ABSTRACT: Sri Lanka, famously called the 'pearl of the Indian ocean', is an island nation located in the tropics, lying off the southern tip of the Indian subcontinent. Given her favourable geostrategic position at the crossroads of major maritime routes, Sri Lanka, which is richly endowed with natural resources, has since time immemorial, been a major player in International trade. Known formerly as *Serendib*, *Saheelan* and *Seylan* among the Türks, Arabs and Persians, Sri Lanka, on which prophet Adam is believed to have descended when expelled from Paradise, has been immortalized in the works of numerous scholars including Mawlana Rûmî, and Katip Çelebi. Despite the fact that Süleyman the Magnificent's reign heralded the beginning of contacts between Sri Lanka and Ottoman Türkiye, official diplomatic relations were not established until Sulţan Abdül Aziz's reign in 1864. The Muslims of Si Lanka revered the Ottoman Sulţans to the point of mentioning their names in the '*khutba*', or sermon, during Friday prayers, and this age-old tradition continued until the reign of Sulţan Abdül Hamid II, after whom the first Muslim Boys' School and a road in Sri Lanka are named. Unfortunately, limited research has been done on Sri Lanka-Türkiye historical relations, a subject that, despite its relevance, has received little attention. Therefore, this article, which examines Sri Lanka-Türkiye relations from ancient times to the twentieth Century, intends to enlighten the readers about the largely untold and unknown facets of our shared history and heritage. Given that Sri Lanka is one of Türkiye's important allies, raising awareness of this topic is timely, and pertinent.

Keywords: Ceylon, Ottoman Empire, Serendib, Sri Lanka, Türkiye

Sri Lanka-Türkiye İlişkilerinin Tarihi: Uzak Antik Çağlardan 20. Yüzyıla

ÖZ: Ünlü olarak 'Hint okyanusunun incisi' olarak anılan Sri Lanka, tropik bölgelerde, Hint Yarımadası'nın güney ucunda uzanan bir ada ülkesidir. Önemli deniz yollarının kavşağında elverişli jeostratejik konumu göz önüne alındığında, zengin doğal kaynaklara sahip olan Sri Lanka, çok eski zamanlardan beri Uluslararası ticarete önemli bir oyuncu olmuştur. Adem peygamberin cennetten kovularak üzerine geldiğine inanılan Sri Lanka, Türklar, Araplar ve İranlılar arasında eski adıyla Serendib, Saheelan ve Seylan olarak bilinen Sri Lanka, Mevlana Rûmî'den Katip Çelebi'ye kadar pek çok âlimin eserlerinde ölümsüzleşmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatı, Sri Lanka ile Osmanlı Türkiyesi arasındaki temasların başlangıcını müjdelemesine rağmen, 1864'te Sultan Abdülaziz'in saltanatına kadar resmi diplomatik ilişkiler kurulmamıştır. Si Lanka Müslümanları, Osmanlı padişahlarına isimlerini ancak kadar saygı duyuyorlardı. Cuma namazlarında 'hutbe' yani hutbe okunur ve bu asırlık gelenek, Sri Lanka'daki ilk Müslüman Erkek Okulu'na ve bir yola adını veren Sulţan II. Abdülhamid dönemine kadar devam etti. Ne yazık ki, ilgisine rağmen çok az ilgi gören bir konu olan Sri Lanka-Türkiye tarihi ilişkileri hakkında sınırlı araştırma yapılmıştır. Bu nedenle, antik çağlardan yirminci yüzyıla kadar Sri Lanka-Türkiye ilişkilerini inceleyen bu makale, okuyucuları ortak tarihimizin ve mirasımızın büyük ölçüde anlatılmamış ve bilinmeyen yönleri hakkında aydınlatmayı amaçlamaktadır. Sri Lanka'nın Türkiye'nin önemli müttefiklerinden biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu konudaki farkındalığı artırmak yerinde ve yerindedir.

Anahtar kelimeler: Seylan, Osmanlı İmparatorluğu, Serendib, Sri Lanka, Türkiye

Introduction

Sri Lanka, meaning 'resplendent land' in Sanskrit, is a tropical island off India's southern coast with a population of over twenty million people. This sun drenched island nation, is home to scenic landscapes, exotic fauna and flora, a plethora of archaeological sites, delectable cuisine, and the world's finest tea. Due to her strategic location, Sri Lanka has long since attracted tourists, sojourners, conquerors, traders, explorers, scholars, pilgrims, missionaries, émigrés, and refugees, among others. With a history that stretches back into the dim infancy of the world, Sri Lanka has been known by a bevy of names, many of which have fallen into abeyance. The Greeks and Romans called the island *Taprobana*, *Taprobane* and *Tabrobane*, which were derived from the native term *Thambapanni*, which means land with copper-colored soil. (Friedman, and Figg, 2013). The island was referred to by the Arabs, Türks, and

Persians as *Saheelan* and *Serandib* (the "island of rubies"), and by the Indians as *Lankadeepa*, *Simhadweepa*, *Sielediba*, *Ratnadweepa*, and *Parasamudra*, while the Europeans identified the island as *Seylan*, *Zeylan*, *Ceilao*, and *Ceylon*, which are all distorted variants of *Saheelan*. (Hussein, 2007; Merton, and Barber, 2011). The Portuguese arrived in Sri Lanka in the early 16th century and became the first European power to conquer her Maritime Provinces. Then, in the middle of the 17th century, the Dutch usurped the Portuguese, who were subsequently replaced by the British, who arrived in Sri Lanka in 1796. Attempts to seize control of the island were also made by the French and the Danes, but their efforts proved futile. (Methley, 1918; Pieris, 1926) On February 4, 1948, Sri Lanka, or Ceylon as it was known at the time, attained independence from the United Kingdom. The island was given the name "Sri Lanka" when it transitioned from being a constitutional monarchy to a republican state in 1972, but its former name "Ceylon" is still widely used, especially when marketing the island's premium tea, cinnamon and other exotic commodities on the international market.

Byzantine Empire & Sri Lanka

Relations between Sri Lanka and Anatolia (region which constitutes the major part of modern-day Türkiye) date back to the Roman times and it has been established through archaeological, literary and numismatic evidence that ivory, gems, spices and other precious commodities found in great abundance in Sri Lanka were highly sought after by the Romans, particularly by those in the eastern domain, the Byzantine Empire, whose capital was Constantinople. (Biedermann, and Strathern, 2017; Codrington, 1924). Brass coins with the images of Roman Emperors from various eras, including those of Constantine, Arcadius, and Theodosius, who ruled from Constantinople between the third and fourth centuries, have been discovered during archaeological excavations in British Ceylon. (Codrington, 1924; Sirisena, 2002). The *Kahavanu* coin, which was used extensively for trade in the Indian Ocean during the (late) Anuradhapura and early Polonnaruwa periods, was modelled after the Byzantine gold Solidus, which served as the weight standard. (ibid.) According to Joseph Roberts (1835), early in the nineteenth century, a pot of gold coins bearing the inscription "*konob-obryza*" in ancient Greek was discovered in the Jaffna peninsula, a part of Ceylon that is located in the north. Humphrey W. Codrington (1924), the foremost expert on Ceylon numismatics, surmises with tolerable authority that the coins were solidi from the Byzantine period. There are numerous accounts of Sri Lankan royals desiring Byzantine coinage, particularly solidi, which were pure gold coins minted in the late Roman and East Roman (Byzantine) Empires and ranked above Persian silver coins. Traders from Adulis, which is now Zulu in modern-day Eritrea, as well as Axumites and Christian Homerites (on behalf of Byzantine traders) frequented Sri Lanka, which has been identified in Byzantine/Greek and Roman records by her former names as '*Taprovani*', '*Tabrobane*' and '*Tabrobana*'. (Dasanayake, 2017; Markell, 2004; Michaelides, 2014). During the reign of Emperor Justinian, a 6th century Byzantine monk and geographer named Cosmas is said to have made several voyages to India, earning him the moniker, 'Cosmas Indicopleustes' which translates to "Cosmas who sailed to India." Not only does his book titled 'Christian Topography' contain some of the earliest and most famous world maps, but it also includes a detailed description of India and Sri Lanka, which has been identified by him as 'Tabrobane'. He writes that Sri Lanka's ports handled goods from China, Southeast Asia, the Deccan, Sindh, and other parts of the world. (Larsen, 1983). He goes on to say that *Tzeniestae* (probably Chinese) brought silk, aloes, cloves, and sandalwood to Sri Lanka, and that none of the western merchants went any further east than Sri Lanka because they could get all of the goods they needed without having to travel much further. (Hunt, 1845). Sri Lanka became a major trade hub as a result of this, attracting traders from all over the world to her entrepôts. In one of his stories, Cosmas mentions the Byzantine gold coin, or *nomisma*, as he refers to it, commanding a tremendous amount of respect in Sri Lanka. Story goes that the King of Sri Lanka, whose name is unknown, received two envoys, one from Persia and the other from Byzantium named Sopatrus. The King inquired as to which of their kings was the more powerful. Sopatrus remained deafeningly silent while the Persian envoy sang his King's praises. When the King questioned Sopatrus why he was so quiet, he replied, "if you wish to learn the truth, you have both kings present here; examine each and you will see which is the more magnificent and the more powerful." (Hendy, 2008, p. 276). Baffled by what he had heard, the king inquired, "How can I have both kings here?" In response, Sopatrus advised the King of Sri Lanka to compare the two currencies bearing the images of the Kings—the *nomisma*/solidi (gold coins) of Byzantium and the drachma (silver coins) of Persia—and decide which was superior. The gold coins from Byzantium wowed the King of Sri Lanka, who agreed that the Emperor of Byzantium was far superior to that of Persia, and Sopratrus was feted and paraded through the city on an elephant.

This story was told to Cosmas by Sopratus and his companions who had accompanied him to Sri Lanka from Adule. As they told the story, a Persian in the audience expressed his displeasure with what had happened in Sri Lanka. (Eckstein-Diener, 1938; Vasiliev, 1952).

Prince of Konya who introduced 'Unani' to Sri Lanka

Despite the fact that Sri Lanka has had diplomatic and trade relations with Anatolia (Asia Minor) since Roman times, the earliest mention of Türks settling in Sri Lanka comes from the period following the Seljuk conquest of Anatolia. Oral traditions are one of the major sources of history in countries like Sri Lanka since for centuries, the island's many communities have received, transmitted, and preserved their knowledge, art, ideas, and cultural material orally. Jamal-ud-din, a prince-physician, is the subject of one of the most well-known legends passed down in the Moor¹ community of Sri Lanka. Story goes that, long before the Portuguese conquistadors set foot on Lankan soil, Jamal-ud-din, also identified in some records as 'Camelubdin,' the son of Sulṭān Albdin of Konya, Anatolia arrived in Sri Lanka and settled in a village called Beruwela, on the island's south-western coast. (Cariolato, 2017). In addition to being the port where Prince Jamal-ud-din's ship anchored, Beruwala, where one of its main thoroughfares bears the name 'Sheikh Jamal-ud-Din', is historically significant because it was also the site of the first Muslim settlement on the island, which is believed to have occurred in 1024 AD, as well as the location where the first mosque in Sri Lanka was built. (Fernando, 2000). Carl Muller (1997) is one of the few writers to mention the Prince's settlement in Beruwela, although he leaves out the year of the visit due to the uncertainty surrounding it. However, like other legends, there are various versions of this one. Prince Jamal-ud-Din serves as the main protagonist in each of these renditions, yet they vary in terms of the plots, the number of characters, and other factors. One version has it that, the Prince of Konya arrived in Sri Lanka with an entourage of eleven people, and after a brief stay in the country, he travelled to South India, where he married the daughter of the Pāṇḍyan King, before settling permanently in Beruwala. According to another version of the legend, Jamal-ud-din arrived during the reign of a Sinhalese King named Dapula III, who is said to have given permission to Jamal-ud-Din, an adept physician, to build a school that taught locals 'traditional medicine.' Nearly all versions of the legend claim that the prince's quest for some of the most rare herbs is what ultimately led him to leave Anatolia and travel to the far-flung island of Serendib. He was mesmerised by the island's beauty when he first came and decided to make it his permanent home. Along with introducing "*unani*," or the Greco-Arabic herbal medicine, he is also credited with imparting his medical knowledge to the natives of Sri Lanka. If the legend is true, Jamal-ud-din, like many other early physician-explorers who travelled to Sri Lanka at the time, would have most likely come looking for the fabled "tree of life," which was a miraculous herb that was thought to have grown only in Sri Lanka, and which legends claim to have bestowed immortality to anyone who ate any of it. (Suckling, 1876).

Legend has it that Prince Physician Jamal-ud-Din's efforts transformed Beruwala from a fishing hamlet to an important city, famed for its hospitals and institutions that taught medicine. Among those who surged into Beruwela to be treated by Jamal-ud-Din were some local and foreign monarchs. Some Sri Lankan Moor families assert that, in accordance with an oral tradition that has been passed down through generations in their families, Prince Jamal-ud-Din married a native of Beruwala, and that many of the Prince's descendants became notable physicians in their own right, with many having traveled to India and beyond to pursue Islamic theology, medicine, and jurisprudence, among other subjects. Many practitioners of Unani medicine, locally known as 'hakims,' who rose to prominence during the Colonial period claimed to be descended from Prince Jamal-ud-Din of Konya. The most notable among them was Miera Lebbe Mestriar Sekadie (Shekidi) Marikar², also known as Mathicham Miera Lebbe Mestriar Shaikh Abdül Cader Marikar, who hailed from a long line of physicians. (Effendi, 1982; Roberts, 1993).

¹ The Moors are Sri Lanka's third and most populous Muslim ethnic group, accounting for nearly 98 percent of the country's Muslim population. Until the 1950s, the 'Moors,' who are now commonly referred to by the collective misnomer "Sri Lankan Muslims," were classified as either Indian or Ceylon Moors, depending on their ancestry. As the name implies, the Indian (Coastal) Moors are of South Indian ancestry, whereas the Ceylon Moors are of mixed Sri Lankan (Ceylonese), Indian, and Arab ancestry.

² Sekadie Marikar, was recognised by the British as one of the island's foremost Moorish doctors, and served as a physician to the Cinnamon Peelers' Lascareens (Guards) (chaliah commanders) and Moor Regiments that served under the Dutch in Colombo, and was appointed Native Superintendent of the Medical Department under the control of the Supreme Court by the British in 1806. Sekadie Marikar was also appointed as arbitrator and president of the Moorish community in 1823, and he was a signatory to the special laws concerning 'Moors,' Muslims in Sri Lanka, during North's governorship. (Effendi, 1982). Sir Alexander Johnston, Chief Justice of Sri Lanka and President of His Majesty's Council, presented a portrait of Sekadie Marikar to the Royal Asiatic

Owing to the dearth of literary and archaeological evidence, some researchers like Ekrem Saltik (2020), have questioned the veracity of this legend. The biggest ambiguity surrounding Jamal-Ud-Din's legend is the period of his visit to Sri Lanka. Some Moor families assert that he came to the island in the ninth century, while others claim that it was the eleventh or even twelfth. Given that the Seljuk Türks flooded into Anatolia, and took control of the region only in the eleventh century, it seems unlikely that a Muslim Prince from Konya, let alone one of Türkic heritage, would have settled in Sri Lanka in the ninth century. However, it is important to note that a Sulţān by the name of Alâeddin Keykubad did rule Anatolia in the 13th century, but again, given the paucity of records, it is impossible to say with certainty whether his son or other kin travelled to Sri Lanka. Similarly it is worth noting that coins from the Seljuk period, notably those minted during Kay Khusrau II' reign in the 13th century, have been discovered in Sri Lanka. (Dasanayake, 2017). Despite the fact that Jamal-ud-din's advent to the island is shrouded in mystery, there is substantial evidence that explorers and physicians from across the world, particularly those from the Middle East and Central Asia, visited Sri Lanka between the 9th and 15th centuries, in quest of herbs, spices, and to pay homage to the sacred Adam's peak. Some of the notable Muslim explorers who visited or at-least made mention of Ceylon in their writings include, Sulayman al-Tâjir (A.D.851), Al-Balazuri (9th century A.D.), Abu Said Hasan al-Sirafi (A.D.950), al-Battānī (d.950), Ibn Khurdadbeh (A.D.912), Ibn Wahab (9th Century A.D.), Ibn Rūsta (A.D. 892-913.), Buzurg Ibn Shāhriyar of Ramhurmuz (A.D.914), Al-Istākharī (10th century A.D.), Mustawfī (10th century A.D.), Ibn Hauqal (10th century A.D.), Al-Bashshari al-Maqdisi (A.D.10th century), Al-Beruni (A.D.973-1048), Al Idrisi (A.D.1153), Al-Qazwini (A.D.1203-1283), Al-Yaqūt (A.D.1179-1229), AL-Maqrisi (13th Century A.D.), Dimishqi (A.D.1325), Qazwini (d . 1283), Abul Fida (A.D.1273 -1331), and Ibn Battūta. (Dasanayaka, 2017). Al-Isthakri, an Arab geographer from the 10th century, mentions the export of medicinal plants from Sri Lanka, as do Yakut al Hamawi (d. 1229 AD) and Al Qazwini (d. 1287 AD). The herbs of Serendib were so widely known that they've been immortalised even in Jalāl ad-Dīn Mohammad Rūmī's poems. The fact that Serendib, is mentioned in Rūmī's poetry as well as in some of the major works on geography and medicine from the 12th and 13th centuries, including Yāqūt al-Hamawī's Kitāb Mu'jam al-Buldān, suggest that the people of Anatolia would have undoubtedly been familiar with the island. In light of this, it is possible that the legend surrounding Jamal-ud-Din is more than just a myth.

Sri Lanka-Ottoman Relations

From the mediaeval Era until Atatürk abolished the Sultanate in 1924, the Sulţān of the Ottoman Empire, served as the Caliph (leader) of the Islāmic World and the defender of the Holy Cities of Mecca and Medina. Therefore, the majority of Muslims across the world, including those in Sri Lanka, held them in high regard. As evidenced by the letter dated January 7, 1566, from Sulţān 'Ala' al-Din Syah of Aceh to Ottoman Sulţān Süleymān the Maginificent, under whose reign the Ottoman Empire reached the apogee of its military and political power, Sri Lanka at the time had fourteen mosques, and the Muslims on the island, despite having a non-Muslim ruler, read their Friday sermons in the name of the Ottoman Sulţān. (Feener et al., 2011). This demonstrates that Muslims in Ceylon were resolute in their commitment to the Ottomans and upheld their allegiance to the Ottoman Sulţān, despite all conceivable dangers, throughout the Colonial era. At the time, invoking the Sulţān's name in the sermon, or '*khutba*', during prayers was a common way to demonstrate obedience to the Ottoman Empire. (Peacock, 2018). Türkish warlord Lütfi writes in his report that, despite living under the rule of a 'pagan' sovereign, the Muslim population of Ceylon was devoted to the Ottoman Sulţān, and that the rulers of Ceylon and Calicut were willing to embrace Islām in exchange for military support from Istanbul. The Muslims there, according to Lütfi, had built dozens of mosques where they, like in other Ottoman realms, "read the *huṭbe* [Friday sermon] in the noble name of his most high and blessed Imperial Majesty, refuge of the world, and pray for the longevity and prosperity of his state." (Casale, 2010, p. 129). Local legend has it that the Ottomans dispatched troops to crush the Portuguese in Ceylon. When the Ottoman Sulţān learned of the Muslims' grievances in Ceylon, it is said that he sent troops right away to exterminate the Portuguese and the 'Kafirs' (a derogatory term for African mercenaries and slaves). In addition to identifying Africans, the Arabic term 'kafir' was also used to describe the infidels. The Ottoman army that arrived was said to be composed of 'Türk' and 'Pathan' warriors who slaughtered tens and thousands

Society Ceylon Branch on July 19, 1834, and Dr. Paul E. Peiris C.M.G. later passed it on to the National Museum of Colombo, where it is on display. (Effendi, 1982; Roberts, 1993).

of Portuguese. The world map made for the Ottoman Sulṭān by navigator and cartographer Piri Reis clearly shows Ottoman interest in the Indian Ocean. A poem in Piri Reis' Kitāb-i-Bahriye (Book of Seafaring, 1521, revised 1526), a collection of Mediterranean navigational charts and personal notes, also highlights the need for jihad (holy war) against infidels in the Indian Ocean. (Casale, 2010; Peacock, 2018). Though there isn't enough evidence to say whether Ottoman troops arrived on Ceylon's shores to fight the Portuguese, there is enough evidence to prove that the Zamorin of Calicut sent thousands of soldiers to Ceylon under kunjali Marikars to fight the Portuguese in the 1520s and 1530s. (de Silva, 1991; Courtenay, and Francis, 1999).

During the age of exploration, which spanned between the fifteenth and seventeenth centuries, the Ottomans, like the Europeans, explored the world in quest of new trading routes, wealth, and knowledge, and during this period, some of the most renowned Ottoman scholars of the time produced works on world geography. Kitāb-i Tevārīh-i pādīshāhān-i Hindu ve Khitāy ve Kishmīr (1582), an encyclopaedia by the Türkish historian Seyfi Çelebi from the 16th century that focuses on the historical geography of Asia, is one of the earliest works printed in the Ottoman Empire that provides information on Serendib as well as other Asian territories that the Ottomans knew little about. (Bentley, et al, 2007; Casale, 2010; Subrahmanyam, 2018). Another notable Türkish explorer whose work which dates from the 17th century, includes information on Ceylon is Derviş Mehmed Zillî (1611–1682), also known as Evliya Çelebi, who over the course of forty years, travelled extensively throughout the Ottoman Empire and neighbouring lands, recording his observations in his travelogue titled, Seyâhatnâme ("Book of Travel"). The Adam's Peak, regarded by Muslims as the site where Prophet Adam descended after being expelled from heaven, is among the facts about Serendib mentioned in Evliya Çelebi's travelogue. Although famous travellers like Fa Hien, and Marco Polo have made references to the sacred mountain in their works, the most comprehensive account of Adam's peak is that of Ibn Battuta, who also scaled the summit during his visit to the island in 1344 AD. In the years 1655 and 1656, Evliya Çelebi visited the eastern Anatolian town of Bitlis (now in southeastern Türkiye), where the people of Bitlis, he writes, possessed a wide array of precious stones, including the diamonds that had come from Ceylon. "From one drawer emerged two hundred forty - five Ceylon diamonds, all of them set" (Çelebi and Kreiser, 1988, p. 307). In his travelogue, he also makes note of the many jewellers, engravers, and pearl stringers in Istanbul, as well as the 600 itinerant merchants who sold Ceylon garnets and other priceless imports from around the globe. (Khazeni, 2014). It is evident from Evliya Çelebi's writings that there was a demand for the precious stones and other valuable commodities that came from Ceylon among the inhabitants of the Ottoman Empire and the Bitlis Khānate (Bitlis Emirate). Also apparent from his travelogue is Evliya Çelebi's extensive knowledge of gemstones, which he most likely acquired from his father, Ottoman court jeweller Dervis Mehmed Zilli.

The '*Cihānnümā*', a cosmography from the 17th century, written by the Türkish polymath and author Kātib Çelebi, and subsequently translated into a number of languages, is another significant work that provides information on Serendib. (Çelebi, 2021) Despite the fact that there are some errors in the details provided in the chapter devoted to the island, '*Cihānnümā*' covers a wide range of topics, including demography, mores, culture, climate, biodiversity, and topography. Additionally, the book includes information on the names that were formerly employed to refer to Sri Lanka as well as details on the island that were mentioned in the writings of some of the most illustrious explorers, cartographers, and historians. Among the natural resources mentioned in *Cihānnümā*, are the pearls and rubies of Serendib, which fetched very high prices in Europe and were greatly sought by Royals and aristocracy from all across the world, including the Ottomans. (Cordiner, 1807; Jinadasa, 2019). Also covered in '*Cihānnümā*', are details on rare spices like cinnamon, cloves and pepper. (Çelebi, 2021). According to Kātib Çelebi, Ceylon's capital was '*Qūl-Mūkhī*', and he goes on to list a number of cities that appear to be Arabized and corrupt versions of the actual names, which is most likely how the Ottoman Türks identified the locations. The hallowed Adam's peak is also described in detail by Kātib Çelebi. (Çelebi, 2021).

Kātib Çelebi, pays particular attention to the elephants on Serendib in his description of the island's animals, noting that they were better, bigger, and more respected than elephants from other nations and that they were renowned for their longevity. *Cihānnümā* also goes into detail on the physical characteristics of the elephants found in Ceylon, including their tusks, as well as the fact that white pachyderms were more valuable due to their rarity. Larger elephants with longer tusks were also highly sought

after. He also claims that it was proven that Ceylonese elephants were respected by elephants from other parts of the world. He also claims that, while the elephants from Ceylon are good for battle, they are terrified of fire. Elephants were also presented as gifts by Sri Lankan rulers to other nations to strengthen their diplomatic relations. Sometime in the 1540s, King BhuvanekaBāhu VII of Kōtṭe³, a close ally of the Portuguese, sent an elephant calf to the Portuguese royals, John III and Catherine, as a diplomatic and auspicious gift. The calf was later presented by John III to Habsburg Archduke Maximilian II of Austria, who christened it *Süleymān*, as a jibe at Sulṭān Süleymān the Magnificent of the Ottoman Empire, the West's most feared foe at the time, who in 1529, despite having a massive army of over a hundred thousand men, failed to capture Austria's capital, Vienna. (Devendra, 2011; Holloway, 2011).

In his account of his meeting with King Vimaladharmasuriya of Kandy in 1602, Joris van Spilbergen, the first Dutch envoy to Ceylon, writes that he was "received [in] the city of Kandy by some thousand armed soldiers of all nationalities, such as Turcken (Türks), Mooren (Moors), Singales, Cafferros (Kaffirs), and renegade Portuguese." (Obeyesekere, 2017, p. 164). This helps affirm the fact that there were Türks living in Ceylon in early 17th century, when the Portuguese were in control of the island's Maritime Provinces.

Sri Lanka in Turkish Literature

Some of the most well-known Turkish, Tartar, and Persian legends, anthologies, and other works of literature contain references to and stories about Serendib, indicating how popular the island was among Türks and Persians. One of the most renowned scholars to have made numerous references to Serendib in his writings is Jalāl ad-Dīn Mohammad Rūmī⁴, a poet whose work has profoundly influenced spiritual philosophy, Islamic mysticism (Sufism), and literature throughout the Muslim world. Rūmī, like many other Persian and Arab scholars of his time, was largely drawn to the island because of the well-known legend about Prophet Adam's expulsion from Paradise and subsequent descent to Serendib after giving in to the serpent's temptation and eating the forbidden fruit. Upon landing in Serendib, Adam wept pitifully over the fate that had befallen him, so much so that all the beasts and birds quenched their thirst therewith, and when his tears sunk into the earth, and, as they still contained some of the juices of his food he had consumed in Paradise, produced the most fragrant flowers, spices and medicinal plants on the island of Serendib. (Baring-Gould, 1871; Chamberlain, 1896; Liaw, et al. 2013). "Learn from your great-grandfather Adam, when he lost the marriage, the tears that streamed down his face filled Ceylon's valleys with fragrant spices and herbs" as Rūmī eloquently puts it in his poem "It Was Adam Who Wept" which vividly captures Adam's agony. (Rūmī and Helminski, 2005, p. 113). Serendib is also believed to be the first place visited by Archangel Gabriel, and that when Prophet Adam was expelled from heaven, God instructed Gabriel to take him to Serendib, the earthly paradise, which was brimming with spices, fruits, sandal (sandalwood), cinnamon, and jewels. Other than Rūmī, a number of explorers and academics have described how Serendib's medicinal plants sprouted from the soil that prophet Adam's tears seeped into; nevertheless, some sources claim that as Adam's tears reached the earth, they turned into gems. (Suckling, 1876; Walters, 1892). According to the writings of early Biblical scholars, when the great flood had passed, Noah's ark came to a halt on the mountain of Serendib. (Tressider, 1960). These legends lured travelers, traders, and pilgrims from across the world to Ceylon, a country that is abound with precious stones, pearls, and herbs.

Flowers from Serendib have also been mentioned in one of the hagiographies surrounding Rūmī's spiritual encounters, as recorded by Shemsu-'d-Din Ahmed (1353) in his magnum opus on Rūmī's anecdotes, titled "The Acts of the Adepts," (*Menaqibu'l Afifin*), which has been rendered into English and several other languages by numerous scholars. During his residence in Konya, Rūmī is said to have solemnly withdrawn to his room every evening for sobbet (spiritual communion) with the shams, or guides of the creator, who represented Rūmī's vision of the ideal human being in the Ibn Arabi tradition. Rūmī's wife, Kirā (or Girā) Khātūn, is said to have been curious to find out on what happens in the room every night. One night through a chink in the door, Kirā peered into the room to see what happened

³ The Kingdom of Kōtṭe named after its capital, Kōtṭe, was a Sinhalese kingdom that flourished in Sri Lanka during the 15th century.

⁴ Since Jalāl-ad-Dīn Mohammad lived much of his life in the Seljuk Sultanate of Rum in Anatolia, which was formerly a part of the Eastern Roman, or Byzantine Empire before the Turks conquered it in the 11th century, he was given the moniker "Rūmī," which is an Arabic word that means "Roman". In Türkiye and Central Asia, he is also known by the honorific title 'Mevlevî/Mawlawî', which is an Arabic term that means "our master."

during a sobbet. She was taken aback when she saw the wall suddenly open and six men of majestic mien enter through the cleft. These strangers saluted, bowed, and placed a nosegay at Rūmī's feet, which was odd given that the incident occurred during the winter season. (Barks, 2010; Rumi and Redhouse, 1881).

They stayed until it was almost time for dawn prayers, at which point they motioned for Shemsu-'d-Dīn to conduct the morning prayers. He excused himself, and Rūmī led the prayers. The six strangers left after the prayers, exiting through the same cleft in the wall through which they had entered. Following their departure, Rūmī came forth from the room where he was holding his congregation, carrying the nosegay in his hand. When he saw his wife, Kirā, in the hall, he handed her the nosegay, explaining that it had been brought as an offering to her by some visitors. She'd never seen the leaves that made up the nosegay before, so the next day she sent her servant with a few leaves from her nosegay to the city's perfumers' mart to inquire about them. The merchants were all awestruck, and they all agreed that they had never seen anything like these leaves before. Finally, a spice merchant from India, who was passing through Konya at the time, noticed those leaves and recognised them as the petals of a flower from Serandīb (Ceylon). How did these flowers from a far-flung island of Ceylon get to Konya, especially in the dead of winter? The servant returned with the leaves and informed Kirā of what he had learned from the Indian merchant he had met. Kirā's astonishment was only heightened by the news. Rūmī appeared at that precise moment and advised her to take special care of the nosegay, which had been sent to her as a special offering by the florists of the lost earthly paradise (Ceylon) through those Indian saints. Rūmī's saints were most likely those from Sri Lanka, whose people were sometimes mistaken for Indians. Kirā is said to have kept the flowers for as long as she lived (she outlived her husband Rūmī by 19 years), giving only a few leaves to others with Rūmī's consent. The Georgian wife of the king, whose identity has not been revealed, was one of those who was presented with the petals from these flowers, which possessed miraculous healing powers. A single leaf or petal from that nosegay was said to be an instant cure when applied to the ailing part of the body. They were the most effective treatment for all types of eye injuries. The fragrance and freshness of the flowers continued unabated at least until Kirā's death; what happened after that is unknown. (Barks, 2010; Rumi and Redhouse, 1881).

The 14th century author Tāceddīn Ibrahim Ahmedī, in his famous work titled, *İskendernâme* (Story of Alexander), mentions that having liked the climate of the island, Alexander built a city called "Serendīb" (Tez, 2008; Tören, 2001). Şeyh Mehmed Çelebi, a 15th century dervish poet, in his work titled 'Hızırname', describes the story of a warrior dervish's voyage through the physical and spiritual worlds, including a stop at Adam's Peak on the island of Serendīb. (Pala, 1990). The Turkish classic "Emsalat-i Aziz Efendi" (The Exemplars of Aziz Efendi) talks about a love affair that is centered on fantastical plots and adventures that take place in Khorezmia, Serendip, and other places. *Muhayyelat, Muhayyelat-ı Ledünni-i Divine-i Girdî Ali Aziz Efendi* or *Muhayyelat-ı Aziz Efendi*, a work written between 1796 and 1797 by Ottoman scholar Ali Aziz Efendi and first published in 1852, contains a tale about Abdüssamed, the Sultān of Serandīb. One of the European orientalists who translated some of the famous Turkish and Persian tales was François Pétis de La Croix (1653-1713), a French orientalist and interpreter at the French court, and the English adaptations of Croix's 'Les mille et un jour' and 'Histoire de la Sultāne de Perse et des viziers' contain several references to Serendīb. 'The singular adventures of Aboul-souaris', 'story of the Prince of the Carizme and the princes of Georgia', 'story of the three scrump twin brothers of Damascus', 'story of Boulaman-Sang-hier, Prince of Achem', 'History of Alcouz, Taher, and the Miller', 'History of Zebd-El-Caton', 'adventures of the physician Abubeker', 'the return of the physician Abubeker' and 'History of Shems-eddin' are some of the popular tales of the East, that make several references to Serendīb. (Weber, 1812). The English words "Serendīb," "Serendipity," and "Serendipitous," among many others, are derived from the classical Persian name for Sri Lanka, "Serendīb". Horace Walpole, who is credited with using the term "Serendīb" in a letter to Horace Mann dated Jan. 28, 1754, said he formed the word from the Persian fairy tale "The Three Princes of Serendip" (an English version was published in 1722) whose heroes "were always making discoveries, by accidents and sagacity, of things they were not in quest of" [Brewer, 2001, p.980]. It should be noted that the Persian tale "The three Princes of Serendip" was inspired by the work of Amir Khusrau Dehlavi (1253-1325), a scholar under the Delhi Sultānate who is regarded as the "father of Qawali", a Sufi genre of devotional singing from the Indian subcontinent. (Nahm and Hughes, 2001; Samier, 2019)

Bilateral Relations since the 19th century

The Muslim elite in Sri Lanka maintained close relations with the Ottomans even during the British colonial era, and some of them were appointed by the Ottoman Sultān to serve as Shahbenders and honorary consuls of Türkiye on the island in recognition of their devotion to the Ottoman Empire as well as their contributions to Muslim society. In 1864, Sultān Abdülaziz appointed Hassan Lebbe Marikar as the Honorary Consul of the Ottoman Empire in Colombo and Sultān Bawa Jaman as the Consul in Galle in 1864, thereby establishing the foundations for formal diplomatic and consular ties between Türkiye and Sri Lanka. Among the noteworthy Shahbenders and Ottoman Empire representatives in Sri Lanka, or Ceylon as it was known during the British rule, are Hassen Lebbe Marikar, Marikkar Abdül Majeed Effendi, Hadji Ibrahim Didi Ben Hadjie Ali Didi, Odume Lebbe Macan Markar Effendi, and Sir Macan Marikar Effendi. (Akalin, 2015; Farook, 2021; Wright, 1907). Sultān Abdül Hamid II was highly revered by the Muslims of Ceylon, to the point where his name was invoked during Friday congregational 'Jumma' prayers. Even the first Muslim boys' school in the nation, the *Madrasathul Hameediah* (Hameediah Boys' English School), and a major boulevard in Hulftsdorp, Abdül Hamid Street, were named in his honour. (Abdül -Azeez, 1900; Akalin, 2015; Hussein, 2007). A *Mushaf-erif* (a gold-gilded Holy Quran) was awarded annually by Sultān Abdül Hamid to the best student at Al Madrasathul Khairiyyathul Islamiah and Madrasathul Hameediah. One of Sri Lanka's premier Muslim institutions, Zahira College Colombo, founded in 1892 as 'Al Madrasathul Zahira' under the patronage of Ahmed 'Urabi Paşa, has two of its four school houses⁵ named after historic Türkish cities: Angora and Istanbul.

Muslims in Ceylon were so committed to the Ottoman interests that they even donated money to help with some of their projects, such the construction of the Hedjaz Railway. Through the *Hilal-iAhmer* Society, they donated aid to the Ottoman Empire during the Balkan and Turco-Italian Wars alongside other Muslims of the Indian subcontinent. (Akalin, 2015; Saltik, 2020). The majority of the Muslims in Ceylon, particularly the Moor elite, supported the Ottomans and wished for their success in the wars they waged against their foes. For example, the Muslims in Ceylon held special prayers in which they prayed for the Ottoman Sultān to win the Greco-Türkish War that broke out in 1897. (Akalin, 2015). Even when the Ottomans turned against the British, the Muslims in Ceylon remained steadfast in their loyalty to the Ottomans. Although they were residing in a British colony at the time of the First World War, Muslims of Ceylon continued to support the Ottoman Sultān, openly pledging their allegiance to the Ottoman State and even providing financial support to the Türkish army's war effort. (Akalin, 2015; Saltik, 2020). No matter the occasion—important anniversaries, religious celebrations, or the Sultān's victories in battle—the Muslims in Ceylon never lacked an opportunity to express their unwavering loyalty to him. When Sultān Abdül Hamid II celebrated his silver jubilee, the Ceylon Türkish Friendship Society, which was founded in 1899 by Marikkar Abdül Majeed, sent the Sultān a scroll in a silver casket as a token of their loyalty. The Ceylon Moor Union organized a special lecture on August 31, 1900, to commemorate the 25th anniversary of the succession of Sultān Abdül Hamid II to the throne of Türkiye and the Caliphate of Islam. (Akalin, 2015). During the lecture, the Muslim audience was confidently reminded of the fact that in British Ceylon, the Ottoman Sultān's name was recited every Friday during the afternoon Jumma prayers. (Abdül-Azeez, 1900; Hussein, 2007). The Ceylon Moor Union also released a booklet written by its president I.L.M. Abdül Azeez in 1900 to commemorate Sultān's silver jubilee.

Ottoman ships made a point of stopping at Ceylon's ports whenever they had to pass through the island nation. For example, in November, 1889, the Ottoman frigate Ertuğrul docked in Colombo for logistical purposes while on route to Japan. (Landau, 2015; Ocal, 2008). When Hasan Enver Paşa, an envoy of Abdül Hamid II, arrived in Ceylon in June 1901 on the German postal boat 'Sachsen', the Muslims from all across the island, including their elite, gathered in large numbers at the dock to personally welcome him. (Akalin, 2015). Similarly, during his tour to Ceylon, Muslims welcomed Ali Asgar Effendi, a member of the Naval Society and translator for the Ottoman Empire's Ministry of Foreign Affairs, with the utmost warmth and friendliness. (Saltik, 2020). When S. M. Tevfik, the writer of the magazine '*Sebülürreşâd*' visited the island in November 1913, he was hosted by the Ottoman Shahbender Sir Macan Markar Effendi at his palatial retreat, Stamboul Villa in Colombo, which played host to almost all important events associated with the Türks and Islamic culture during Sir Macan's lifetime, including the reception 'the Arabian Night', given by the wife of William Henry Manning, the British Governor to Ceylon, for

⁵ The house system has long been associated with schools in Sri Lanka, as it is in the United Kingdom and the majority of other Commonwealth nations.

Ceylonese Muslim women in October, 1927. (Saltik, 2020). Stamboul Villa and the street on which it stands are named after Istanbul, a city frequented by Sir Macan Macar Effendi. The Bosphorus Strait, which is flanked by the magnificent Paşa Mansions, served as inspiration for Sir Macan's decision to build his Stamboul villa in Colombo, which was one of Colombo's finest homes when it was completed and a visible example of the exorbitant sums of money Sir Marcan had spent on it. (ibid.) Since the Muslims of Sri Lanka have had long-standing ties with the Türks, they have incorporated some Türkic and Persian⁶ words into their language. Some words in Sinhala and Tamil are even thought to have Türkic or Persian roots. For example, the words "tüwakku" or "tüwakuwa" in Sinhala and "Tüpakki" or "Tüppakki" in Tamil, all of which refer to firearms, are all derived from the Türkish word "tüfek" for a gun.

Another major Ottoman influence, which has survived the turbulence of history in Sri Lanka is the fez, a thimble-shaped felt headdress, known to the Moors of the island as "*Turukki toppi*", which translates to Türkish cap, which, though not exactly a Türkish headgear, was adopted by the Muslims of Ceylon in the late 19th century, as a symbol of Muslim identity because it was sported by the Türkish Sultāns. (Holt, 2011; Tambiah, 1997). The popularity of the Fez was influenced by the Egyptian Nationalist leader Arabi Paşa and his entourage, who resided on the island in exile from 1882 to 1911, Sir Macan Macar Effendi, who served as the Türkish consul at the time, and the Turks who were residing in Ceylon at the time. (ibid.) The 'fez controversy' of 1905-1906 flared up when M.C.Abdul Cader, a prominent Moor leader and advocate, was barred from entering the court wearing the fez. According to a notice published in local newspapers by the Fez Committee, a well-attended mass meeting of the Muslims of Ceylon, was held at the Maradana Mosque Grounds in Colombo on Sunday, December 31st, 1905 at 4 p.m. They gathered to protest the action of the island's Supreme Court, which barred Mr.Abdul Cader from appearing in court wearing his customary "Mohammedan head-dress – the Fez." (Dewaraja, 1994). The protest was attended not only by Moors, but also by all other Muslim minority groups living in Ceylon at the time, including the Türks and Muslims from Asia Minor. In 1881, there were 128 Türks living in Ceylon, and a considerable number of families of Türkic ancestry continued to live there well into the early 20th century. However, since the First World War, their numbers have drastically decreased.

The office of the Ottoman Shah-bender (honorary consul), who served as representatives of the Ottoman Empire in Ceylon, discontinued in 1915. The Muslims in Ceylon continued to be interested in Türkish matters even after the Grand National Assembly proclaimed Türkiye a republic on October 29, 1923, and elected Mustafa Kemal Atatürk as its first president. (Tambiah, 1997). Türkiye was one of the first countries to recognise Sri Lanka's independence and re-establish diplomatic relations in 1948. Since then, the diplomatic, cultural, and trade ties between both nations have strengthened. Following the 2005 tsunami that ravaged Sri Lanka, then-Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan paid a visit to the country. In 2008, Mahinda Rajapakse, the then president of Sri Lanka, paid a state visit to Türkiye. Following that, in 2012 and 2013, respectively, Sri Lanka and Türkiye established embassies in the respective capital cities. During his official visit to the island in January 2022, Mevlüt Çavuşoğlu, Türkiye's foreign minister, hailed Sri Lanka as "an extremely valuable and important ally," underlining the strong relationship between the two countries. (Bayer, 2022).

References:

- Akalın, D. (2015). OSMANLI DEVLETİ'NİN SON DÖNEMLERİNDE SEYLAN ADASI MÜSLÜMANLARI İLE MÜNASEBETLER . *Belgi Dergisi* , (10) , 1361-1392 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belgi/issue/35058/388871>
- Abdül Azeez, I.L.M. (1900). *The Moor's Union and the Sultan's Silver Jubilee*. Colombo; Ganesha Printory Works.
- Bardakçı, M.N. (2008). *Eğirdir Zeynî Zâviyesi ve Şeyh Mehmed Çelebi Divanı (Hızırnâme)*. Eğirdir: Sivan Ofset.

⁶ Persian was the court language in Ottoman Türkiye, as well as in the majority of Muslim Sultānates on the Indian subcontinent and beyond, that were ruled by Türks, Afghans, Persians or Mongols.

- Barks, C. (2010). *Rumi: The Big Red Book : The Great Masterpiece Celebrating Mystical Love and Friendship*. New York: HarperCollins
- Baring-Gould S. (1871). *Legends of old testament characters: from the talmud and other sources*. Macmillan.
- Bayer, G. (2022, January, 28), Sri Lanka 'extremely valuable, important ally' of Türkiye. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/sri-lanka-extremely-valuable-important-ally-of-Turkiye/2488033>
- Bentley, J. H., Bridenthal, R., and Wigen, K. (Eds.). (2007). *Seascapes: maritime histories, littoral cultures, and transoceanic exchanges*. University of Hawaii Press.
- Biedermann, Z., and Strathern, A. (Eds.). (2017). *Sri Lanka at the crossroads of history*. UCL Press.
- Brewer, E. C. (2001). *Wordsworth Dictionary of Phrase and Fable*. Wordsworth Editions.
- Cariolato, S., (2017). *The Treasures Ships. Ming China on the seas: history of the Fleet that could conquer the world and vanished into thin air*. Youcanprint.
- Casale, G. (2010). *The Ottoman Age of Exploration*. : Oxford University Press. Retrieved 16 Mar. 2022, from <https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780195377828.001.0001/acprof-9780195377828>.
- Çelebi, E., and Kreiser K. (1988). *Evlîya çelebi's book of travels : land and people of the ottoman empire in the seventeenth century : a corpus of partial editions*. Brill.
- Çelebi, K., Hagen G. and Dankoff R. (2021). *An ottoman cosmography : translation of cihännümâ*. Brill.
- Chamberlain A. F. (1896). *The child and childhood in folk-thought (the child in primitive culture) by alexander francis chamberlain*. Macmillan.
- Codrington, H.W., (1924). *Ceylon Coins and Currency*. Colombo; Colombo Museum.
- Cordiner J. (1807). *A description of ceylon : containing an account of the country inhabitants and natural productions : with narratives of a tour round the island in 1800 the campaign in candy in 1803 and a journey to ramisseram in 1804 : illustrated by twenty-five engravings from original drawings*. Printed for Longman Hurst Rees and Orme.
- Courtenay, P., and Francis, M. G. (1999). *History of Ceylon: An Abridged Translation of Professor Peter Courtenay's Work*. Asian Educational Services.
- Dasanayaka R. (2017). *Arabs in serandib : trade relations between sri lanka and west asia from ancient time to 15th century a.d. : historical and archaeological survey*. S. Godage and Brothers (Pvt).
- De Silva, C. R. (1991). Political and Diplomatic Relations of the Portuguese with the Kingdom of Kōtṭe during the First Half of the Sixteenth Century'. *Revista da Cultura*, 13-14.
- Devendra, T. (2011, June, 5). The Alpine trek of a 'Ceylon' elephant. *Sunday Times Plus*. https://www.sundaytimes.lk/110605/Plus/plus_02.html
- Dewaraja, L. S. (1994). *The Muslims of Sri Lanka: one thousand years of ethnic harmony, 900-1915*. Lanka Islamic Foundation.
- Eckstein-Diener B., Paul E. and Paul C. (1938). *Imperial byzantium*. Little Brown and Company.
- Effendi, M. (1982). *Personages of the Past: Moors, Malays. and Other Muslims of the Past*. Colombo: Moors Islāmic Cultural Home.
- Farook, M. H. (2021). *SRI LANKA MÜSLÜMANLARININ REFORM SÜRECİ* [Doctoral thesis, Ankara University].
- Feener, R. M., Daly, P. T., and Reid, A. (2011). *Mapping the Acehnese past*. KITLV Press Leiden.
- Fernando, M. S. (2000). *Rituals, Folk Beliefs and Magical Arts of Sri Lanka*. Colombo, Sri Lanka: S. Godage and Brothers.

- Friedman, J. B., and Figg, K. M. (Eds.). (2013). *Trade, travel, and exploration in the middle ages: an encyclopædia* (Vol. 1899). Routledge.
- Hendy M. F. (2008). *Studies in the byzantine monetary economy c. 300-1450*. Cambridge University Press.
- Holloway, M. (2011). The Story of Süleyman: Celebrity Elephants and Other Exotica in Renaissance Portugal. *Renaissance Quarterly*, 64(2), 609.
- Henri S. (2019). *Intuition creativity innovation*. John Wiley and Sons Incorporated.
- Holt, J. (Ed.). (2011). *The Sri Lanka reader: history, culture, politics*. Duke University Press.
- Hunt, F. (1845). *Sketch of the commercial intercourse of the world with China*. New York: Hunt's Merchants' Magazine.
- Hussein, A. (2007). *Sarandib: an ethnological study of the Muslims of Sri Lanka*. Asiff Hussein.
- Katupotha, J. (2019). Pearl Fishery Industry. WILDLANKA Vol.7.
- Khazeni A. (2014). *Sky blue stone : the turquoise trade in world history*. University of California Press. Retrieved December 11 2022 from <http://site.ebrary.com/id/10867300>.
- Larsen, C. E. (1983). *Life and land use on the Bahrain Islands: the geoarchaeology of an ancient society*. University of Chicago Press.
- Landau J. M. (2016). *Pan-islam : history and politics*. Routledge. Retrieved December 11 2022 from <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&db=nlabk&AN=1036458>.
- Liaw Y. F. Razif B. Aveling H. and Institute of Southeast Asian Studies. (2013). *A history of classical malay literature*. ISEAS. Retrieved December 11 2022 from <https://public.ebookcentral.proquest.com/choice/publicfullrecord.aspx?p=1362575>.
- Markell, J. (2004). *Unusual Vessels*. ProStar Publications.
- Merton, R. K., and Barber, E. (2011). The travels and adventures of serendipity. In *The Travels and Adventures of Serendipity*. Princeton University Press.
- Methley, V. M. (1918). The Ceylon Expedition of 1803. *Transactions of the Royal Historical Society*, 1, 92–128. <https://doi.org/10.2307/3678350>
- Michaelides, D. (Ed.). (2014). *Medicine and healing in the ancient Mediterranean*. Oxbow Books.
- Muller C. (1997). *Children of the lion*. Viking. Retrieved December 6 2022 from <http://books.google.com/books?id=kpplAAAAMAAJ>
- Nahm S. and Hughes Rinker C. (2016). *Applied anthropology : unexpected spaces topics and methods*. Routledge Taylor and Francis Group.
- Obeyesekere, G. (2017). Between the Portuguese and the Nāyakas: the many faces of the Kandyan Kingdom, 1591–1765. In Z. Biedermann and A. Strathern (Eds.), *Sri Lanka at the Crossroads of History* (pp. 161–177). UCL Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1qmw8bs.13>
- Öcal Yüksel. (2008). *Kürek ve yelken döneminden günümüze türk bahriyesi* (1. baskı). Deniz Basımevi Müdürlüğü.
- Pala, İ. (1990). Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü (No. 54). Akçağ.
- Peacock, A. (2018). The Ottoman Empire and the Indian Ocean. *Oxford Research Encyclopedia of Asian History*. Retrieved 21 Jan. 2022, from <https://oxfordre.com/asianhistory/view/10.1093/acrefore/9780190277727.001.0001/acrefore-9780190277727-e-31>.
- Pieris, P. E. (1926). THE DANES IN CEYLON. *The Journal of the Ceylon Branch of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 30(79), 169–180. <http://www.jstor.org/stable/43483255>

- Roberts, J. (1835). *Oriental Illustrations of the Sacred Scriptures: Collected from the Customs, Manners, Rites, Superstitions, Traditions, Parabolical, Idiomatical, and Proverbial Forms of Speech, Climate, Works of Art, and Literature, of the Hindoos, During a Residence in the East of Nearly Fourteen Years.* John Murray.
- Rumi, J. and Helminski, K. (2005). *The Rumi collection: an anthology of translations of Mevlâna Jalâlud-dîn Rumi.* Boston : Shambhala.
- Rumi, J. and Redhouse J. W. (1881). The mesnevî (usually known as the mesnevîyi sherîf or holy mesnevî) of mevlânâ (our lord) jelâlu-'d-dîn muhammed er-rûmî. Trübner. Retrieved December 11 2022 from <http://books.google.com/books?id=u8iUeF-wWsoC>.
- Saltık, E. (2020). Osmanlı Devleti'nin Seylan Adası ile İlişkilerine Methal. *Journal of Türkology*, 30 (2) , 699-733 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuTürkiyat/issue/56889/777154>
- Sirisena O. M. R. (2002). Medieval gold coins of sri lanka (700-1100). Unigraphics (Pte).
- Suckling, H. J. (1876). *Ceylon: a general description of the island, historical, physical, statistical. Containing the most recent information* (Vol. 15). Chapman and Hall.
- Subrahmanyam, S. (2018). *Empires between Islam and Christianity, 1500-1800.* Suny Press.
- Tambiah, S. J. (1997). *Leveling crowds: ethnonationalist conflicts and collective violence in South Asia.* Univ of California Press.
- Tez, Z. (2008). Mitolojinin kültürel tarihi: Doğu ve İslam mitolojisi mitolojik söylenceler. Doruk.
- Tören, H. (2001). *Alî Şîr Nevâyî, Sedd-i İskenderî (inceleme-metin).* Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Tresidder A. J., Tresidder N. P. and De Fontaine D. (1960). *Ceylon : an introduction to the resplendent land.* Van Nostrand.
- Vasiliev, A. A. (1952). *History of the Byzantine Empire, 324–1453, Volume II* (Vol. 1). University of Wisconsin Press.
- Walters, A. (1892). *Palms and Pearls: Or Scenes in Ceylon.* Bentley.
- Wright A. (1907). *Twentieth century impressions of ceylon : its history people commerce industries and resources.* Lloyd's Greater Britain.

NİZÂR KABBÂNÎ'NİN ŞİİRLERİNDE SIRADIŞI KADIN TEMALARI

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Dr. Mehmet ŞAYIR

Gazi Üniversitesi

Yabancı Diller Yüksekokulu

msayir@gazi.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1331-6982

Arş. Gör. Ökkeş HENGİL

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi

okkes.hengil@hbv.edu.tr

Gönderim Tarihi: 11.11.2022 Kabul Tarihi: 23.12.2022

Alıntı: ŞAYIR, M. & HENGİL, Ö. (2022). Nizâr Kabbânî'nin Şiirlerinde Siradişi Kadın Temaları. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 140-150.

DOI: 10.54132/akaf.1202887

ÖZ: Modern Arap şiirinin sembol isimlerinden biri olan Nizâr Kabbânî çağdaş Arap şiirinde aşk ve kadın şairi olarak ün salmıştır. Kabbânî'nin hayatında şiirine yön veren üç kırılma noktası olmuştur. Baştaki ve sondaki kırılma noktaları arasında da şiirinde farklı bir açılıma gitmesine neden olan Arap-İsrail anlaşmazlığının zirvesi denebilecek 1967 yenilgisi (Nekbe) yaşanmış, böylelikle Nizâr Kabbânî'nin şiirini etkileyen üç temel kırılma noktası olmuştur. Şairin her birinde kendisine çok yakın bir kadını yitirdiği bu kırılma noktalarından ilki hayatının, dolayısıyla edebî hayatının başlarında, üçüncüsü ise sonlarında yaşanmış, hem hayatına hem de şiirine yön vermiştir. İlk kırılma noktası olarak zorla evlendirilmek istenen ablası Visal'in intiharından sonra ikinci kırılma noktası olarak Kabbânî, edebî hayatının ortalarına denk gelen Nekbe yenilgisiyle bu kez yurdunu ve halkını konu edinmeye, dönemin Arap siyasî yapısını sert bir dille eleştirmeye başlamış, kimi zaman eleştirileri yüzünden aforoz edilmek durumunda kalmıştır. Üçüncü kırılma noktası ise bombalı bir terör saldırısında kaybettiği eşi Belkis'in ölümüdür. Bütün bunların ışığında Kabbânî'nin edebî hayatında her dönemde kendine yer bulan kadın şiirlerinin, yaşadığı siyasal ve toplumsal olaylarla ilişkili olarak farklı temalarla iç içe geçerek işlendiği görülmüştür. Bu çalışmada Kabbânî'nin kadın imgesiyle birleştirip şiirlerinde işlediği temalar arasında vatan, hürriyet, kader, isyan, tarih, efsane temaları tespit edilmiş olup söz konusu şiirlerde şairin nasıl bir edebî denklem kurduğu, ne gibi benzetmeler yaptığı incelenmiştir. Öncesinde şairin poetikası ve Arap edebiyatındaki yerine değinilerek oluşturulmak istenen arka plan bilgisi ile, şiirlerin ve şiirlerde kullanılan imgelerin daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: Nizâr Kabbânî, Arap Şiiri, Modern Arap Şiiri, Kadın Teması

Unusual Women Themes In Nizâr Qabbani's Poems

ABSTRACT: Nizar Qabbani, one of the symbol names of modern Arabic poetry, is famous as a poet of love and women in contemporary Arabic poetry. There were three breaking points in Qabbani's life that gave direction to his poetry. Between the breaking points at the beginning and at the end, the 1967 defeat (Nakba), which can be called the peak of the Arab-Israeli conflict, which caused him to go to a different opening in his poetry, was experienced, thus, there were three main breaking points that affected Nizar Qabbani's poetry. The first of these breaking points, in each of which the poet lost a woman very close to him, was experienced at the beginning of his life, and therefore at the beginning of his literary life, and the third was at the end of his life and gave direction to both his life and his poetry. After the suicide of his sister Visal, who was wanted to be forced into marriage as the first breaking point, Qabbani, as the second breaking point, started to talk about his homeland and people, this time to criticize the Arab political structure of the period with a harsh language, with the defeat of the Nekba, which coincided with the middle of his literary life. remained in the situation. The third breaking point is the death of his wife Balqis, whom he lost in a terrorist attack. In the light of all these, it has been seen that the women's poems, which find their place in every period of Qabbani's literary life, are intertwined with different themes in relation to the political and social events he has lived. In this study, the themes of homeland, freedom, destiny, rebellion, history and legend were identified among the themes that Qabbani combined with the image of woman and worked on in his poems, and it was examined how the poet established a literary equation and what kind of analogies he made in these poems. It is aimed to better understand the poems and the images used in the poems, with the background information desired to be created by referring to the poet's poetics and his place in the Arabic literature before.

Keywords: Nizar Qabbani, Modern Arabic Poems, Arabic Poems, Women Theme

Giriş

Modern Arap şairi Nizâr Kabbânî'nin edebî hayatını üç temel kırılma anına ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi, ablası Visal'in intiharı; sonuncusu, eşi Belkis'i teröre kurban vermesi olmak üzere hayatındaki kadınları kaybettiği aşamalarıdır. Bu noktalar Kabbânî'nin edebî hayatının şekillenmesinde

büyük belirleyicilerden olmuştur. İkinci kırılma noktası ise Arap-İsrail anlaşmazlığının zirvesi denebilecek 1967 Nekbe yenilgisidir. Kabbânî'nin şiiri bu söz konusu kırılma noktasında siyasi ve politik bir ses yakalayarak farklı bir boyut kazanmıştır. Kabbânî, bu kırılma noktasıyla birlikte şiirinde yer verdiği konuları genişletmiş ve halkını, yurdunu, savaşları şiirine konu edinmeye başlamıştır. Zaman zaman da dönemin Arap siyasî yapısına sert eleştirilerde bulunmuştur. Şairin edebî hayatının üçüncü kırılma noktası sayılan eşi Belkıs'ın bombalı bir saldırıda hayatını kaybetmesi ise, şiirinin olgunluk çağını yakalamasına, söylemlerine kesinlik kazandırmasına ve siyasi şiirlerin, poetikasının ana unsuru olmasına yol açmıştır.

Nizâr Kabbânî "ailemizin tarihinde aşktan kaynaklanan bir şehadet olayı var" sözleriyle dile getirdiği zorla evlendirilmek istenen ablası Visâl'in ölümü (1938) ile yine kabrini "şehidin kabri" diye nitelediği, "şehidim, şiirim" dediği ve bir terör saldırısında kaybettiği eşi Belkıs'ın ölümünden (1981) doğan sızıyı şiire dönüştürmüş, tam ortasına "tenini dağlarını" dediği, "şiirlerim yurduma" diyerek şiirlerini ithaf ettiği, ancak "yıldızların korktuğu", "kuşların bile kaçtığı", "insanın nasıl yaşayacağını bilemediği" bir vatan olarak nitelediği vatanını konumlandırmıştır. Dolayısıyla şiirlerinde işlediği vatan teması da zaman zaman müstakil, zaman zaman farklı temalarla harmanlanmış şekillerde ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma, şairin şiirlerinde işlediği "salt" kadın temasını inceleyen çalışmalardan ayrı olarak kadın temasıyla bağdaştırılan sıra dışı temalar arasında kurulan edebi denklemlerin incelenmesini amaçlamaktadır. Çalışmanın amacı şairin kadın temasıyla bağ kurduğu diğer temaların nasıl ve hangi edebi unsurlarla inşa edildiği hususunun incelenmesidir. Dolayısıyla çalışma, Kabbânî'nin yalnızca bir "kadın şairi" sıfatı taşımadığı görüşünden hareketle şairin şiirlerinde kullandığı kadın temalarını inceleyen araştırmalardan ayrılarak farklı bir bakış getirmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmada Kabbânî'nin vatan, hürriyet, isyan, tarih, efsane, kader vb. temaları kadın imgesiyle nasıl bir arada kullandığı, bu temalar arasında nasıl bağlar kurduğu, ne tür benzetmeler yaptığı gibi sorulara cevap aranacaktır. Şairin şiirlerinde işlediği kadın imgesine damga vuran, eş ve sevgili olarak hayatında iz bırakmış iki kadın vardır. Bu kadınlardan biri, aynı zamanda kuzeni olan ve 1944 yılında yayımlanan "Kâlet İf es-semrâ" adlı kitabı yazdığı ilk eşi Zehra, diğeri ise "Kaşîdetu Belkıs" adlı kitabı yazdığı Iraklı eşi Belkıs'tır (Tülücü, 2007). Nizâr Kabbânî *Aşkın Kitabı*'nin girişinde eşi Belkıs'ı, "hayat arkadaşım" ve "şiir arkadaşım" olarak nitelendirmiş ve Belkıs'ın, aslında şiir yazmadaki en büyük ilham kaynağı, destekçisi ve güdüleyicisi olduğunu ortaya koymuştur.

Bu çalışmada incelenen kaynak metin olan Arapça şiirlerin hedef dil olan Türkçe çevirileri esas alınmıştır. İncelenen çeviriler, çevirmenlerin üslup özellikleri, genel kültür düzeyleri, eğitim seviyeleri vb. pek çok etkenden etkilenebilmektedir. Dolayısıyla çeviriler özünde şairin kendi şiirleri olsa da hem biçim hem de anlam özellikleri bakımından az ya da çok çevirmenin dilinden etkilenmesi kaçınılmaz bir durum olup (Karayürek, 2022: 361) çalışmada olduğu gibi alıntılanan şiir çevirilerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Nizâr Kabbânî'nin Poetikası

Nizâr Kabbânî, 1940'larda başlayıp 1980'lere kadar demlenen şiir serüvenini üçe ayırmıştır. Birinci döneme aşk konusu hâkimken gerek şairin bireysel anlamda yaşadıkları gerek Arap coğrafyasında yaşanan olaylar neticesinde ikinci dönem toplumsal özgürlük ağırlıklı olarak ortaya çıkmıştır. Kişisel öfkenin baskın olduğu ikinci dönem özelliklerinin daha da büyüüp genişleyerek siyasal öfkeye dönüştüğü ve bu düşüncenin hâkim olduğu üçüncü dönem ortaya çıkmıştır. Doğal olarak her döneme ait şiir anlayışı değişmiş, şiirlerinde değişimler görülmüştür (Keskin, 2006: 175).

Nizâr Kabbânî, hukuk fakültesi mezunu bir diplomat olarak hayata bu pencereden bakıp kendisine biçtiği devrimci sıfatıyla hareket ederek kadına dair şiirler yazar. Bu yüzden hukukçu bir şair olarak onun bu çok yönlülüğünü anlayabilmek için modern psikolojiden yardım almak gerekir şeklinde savlar ortaya atıldığı görülmektedir. Kabbânî, kadını her şeyden önce bir insan olarak görmüş buna bağlı olarak da onu tüm prangalarından kurtarmayı amaçlamıştır. Sorunlu bir toplumdaki mağdur kadını kurtarmak isteyen şair, aslında bir yandan edebî hayatının başlarında intihar ederek can veren ablasının ve bir yandan da edebî hayatının sonlarında teröre kurban verdiği eşi Belkıs'ın içindeki acısını, travmasını seslendirmektedir. Bunları yaparken kullandığı sade ve vurucu bir dille, yer yer aşırıya kaçtığı düşünülen cinsel imge ve sözlerle dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Çünkü Kabbânî'nin yaşadığı dönemin şartları, kadını pek çok siyasî, dinî prangaya vurmuş, âdet, gelenek-görenek gibi düşüncelerle kısıtlamıştır. İşte Kabbânî bu klasik kadın dünyasını değiştirmek istemiştir (Keskin, 2006: 277).

Kabbânî'nin şiirleri kendi deyimiyle basit şiirler gibi görünse de yazmak için bir ömür gerektirir ve kaliteli bir şiir imbiğinden süzülerek ortaya çıkmış şiirler olarak okuyucu karşısına çıkmaktadır. Şiirlerini yazarken kullandığı dil konusu, Kabbânî'nin zihnini her zaman meşgul eden konulardan biri olmuş; dilin kalıplarını kırmayı, sağladığı imkânların kullanımına dair düşünmeyi sürdürmüştür. Kabbânî'nin şiirle ilgili düşüncelerine girmeden önce dille ilgili düşüncelerine değinilmesi gerekmektedir. Bilindiği üzere günümüzde Arap toplumlarında halk, günlük hayatta yaşadığı bölgeye özgü lehçeyi kullanmaktadır. Ancak basın alanı, kamu alanı, eğitim alanı gibi alanlarda Modern Standart Arapça (MSA) kullanılmaktadır. Haliyle bu durum iki dillilik diye bilinen olguyu doğurmakta ve halkın kullandığı dil ile resmî dilin farklı olmasına yol açmaktadır. Kabbânî bu iki dilin birleşiminden oluşan, akademik dilin mantığını, özünü ve altyapısını alıp lehçenin hareketliliğini, gücünü ve cesurca açık oluşunu birleştiren bir “Üçüncü Dil” meydana getirmeyi hedeflemiştir. Böylelikle hareketli, dinamik ve güçlü bir dil oluşturup şiirlerini bu dille kaleme almaya çalıştığını söylemiştir (Kabbânî, 1970: 128).

Karayürek'in ifade ettiği gibi (2022: 360) şiir gerek biçim gerekse üslupla ilgili dikkat gerektiren sanatsal bir eserdir. Bir şairin şiiri yazarken hissettiği ruh hâli, duygu ve düşünceleri, kullandığı yöntem ve hatta burada sayılamayacak birçok faktör için içine girmektedir. Bu bağlamda Â'bîdât (1997: 365) Kabbânî'nin şiirlerini tanımlarken “ne tamamen ilham şiirleri ne tamamen teknik şiirlerdir” demiş, şiirlerinde İngiliz şiirinden etkilenecek lehçe kullanımını da eksik etmediğini böylece derin anlamlar yakalamayı hedeflediğini söylemiştir.

Arapların şiir mirasındaki en büyük hazine olan Cahiliye şiirine yöneltilen çürütme denemeleri ve sonrasında indirilmiş, şiirselliği yüksek görülen Kur'an-ı Kerim için cinlerin sözleri olduğu gibi somut dünyanın dışında yorumlar getirilmesi, aslında Arapların toplumsal hafızalarındaki şiirin doğaüstü bir meta olduğu şeklinde yorumlanmaya müsaittir. Bunun bir sonucu olarak şiir gerçek hayatın içinde ya da gerçek hayat şiirin içinde yeteri kadar yer almamış olacak ki şair Nizâr Kabbânî tabiri caizse şiirin ayaklarını yere bastırmak istemiştir. Bunu yaparken attığı en cesur adımlardan biri de yukarıda bahsedilen standart-lehçe dil harmanlamasıdır.

Kabbânî'ye göre şiir ne her şeyi açıklamak ne de anlamsız bırakmaktır, “*parmağınıza Süleyman'ın yüzüğünü takıp cini çağırma; sütü, balı ve hurileri istemeyi size bırakmaktır*”. Ona göre şiir fazla konuşmayan özün özüdür. Bunun dışında kalanlar ise “şiirsel gevezelik”tir. Dolayısıyla kendisinin de dediği gibi şiirleri aslında son derece yoğun anlamlar içeren şiirlerdir. Bu yüzden *Aşkın Kitabı*'ndaki şiirlerini, çağlar boyu aşırı uzun, bol ve kesimi kötü elbiseler giymiş geleneksel Arap şiirinin baş yapıtlarının aksine daha çağdaş, rahat ve pratik bir elbise giydirilmiş şiirler olarak tanımlamayı tercih etmiştir (Kabbânî, 2016). Şiirlerinde ritim unsurlarını doğru kullanması, bu şiirlerin pek çoğunun bestelenerek şarkı hâline gelmesine kapıyı aralamış, 1950'lerden bu yana pek çok şiiri bestelenmiştir.

Hem kadın hem de Arapların sorunlarını aynı mürekkeple yazdığını vurgulayan Kabbânî, toprağın İsrail'den kurtarılması için mücadele ettiği gibi kadının da Cahiliye dönemi tortularından kurtarılması için savaştığını söylemektedir (Keskin, 2006: 57). O, aslında meydana getirmiş olduğu o kendine özgü dille, kullandığı özgün temalarla bir “şiir cumhuriyeti” kurmuştur ve “bu cumhuriyetin vatandaşlarının çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır” (Keskin, 2006: 64). Ancak kimi çevrelerce “kadının yatak odasından çıkmamakla” suçlanan Kabbânî, vatana dair şiirler yazma hakkı olmadığı yolunda çeşitli eleştirilere hedef olmuştur (Keskin, 2006: 114). Nitekim İrfan Nizamuddin gibi yazarlar da Nizâr Kabbânî'nin şiirsel yaratıcılığın iki durumu olan aşk ve millî konularda kullandığı tabirler, teşbihler ve sıfatlarla diğer bütün Arap şairlerinden ayrıldığı düşüncesiyle bu konuda “kelimelere benzemeyen kelimeler” tabirine dikkat çekmektedir (Nizamuddin, 1999: 889. Aktaran Keskin, 2006: 213). Bu itibarla Nizâr Kabbânî, Arap halkları ve Arap nesillerini birbirine bağlayan yeni bir dil yaratarak vatan aşkı ile sevgili aşkını özdeşleştiren bir aşk hikayesi kurgulamaktadır. (Nizamuddin, 1999: 890. Aktaran Keskin, 2006: 213).

Nizâr Kabbânî'nin Arap Edebiyatındaki Yeri

Kadın şairi olarak nitelendirilen Nizâr Kabbânî, önceleri bu isimlendirmeden keyif aldığını ancak bir müddet sonra bu isimlendirmeye karşı ilgisini kaybettiğini ve sonunda bundan rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Ona göre bu lakap başta bir nimetken sonraları bir töhmet hâline gelmiştir. *Kasâid Mağdûbun Aleyha* adlı kitabındaki bir şiirinde buna değinerek şöyle demiştir:

إني كاتب وشاعر / في اللحظة الأولى، اعتقدت أنها / عبارة سحرية / ستفتح الأبواب في طريقي / وتجعل الحراس يسجدون لي / ... /
ثم اكتشفت أنها فضيحتي الكبيرة / وتهمتي الكبيرة

Ben yazar ve şairim / İlk sandım ki / Bu ifade sihirlidir / Açılacak önümde kapılar / Diz çökecek önümde bekçiler /.../ Sonra fark ettim ki bu ifade / En büyük faciam / En tehlikeli töhmetim

(1986: 8. Çev. Ökkeş Hengil)

Diğer tüm âşıklar gibi bir âşık olmasına rağmen böyle adlandırılmasının sebebinin ise aşkını kâğıda döküp, bu kağıtları da tüm duvarlara asmasından yani şiirinden kaynaklandığını dile getiren Nizâr Kabbânî, kadına eş olması, anne olması, kız kardeş olması sıfatıyla, hatta bunlardan da öte bütün sıfatlarıyla ışık tutmak istemektedir. Kadını, şiirlerinde, aramızda dolaşan bir ruh, göz kamaştırıcı bir köprü ve çeşitli tuzaklar kuran bir politikacı olarak işlemektedir (Gemi ve Shoush, 2018: 301).

Mes'î'ye göre (2013: 72) insanlık devleti dışında bir devletle bağı bulunmayan Nizâr Kabbânî, şiirlerinde kadın teması üzerinden başta vatan teması olmak üzere pek çok temayı işlemiş adeta bu temaları kadın üzerinden görünür kılmış, erkeğin zor zamanlarında sığınacağı vatani olarak kadını göstermiştir. Bir kadını sevmeyenin vatanını da sevemeyeceğini söyleyen Kabbânî, kadın ile vatan kavramlarını bir potada eriterek tek bir kavram hâline getirmiştir.

Nizâr Kabbânî önce güzel bir sıfat olarak yansıtılıp sonra eleştiri oklarının ucuna takılan “kadın şairi” olarak adlandırılması konusunda Abbas Mahmûd el-Akkâd’ın da kendisi için “kadın konusunda takılı kaldı” eleştirisi başta olmak üzere “neden kadın şiiri” diye sorulara “neden olmasın, ne hakkında yazılacağını belirleyen kabile reisleri var, onların yazılabilir ve yazılamaz dediği konular hakkında mı yazmak zorundayız” diyerek kadınları yasaklayıp toplumdan soyutlamanın kadını bir utanç metaı olarak görmeye yol açtığını böylece kadın bedeninden korkan bir toplum hâline geldiklerini aktarmaktadır. Bu kadın-utanç fikrinden kurtulmaları gerektiğini söyleyen Kabbânî, kadını ayıpla, haramla, günahla, utançla, yasakla bir tutmanın toplumu tatmin olmayan bir toplum hâline getirdiğini söylemektedir (Kabbânî, 1970: 186). Bu bağlamda bakıldığında, yazdığı cesur şiirlerinde kadın temasını, medeniyetle, yurtla, dille, hürriyetle, kültürle, savaşla, devrimle, sıvacık ekmele bir arada işleme nedeni, kadının aynı diğerleri gibi hayatın bir parçası olduğu gerçeğine dikkat çekmektir denilebilir.

50’yi aşkın şiir, 12 nesir kitabı olan Nizâr Kabbânî için yalnızca aşk şiirleri yazdı demek haksızlık olacaktır. Kabbânî başta Filistin trajedisi olmak üzere Arap coğrafyasında yaşanan pek çok acıya ışık tutarak toplumunun acılarından soyutlanmamış, bunu “bir şairin yaşadığı ortam ile yazdığı ortamı birbirinden ayrı düşünmenin doğru olmadığını” söyleyerek ifade etmiştir. Kimi zaman yazdığı şiirlerle devletlere, politikalara ve tutumlara karşı yönelttiği eleştirilerden dolayı büyük bir tartışma başlatılmış, şiirlerinin okunması, şiirlerinden bestelenen şarkılarının radyo ve televizyonlarda çalınması yasaklanmış, adeta aforoz edilmiştir (Kabbânî, 1991).

Ülkemizde bu konudaki ilk bilimsel çalışma “Nizâr Kabbânî, Hayatı ve Şiirleri” başlığıyla Salih Tur tarafından 2005 yılında doktora tezi olarak yazılmış olup ardından Kabbânî’nin şiirleri içerik açısından farklı kişilerce farklı çalışmalarla irdelenmiştir (Tur, 2020). Prof. Dr. Aysel Ergül Keskin 2006 yılında “*Şiirin Galip Aşkın Devrik Kralı Nizâr Kabbânî*” adlı bir kitap yayınlamakla kendi deyimleriyle aşk ve kadın konularında en can alıcı, en düşündürücü ve en nitelikli çıkarımlara ulaşabileceğine inandığı etkileyici şiir örneklerini değerlendirmeye ve incelemeye çalışmıştır” (Keskin, 2006: 7). Kabbânî ve şiirlerinin incelemeye alındığı en güncel çalışma ise 2021 yılında İbrahim Şemdin tarafından yazılan “Nizâr Kabbânî’nin Şiirlerinde Vasıf” başlıklı yüksek lisans tezidir.

Edebiyat sahasına bakıldığında ise muhtemelen ilk kez Nuri Pakdil tarafından Göldeste II adıyla yayımlanan şiir çevirilerinde Kabbânî yer almıştır (TDV, 697). Bunun yanı sıra 1996 yılında Rey Yayıncılık’tan Turan Koç ve İbrahim Demirci çevirisiyle *İşgal Altında* adlı şiir kitabı yayımlanmıştır. 1999 yılında İbrahim Demirci çevirisiyle Hece Yayınları’ndan *Ben Beyrut* yayımlanmıştır. Turan Koç ve İbrahim Demirci tarafından İz Yayıncılık’tan 2015 yılında *Gazaba Uğramış Şiirler ve Diğerleri* adlı kitap yayımlanmıştır. 2002 yılında Rıza Halilov ve Aysel Ergül çevirisiyle Birey Yayınları’ndan *Gözlerinin Mavi Limanında* adlı kitap yayımlanmış, daha sonra Mehmet Hakkı Suçin çevirisiyle 2016 yılında Hece Yayınları’ndan *Aşkın Kitabı* yayımlanırken, Mehmet Şayir çevirisiyle de Hece Yayınları’ndan 2018 yılında *Kelimelere Benzemeyen Kelimeler* adlı bir seçki yayımlanmıştır. Çok sayıda eseri bulunan Kabbânî’nin henüz eserlerinin büyük çoğunluğu dilimize kazandırılmamıştır. Kısacası Nizâr Kabbânî

Türkçede var olan ancak daha çok anılmayı, duyurulmayı ve okunmayı hak eden bir şair olduğu düşünülmektedir.

Bulgular ve Tartışma

Nizâr Kabbânî'nin şiir koleksiyonları taranarak elde edilen bulgularda şairin kadın temasıyla birlikte işlediği sıra dışı birtakım temalar olduğu değerlendirilmektedir. Bu temalar incelendiğinde şairin bilinçli bir tercihle bunları kullandığı ve bu temalar arasında kurulan edebi denklemler arasında incelemeye açık noktalar olduğu tespit edilmiştir. Bunlar arasında vatan, hürriyet, kader, isyan, tarih ve efsane diye tanımlanabilecek temalar olduğu gözlemlenmiştir. Şairin gerek edebi hayatı gerek kişisel hayatının incelendiği giriş bölümünde yer alan bilgiler incelendiğinde bu temaların kasıtlı bir tercih olduğu ve bilinçli bir şekilde seçilmiş olabileceği görüşünden hareket edilmiştir. Şairin kurduğu edebi denklemler benzetme, zıtlık, eşleştirme, bağdaştırma gibi edebi unsurlara göre incelenmiş, şiirlerde kullanılan evrensel ve yerel motiflere vurgu yapılarak şairin hitap ettiği kitlenin değişimine dikkat çekilmiştir.

Kadın ve Vatan

لماذا أتحدث عن المدن والأوطان؟ / أنت وطني / وجهك وطني / صوتك وطني / تجويف يدك الصغيرة وطني / وفي هذا الوطن ولدت / وأريد أن أموت

Niçin bahsedeyim kentlerden, vatanlardan? / sensin benim vatanım / yüzün, vatanım / sesin, vatanım / o, minik elinin ayası, vatanım / bu vatanda doğdum / bu vatanda / ölmek istiyorum ben (Tur, 2020: 190).

Şairin *el-A'mâlu's-Şi'riyye el-Kâmile* eserinden alınan yukarıdaki şiirde şair açık seçik bir şekilde kadın ve vatan temalarına bir arada yer vermiş, kadını vataniyle özdeşleştirdikten sonra doğduğu vatanında ölmek istediğini söyleyerek bir nevi sevgilisine sadakati de vurgulamıştır.

بين العواصم أنت الآن عاصمتي / وللجملات تاريخ... كما المدن... / وكل أنثى أحببتي هي الوطن

Başkentlerin arasında şu an sen başkentimsin benim / şehirlerin bir tarihi olduğu gibi güzellerin de bir tarihi var / ... / beni seven her dişi vatanımdır benim (Tur, 2020: 190).

Şairin *el-A'mâlu's-Şi'riyye el-Kâmile* eserinden alınan şiirde, şair kadını doğrudan vatan olarak nitelendirmiştir.

فرشت فوق ثراك الطاهر الّهْدْبَا فيا دمشق / ... / حبيبتني أنت، فاستلقي كأغنية على نراعي / ولا تستوضحي السببا / أنت النساء جميعاً

Senin parlak toprakların üzerine kirpiklerimi serdim ey Şam / ... / sevgilim sensin, uzan kollarımın arasında bir şarkı gibi / ama sorma sebebini / sen, kadınların tamamısın (Tur, 2020: 191). Şairin *el-A'mâlu's-Şi'riyye el-Kâmile* eserinden alıntılanan yukarıdaki şiirde şair çoğu şiirinin aksine vatani kadın ile özdeşleştirmiştir. Dolayısıyla şairin kadın ve vatan temaları arasında kurulan bağlantılar yalnızca kadın-vatan olarak kurulmakla kalmamış aksi yönde de öğeler kullanılmıştır.

Kadın ve Hürriyet

أنت خلاصة كل الشعر / ووردة كل الحريات

Şair "sınırsız aşk" (*hubbun bîla hudûd*) adlı şiirinin dördüncü kıtası olan dizelerde sevgilisine hitap ederek *sen hûlasasısın tüm şiirlerin / gülüsün bütün hürriyetlerin* (Kabbânî, 2018: 14) diye seslenmiş, sevgilisini önce yazılmış tüm şiirlerden damıtılmış bir öze; daha sonra da özgürlüklerin en güzel gülüne benzetmiştir. Kabbânî daha önce zikredildiği üzere az sözle çok şey anlatma ustalığını bu şiirde de kullanarak duygusunu duru bir dille dile getirmiştir. Hürriyetlerin gülü benzetmesini yaparken "gül" imgesini kullanması kayda değer ikinci noktadır. Zira "gül" tarih boyunca pek çok edebiyatta yer alan çiçeklerden biridir. Kabbânî'nin kurduğu dil sade, sade olduğu kadar da güçlü bir dildir. Bu hâliyle sevgilisi onun gözünde hürriyetle eşdeğerdir; hatta hürriyetten daha değerlidir.

O, bütün medeniyeti medenilerin dudaklarına düşmüş olduğu sevgilisinden kendisini zulüm ve baskı yurdundan uzakta sevmesini istemektedir (Kabbânî, 2018: 61). “Güzel Bir Kadının Avuç İçini Okumak” adlı şiirinde ifadesini bulduğu gibi “memeleri üçüncü dünya ülkelerine hükmeden ilk iki diktatör” olan sevgilisi dünyanın en önemli kadını olduğu gibi en güzel kadındır da... Ama dünyanın en önemli kadını olmasının nedeni memeleri üçüncü dünya ülkelerine hükmeden ilk iki diktatör olması değildir (Kabbânî, 2018: 68).

Kadın ve Kader

لن تهربي مني / فإني رجل مقدر عليك / لن تخلصي مني / فإن الله قد أرسلني إليك / فمرة أطلع من أرنبتني أذنيك / ومرة أطلع من أساور الفيروز في يديك

kaçamayacaksın benden / alınına yazılmış adamım / kurtulamayacaksın benden / Allah gönderdi sana beni / kâh kulaklarının memelerinden çıkarım / kâh ellerindeki firuze bileziklerden (Kabbânî, 2016: 48). Şair, sevgilisine seslendiği bu şiirinde kendi varlığını ve sevgilisiyle olan ilişkisini kader kavramı üzerinden kurgulamıştır. İkinci ve üçüncü dizelerde ilişkilerini ve kendini kader kavramıyla ilişkilendirmiş, bu düşüncelerini son iki dizede yinelemiş, eninde sonunda yolunun kendisine çıktığını veya bir şekilde karşısına çıkacağını anlatmak istemiştir. Sevgilisine olan aşkını kader üzerinden açıklayıp, kendisini Allah'ın gönderdiğini söyleyerek hem kendine bir elçi görevi biçmiş hem de dinî bir referansta bulunmuştur. Kabbânî tüm bunları yaparken, yasaklanan kadın bedeni üzerinden imgeler kurarak kendi görüşünce toplumu iyileştirmeye çalışmaktadır.

Kadın ve İsyan

كم تشبيهن السمكة / سريعة في الحب... مثل السمكة / جبانة في الحب... مثل السمكة / قتلت ألف امرأة في داخلي / وصرت أنت الملكة

Kabbânî balığa ne çok benziyorsun / aşkta aceleci... balık gibi / aşkta ürkek... balık gibi / bin kadını öldürdün içimde / ve tek kraliçe oldun kalbimde (Kabbânî, 2016: 96) diye sevgilisine seslendiği şiirinde sevgilisini önce bir balık gibi aceleci ve ürkek olarak tanımlıyorken ardından bin kadını öldürüp kalbinde kraliçe olduğunu söyleyerek bir tezat dengesi kurmaktadır. Sevgilisinin diğer kadınları öldürüp tek kraliçe olduğunu söyleyerek esasında bir isyandan söz edip bu isyanın galibinin sevgilisi olduğunu söylemektedir.

ضعي أظافرك الحمراء في عنقي / ولا تكوني معي شاة ولا حملا / وقاوميني بما أوتيت من حيل / إذا أتيتك كالبركان مشتعلا / أحلى الشفاه التي تعصي وأسوأها / تلك الشفاه التي دوما تقول: بلى

boynuma geçir kırmızı tırnaklarını / ne koyun ol benimle ne de kuzu / diren bana sahip olduğun tüm hilelerle / yanan volkan gibi gelirse yanına / en güzel dudaklar isyan edenlerdir / ve emrin olur diyenlerdir en kötüler (Kabbânî, 2016: 106). Şair kadın ve isyan temalarını bir arada kullandığı bu şiirinde birden fazla imgeye yer vermiştir. İlk dizedeki *kırmızı tırnakların* ifadesiyle kadına cinsel çekicilik atfetmiştir. Ayrıca sevgilisine emirler vererek yönlendirmelerde bulunmuş, örneğin *ne koyun ol benimle ne de kuzu* dizesinde başında bulunan çobanın emrine itaat eden koyun ve kuzu gibi uysal olmasını söyleyerek isyana teşvik etmiştir. Bu dizeleri kapalıktan çıkararak dizelerle devam etmiş *en güzel dudaklar isyan edenlerdir / ve emrin olur diyenlerdir en kötüler* dizelerinde de sevgilisini isyana yönlendirme çabaları devam etmektedir. Bu isyanın kendisine karşı olması gerektiğini de *diren bana sahip olduğun tüm hilelerle* diyerek kadını kendisi de dahil olmak üzere herhangi bir erkeğin boyunduruğuna sokmak istemediğini dile getirmiştir.

Nizâr Kabbânî “Şehadet Ederim ki Hiçbir Kadın” şiirinde zamanın sevdiği kadının “sağ memesinin orada durduğunu”, devrimlerin de “sol memesinin yamacından başladığını” “ruhunu uzun süre işgal ettiğini”, “işgaliyle de mutlu ettiğini”, kendisiyle “olabildiğince uygarca seviştiğini” ve “üçüncü dünya tozlarının içinden çekip çıkardığını” ifade ederek zamanın durması, devrim, işgal, uygarlık ve üçüncü dünya gibi kavramları kadın, aşk, kadın bedeni ve sevişme gibi imgelerle özdeşleşmektedir (Kabbânî, 2018: 90).

Kadın ve Tarih

كان نهذاك في العصور الخوالي / بنشيدان السلام مثل الحمامة / كيف ما بين ليلة وضحاها / صار نهذاك مثل يوم القيامة

barışa çağırıyordu memelerin / geçmiş çağlardaki güvercinler gibi / nasıl oldu da kaşla göz arasında / kıyamete döndü memelerin (Kabbânî, 2016: 104). Bu kısa ama yoğun anlatımlı şiirinde şair pek çok imge ve sembole yer vermiştir. Sevgilisinin memelerini asırlardan beri barışın sembolü olan güvercinlere benzetirken kısa bir sürede insanlığın yok oluşunun işareti olan kıyametle özdeşleştirmiş, sevgilisinin memelerini hem barışın hem yok oluşun sembolü olarak görerek bir tezat ilişkisi kurmasının yanı sıra söz konusu değişimin kısa bir zamanda gerçekleştiğini söylemek istemiştir. İlk çağlardan beri farklı kavimlerce bereketle özdeşleştirilen kadın bedeni bu şiirin yazıldığı dönemler göz önüne alındığında bir nevi “yasak” veya “haram” olarak değerlendirilmekteyken bu denli cesur bir şiir ve imge denklemi kurmak şairin cesaretine ve bir aydın olarak yaşadığı toplumdaki önde olup o topluma öncülük etme misyonuna işaret etmektedir.

*أهطل في عينيك كالسحابة / أحمل في حقائبي إليهما / كنزا من الأحزان والكآبة / أحمل ألف جدول / وألف ألف غابة / وأحمل التاريخ
تحت معطفي / وأحرف الكتابة*

gözlerinde yağıyorum bulut gibi / hüzünden bir hazine taşıyorum valizlerimde / bin dere taşıyorum / bin kere bin orman / tarihi taşıyorum paltosunun altında / ve yazının harflerini (Kabbânî, 2016: 87). Nizâr Kabbânî, Aşkın Kitabı'nda yer alan bu dizelerde sevgilisinin gözlerinde bulut olup yağdığını ve tarihi paltosunun altında taşıdığını söylemektedir. Şair, sevgilisinin gözlerinde bulut olup yağarken aynı zamanda tarihi paltosunun altına sığdırdığını söyleyerek sevgilisini yüceltmektedir. Zira yazılı-yazısız insanlık tarihi küçülüp paltosunun altına girmiş ancak kendisi sevgilisinin gözlerinde bir buluta dönüşmüştür, böylece sevgilisinin gözleri bile tarihten daha büyük tarihten daha yücedir. Kabbânî alışlageldiği üzere kadın bedenini imgeleştirerek yoğun anlatımlarda bulunmuştur. Bunun yanı sıra topluma önder kaftanı giymiş bir şair/aydın olarak paltosunun altında yazının harflerini taşıdığını söyleyerek aslında insanlık tarihinin kayıtlı bütün geçmişini kapsadığını anlatmaya çalışmakta ve kendi üstüne düşen görevi üstlenmektedir.

*حين أكون عاشقا / أشعر أنني ملك الزمان / أملك الأرض وما عليها / وأدخل الشمس على حصاني... / أجعل شاه الفرس من رعيتي /
وأخضع الصين لصولجاني*

âşık olunca / zamanın kralı gibi hissederim kendimi / sanki dünya benim / ve atımın üstünde güneşe girerim / âşık olunca / tebaam olur İran şahı / Çin asama boyun eğer (Kabbânî, 2016: 60). Nizâr Kabbânî yukarıdaki dizelerde pek çok tarihî gönderme yaparak sevgilisine aşkını ifade etmiştir. Örneğin âşık olunca kendisini kral gibi hissetmiş; atına binip güneşe sefere çıkmış, İran şahına diz çöktürmüş, Çin, gücü karşısında boyun eğmiştir. Kabbânî dizelerini doğayı değiştireceğine dair düşüncelerle denizlerin yataklarını değiştireceğini, şiirlerinin mimoza ve kasımpatı tarlalarına dönüşeceğini dile getirirken o âşık olunca parmaklarından sular fışkırmış, dilinde otlar yeşermiş ve dahi zaman kavramının dışına taşıp başka bir zamana ait olmuştur. Kabbânî dizelerinde İran şahı ve Çin gibi köklü medeniyet kavramlarını aşkı karşısında acziyete düşen kahramanlar olarak kullanarak bir yandan aşkın büyüklüğüne dikkat çekerken diğer yandan bilerek veya bilmeyerek kendi özelinde yaşadığı toplumda kadim medeniyetler olarak İran ve Çin medeniyetlerinin varsayıldığını göstermiş oluyor.

*قولي أحبك كي تزيد قداستي / وبصير شعري في الهوى إنجيلا / سأغير التقويم لو أحببتني / أمحو فصولا وأضيف فصولا / سينتهي
العصر القديم على يدي / ملك أنا / لو تصبيحين حبيبتني / أغزو الشمس مراكبا وخبولا*

sen seni seviyorum de kutsallığım artmış olsun / aşk şiirlerim bir anda birer incil'e dönüşsün / sen beni sevecek olsan takvimi değiştirim / derim ki kimi mevsimler kalksın yenileri konsun / eski çağ benim elimle değişip yenilenecek / ben bir şahım padişahım sen benim sevgilim olsan / atlarıma buyururum güneşe sefere çıksın (Kabbânî, 2018: 12). Şair, sevgilisine hitap ettiği bu dizelerde ondan birtakım isteklerde bulunup bu istekler sonucunda olacakları dile getirmiştir. Ona göre sevgilisi kendisini severse daha yakışıklı olacak zira onun sevgisi olmadan bu imkânsızdır. Sevgilisi onu severse daha kutsal biri olacak, şiirleri İncil'e dönüşecektir. Sevgilisinin kendisini sevmesi durumunda takvimi değiştirip yeni mevsimler oluşturacak, yeni bir çağ açacaktır. Kendisi bir padişah olacak atlarına güneşe sefer emri verecektir. Kısacası Kabbânî, sevgilisinin kendisini sevmesi durumunda doğaüstü, tarihi, zaman ve mekânı aşan olgular da dahil olmak üzere pek çok şey olacağını dile getirmiştir.

Kabbânî, *Menşûrun Sirriyun Cidden* (Çok Gizli Bülten) başlıklı şiirinde dünyanın (hayatın) aşktan ibaret olduğunu söyleyip âşıkları birleşip birlik olmaya çağırdıktan sonra ilginç bir tarihî-siyasî gönderme yaparak Doğu'da Ebu Leheb'in hala egemen olduğunu söylemeye çalışmakta ve âşiklardan deniz suları gibi bir araya gelmelerini istemektedir (Kabbânî, 1972).

Beyrut ve'l-Hub ve'l-Matar (Beyrut Aşk Yağmur) şiirinde ise Kabbânî, sevgilisinden kürk mantosunun içinde kendisine bir yurt vermesini, kendisini İsa Mesih gibi iki memesinin arasında çarmıha germesini istemekte, saltanat çağlarını reddetmeye, meczupların fetvalarını reddetmeye çağırılmaktadır (Kabbânî, 1972).

Kabbânî, *el-Makbaratu'l-Bahriyye* (Deniz Mezarlığı) başlıklı şiirinde sevgilisinin memelerinin arasını bir deniz mezarlığına benzeterek bu mezarlıkta binlerce Moğol, Mecusi ve Tatarın gömülü olduğunu yazmaktadır (Kabbânî, 1972: 190). Onun sevgilisinde "tarihten bir şey, tarihten bir şeyler var". Yine Seviyorum Seni Seviyorum Bu da Benim İmzam şiirinde Kabbânî, bu kez sevdiği kadını "fetih"le özdeşleştiriyor ve ona "sen... benim fetihlerim içindeki en büyük fetihsin, sen benim doğacağım, ardından gömüleceğim, yazılarımı yazacağım en son vatansın" diye sesleniyor.

Kadın ve Efsane

وكلما سافرت في عينيك يا حبيبتى / أحس أني راكب سحابة سحرية / فغيمة وردية ترفعني / وبعدها تأتي النفسجية / أدور في عينيك
يا حبيبتى / أدور مثل الكرة الأرضية

gözlerine her seyahat ettiğimde / uçan bir halı üstünde hissedirim kendimi / pembe bir bulut kaldırır beni / ardından mor bir bulut / ve dönerim gözlerinin içinde sevgilim / nasıl dönerse yer küresi (Kabbânî, 2016: 95). Şairin yukarıdaki gibi söylediği kadın ve efsane temalarını bir arada kullandığı bu şiirinde sevgilisinin gözlerine baktığında bir efsane olan uçan halıya bindiğini söylemektedir. Uçan halı diye bir şey olmadığı bilindiği hâlde şairin bunu dile getirmesi aşkının kendi nezdinde yarattığı metafizik ötesi etkiye işaret etmektedir. Ardından pembe ve mor bir buluta bindiğini söyleyip doğaüstü öğeler kullanarak yaşadığı hissini olağanüstü bir his olduğuna işaret etmekte ve kendisini yer küreyle bir tutarak sevgilisinin gözlerinin içinde döndüğünden bahsetmektedir. Bütün bunlara bakıldığında gerçek ile hayali, hakikat ile düşü bir arada kullanarak kadın ve efsane temalarını işleyen şair, sevgilisine olan aşkını dile getirmektedir.

لو خرج المارد من قمممه / وقال لي: لبيك / دقيقة واحدة لديك / تختار فيها كل ما تريده / من قطع الياقوت والرموز / لاخترت عينيك
بلا تردد

şişeden çıkıp cin / emrindeyim dese / bir dakikan var / dile benden ne dilersen / yakuttan ve zümrütten... / gözlerini seçerdim sevgilim hiç tereddüt etmeden (Kabbânî, 2016: 25). Şair yukarıda yer alan şiirinde "şişeden çıkan cin", "dilek hakkı" gibi kavramlara yer vererek kadın ve efsane temalarını bir arada kullanmıştır. Bunları dile getirirken kendisine sunulan dilek hakkını yine sevgilisinden, sevgilisinin gözlerinden yana kullanacağını dile getirmiş, bunu da hiç düşünmeden yapacağını söyleyerek aşkının yanında istenecek bir şey olmadığından ne kadar emin olduğunu vurgulamıştır. Zira kendisine yakut ve zümrüt bile sunulsa sevgilisi ve sevgilisinin gözleri onun için istenebilecek her şeydir.

حباك طير أخضر / طير غريب أخضر

Senin aşkın yeşil bir kuş / yeşil olduğu kadar tuhaf bir kuş (Tur, 2020: 414). Şairin *el-A'mâlu's-Şi'riyye el-Kâmile* eserinden alınan yukarıdaki şiirde Şam bölgesinde var olduğuna inanılan bir "yeşil kuş" mitine gönderme yapılıyor. Kabbânî'nin bu şiiri göstermektedir ki şair yerel halkının folklorik arka planına da hâkimdir ve bu alana atıflar yapmıştır.

Kabbânî, *Zîdînî İ'şkan Zîdînî* (Daha Fazla Aşk Ver Bana Daha Fazla) ismiyle bilinen *Cismuki Haritatî* (Bedenin Haritamdır) şiirinde sevgili / kadın vücudu teması ile harita ve dünya haritası arasında bağlantı kurarak çeşitli tarihî ve coğrafi göndermeler yapmaktadır. Bu şiirde şairin sevgilisinin vücudu haritasıdır, aşkı haritasıdır. Bu yüzden sevgilisini bulduktan sonra dünya haritası artık onu ilgilendirmez olmuştur. Kendisi ise aşkın en eski başkentidir. Yarası bir Mısır hiyeroglif simgesi, sızısı bir yağ lekesi gibi yayılır Beyrut'tan Çin'e değin. Sızısı kafiyledir, Şam (Emevî) halifeleri göndermiş Çin'e değin, Milattan sonra yedinci yüzyılda, ama kaybolmuş bir ejderhanın ağızında... Ezelden beri alınını koyacağı bir vatan ve

kendisini güneşin sınırına erdirecek bir kadın aşkı arayan şair, sevgilisi için bütün kadınlarını salmış, tarihi arkasında bırakmıştır (Kabbânî, 2018).

Veberu'l-Keşmir (Kaşmir Post) şiirinde de şair, tarihe çeşitli göndermeler yaptıktan sonra savaşların sevgilisinin vücudundan başladığını, kurtuluş ve istiklal de vücudundan başlayacağını söylemektedir (Kabbânî, 1972: 36). Şair sabahları uyanıp gözünü açtığında aşk sayesinde kendini prens olarak bulmaktadır (Kabbânî, 1972: 68). Eskiden en büyük krallardan olan sevgilisinin memesi şu an tahtı bırakmış ayrılmıştır (Kabbânî, 1972: 74). Yine sevgilisinin her iki memesi birer yüce kraldır ve bu krallar denizlerin ve karaların hükümdarlarıdır, halk ise meydanlarda onlara duacı olmaktadır, kendisi ise onların döneminde yaşayıp milyonlarca reaya gibi onlara bağlılığını bildirme bahtiyarlığına erişmiştir (Kabbânî, 1972: 84).

Belkıs şiirinde ise kadın, şiirdir, şehittir, Sebe kraliçesidir, Sümer döneminin görkemini temsil etmektedir (Kabbânî, 2018: 95). Belki de Arap ya da Müslüman halklar arasındaki didişme ve çekişmeleri, hatta savaşları nitelendirmek için kullandığı ve “kabileler arası savaş” olarak ifade ettiği bir savaşta can vermiş, bu savaş ateşinde yanmıştır (Kabbânî, 2018: 100). Yine aynı şiirde sevgilisini medeniyetle özdeşleştirerek medeniyetin aslında “dişi” ya da dişil bir olgu olduğunu vurgulamaktadır (Kabbânî, 2018: 101). Aynı şekilde “onun emri olmadan hiçbir kellenin kesilmediği Ebu Leheb’in kılıcıyla katledilmiş ceylan” şeklinde nitelendiği sevgilisi Belkıs’ı “en güzel vatan” diye söz etmekte ve “utanıyorum bütün tarihimden” derken de kendi vatanında insanın nasıl yaşayacağını bilemediğini belirtmektedir (Kabbânî, 2018: 102-103-104).

SONUÇ

Modern Arap Edebiyatının sembol isimlerinden biri olan Nizâr Kabbânî, kadının büyük sorunlar yaşadığı sorunlu bir toplumun şairi olarak, kadını böyle bir toplumda yaşadığı sorunlar bağlamında ele alan bir kadın ve aşk şairidir. O, kadını vatanla özdeşleştirmiş, kadın ve vatan imgelerini bir arada işlemiştir. Bu çalışmada, şairin kadın temasıyla bir arada işlediği temalar, şiirlerinden örnekler getirilerek açıklanmak istenmiştir. Kabbânî'nin poetikası ile Arap Edebiyatındaki konumuna değinilerek verilen şiir örneklerinin ve yorumlamalarının altyapısı oluşturulmak istenmiştir.

Nizâr Kabbânî hayatının başlarında ve sonlarında kaybettiği, birincisi kız kardeşi ikincisi eşi olmak üzere kadınlardan, özellikle de en yakınındaki kadınlardan yana hep yara almıştır. Zorla evlendirilmek istenen ablasının intiharı henüz hayatının başında olan şairin zihninde derin izler bırakmış, şiir dünyasında önemli bir yer kaplamıştır. Edebî hayatının ortalarına denk gelen 1967 Nekbe yenilgisiyle de vatan imgesini daha yoğun bir şekilde ele almaya başlamış, şiiri daha politik bir ses kazanmış ancak bu ses zaman zaman kadın şiirleriyle de harmanlanmıştır. Nitekim kahve falına bakan kadın ona hayatının sefer ve savaştan ibaret olacağını, kendisinin dünyanın bütün kadınlarına âşık olacağını, ancak bütün bunlardan sonra devrik bir kral gibi geri döneceğini söylemiştir. Bu iki kırılma noktasından sonra üçüncü kırılma noktası ise kendi deyimleriyle şiirlerinin itici gücü eşi Belkıs'ın bir terör saldırısına kurban gitmesi olmuştur ki bu da şairin söylemini etkileyen başka bir dönüm noktası oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, Kabbânî'nin bir “kadın şairi” olarak nitelendirilmesinin yetersiz olduğu düşüncesinden hareketle, şiirlerinde kadın temasıyla ilişkilendirdiği temalar incelenmek istenmiştir. Şairin şiirleri taranarak kadın temasıyla birlikte işlediği temaların; vatan, hürriyet, kader, isyan, tarih ve efsane temaları olduğu görülmüştür. Böylece her bir temaya ait şiir örnekleri toplanıp şiirlerin anlam alanlarının arkasında yatanlar irdelenmek istenmiştir. Çalışma bu bağlamda şairin şiirlerinde kullandığı salt kadın temasını inceleyen çalışmalardan ayrışmakta ve şairi salt bir “kadın şairi” olarak nitelendirmenin ötesinde kullandığı sıra dışı kadın temalarıyla kadını ve kadın sorunlarını toplumda öne çıkaran yaklaşımlarıyla ele almaktadır. Zira şair, döneminin politik olaylarına karşı ve toplumunun pek çok kanayan yarasına dair şiirler yazmış, bir aydın olarak üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmiştir.

Bunlara göre şair, kadın ve vatan temalarını birbirleri içinde kullanarak ve birbirleriyle özdeşleştirerek kadına sadakati üzerinden vatanına olan bağlılığı; vatanına olan sadakati üzerinden de kadına olan sevgisini dile getirmiştir. Yer yer memleketi olan Şam'ı dişil bir sığara bürüyerek kadınlardan üste koyduğu da olmuştur. Sevgilisini hürriyetten daha üstte bir konuma koyarak onun yaşadığı toplumun içerisinde bir su, ekmek gibi ihtiyaç duydukları hürriyetten daha önemli olduğunu söylemiştir. Kabbânî ayrıca yazgıya göndermede bulunarak sevgilisine olan bağlılığı kader kavramı üzerinden açıklamıştır.

Sevgilisini isyana teşvik ettiği şiirde onu kırmızı tırnaklarla resmederek bir tür cinsel bir çağrışımda bulunan şair, sevgilisinin memelerini barışın sembolü olan güvercinlere benzetmiş hemen ardından yok oluşu simgeleyen kıyametle bir tutarak bir tezat dengesi kurmuştur. Kadın bedeni üzerine uygulanan yasaklamaların yoğun olduğu bir dönemde ve böyle bir toplumda bu dizeleri kurmak şairin cesaretine örnek gösterilebilir.

Tarihi paltosunun altında taşıdığını söyleyen şair, sevgilisinin gözlerinde bir bulut olup yağdığını söylemekte ve yazılı yazısız insanlık tarihini sevgilisinin gözleri yanında küçük göstererek sevgilisini yüceltmek istemektedir. Kabbânî sevgilisinin sevgisine mazhar olduğunda İran şahına boyun eğdirebileceğine ve Çin'in esasına boyun eğceğine inanarak aslında bu iki köklü medeniyetin sevgilisine olan aşkı karşısında ne kadar güçsüz kalabileceğine dikkat çekmek istemektedir.

Şair sevgilisinin aşkını gördüğünde şiirlerinin kutsal metinlere, İncil'e dönüşeceğini söyleyerek evrensel bir dil kullanmaktadır. Bir Müslüman olan şairin kutsal metinlere gönderme yapıp İncili zikretmesi bir aydın sıfatıyla tüm insanlığa seslendiğinin göstergesidir. Aynı şiirinde yine sevgilisinin kendisini sevmesi halinde padişah olup atlarına güneşe sefere çıkma emri vereceğini söylemektedir. Padişah olmaktan bahseden şair aynı dizelerde hem batıya hem doğuya ait bir kavramı bir arada kullanmıştır. Bunların ötesinde güneşi fetih düşüncesiyle aşkının büyüklüğüne dikkat çekmektedir.

Şair, sevgilisinin sevgisini kazandığında uçan bir halıya binmiş olacağını söylemiştir. Uçan halı gerçek değil bir efsanedir. Böylelikle sevgilisinin sevgisinin kendisinde bulacağı karşılığı doğaüstü bir imgeyle açıklamıştır. Bunun yanı sıra pembe ve mor bulutlara bineceğini söylemiştir. Bu da yine hayal ürünü bir durum olduğundan şair sevgisini ifade ederken doğaya dair nesnelere aşarak doğaüstü denklemler kurmaktadır. Şair şişeden çıkan cin ve dilek hakkı gibi efsanevi temaları sevgilisine olan aşkına karşılık olarak kullanmıştır. "Dilek hakkı" verilse sevgilisinin gözlerini yeğleyeceğini söylemiştir.

Nizâr Kabbânî evrensel bir söylemin yanı sıra yetiştirdiği, büyüdüğü yerin kültürünü de şiirlerinde kullanmıştır. Şam bölgesinde var olduğuna inanılan bir mit olan "yeşil kuşun" sevgilisinin aşkı olduğunu söyleyerek yerel bağlamda sevgilisinin aşkını yüceltmıştır. Şair, folklorik öğelere yer vererek yerel köklerine bağlı evrensel bir dil kurmuştur. Öte yandan sevgilisinin bedeniyle dünya haritası arasında bağlantılar kurarak sevgilisini evrensel bir mertebeye taşımak istemiştir. Çünkü o tek bir kadın hüznü yazmıyordu, kadın tarihini yazıyordu.

Kabbânî'ye göre hayat sadece aşk demektir. Sevgililere denizin suları gibi birleşmelerini söylemiştir. Sevgilisini en büyük fetihlere; sevgilisinin memelerini birer krala benzetmektedir. Kabbânî bu benzetmeleri yaparken salt bir cinsellik amacından ziyade kadının yok sayıldığı topluma bir uyanış çağrısı yapmaktadır. Kabbânî sevgilisine "doğduğum ve gömüleceğim vatansın" diyerek sevgisinin kaynağını uzaklarda değil doğduğu yerden aldığını söylemektedir. Hayatının sonunu uzaklarda değil vatanında yani sevgilisinde bulacağını ifade etmektedir.

Kabbânî kurduğu şiir cumhuriyetinde hem kadını cahiliye kalıplarından özgürleştiriyor hem de Arap coğrafyasını girdiği bataklıktan kurtarmaya çalışıyordu. İşte bunu yaparken yer yer kadınların sorunlarıyla Arapların sorunları kesişebiliyordu. Ona göre şiir kelimelerle resimdir, dille danstır. Onun şiirlerinde kelimeler renklidir; sarıdır, kırmızıdır. Kuşlar yeşil, ay yeşildir. Dalga mavi, kader sarıdır. O şiiri dallarda meyve yapmıştır.

Nizâr Kabbânî'nin şiirlerinde bu denli sıra dışı kadın teması kullanmasının kadın olgusunun yanı sıra vatan olgusuna yönelik içinde taşıdığı yoğun duygulardan kaynaklanıyor olabileceği değerlendirilmektedir. Şair hem hayat serüveni hem de şiir serüveninin başında kadının toplumda yaşadığı ve yer yer kadının canına mal olan sorunları en yakınındaki insanlar bağlamında yaşamıştır. Dolayısıyla kadının toplumda yaşadığı sorunları derinden hissetmiş, deyim yerindeyse "yaralı" bir vatanda "yaralı" bir kesimi konu edinmiş, bu iki yarayı, vatan ve kadını özdeşleştirmiştir. Vatan yaralıdır, çünkü yenilgilerle, geri kalmışlıkla, yozlaşmayla boğuşmaktadır. Kadın da yaralıdır çünkü bu yoz yapının mağdurudur.

KAYNAKÇA

Â'bîdât, Adnan Mahmud. (1997). Mefhûmu's-Şi'ri 'inde Nizâr Kabbânî. *Mecelletu Merkezi'l-Vesâiki' ve'd-Dîrâsâti'l-İnsâniyyeti*. 9:365-397.

- Gemi, Ahmet. ve Shoush, Mahmoud. (2018). el-Mar'atu fî Şi'ri Nizâr Kabbânî. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7-1:298-319.
- Kabbânî, Nizâr. (1986). *Kasâid Mağdûbun Aleyha*. Menşûrât Nizâr Kabbânî. Beyrut.
- Kabbânî, Nizâr. (1983). *el- A'mâlu's-Şi'riyye el-Kâmile*. Menşûrât Nizâr Kabbânî. Beyrut.
- Kabbânî, Nizâr. (1970). *Kıssatî Ma'âş-Şi'ri*. Riyâd el-Ris Lilkutub ve'n-Neşr. Londra.
- Kabbânî, Nizâr. (1991). *Hevâmiş 'alâ defteri'n-Nekse*. Menşurât Nizâr Kabbânî. Beyrut.
- Kabbânî, Nizâr. (2016). *Aşkın Kitabı*. Hece Yayınları. Ankara. Çev. Mehmet Hakkı Suçin.
- Kabbânî, Nizâr. (2018). *Kelimelere Benzemeyen Kelimeler*. Hece Yayınları. Ankara. Çev. Mehmet Şayir.
- Kabbânî, Nizâr. (1972). *Eşâ'run Hâricetun 'ani'l-Kânûn*. Beyrut.
- Karayürek, Esra Çimen. (2022). Şiir Sanatının Çeviri Yoluyla Yeniden Dile Getirilmesi: Mırabeau Köprüsü. *International Science And Art Research*. 358-369.
- Keskin Ergül, Aysel. (2006). *Şiirin Galip Aşkın Devrik Kralı Nizâr Kabbânî'de Aşk ve Kadın*, Araştırma Yayınları. Ankara.
- Mes'i, B. Sümeyye. (2013). *Sûratu'l-Vatani fi Şi'ri Nizâr Kabbânî*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Pakdil, Nuri. (2014). *Güldeste II*. Edebiyat Dergisi Yayınları.
- Şemdin, İbrahim. (2021). *Nizâr Kabbânî'nin Şiirlerinde Vasıf*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tur, Salih. (2005). *Nizâr Kabbânî, Hayatı ve Şiirleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Tur, Salih. (2020). *Modern Arap Edebiyatının Ünlü Şairi Nizâr Kabbânî ve Poetikası*. Gece Kitaplığı. Ankara.
- Tülücü, Süleyman. "Kabbânî, Nizâr", TDV İslâm Ansiklopedisi, 16.06.2022 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/kabbani-Nizâr> adresinden erişilmiştir.

TÜRKİYE'DE ARAPÇA ÖĞRETİMİNDE ARAPÇA ÖĞRETMENLERİNİN YARATICI DRAMA YÖNTEMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ¹

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Doç. Dr. Senem CEYLAN

Dokuz Eylül Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi

Arap Dili ve Belagati Ana bilim Dalı

senem.soyer@deu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3129-1432

Gönderim Tarihi: 21.12.2022 Kabul Tarihi: 27.12.2022

Alıntı: CEYLAN, S. (2022). Türkiye'de Arapça Öğretiminde Arapça Öğretmenlerinin Yaratıcı Drama Yöntemine İlişkin Görüşleri. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2),150-154.

DOI: 10.54132/akaf.1222452

ÖZ: Son yıllarda yapılandırmacı yaklaşıma dayalı öğretim anlayışının uygulanmaya başlamasıyla birlikte öğrenen merkezli yöntemler yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Özellikle eğitim fakültelerinde drama programlarda yer almış ve öğretmen adaylarının drama yöntemiyle ilgili bilgi ve becerilerinin gelişimine ağırlık verilmiştir. Ancak öğretmen yetiştiren kurumlardan biri olan İlahiyat Fakültelerinde drama yönteminin programda yer almasıyla ilgili herhangi bir girişim olmadığı görülmektedir. Bu durumun İlahiyat Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin dramaya ilişkin bir bakış açısının oluşmamasının nedeni olduğu gibi uygulama süreçleri açısından Arapça dersinde yeterli ve etkin düzeyde drama yönteminin uygulanabilirliğine engel teşkil etmiştir. Bu çalışmada İzmir örneğinde İmam Hatip Liselerinde görev alan Arapça öğretmenlerinin dramayla ilgili bakış açıları incelenmiştir. Drama yöntemiyle ilgili bilgi ve tutumları analiz edilmiş ve Arapça derslerinde kullanma düzeyleri araştırılmıştır. Özellikle İlahiyat Fakültesi çıkışlı Arapça öğretmenlerinin drama yöntemiyle ilgili bilgi ve tutumlarının yeterli düzeye ulaşmadığı ve uygulama süreçlerinde bazı sorunlar olduğu dikkati çekmektedir. Bu nedenle söz konusu öğretmenlerin drama ile ilgili farkındalık düzeylerinin yükseltilmesine öncelik verilmelidir. Bu çerçevede öğretmenlerin drama yöntemine ilişkin problemleri konusunda çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Arapça Eğitimi, Yaratıcı Drama, Arap Dili, Arapça Öğretmeni

Views Of Arabic Language Teachers On Creative Drama Method In Teaching Arabic In Turkey

ABSTRACT: In recent years, with the implementation of the constructivist approach-based teaching approach, learner-centered methods have started to become widespread. The drama method has been included in the programs especially in the faculties of education, and the development of the knowledge and skills of the pre-service teachers about the drama method has been emphasized. However, it is seen that there is no attempt to include the drama method in the program in faculties of theology, which is one of the institutions that train teachers. This situation is not only the reason why the students studying at the faculty of theology did not have a perspective on drama, but also hindered the applicability of the drama method at a sufficient and effective level in the Arabic course in terms of application processes. In this study, the perspectives of the Arabic language teachers working in Imam Hatip high schools in the example of İzmir on drama, have been examined. Their knowledge and attitudes about the drama method have been analyzed and their level of use in Arabic lessons has been investigated. It is noteworthy that the knowledge and attitudes of Arabic language teachers, who are particularly graduates of the theology faculty, about the drama method, do not reach a sufficient level and that there are some problems in the application process. For this reason, priority should be given to raising the awareness levels of these teachers about drama. In this framework, solution suggestions will be presented for the problems of teachers regarding the drama method.

Keywords: Arabic Education, Creative Drama, Arabic Language, Arabic Teacher.

Yaratıcı Drama

Eğitim, bireyi tüm yönleriyle geliştirmeyi esas alan bir etkinliktir. Bu bağlamda eğitim sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklerin bireylerin tüm özelliklerini mümkün olan en üst düzeyde ortaya çıkarabilmesi beklenmektedir. Nitelikli ve etkin bir eğitim sürecinin bireyin bilişsel ve zihinsel olarak gelişimini desteklemesinin yanı sıra toplumsal açıdan da olumlu sonuçları olması doğaldır. Bu sürecin gereklerinden biri de hem teknolojik gelişmeleri hem de çağdaş öğretim teknik ve yöntemleri takip edip uygulamaktır. Eğitim sürecinde öğretmen, öğrenci ve kullanılan yöntemler bir bütünü oluşturan temel bileşenlerdir. Eğitim öğretim sürecinde, geleneksel yöntemler bilgiyi aktarmada önemi yadsınamaz bir role sahiptir. Ancak günümüzde artık öğretmenin aktarıcı rolünde, öğrencinin pasif dinleyici konumunda

¹ Bu çalışma 21-23 Ekim 2022 tarihlerinde I. Uluslararası Dil ve Uygulamalı Dilbilim Çalışmaları Konferansı'nda sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

olduğu yöntemler geçerliliğini kaybetmekte veya bilgiyi aktarmada yetersiz kalmaktadır. Bu açıdan eğitsel bir yöntem olarak yaratıcı drama, yaparak yaşayarak öğrenme ilkesi ve öğrenciyi merkeze alması ile öne çıkmaktadır. Yaratıcı drama bilişsel yöntemlerin yanı sıra öğrenciyi fiziksel ve duygusal olarak da sürece dâhil ederek geleneksel yöntemlerden ayrılır. "Bir gruptaki bireylerin kendi deneyimlerinden yola çıkarak, doğaçlama, rol oynama gibi tekniklerden faydalanarak bir amacın veya düşüncenin canlandırılması yaratıcı drama olarak tanımlanabilir. Canlandırma süreci konusunda uzman bir eğitmen rehberliğinde yürütülür. Süreç, kendiliğindenliğe, şimdi ve burada ilkesine ve -miş gibi yapmaya dayanır. Yaratıcı drama, oyunun genel özelliklerinden doğrudan yararlanır" (Adıgüzel, 2014, s.43).

İnci San'ın tanımlamasına göre yaratıcı drama; *doğaçlama, rol oynama vb. tiyatro ya da drama tekniklerinden yararlanılarak, grup çalışmasıyla, bireylerin bir yaşantıyı, olayı, fikri, bir eğitim ünitesini, bazen de soyut bir kavramı ya da davranışı, eski bilişsel örüntülerin yeniden düzenlenmesiyle ve gözlem, deneyim, yaşantıların gözden geçirildiği oyunsu süreçlerde, canlandırmasıdır* (San, 1996, s.149). Ayrıca yaratıcı drama, eğitimde kullanılan bir "yöntem, sanat alanı ve disiplin olarak bireylerin kendini ifade edebilen, yaratıcılık özelliği gelişmiş, grup çalışmalarına uygun kişiler olmalarını sağlayacak bir yaklaşım olarak öne çıkar. Eğitim öğretim sürecinde önemli olan öğrencinin pasif dinleyici rolünden sıyrılarak bedeni ve duyu organlarıyla harekete geçirmek ve yaşantı oluşturarak öğrenme sağlamaktır" (Üstündağ, 1996, s.19-20).

Bu bağlamda yaratıcı drama ile ilgili yapılmış olan tanımlamalara bakıldığında; ortak ve en çok tekrar eden, "asıl olan kavramlar "yaratıcılık, kurgusal süreçler ve spontanite (kendiliğindenlik)"tir. Bu tanımlardaki "spontanite" kavramı, yaratıcı dramayı tiyatrodan ayıran belki de en önemli ipucudur zira drama süreçlerinde prova, seyirciye yönelik oyun, yetenek yahut sahneleme gibi tiyatrodan var olan unsurların hiçbiri önem taşımaz. Bu nedenle yaratıcı dramanın öğrenme öğretme ortamlarında bir yöntem olarak kullanılmasının sanatsal hiçbir kaygısı olmadığı gibi asıl odağı, bireyi kendi yaşantılarından yola çıkarak kendi deneyimleriyle öğrenme sürecine dâhil etmek, böylece en kalıcı öğrenme biçimi olan "yaparak yaşayarak öğrenmeyi" desteklemektir (Süzen, 2021, s.21).

Yaratıcı drama 18. yüzyılda üzerinde konuşulmaya başlanmış olan, temelinde, öğrenenin ve duygularının merkeze alındığı; kişisel amaçların belirlenmesinde bireyin gerçek duygularının olduğu ilerici eğitim hareketlerinin etkisi ile ortaya çıkmıştır. Eğitim anlayışları öğreneni merkeze alırken onun duygularını ve öznel yaşamını da hesaba katar (Adıgüzel, 2014, s.145).

Yaratıcı dramanın eğitsel bir yöntem olarak kullanımı, 1900'lü yılların başlarına kadar dayanmasına rağmen Arapça öğretimi özelinde çok da yaygın bir kullanıma sahip değildir. Bunun nedenleri arasında öğretmenlerin bu konuda eğitim almamış olmaları, yeterlilik ve yetkinliklerinin olmaması, geleneksel yöntemlere alışkanlık, sınıfların fiziksel koşulları, öğrenci sayıları ve eğitim materyali eksiklikleri sayılabilir. Yaratıcı drama konusunda öğretmen yeterlilikleri bağlamında Süzen'in (2021) yaptığı çalışmaya göre; Türkiye'de Arapça öğretmeni yetiştiren üniversitelerin bazılarında drama ile ilgili derslerin olduğu ancak aktif olarak uygulanmadığı, bazı üniversitelerde ise drama ile ilgili herhangi bir dersin olmadığı bulgusu elde edilmiştir. Dolayısıyla YÖK tarafından yapılan yenilik ve güncellemelere rağmen Arapça öğretmeni yetiştirme alanında henüz dramanın kullanımından ve etkisinden bahsetmek mümkün değildir (s. 23-24).

Bu çalışmanın amacı, İmam Hatip Liselerinde Arapça eğitimi veren İlahiyat Fakültesi mezunu öğretmenlerin yaratıcı drama ile ilgili farkındalıklarını ortaya koymaktır. Bununla ilgili olarak bu okullarda staj yapan ilahiyat fakültesi öğrencilerinin gözlem ve deneyimleri doğrultusunda amaca yönelik olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

- İkinci yabancı dil olarak Arapça eğitiminde modern yöntemlerden hangisi kullanılıyor?
- Bireysel öğrenme farklılıklarını en aza indirmek için öğretmenlerin alternatif yöntemleri var mı?
- Yaratıcı drama yöntemi ile ilgili öğretmenlerin bir eğitim süreci var mı?
- Arapça öğretimi esnasında drama yönteminin kullanımında cinsiyet değişkeninin etkisi nedir?
- Arapça öğretimi esnasında drama yönteminin kullanımında mesleki kıdem değişkeninin etkisi nedir?

Gözleme dayalı olarak yürütülen bu çalışmada, ikinci yabancı dil olarak Arapça eğitiminde daha çok çeviri yöntemi ve soru-cevap tekniğinin kullanıldığı, öğretmenlerin genel olarak geleneksel yöntemlere başvurdukları tespit edilmiştir. Kadın öğretmenlerin ve mesleğe yeni başlamış öğretmenlerin eğitim sürecinde dramayı kullanma durumlarının daha yüksek olduğu elde edilen sonuçlardandır. İmam hatip

okullarında Arapça dersi yürüten öğretmenlerden lisans düzeyinde yaratıcı drama ile ilgili ders almış olanlarının da kavramsal olarak konuya hâkim oldukları ve bazı konularda öğrencinin dikkatini daha uzun süre aktif tutmak için bir teknik olarak dramayı kullandıkları elde edilen bulgular arasındadır.

Bir öğretim yöntemi olarak kullanılan yaratıcı drama, aynı zamanda başlı başına bir disiplin alanı ve sanat eğitiminde kullanılan bir araçtır. Modern öğretim yöntemleri arasında güncelliğini ve geçerliliğini koruyan yaratıcı drama, yaşantılar yoluyla öğretim ilkesine dayanarak hayatın birçok alanı için de kullanılmaktadır.

Yaratıcı dramanın dil eğitimine ve bireye katkıları

Yaratıcı dramanın hem birey hem de eğitim öğretim sürecine çok yönlü katkıları yadsınamaz niteliktedir. Drama, yöntem olarak kullanıldığı bir eğitim-öğretim sürecinde, öğrenilenlerin kalıcılığını sağlaması yönünden önemli bir araç olarak kabul görmektedir. Bireyde özgüven duygusunun gelişmesi, empati kurup kendisini başkalarının yerine koyarak çok yönlü düşünebilmesi, işbirliği ve paylaşım duygusunun gelişmesi ve bu esnada kendisinin de aktif olarak rol alması, dramanın olumlu yönleri ve etkileri olarak sayılmaktadır. Ayrıca drama, eleştirel düşünme, demokratik tutum geliştirme ve yorumlama yetilerini besleme-güçlendirme noktasında katkısı yok sayılamayacak bir araç konumundadır.

Eğitim öğretim sürecinde, bir öğrencinin dersi dikkatle takip etmesi ve sürekli etkin bir biçimde derse katılmasının çeşitli nedenlerden dolayı pek mümkün olmadığı bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda dil öğretimin bütünlük içinde sürdürülmesi, öğrencinin dikkatinin devamlılığının ve derse katılımının sürekliliğinin sağlanması drama yöntemi ile daha olasıdır. Çünkü öğrenci merkeze alınır, yaşayarak öğrenerek sürece aktif şekilde katılımı sağlanır.

Bu bilgilere dayanarak; yaratıcı dramayı oluşturan temel bileşenlerden olan yaratıcı drama lideri-eğitmeni-öğretmeni de ayrı bir öneme sahiptir. Öğretmen; drama çalışmalarında katılımcılara rehberlik eden, süreci tasarlayan, biçimlendiren, yaratıcı dramayı kendi alanında bir yöntem olarak kullanabilen kişi olmalıdır (Adıgüzel, 2014, s.73). Burada özellikleri tanımlanan öğretmen, yaratıcı drama öğretmeni disiplinlerarası çalışabilecek durumda ve pedagojik yeterliliğe sahip olmalıdır. Drama öğretmenininde sınıfta ilk ve öncelikli görevi, öğrencilerin güven duyacağı ve rahat hissedecekleri olumlu bir öğrenme ortamı oluşturmaktır (Ceylan, 2006, s. 18).

Buna göre; yabancı dil öğretmeni ve yaratıcı drama farkındalığı konusunda yapılan çalışmada, öğretmenin %89.7 oranında "otoriter olmaması" gerektiği sonucu çıkmıştır (Akpınar, Kara, 2010, s. 14). Bu sonuç da drama eğitmeninin sahip olması gereken özelliklerle örtüşür niteliktedir. Ayrıca yabancı dil olarak Arapça eğitiminde Arapça öğretmeni ve dramayı kullanma düzeyleri özelinde yapılan çalışmaya göre benzer sonuçlar ortaya konulmuştur. Dramayı eğitimde kullanacak öğretmenin birçok yönden iyi yetişmiş ve alana hâkim olması gerekir (Kütükçü, 2010, s. 79-80). Yine bu çalışmada, Arapça öğretmeni özelinde dramayı kullanacak öğretmenin sorumluluklarına da yer verilmiştir.

Yaratıcı dramanın estetik algı ve duyguların gelişmesine olan katkıları da göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerde ve bireylerde oluşturacağı olumlu sonuçlar dikkate alınmalıdır. Estetik kavramının bir beğeni, özgün bir tasarım, kendine özgülük (Yılmaz, 2021, s.61) gibi özelliklerinden hareketle dramanın ve drama öğretmenininde özellikleriyle benzeştiğini söylemek mümkündür.

Sonuç ve Değerlendirme

Arapça dersini ikinci bir yabancı dil olarak öğreten öğretmenlerin derslerde dramayı kullanma düzeyleri ve buna dair farkındalıklarının araştırıldığı bu çalışmada, dramanın bir yöntem olarak yeterli düzeyde tercih edilmediği sonucuna varılmıştır. Gözlem sonuçlarına göre öğretmenlerin sınıf içinde kullandıkları yöntem olarak en çok başvurdukları teknik, soru cevap tekniğidir. Ayrıca Arapça dersi özelinde, klasik yöntemlerden olan dilbilgisi-çeviri yöntemi de sıklıkla kullanılan diğer bir yöntemdir. Dolayısıyla burada öğretmenlerin sınıf içindeki bireysel farklılıkları yok etme ya da azaltmaya yönelik alternatif bir yöntemlerinin olmayışı, bu araştırmanın ilk ve ikinci sorularının olumsuz yanıt bulmasına neden olmuştur. Bu farklılıklar daha çok öğrenciyi ödevlendirerek veya ek görevler vererek telafi etme yoluna gittikleri tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalara bakıldığında, eğitim öğretim süreçlerinde dramadan etkin bir biçimde faydalanabilmek ve derslerde beklenen şekilde kullanımı için öncelikle öğretmen yetersizliklerinin giderilmesi adına hizmet içi eğitimlerin yaygınlaştırılması ve sıklığının artırılması öncelikli ihtiyaçtır. Bu noktada en önemli adım, dramanın da özünü oluşturan "yaparak-yaşayarak" öğrenme ilkesinden hareketle ilk olarak öğretmenlerin dramayı deneyimlemeleri, sürece ve kendilerine katkılarının farkında olmalarının sağlanmasıdır.

Bu çalışmada İlahiyat Fakültesi mezunu olup ikinci yabancı dil olarak Arapça dersi veren öğretmenlerin çoğunluğunun yaratıcı dramayı bir yöntem olarak kullanmayı tercih etmedikleri görülmüştür. Bunun

gerekçeleri olarak da sınıf mevcutlarının kalabalık olması, materyal eksiklikleri, tüm öğrencilerin sürece katılma hususunda çekingen davranmaları ve müfredatın yetiştirilmesi gibi nedenlerin yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin modern öğretim yöntemleri hakkında yeterli alan bilgisi ve donanıma sahip olmadığı da görülmüştür. Dolayısıyla öğretmen yeterlilikleri bağlamında öğretim programları hedeflerinin gerçekleşmesi bakımından zorluklar ve sıkıntılar yaşandığı, bu nedenle de bu yöntemi kullanmayı tercih etmedikleri tespit edilmiştir.

Yaratıcı dramayı bir yöntem olarak kullanmada cinsiyet değişkeninin de etkili olduğu, kadın öğretmenlerin bu yöntemi kullanmaya yönelik erkek öğretmenlere göre daha ılımlı oldukları ve tercih ettikleri gözlenmiştir. Mesleki kıdem değişkenine göre ise; kıdem yılı fazla olan öğretmenlerin yaratıcı dramayı yöntem olarak kullanmaya karşı daha eleştirel oldukları, kıdem yılı az olanların daha olumlu yaklaştıkları görülmüştür.

Yaratıcı drama ile ilgili literatür bilgisine sahip ya da lisans eğitimi sırasında seçmeli olarak bu dersi almış öğretmenlerin özellikle konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik olarak öğrenciyi aktif hale getirmek için başvurdukları bir yöntem olduğu tespit edilmiştir.

Yaratıcı drama yönteminin yabancı dil öğretimi özelinde kullanılmasının öğrenciler üzerinde olumlu sonuçları olduğu değerlendirilmektedir. Yaratıcı dramanın yöntem olarak kullanıldığı, etkinliklerin planlanarak yapıldığı bir derste öğrenciler oyunsu süreçlerle, kendilerine verilen rollere göre canlandırmalar yapmaktadırlar. Öğrencinin kaygı düzeyi azaldığı gözlenmiş ve yabancı dili kullanma becerisinin arttığı tespit edilmiştir.

Yaratıcı dramanın eğitim sürecine dâhil edilmesi sonucu, öğrenmelerin kalıcılığının da arttığı elde edilen bulgular arasındadır. İşbirliği ve paylaşımaya dayalı olarak, yaparak-yaşayarak öğrenme sonucu öğrencilerde geleneksel yöntemlere göre daha anlamlı öğrenmeler gerçekleşmiştir. Ayrıca öğrencilerde Arapça öğrenmeye yönelik tutumlarında da olumlu sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Dramanın eğitim sürecinde kullanılması ile yaparak-yaşayarak dil öğrenmenin olumlu sonuçlarını gösteren çalışmaların yapılması ve bunların öğretmenlere tanıtılması da öğretmenlerin yöntem olarak tercihlerini etkileyecektir.

Öneriler

- İlahiyat Fakültelerinde okuyan lisans öğrencilerinin yaratıcı drama dersini seçmeli olarak almaları ve bu kapsamın artarak devamlılığı sağlanabilir.
- Öğretmenlik yapan mezunların Milli Eğitim Bakanlığı ve müdürlükleri tarafından düzenlenen eğitimler ile yaratıcı drama ile ilgili hizmet içi eğitim almaları sağlanabilir.
- Sınıf mevcudunun yüksek olması nedeniyle bu yöntemi kullanma konusunda çekingen davranan öğretmenler için okul müdürlükleri tarafından uygun fiziksel koşullar oluşturulabilir.
- Lisans ve lisansüstü düzeyde hem teorik hem de uygulamalı olarak drama dersleri programlara dâhil edilmelidir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Ö. (2014) *Eğitimde yaratıcı drama*. (5. Basım) Pegem Akademi.
- Akpınar Dellal, N., Kara, Z. (2010). Yabancı dil öğretmeni adaylarının ve öğretmenlerin "drama teknikleri" konusunda farkındalık düzeyleri. *Dil Dergisi*. 149, 7-29.
- Ceylan, Y. (2006). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde bir yöntem olarak dramanın kullanımı*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kütükçü, A. H. (2010). *Arapça öğretiminde drama yöntemi ve Arapça dersini yürüten öğretmenlerin bu yöntemi kullanma düzeyleri*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Süzen, A. H. (2021). Arapça öğretmeni yetiştirme sürecinde yaratıcı drama. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 9(2), 20-34.
- Üstündağ, T. (1996) Yaratıcı dramının üç boyutu. *Yaşadıkça Eğitim*. 49.
- Yılmaz, S. (2021). Çevirinin estetik boyutu (Arapça-Türkçe) (1. Baskı). Akdem Yayınları.

Doç. Dr. Erdinç DOĞRU

Gazi Üniversitesi

Gazi Eğitim Fakültesi

Arap Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı

derdinc@gazi.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1601-8008

Yüksek Lisans: Nour AL ALİ ALHAMMO

Gazi Üniversitesi

Gazi Eğitim Fakültesi

Arap Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı

nouralsarem1991@gmail.com

Gönderim Tarihi: 19.11.2022 Kabul Tarihi: 30.12.2022

Alıntı: DOĞRU, E. & ALHAMMO, N. (2022). آراء علماء اللغة في التراث العربي حول تحولات صيغة فعيل. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 155-165.

DOI: 10.54132/akaf.1207077

“Faıl” vezninin dönüşümlerine ilişkin klasik Arap dilbilimcilerin görüşleri

ÖZ: Klasik dönem Arap dilbilimcileri, şiir ya da nesir örneklerinde geçen “Faıl” vezninin anlamlarını açıklamaya özel bir önem atfetmişlerdir. Ayrıca, “Faıl” vezninin başka bir biçimden dönüşmesi ya da bunun tersi durumlarda meydana gelen anlam karışıklıklarını izah etme ile de ilgilenmişlerdir. İşte bu konu, elinizdeki araştırmanın özünü teşkil etmektedir. “Faıl” vezni, birçok biçimden dönüşmüş olabileceği gibi bu durumun tersi de söz konusu olabilir. “Faıl” vezninin anlamlarında ve göndermelerinde meydana gelen çeşitliliği oluşturan asıl sebep de budur. Çalışma, “Faıl” vezninin çeşitli biçimler arasındaki dönüşümlerini ele almaktadır. Bu ise klasik dönem dil bilimcilerinin çabaları olmadan olmazdı.

Anahtar kelimeler: morfoloji, klasik dilbilimciler, *فعيل* vezni, dönüşümler.

المخلص

اهتم علماء اللغة العربية في التراث العربي بشرح كل معنى من معاني صيغة فعيل في الشواهد الشعرية والنثرية التي جاءت فيها، واهتموا بتوضيح التشابك الذي يحصل في المعنى عند تحول صيغة فعيل إلى صيغة صرفية أخرى، أو بالعكس، يعني إذا تحولت صيغة صرفية ما، إلى صيغة فعيل، وهذه الفكرة هي جوهر هذا البحث. إن صيغة فعيل يمكن أن تتحول عن صيغة صرفية كثيرة، وكذلك ثمة صيغ صرفية تتحول إلى هذه الصيغة، وهذه التحولات هي ما تشكل التنوع الذي يوجد في معاني هذه الصيغة ودلالاتها، وهذه الدراسة تسعى لعرض أغلب الصيغ التي تحولت إليها وبالعكس، وهذا لم يكن لولا جهود الباحثين اللغويين في التراث العربي. **الكلمات المفتاحية:** علم الصرف، علماء التراث، صيغة فعيل، التحولات.

The opinions of Arab heritage scholars about the transformations of the form of “فعيل”

ABSTRACT: The scholars of the Arabic language in the Arab heritage were interested in explaining each of the meanings of the form فعيل in the poetic and prose evidence that came in it, and they were interested in clarifying the entanglement that occurs in the meaning when the form فعيل turns into another morphological form, or vice versa, meaning if a morphological form turns into a form فعيل, and this idea is the core of this research. A form فعيل can be transformed from many morphological forms, and there are also morphological forms that transform into this form, and these transformations are what constitute the diversity that exists in the meanings of this formula and its connotations. Linguistic researchers in the Arab heritage.

Keywords: morphology, traditional scholars, fail (فعيل) formula, transformations.

المقدمة

اختلف علماء التراث في تأويل النص القرآني لإثبات إعجازه أمام هجمات الشعوبيين في بداية العصر العباسي، وفي كثير من الأحيان كان هذا الاختلاف باباً لتأويل جديد للمعنى، وبدأ علماء التراث على تعدد مشاربهم اللغوية بتأليف رسائل وكتب في تأويل فهمهم للنصوص، بناء على كلام العرب شعره ونثره، وبناء على النص القرآني والحديث الشريف، فنشأ ما يسمى بالمدرسة البصرية والمدرسة الكوفية، وعملت كل من هاتين المدرستين على إثراء اللغة العربية بالنحو والصرف الذي وصل إلينا، واتسع القول في هذين العلمين، حتى كثرت المؤلفات في هذا المجال وصار لهذه اللغة تراث كبير من الدرس اللغوي.

وبسبب هذا التأويل، صار يمكن أن يتضح للكلمة الواحدة استعمالات عديدة في اللغة، وبدأ العلماء بتصنيف الكلمة الواحدة في مجالات كثيرة، فيمكن للكلمة الواحدة أن تكون اسم فاعل مثلاً، وفي سياق آخر اسم مفعول، ويمكن لكلمة أخرى أن تكون اسم مفعول واسم زمان واسم مكان واسم آلة وهذا أيضاً يحكمه السياق، وكثرة تعدد المعاني لبناء واحد من أبنية اللغة هو دليل على غنى اللغة، ودليل على التوسع في الفهم، والقدرة على قول ما يراد بطرائق شتى، وكان هذا التأويل للمفردة الواحدة من اختصاص علم الصرف. وأشهر كتب علم الصرف عند التراثيين: *التصريف الملوكي*: لابن جني. و*نقائض التصريف*: تأليف أبي القاسم المؤدّب. و*الممتع في التصريف*: تأليف ابن عصفور الإشبيلي. و*شرح شافية ابن الحاجب*: تأليف رضي الدين الأستراباذي. و*المبدع في التصريف*: تأليف أبي حيان النحوي الأندلسي.

إن المعاني التي ذكرها علماء التراث في صيغة فعيل لهي من العمق والأصالة التي تستدعينا للوقوف عند هذه الآراء، وكيف أنّ التحول بين الصيغ الصرفية موضوع يبحث في علوم شتى، منها الأصوات، والقراءات القرآنية، والشعر، وعلم النحو، وما قالته العرب في كلامها باستخدام صيغة بدل صيغة أخرى، ولقد اتخذ التحويل في الصيغ الصرفية مظاهر كثيرة، منها التحويل في صيغة (فاعل) إلى الصيغ الأخرى، والتحوّل في صيغة (مفعول)، وصيغة (فعيل)، و(فعل)، و(أفعل)، وهذه الدراسة تركز على تحول دلالات صيغة فعيل في النصوص المختلفة.

وهذه التحولات التي تحصل للصيغة الصرفية يرافقها تغيير في المعنى لصالح الأسلوب، فالشاعر عندما يتمكن من اللغة فإنه يتصرف فيها ويتسع ليظهر أجمل ما يمكن من أفانين القول، فالصيغة الأصلية (فعيل) تدل على الصفة المشبهة المشتقة من الفعل اللازم، ولكن في كثير من النصوص نجد الشعراء يتحولون بها عن مرادها الأصلي، وقد يشتقونها من فعل متعد، ثم يأتي دور التأويل ليشرح للقارئ المعنى الجديد الذي استخدمت فيه الصيغة الجديدة.

1- تحولات صيغة فعيل:

وثمة أمثلة كثيرة على تحول صيغة فعيل من صيغ صرفية أخرى، ويوجد أيضاً أمثلة على تحول صيغة فعيل إلى صيغ صرفية أخرى، مثلاً:

1-1 تحول صيغة فاعل عن صيغة فاعل: ومنه ما جاء في المثل العربي إذ يقول: "لقبته أدنى دني" ¹ أي أقرب واحد، ودني هنا في الأصل بمعنى داني، على وزن فاعل، ولكن الصيغة تحولت إلى دني على وزن فاعل، للدلالة على الثبات في الموصوف.

2-1 تحوّل صيغة مفعول إلى صيغة فاعل: إنّ مجيء فاعل بمعنى مفعول كثير في اللغة العربية، ولكنّه مع كثرتّه غير مقيس²، ومرجعه عندهم السماع³، ويُعدّل من مفعول، إلى فاعل، إذا أُريد الدلالة على المبالغة والشدة⁴، وإذا كان فاعل، بمعنى مفعول، استوى فيه المذكّر والمؤنث، فلا تلحقه هاء التانيث، ويلتزم التنكير في الحالتين للتفريق، وما كان على فاعل أولى بثبوت الهاء فيه، لأنّه مبني على الفعل، والذي هو مفعول أولى بالتنكير، لأنّه معدول عن بناء الفعل⁵. وقد علّل ابن خالويه (ت 370 هـ) العدول عن صيغة مفعول إلى صيغة فاعل، تعليلاً صوتياً، حيث ذهب إلى أن الباء أخفّ من الواو، فيقال: كفت خضيب، ولمّه ذهين، ورجل جريح، وصرع، والأصل: مخضوبة، ومدهونة، ومجروح، ومصروع، كلّ ذلك أصله الواو⁶، وهذا التأويل هو الذي تركّز عليه هذه الدراسة، لأنّ التأويل هو الذي يعطي المعنى الجديد للصيغة الصرفية.

3-1 تحوّل صيغة فاعل وصيغة مفعول إلى صيغة فاعل: فقد يأتي فاعل ويصحّ تأويله على فاعل ومفعول في الوقت نفسه، إذ يصحّ حمله عليهما معاً، وذلك كقوله تعالى: [وَعَدْنَا كِتَابَ حَفِيظٍ] (سورة ق، 4)، فحفيظ يصحّ أن يكون محفوظاً من الشياطين، ومن أيّ تغيير وتحريف فيه، ويصحّ أن يكون حافظاً لما أُودع فيه. ومثله كقوله تعالى: [يَنْقَلِبُ إِلَيْكَ الْبَصُرُ خَاسِئاً، وَهُوَ حَسِيرٌ] (سورة الملك، 4)، فحسير يصحّ أن يكون حاسراً ومحسوراً، ولكن أثر القرآن الكريم استخدام صيغة فاعل بدلاً منهما لما فيها من دلالة على الثبوت والدوام والمبالغة في الوصف⁷.

4-1 تحوّل صيغة مُفَاعِل، أو صيغة مُفَاعِل، إلى صيغة فاعل: ومن تحوّل الصيغ الصرفية مجيء فاعل بمعنى مُفَاعِل، وهو كثير في كلام العرب، وذلك كقولهم: (أَسْرَعُ مِنْ فَرِيْقِ الْخَيْلِ)⁸، فقولهم: فريق جاء على وزن فاعل بمعنى مُفَاعِل، يعني⁹ به الفرس الذي يسابق فهو يُفَارِقُ الخيل وينفرد عنها، فهو مُفَارِقٌ، ومن مجيئه على مُفَاعِل قولهم:

¹ الميداني، أبو الفضل أحمد بن محمد، مجمع الأمثال، تحقيق محمد محي الدين عبد الحميد، القاهرة، 1955م، 210/2.

² ابن الحاجب، رضي الدين الاستربادي، شرح الكافية في النحو، الطبعة الثانية، بيروت، 1979م، 266/1.

³ الأزهرى، خالد بن عبد الله، (د.ت)، شرح التصريح على التوضيح، دار إحياء الكتب العربية، مصر، 81/80/2.

⁴ ابن الناظم، شرح ألفية بن مالك، مطبعة القديس جارجيوس، بيروت، 1312هـ، ص226.

⁵ ابن سيده، أبو الحسن علي بن إسماعيل (د.ت)، المخصص، المكتب التجاري للطباعة والتوزيع والنشر، بيروت، 154/16-155.

⁶ ابن خالويه، أبو عبد الله الحسين بن أحمد، إعراب ثلاثين سورة من القرآن الكريم، منشورات دار الحكمة، طابوني، دمشق، ص8.

⁷ ياقوت، د. محمود سليمان، ظاهرة التحوّل في الصيغ الصرفية، الاسكندرية، 1986م، ص64.

⁸ الأصبهاني، حمزة بن الحسن، الدرّة الفاخرة في الأمثال السائرة، حقّقَه وقَدّم له عبد المجيد قطامش، مصر، 1972م، 220/1.

⁹ الميداني، أبو الفضل، أحمد بن محمد، مجمع الأمثال، تحقيق محمد محي الدين عبد الحميد، القاهرة، 1955م، 349/1.

(أَعْدَرُ مِنْ عَدِيرٍ)¹⁰. فقد نقل الميداني أنّ أهل اللغة يجعلون الغدير من المغادرة، أي: غادره السيل، أي: تركه، وهو فعل بمعنى مُفَاعَل. وسميَ غديرًا، من المُغَادِرَة، فيكون أَعْدَرُ من مُغَادِرٍ، أي: الذي يُغادره الماء¹¹.

2- دلالات صيغة فعيل

تعد من الصيغ الكثيرة الدوران في اللغة العربية وقد تصرفت إلى معانٍ كثيرة فجاءت اسماً ومصدرًا وظرفاً وتوكيداً، وهناك فرق بين فعيل الاسم والصفة فمثلاً كلمة سعيد، وكلمة بعير، أي هاتين اللفظتين صفة وأيهما اسم؟

1-2 من حيث اللفظ: فإنّ الاسم ما كان جامداً غير مشتق من الفعل، وذلك نحو: فرس، رجل. أما الصفة: فهي

ما كانت مشتقة من الفعل نحو: اسم الفاعل، واسم المفعول: ضارب ومضروب، وما أشبههما من الصفات الفعلية. والمقصود بالاسم هنا الذي لا يوصف به كالجامد والمصدر، أما إذا قيل إن كلمة (سعيد) اسم مأخوذ من الفعل، فالأصل فيها أن (سعيد) مشتق للوصفية، وكذلك (محمد، وأحمد) وغيرها من أسماء العلم التي كان الأصل فيها الوصفية ثم سُمّي بها الأشخاص، فتحولت من الوصفية إلى الاسمية، إلا أن الأصل فيها أنها صفة مأخوذة من الفعل، ولذلك يقول ابن مالك في ألفيته بصرف الأسماء ذات الوزن المشترك مع بعض الصفات التي منع صرفها:

ووصف أصلي ووزن أفعلا	ممنوع تأنيث بتا كأ شهلا
وألغين عارض الوصفية	كأربعٍ وعارض الإسمية
فالأدهم القيد لكونه وضع	في الأصل وصفاً انصرافه منع
وأجدل وأخيل وأفعي	مصروفة وقد ينلن المنعا

ولذلك فهناك فرق بين الاسم الذي لا يؤخذ من الفعل، والاسم الذي أخذ من الفعل على سبيل الوصفية ثم نُقِل من الوصفية إلى الاسمية، وهذه الأمثلة التي ذكرها ابن مالك دليل واضح على طرق الاشتقاق، وكيف تؤثر طريقة الاشتقاق على أحوال الاسم من حيث صرفه ومنعه، كونه في باب الوصفية سيكون أو في باب الاسمية، وثمة أحوال تنتقل فيها الكلمة من الوصفية إلى الاسمية بتاء في آخرها ولا تكون هذه التاء للتأنيث، كما في كلمة (الخاصة) ضدّ العامّة، كالخاص، والتاء ليست للتأنيث بل للنقل من الوصفية إلى الاسمية كما في لفظ الحقيقة. أي أن الخاصة ليست مؤنث الخاص، كما أن الحقيقة ليست مؤنث الحقيق، وقولهم خاصة مصدرٌ كعافية. وهي ضدّ عامّة. والتاء فيها ليست للتأنيث أو للمبالغة، وجمعها خواصٌ، ويمكن لذلك أن يقال في السياق النصي: هؤلاء هم خواص الأمير أو خاصته.

2-2 ومن حيث المعنى: إن الصفة تدل على ذات ومعنى نحو أبيض، مثلاً هذه صفة تدل على شيئين أحدهما

ذات، والآخر صفة وهو البياض، أما الاسم، فليس فيه معنى الوصفية، ومنه ما جاء على وزن فعيل مثل كلمة الجبين، وهي المنطقة التي تأتي فوق الصدغ، قال تعالى: ﴿ فلما أسلما وتلّه للجبين ﴾ (الصفافات، 103). ومثله: الجحيم، والحديد، والحريز، والحريق، والصيد، والضريع.

¹⁰ الأصبهاني، حمزة بن الحسن، الدرّة الفاخرة في الأمثال السائرة، حقّقَه وقَدّم له عبد المجيد قطامش، مصر، 1972م، 323/1.

¹¹ الميداني، أبو الفضل أحمد بن محمد، مجمع الأمثال، 64/2.

وأما ما جاء من فعيل على المصدر، الذي هو أصل المشتقات، فمثاله: الخنين: وهو صوت شبيه بالبكاء يتردد في المصدر، وهو من بكاء النساء دون الانتحاب، وقيل هو تردد في البكاء حتى تصير في الصوت غنة، وقيل صوت يخرج من الأنف، ومنه حديث علي رضي الله عنه أنه قال لابنه الحسن: إنك تخن خنين الجارية¹². ومثل ذلك: الشخير، والرنين، والأنين، والأطيط، والشهيق، والزفير.

3- مميزات صيغة فعيل:

وبعد قراءة العديد من المراجع اللغوية والصرفية تبين أن لهذه الصيغة مميزات، وتم التقاط هذه السمات وإعادة كتابتها بالبنود الآتية:

1-3 إن فعيل يطلق على ما اتصف به صاحبه مثل (ذبيح يطلق على ما ذبح).

2-3 صيغة فعيل تدل على أن الوصف ثابت في صاحبه مثل: (طويل) فالدلالة في هذه الصفات بمعنى أنها كالطبيعة في أصحابها وليست مصطنعة، مثال: كف خضيب، وطرف كحيل. نجد أن خضيباً وكحياً صفتان تدلان على أن ذلك الشيء طبيعي في أصحابها ولم يحدث عليه حادث.

3-3 صيغة فعيل تعني الشدة والقوة في الوصف، بالإضافة إلى المبالغة، لذلك نجدها أكثر إيقاعاً وأشد قوة.

3-4 صيغة فعيل تأتي لدلالة مبالغة اسم الفاعل، والصفة المشبهة، وبينهما شيء دقيق لا يكاد يدرك إلا من مفهوم الدلالة، فإذا كانت الدلالة تفيد الإيجابية أو الاختيارية تكون للمبالغة، وإذا أفادت السلبية أو الثبوت، فإنها تكون صفة مشبهة. مثال: كلمة (عزيز)، في الآية الكريمة (فإن زلتم من بعد ما جاءتكم البينات فاعلموا أن الله عزيز حكيم) (البقرة: ٢٠٩). فإنها من أسماء الله الحسنى، تدل على الثبوت، وهي هنا تدل على العزة المطلقة من قبل ومن بعد، وأما بعض الشعراء فقد استخدمها للدلالة على الزوال والاندثار كقول أبي العتاهية:

كَمْ مِنْ عَزِيزٍ عَظِيمِ الشَّأْنِ فِي جَدَثٍ مَجْدَلٍ ، بَتْرَابِ الْأَرْضِ مُلْتَجِفٍ

فقد دل السياق هنا على معنى ليس ثابتاً، وعلى عدم الديمومة والثبات.

وعلى العكس من ذلك، فقد دلت كلمة بخيل على الثبوت في قول الشاعر¹³:

وإني لا أخزي إذا قيل مملق سخيّ وأخزي أن يقال بخيل

4- التعليق على تحولات صيغة فعيل:

إن البخل من الصفات المستقرة في النفس وهي من الطباع التي تتمكن من الإنسان فيصعب تغييرها لذلك هي صفة مشبهة. وهذا الذي مرّ ليس له ضابط في اللغة وإن كثرت القواعد التي تذكر الكثير من التفصيلات حول الموضوع، ولكن البلغاء ومن قويت فصاحتهم من الشعراء يستطيعون التمييز بين الصيغ المختلفة للمادة الواحدة، وهذا ما لاحظته علماء النقد والبلاغة في قوله تعالى [الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ] في سورة الفاتحة، حيث قالت الدكتورة وفاء فياض: "وقد يجمع القرآن الكريم بين صيغتين من مادة واحدة احتياطاً للمعنى وذلك كقوله تعالى: (الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ) (الفاتحة2)، فإن الرحمن على وزن (فعلان)

¹² ابن منظور، لسان العرب، ج13، ص142.

¹³ ابن هشام، جمال الدين الأنصاري. 1985. معني اللبيب عن كتب الأعراب، تح: مازن المبارك وعلي حمد الله، دار الفكر، بيروت، ص673.

والرحيم على وزن (فعيل) فجمع بينهما وذلك أن صيغة (فعلان) تدل على الخلو والامتلاء والصفات المتجددة وذلك نحو: عطشان وجوعان وغضبان ونحوهما فإن العطش في عطشان ليس صفة ثابتة بل يزول ويتحول وكذلك جوعان وغضبان بخلاف (فعيل) فإنه يدل على الثبوت وذلك نحو: كريم وبخيل وطويل وجميل فإن هذه الصفات ثابتة فليس (طويل) مثل (عطشان) في الوصف ولا (قبيح) مثل (جوعان). ودلالة هذا البناء على الحدوث بارزة في لغتنا الدارجة تقول: (هو ضعفان) إذا أردت الحدوث فإن أردت الثبوت قلت: (هو ضعيف) وكذلك هو سمان وسمين. ألا ترى أنك تقول لصاحبك: (أنت ضعفان) فيرد عليك أنا منذ نشأتني ضعيف. وتقول له: (أراك طولان) فيقول: أنا طويل منذ الصغر. وهذا من أبرز ما يميز صيغة (فعالن) عن (فعيل) فإن صيغة (فعالن) تفيد الحدوث والتجدد، وصيغة (فعيل) تفيد الثبوت فجمع الله سبحانه وتعالى لذاته الوصفين. إذ لو اقتصر على (رحمن) لظن ظان أن هذه صفة طارئة قد تزول كعطشان وريان. ولو اقتصر على (رحيم) لظن أن هذه صفة ثابتة ولكن ليس معناها استمرار الرحمة وتجدها إذ قد تمر على الكريم أوقات لا يكرم فيها وقد تمر على الرحيم أوقات كذلك. والله سبحانه متصف بأوصاف الكمال فجمع بينهما حتى يعلم العبد أن صفته الثابتة هي الرحمة وأن رحمته مستمرة متجددة لا تنقطع حتى لا يستبد به الوهم بأن رحمته تعرض ثم تنقطع أو قد يأتي وقت لا يرحم فيه – سبحانه- فجمع الله كمال الاتصاف بالرحمة لنفسه¹⁴ فإذا كان السياق في القرآن الكريم وهو ذروة الهرم في البلاغة العربية، قد أتى بصيغتين صرفيتين من مادة واحدة في آية واحدة لتثبيت معنى الرحمة في العقول والقلوب، فمن الطبيعي أن يختلف علماء اللغة والصرف على كلمة ما لأي صيغة تتبع، ومن باب أولى أن يتطلب معرفة الكلمة موقعها في سياقها اللغوي كي يستطاع تحديد الصيغة.

5- التداخل المعنوي في صيغة فعيل:

وما لوحظ في دلالة صيغة فعيل، أن فعلاً للمبالغة يكون في الكثير على ما يبدو معدولاً عن فاعل ثم تتحول إلى فعيل، لأنها أبلغ في المدح والذم من (فاعل)، أما الصفة المشبهة فتدل على الثبوت والاستقرار، واسم الفاعل يدل على الحدوث والتجدد، وتؤخذ الصفة المشبهة من الفعل اللازم نحو: كريم من كَرُم الرجل، ولا تؤخذ من الفعل المتعدي إلا سماعاً، أما اسم الفاعل فيؤخذ من اللازم والمتعدي، وتستعمل الصفة المشبهة للمعنى الدائم الحاضر، واسم الفاعل يحدث في أحد الأزمنة. ويجوز أن تضاف الصفة المشبهة إلى فاعلها، نحو: زيدٌ ظاهر القلب، فالقلب فاعل من حيث المعنى لأنَّ الأصل: ظاهرٌ قلبه. ولا يضاف اسم الفاعل إلى فاعله فلا يجوز أن نقول: الرجل حامل القلب الطاهر.

وإذا أراد متعلم العربية أن يتبين المعاني الدقيقة لوزن فعيل، فالاقترح أن يقوم بتحليل الصيغ الصرفية في قصيدة كاملة فيها الكثير من الصيغ المتشابهة، والتي تدل كل واحدة منها على دلالة مختلفة، مثل قصيدة سحيم بن وثيل الرياحي¹⁵:

أنا ابن جلا وطلاع الثنايا	متى أضع العمامة تعرفوني
وإن مَكَانَنَا من حميري	مَكَانَ اللَّيْثِ من وسط العرين
وإني لن يعود إليَّ قَرْنِي	عَدَاةَ الغبِ إِلَّا في قرين
بِذِي لبد يصد الركب عَنْهُ	وَلَا تُؤْتِي قرينته لحين

¹⁴ 1/5 /2020 ،<https://www.mk.iq/view3.php?id=4433&ids=5>

¹⁵ الأصفهاني، أبو الفرج. الأغاني. تح: سمير جابر، دار الفكر، بيروت، ج13، ص146.

عذرت البزل إذ هي صاولتني
فَمَا بَالِي وَبَالِ ابْنِي لِبُونِ
وماذا يَبْتَغِي الشُّعْرَاءُ مِنِّي
وَقَدْ جَاوَزَتْ حَدَّ الْأُرْبَعِينَ

فهنا يوجد كلمتان على الوزن نفسه: (عرين، قرين)، وقد يشتبه على الدارس نوع الكلمتين، هل هما صفة مشبهة أم مبالغة اسم فاعل أم اسم جامد، فكيف يمكن ذلك؟ أولاً: يُنظر في المعجم، فالمعجم العربي ولا سيما *لسان العرب* لابن منظور من أفضل الكتب التي تساعدنا على تحديد الكلمة إن كانت اسماً جامداً أو مشتقاً، وذلك من خلال الشرح، فكما جاء في *اللسان* عن كلمة عرين: " وأصل العرين جماعة الشجر، قال ابن سيده: العرينة مأوى الأسد والضبع والذئب والحية، قال الطرمح يصف رحلا:

أحم سراة أعلى اللون منه
كلون سراة ثعبان العرين
وقيل: العرين الأجمة ههنا، قال الشاعر:

ومسريل حلق الحديد مدجج
كالليث بين عرينة الأشبال

هكذا أنشده أبو حنيفة: مدجج، بالكسر، والجمع عرن. والعرين: هشيم العضاة. والعرين: جماعة الشجر والشوك والعضاة، كان فيه أسد أو لم يكن. والعرين والعيران: الشجر المنقاد المستطيل. والعرين: الفناء. وفي الحديث: أن بعض الخلفاء دفن بعرين مكة أي بفنائها، وكان دفن عند بئر ميمون. والعرين في الأصل: مأوى الأسد، شبهت به لعزها ومنعتها، زادها الله عزاً ومنعة. والعرين: صياح الفاختة، أنشد الأزهري في ترجمة عزهل:

إذا سعدانة الشعفات ناحت
عزاهلها، سمعت لها عرينا
العرين: الصوت¹⁶.

6- السياق هو الحكم لتصنيف صيغة فعيل:

ولاحظنا في الشرح السابق أن كلمة عرين جاءت في معانيها كلها تدل على الاسم، وتدل من الاسم على اسم جامد نوعه ذات: الصوت، الشجر، ومأوى الأسد. فهنا على الطالب أن يستنتج أن هذه الكلمة لا يمكن الوصف بها، وهي من الأسماء التي تحتاج إلى صفات تلحقها، أما إن كانت يوصف بها فهي من المشتقات التي تؤخذ من الفعل، وليس مثل الأسماء الجامدة التي لا تؤخذ من غيرها. وهذا ينطبق على كلمة قرين، فهي من الفعل قرن، ومعناها الرفيق، فيوصف بها رجل معين، فيقال: فلان قرين فلان، فنوعها صفة مشبهة ومعناها ند أو نظير، وجمعها قرناء. وفي *اللسان*: "والقرين: المصاحب. والقرينان: أبو بكر وطلحة، رضي الله عنهما، لأن عثمان بن عفان، أخا طلحة، أخذهما فقرنهما بحبل فذلك سمي القرينين. وورد في الحديث: إنَّ أبا بكر وعمر يقال لهما القرينان. وفي الحديث: ما من أحدٍ إلا وكلَّ به قرينه أي مصاحبه من الملائكة والشياطين والإنسان، فإن معه قريناً منهما، فقرينه من الملائكة يأمره بالخير ويحثه عليه..."¹⁷.

¹⁶ ابن منظور، لسان العرب، ج13، ص282.

¹⁷ ابن منظور، ج13، ص336.

إن ثمة مشكلة في تحديد الصيغة ولا يتم الأمر كما بدا للدكتور فخر الدين قباوة إلا بالتحري والتدقيق في المعنى، فكلمة مُحْتَلٌّ: يجوز فيها أن تكون اسم فاعل، ويجوز أن تكون اسم مفعول، وكذلك اسم مكان، ومصدرًا ميميًا¹⁸. وهذا التشابك بين الصيغ لكلمة واحدة يجعل الرؤية واضحة في أن السياق النصي، وسياق الموقف، هما المسؤولان عن تحديد الدلالة الصحيحة للكلمة، ذلك أن السياق اللغوي أو النصي "هو الذي لا ينظر إلى الكلمات كوحدة منزهة، فالكلمة يتحدد معناها بعلاقاتها مع الكلمات الأخرى في السلسلة الكلامية"¹⁹، أما سياق الموقف أو سياق الحال فهو "نوع من التجريد من البيئة أو الوسط الذي يقع فيه الكلام، وسياق الحال يشمل أنواع النشاط اللغوي جميعاً كلاماً وكتابة"²⁰.

وبناء على المعنى يتحدد نوع الصيغة الصرفية، فلو أخذنا أمثلة على الكلمة التي أتى بها قباوة، لقليل مثلاً:

إن المحتلَّ لبلد ما يحاول أن يستغل أقصى طاقات هذا البلد، وعلى الشعب المحتلَّ أن يمنعوا ذلك قدر استطاعتهم، حتى يحصلوا على حرية بلادهم المحتلَّ، ولا بد أن الأوروبيين احتلوا كثيراً من الشعوب محتلاً بغيضاً.

لاحظنا في هذه الجملة أن المحتلَّ الأولى صيغة اسم فاعل، والثانية صيغة اسم مفعول، والثالثة صيغة اسم مكان، الرابعة مصدر ميمي.

إن الصفة المشبهة تشتق للدلالة على ثبوتها لصاحبها مثل: عفيف، ميت، كريم. فعفيف، يدل على إنسان موصوف بالعفة، وهي دائمة فيه ثابتة. أما عافٌ فيدل على من فيه عفة حادثة غير ثابتة، ويمكن أن تكون في أحد الأزمنة الثلاثة: الماضي والحاضر والمستقبل. وثبوت الصفة في: غضبان وعلي، أوضح منه في: غاضب وعال. وهذا الثبوت عارض وليس دائم، لأنه كما لوحظ سابقاً في تحليل كلمتي (الرحمن الرحيم) أن كلمة الرحمن المشتقة من الجذر اللغوي ذاته الذي اشتقت منه كلمة رحيم، تدل على أنه يمكن لمعنى الرحمة فيها أن يكون منقطعاً فأتبعها المولى في النص بكلمة رحيم التي تدل على الاستمرار. فلا بأس إن فهم من بعض الكلمات التي أوزانها على صيغ الصفة المشبهة مثل فعلان ألا تكون على سبيل الدوام إلى الأبد، ولكنها مقارنة بغيرها من الصفات فهو أكثر ثبوتاً وديمومة، كالفارق بين غاضب وغضبان.

ولذا فإنه إذا أريد الدلالة على الحدوث والتجدد عبر باسم الفاعل، أو المفعول. نحو: أبوك فارح صباحاً وغاضب مساءً. وكلكم راع وكلكم مسؤول عن رعيته.

وقد يعبر بالصفة المشبهة عن معنى الحدوث والتجدد. نحو قوله تعالى (إنك ميت وإنهم ميتون)، والقياس في مثل هذا أنه إذا أريد بالصفة الحدوث والتجدد لا الثبوت والاستمرار، قرنت بالزمان. نحو: عمك حسنٌ اليوم وكان سيئاً قبل. أو نقلت إلى صيغة اسم الفاعل أو اسم المفعول. مثل: سائد، مائت، حاسن، كارم، مجذوم، مملوء، ميمون. بدلاً من: سيد، ميت، حسن، كريم، أجدم، ملأن، يمين، قال أشجع السلمي²¹:

¹⁸ قباوة، فخر الدين. 1988. تصريف الأسماء والأفعال. مكتبة المعارف، بيروت. ط2، ص157.

¹⁹ حسان، تمام. 1411هـ. الأصول. دار الثقافة، الدار البيضاء، ص250.

²⁰ السعران، محمود. علم اللغة مقدمة للقارئ العربي. دار النهضة العربية، بيروت، د.ت، ص310.

²¹ المرادي، حسن بن قاسم. 2008. توضيح المقاصد والمسالك بشرح ألفية ابن مالك، تح: عبد الرحمن علي سليمان، دار الفكر العربي، مدينة نصر، القاهرة، ج2، 876.

ولا يسرور بعد موتك فارح

وما أنا من رزء وإن جل جازع

فجاء بها جازع، وفارح، بدلا من جزع وفرح.

7- معايير الفصل لصيغة فعيل:

إن هذا التعليل الذي أتى به المرادي لا يمكن أن يُعمم على قاعدة الصفة المشبهة ودلالات صيغها، ولا سيما النقل من الصفة المشبهة إلى اسم الفاعل أو اسم المفعول، لأنه من النادر جداً، بل يكاد يكون استعمال الكلمات التي ذكرها معدوماً، فلم يُنقل عن العرب مثل: سائد، وحاسن وغيرها، ولذلك أجد أنه وعلى الرغم من صعوبة ذلك، واختلاف العلماء حول معايير الفصل بين النوعين، بل تساهل بعضهم في إطلاق أحد النوعين على الآخر لاشتراكهما في الدلالة على قوة المعنى، على الرغم من ذلك يمكن طرح معيارين للتفريق بين النوعين:

7-1 أحدهما: اتخاذ معنى الصيغة فيصلا حين الحكم، ورد كل ما جاء من فعيل بمعنى اسم الفاعل سواء كان

بمعنى فاعل أو مُفَعَّل أو مُفَاعَل إلى الصفة المشبهة إذا كان المراد من الحدث الدلالة على الثبوت، وإلى صيغة المبالغة إذا كان المراد الدلالة على كثرة وقوع الفعل وتكراره.

7-2 والثاني: اتخاذ التعدي واللزوم مقياساً آخر، فما كان من اللازم كان أولى أن ينسب إلى الصفة المشبهة، وما

كان من المتعدي كان أولى أن ينسب إلى صيغ المبالغة، وبهذا يمكن توجيه ما جاء في قوله تعالى: ﴿إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيُّ الْحَكِيمُ﴾ (البقرة، 32). ففي هذه الآية ينبغي أن تكون الصفتان (العلي، الحكيم) على صيغ الصفة المشبهة لأن الفعلين: علا، وحكم، لازمان، غير متعديين.

الخاتمة

إن بحث صيغة فعيل بحث شائك في اللغة العربية، ولكن ما يمكن استنتاجه من هذا البحث هو التالي:

- مرونة اللغة العربية رغم الضوابط الصرفية للمفردة الواحدة فيها، فقد تنوعت تحولات صيغة واحدة تنوعاً كثيراً كما ورد.
- السياق اللغوي هو الحكم في تصنيف الصيغة الصرفية إن أشكل تصنيفها.
- أورد علماء التراث الكثير من التفسيرات لمواضع الاشتباه والإشكال لصيغة فعيل، وهو ما يكون دليلاً للباحث ليصل إلى رأي واضح في دلالات الصيغة.
- إن صيغة فعيل من أقوى الصيغ في علم الصرف، وهي الصيغة التي يمكنها أن تتحول إلى عدد كبير من معاني الصيغ الأخرى.
- تأتي الأسماء الحسنى على صيغة فعيل حصراً صفة مشبهة باسم الفاعل.
- يكثر استخدام هذه الصيغة في الشعر العربي القديم، وهي كلمات تدل على وصف المحسوسات مثل: زفير، شهيق، أنين.
- تأتي هذه الصيغة في القرآن لتدل على متقاربتين مثل: سميع وبصير.

- يكثر العدول والتحويل في هذه الصيغة لثباتها وتفردھا في الدلالة على المعنى المقصود.

إن ما نهتم به في هذا البحث أن يستعمل الكتاب والأدباء ما جاء على صيغة فعيل استعمالاً صحيحاً، وهذا يتأتى من فهم البنية الأساسية للكلمات العربية إن كانت مفردة دون اتصالها بسباق، أو أن تكون في سياقها اللغوي، والذي يدل في كثير من الأحيان على معان اجتماعية أو تواصلية لم تذكر في المعاجم وشروح المفردات.

المصادر والمراجع:

1. ابن الحاجب، رضي الدين الاسترأبادي، 1979م، *شرح الكافية في النحو*، الطبعة الثانية، بيروت.
2. ابن الناظم، *شرح ألفية ابن مالك*، 1312هـ، مطبعة القديس جارجيوس، بيروت.
3. ابن خالويه، أبو عبد الله الحسين بن أحمد، *إعراب ثلاثين سورة من القرآن الكريم*، منشورات دار الحكمة، حلبوني، دمشق.
4. ابن سيده، أبو الحسن علي بن إسماعيل (د.ت)، *المخصص*، المكتب التجاري للطباعة والتوزيع والنشر، بيروت.
5. ابن منظور، محمد بن مكرم جمال الدين، د.ت. *لسان العرب*، دار صادر.
6. ابن هشام، جمال الدين الأنصاري. 1985. *معنى اللبيب عن كتب الأعراب*، تج: مازن المبارك وعلي حمد الله، دار الفكر، بيروت.
7. الأزهرى، خالد بن عبد الله، (د.ت)، *شرح التصريح على التوضيح*، دار إحياء الكتب العربية، مصر.
8. الأصبهاني، حمزة بن الحسن، 1972م، *الذرة الفاخرة في الأمثال السائرة*، حققه وقدم له عبد المجيد قطامش، مصر.
9. الأصفهاني، أبو الفرج. *الأغانى*. تج: سمير جابر، دار الفكر، بيروت.
10. حسان، تمام. 1411هـ. *الأصول*. دار الثقافة، الدار البيضاء.
11. السعران، محمود. *علم اللغة مقدمة للقارئ العربي*. دار النهضة العربية، بيروت.
12. قباوة، فخر الدين. 1988. *تصريف الأسماء والأفعال*. مكتبة المعارف، بيروت.
13. المرادي، حسن بن قاسم. 2008. *توضيح المقاصد والمسالك بشرح ألفية ابن مالك*، تج: عبد الرحمن علي سليمان، دار الفكر العربي، مدينة نصر، القاهرة.
14. الميداني، أبو الفضل أحمد بن محمد، 1955م، *مجمع الأمثال*، تحقيق محمد محي الدين عبد الحميد، القاهرة.
15. ياقوت، د. محمود سليمان، 1986م، *ظاهرة التحويل في الصيغ الصرفية*، الإسكندرية.

BİR GEZİ/ANI VE GÖZLEM KİTABI OLARAK “AFRİKA’YA SEYAHATLERİM”

KİTAP İNCELEME

Doç. Dr. Zeynep ARKAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Arapça Mütercim Tercümanlık Ana Bilim Dalı
zeynep.arkan@hbv.edu.tr
0000-0003-0534-186X

Dünyadaki ülkelerin bazısında yaşamış, pek çoğunu gezmiş, dolaşmış ve bunlar hakkında gezi yazıları yazmış biri olarak farklı kültürlere ve kültürel unsurlara hep ilgi duyarım. Başka bir coğrafyanın yansıması, nerede olursa olsun hep ilgimi çeker. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı sayın Recep Tayyip Erdoğan’ın kıymetli eşi Emine Erdoğan tarafından yazılmış olan “*Afrika’ya Seyahatlerim*” adlı kitap hem bu kıtada gördüğüm ülke sayısının az ve pek çok kültürün buna bağlı olarak gizemli hem de sıcacık kapak fotoğrafı ile dikkatimi çekti. Kitap; Emine Erdoğan’ın 2014-2020 yılları arasında eşi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a eşlik ettiği yurt dışı ziyaretlerinden Afrika’daki yirmi üç ülkeye dair gözlem, anı ve değerlendirmelerini içeriyor.

Yazar kitabın önsözünde; farklı bir coğrafyayı keşfeden herkesin paylaşacağı içten duygularını sunuyor. TV’de ya da başka platformlarda izlenen bir yaşamın, gözlenen bir zorluğun yakinen görülmesinin bambaşka bir etkisi olduğunu ve okuyucuyu bir izleyici olmaktan çıkarıp bir şeyler yapmak, çözümün bir parçası olmak için çırpınan bireylere dönüştürdüğünün altını çiziyor. Bu kapsamda özellikle bu temasın Afrika’da olduğunda bir bardak temiz suyun, bir küçük lokmanın artık çok farklı anlam taşıdığını vurguluyor. Bunun yanında başka kültürler ile hemhal olduğunda pek çok benzerliklerin fark edildiğini ve “öteki” olarak tanımlananların aslında o kadar da uzak olmadıklarını belirtiyor. Türkiye’nin 2005 yılında başlattığı “Afrika Açılımı” sayesinde artık bu ülkeler ile ilgili bilgilerimiz, iş birliklerimiz ve gündemlerimiz daha fazla ve Afrika artık zihinlerimizde farklı bir yöne evirildi. Artık onlar; adını duymadığımız, nerede olduğunu bir çırpıda çıkaramadığımız ülkeler değiller ve kendilerine has özellikleri ve güzellikleri ile dikkatimizi çekiyorlar.

Kitap ilk olarak “her ülkeye gitmeden önce yapılan hazırlıklar kapsamında o ülkenin tarihî, coğrafi, kültürel vs. özelliklerinin araştırılması” hazırlıkları ile ilgimi çekiyor ve kendi gezilerimin hazırlıkları ile bağdaştırıyorum. Zira bir ülkeyi tanımadan, bilmeden, araştırmadan yapılan geziler benim gezi anlayışıma uygun değil. Her yeni ülkeye ben de o ülkeye dair tüm bilgilerin yer aldığı dosyam ile yola çıkıyorum. Böylelikle aynı kitapta görüldüğü gibi üst seviyede bir hazırbulunuşluk, teorik olunan bilinen tarihî, sosyal, kültürel unsurlar ve farkında bir bakış açısı ile bilinçli bir gezi planlanmış oluyor.

Afrika’ya Seyahatlerim kitabı ayrıca, bakış açısı ile dikkatimi çekiyor. Yazarın, ziyaret edilen yirmi üç ülkeye dair bir insan, bir Müslüman, bir anne, bir evlat bakışı tüm değerlendirmelere yansıyor. Ülke değişiyor ama şahit olunan hayatlara, zorlu yaşamlara hissedilen merhamet ve şefkat dolu bakış değişmiyor. Bu durum sıcak ve samimi bir anlatıma kaynaklık ediyor. Bu anlatımların sonunda eklenmiş olan fotoğraflarda da bu durum açık bir şekilde görülüyor. Bölümleri bitirdiğimde uzun uzun fotoğraflara bakıyorum. Rengârenk giysiler, bambaşka ortamlar, kadınlar ve çocukların arasında kardeşliğin sıcaklığını görüyorum.

Benzer şekilde; sömürgecilikten uzak, sosyal, ekonomik, siyasi zorlukların aşılması ve yaraların sarılması yaklaşımı içerisinde Türkiye’nin Cumhurbaşkanı ve heyetlerin de aynı samimiyet ile karşılandıkları satır aralarından net bir şekilde anlaşılıyor. Böylelikle kitap, bir gezi ve anı kitabı olmasının yanında konfor alanlarımızın dışındaki zor hayatları gündemimize taşıyor. Yazarın kendisine sıklıkla sorduğu “ben ne yapabilirim?” sorusu her bölümün sonunda beni de kısıvrak yakalıyor ve ateşin sadece düştüğü yeri değil insan olan herkesi yakması gerektiği gerçeğini yüzüme vuruyor.

Kitapta öne çıkan bir diğer husus yazarın önem verdiği ve gezisini şekillendiği etkinlikler oluyor. Bu faaliyetler genellikle yazarın günlük hayatındaki çalışmalarının odak noktası olan kadınlar/ çocuklar,

çevre ve doğal yaşam gibi konular etrafında şekilleniyor. Yazar kendi çalışmaları ile örtüşen bu konuları araştırıyor, katkı vermeye çalışıyor, üzerinde düşünüyor ve düşündürüyor. Özellikle dezavantajlı gruplar olan kadınlar, çocuklar, yetim çocuklar ve engelli bireylere dikkat çekiyor. Bu bağlamda, belki de çok önemsiz gördüğüm el emeği ürünlerin başka bir hayat için nasıl umut ışığı olduğunu fark ediyorum.

Kültürel Aktarım

Kitabın tüm bölümlerinde hemen her okuyucunun dikkatini çekebilecek bir diğer nokta; ziyaret edilen ülkelerdeki etnik ve kültürel çeşitliliğidir. Uzun sömürge dönemlerinden geçmiş ülkelerin kendi tarihî süreçleri ve kültürel kodları bağlamında toplumlarının yeniden inşasında bu mozaikleri korudukları, farklı dil ve dinlerin varlıklarını sürdürdükleri görülmektedir. Ayrıca, ülkelerin kendi kültür ve özlerine dönüştürme kendilerine ait olan unsurlara sahip çıktıkları da gözlenmektedir. Bununla beraber kitap; bu unsurların bazen olumsuz sonuçları olan kültürel tutum ve davranışlar olabildiğine de değinmektedir. Büyüçülüğün son derece yaygın ve etkin bir ritüel olduğu Mali'de bir pazarda satılan ve farklı etkilere sahip olduklarına inanılan çeşitli hayvanların organları ve kafatasları, yaygın bir gelenek olan kız çocuklarının sünnet edilmesi ve erken evlendirilmeleri, Moritanya'da evlilik öncesi genç kızların bir kampa alınması ve zorla şişmanlatılması buna örnek olarak verilebilir.

Afrika'ya Seyahatlerim kitabı yazarın bulunduğu ortamı yansıtması ve her yönüyle aktarma çabası ile de ilgi çekici bir okuma sunuyor. Anlatım; gidilen her ülkede okuyucuyu da gezinin bir parçası yapıyor. Böylelikle, kendimi bazen 19. yüzyılda Hindistan ve Malezya'dan Cape Town'a gelen Müslümanlara yönelik eğitim faaliyetleri için Osmanlı Devleti tarafından gönderilen ve Afrika dilindeki ilk Kuran-ı Kerim'i yayınlayan, kadınlar ve erkekler için okullar açan Ebu Bekir Efendi'nin rahlesinin önünde hissediyorum. Bazen de Senegal'de tarihte Afrika'nın köle üssü şimdi turizm merkezi olan Goree Adası'nda kölelerin kaldığı yerleri gezerken ya da prangalara ve eşyalarına hüznle bakarken görüyorum. Bir başka bölümde sadece Madagaskar Adası'nda bulunan hayvan ve bitki türlerini inceliyorum ve bazen de kendimi 1994 yılında Apartheid Rejim'ni ortadan kaldıran Nelson Mandela'nın, Hollanda ve İngiltere sömürgesindeyken hak ve özgürlüklerinin ellerinden alındığı ülkesi Güney Afrika'nın inanılmaz sayıdaki genç nüfusuna şaşırıyorum. Ekvator Gine'sinde yağmur ormanları, goriller, şempanzeler, yüzlerce kuş türü bulunan Monte Alen Ulusal Parkı'nda geziyorum ya da Cezayir ziyaretinde yazara İslam alim ve mutasavvıfı Sidi Abdurrahman'ın türbesi ve Milli Etnografya ile İslami Eserler Müzesi ziyaretinde eşlik ediyorum.

Bazen de gidilen ülkelerde Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasının izlerini yazarla birlikte sürüyorum: Çad'da Abeşe Türkleri ile karşılaşılıyor, İstanbul caddesinde beraber yürüyorum ve Sudan'da Osmanlı İmparatorluğu zamanından miras kalmış bir Cami'nin bahçesinde soluklanıyorum. Osmanlı'nın üç asırlık tarihî ve kültürel alışverişin izlerini Tunus Mutfağında arıyorum. Berberî, Romalı, Arap ve Fransız mutfağı ile zenginleşmiş, acı baharat, zeytin ve ekmeğin öne çıktığı mutfakta; Tunusluların çok sevdiği, bizim menemenden tek farkı kuzu etinin eklenmesi olan "ojja" adlı yemeği tadıyorum.

Bunlara ek olarak yazar; turistik gezilerinde de okuyucuyu bulunduğu yerin atmosferine bağlamayı başarıyor. Okuyucu da yazarın ikinci Cezayir ziyaretinde gittiği, sarmaşık ağaçları ve rengârenk çiçekleri ile insanı büyüleyen ve Tarzan filminin çekildiği Le jardin d'Essai du Hamma Parkında dolaşılıyor. Önceden saray olan şimdi ise Addis Ababa Üniversitesi kampüsü içerisinde yer alan Etiyopya Milli Müzesinde, kalıntılara ulaşılabilen ilk insan "Lucy" ve ilk çocuk "Selam'a" ait olduğu belirtilen iskeletleri incelerken ve Fildişi Sahili geleneksel Cava Pazarı ziyaretinde yazara eşlik ediyor. Okuyucu sanki Kenya Kazuri Takı ve Seramik Üretim Merkezi ile sahillerin temizliğine ve atılan plastik terliklerin geri dönüşümüne yönelik çalışmalar yapan Marula Studios'a yazarla birlikte gidiyor! Kenya Zürafa Merkezi'nde heyecanla zürafaları besliyor. Tanzania Village Museum adlı açık hava müzesindeki köy evlerinin önünde yazarla birlikte fotoğraf çekiyor ya da sadece Madagaskar'da bulunan Lemur'ların kapı gıcırıtmasına benzeyen seslerini aynı yazar gibi tebessümle dinliyor. Son olarak yazar; Çad Ulusal Müzesi'nde dünyanın en eski insanı fosili Toumai ile Güney Afrika Aslan ve Safari Parkı ziyareti gözlemlerinin okuyucunun gözünde başarıyla canlanmasını sağlıyor.

İnsanî / Kalkınma Amaçlı Destekler ve TİKA

Bunlara ilaveten Afrika'ya Seyahatlerim kitabı; yapılan etkinlikleri tanımlarken Türkiye'nin Afrika ülkelerine yapmış olduğu karşılıksız ve kalkındırma amaçlı insanî yardımlar hakkında bilgi de sunuyor. Zira asıl amacı ikili ilişkileri kuvvetlendirmek olan bu gezilerin odağında bu etkinlikler yer alıyor. İlk etapta Somali'ye yapılan destek dikkatimi çekiyor. 2011 yılında yapılan ilk ziyarette görülen çaresizliğe derman

olmak için hem devlet hem de geziye eşlik eden sanatçılar seferber oluyor. Dört yıl sonra gerçekleştirilen ikinci ziyaret yazarı biraz olsun teselli ediyor. Bu ziyarette Uluslararası Mogadişu Aden Abdulle Havaalanı yeni terminal binasının ve Somali Mogadişu Eğitim ve Araştırma hastanesinin açılışı yapılıyor. 2016 ziyaretinde dünyadaki Türkiye Büyükelçiliklerinin en büyüğü olan Mogadişu Büyükelçiliği Külliyesi açılıyor. 2011-2016 yılları arasında sağlanan destekler ve insanî / kalkınma yatırımları ile ülkenin gelişimine büyük destek sağlanıyor. 2019'da İstanbul'da Uluslararası Somali Diaspora Konferansının gerçekleştirilmesi ve aynı yıl İngiltere'deki NATO Devlet Başkanları Zirvesi'nde Somali Diaspora temsilcileriyle bir araya gelinmesiyle, Somali'nin içinde bulunduğu durum dünyaya duyurulmaya çalışılıyor. Kalkınma amaçlı yardımlar sadece Somali ile sınırlı kalmıyor. Gana Meslekî Eğitim Enstitüsü öğrencileri için dikiş makine ve setleri hediyesi ve Sağlık Bakanlığı aracılığı ile Madagaskar Ambohidroa Referans hastanesine çeşitli ekipman yardımı sunulması, Sudan'a ebelik ve doğum konularında destek sağlanması ve Çad'lı öğrenciler başta olmak üzere bir çok Afrika ülkesinden gençlere eğitim bursları ile Türkiye'de eğitim alma fırsatlarının verilmiş olması da bu konuda örnektir.

Kalkınma amaçlı yapılan yardımların gerçekleştirilmesinde TİKA (T.C. Başbakanlık Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) çok önemli görevler üstleniyor. Eğitim, sağlık, tarım ve kültürel alanlarda pek çok hizmetin sunulmasında başat faktör olarak çalışıyor. Yazarın da dikkat çektiği gibi TİKA; Cezayir'in Kasbah şehrindeki -1992 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmiş olan- Keçiova Cami'ni restore ediyor, Arezki Adjoud İlkokulu'na bilgisayar laboratuvarı kuruyor, Cibuti'de Kimsesiz Kadınlar Meslek Edindirme Merkezini açıyor, Somali'de tarım okulu kurup sonradan ziraat fakültesine çeviriyor ve Gana'da Gana İşitme Engelliler Okulu'nda eğitim gören 60 öğrenci için işitme sistemleri sunuyor. TİKA ayrıca, Nijerya'da bir yetimhane onarma, Kenya'da "Tarımsal Kalkınmayı Destekleme Projesi" kapsamında traktör ve tarım ekipmanları teslimi, engelli bireyler için akülü sandalye takdimi, Tanzanya'ya akülü araçlar ve Muhimbili Devlet Hastanesi'ne kuvözler desteği, Tanzanya Milli Müzesi'nin onarılması, Mozambik 1 Mayıs Yetimhanesine tekerlekli sandalye hibe edilmesi ve de Madagaskar Tsimbazaza Kadın Mesleki Eğitim Merkezi'nin yenilenmesini sağlıyor. Son olarak TİKA tarafından yapılan Sudan-Türk Uluslararası Ebe Eğitim Merkezi'nin onarımı ve tefrişatı, Moritanya Kadın Halı Dokuma Kooperatifi'nin onarılması, Mali Bamako İşitme Engelliler Okulu'nun yenilenmesi, Güney Afrika Houghton İslâm Akademisi'nde Kütüphane açılması, Gambiya'da Kembujae Madina Köy camisi ile Omar bin Khattab Okulu'nun onarılması, Senegal Pikine Sosyal Pediatri Kliniğine sağlık yatırımı yapılması ve Ginddi Rehabilitasyon Merkezi'nin modernize edilmesi de kitapta detaylı bir şekilde dile getiriliyor. Yazarın açılışlarına katıldığı tüm bu destekler Türkiye'nin TİKA aracılığı ile uzattığı yardım eli ve bir Türk okur olarak bununla mutluluk ve gurur duyuyorum.

Ülkeler hakkında bilgi sunma

Bir gezi-anı kitabı formatında olan ama başka konulara da dikkat çeken kitap, gidilen ülkeler ile ilgili gözlem ve bilgilere de yer veriyor. Bu kapsamda örneğin; Ekvator Gine'sinin Cezayir'den uçakla 5 saat uzaklıkta olması, uzun dönem İspanya sömürgeci olduktan sonra 1968'te bağımsızlığını kazanması, İspanyolca, Fransızca, Portekizce ve yerel dillerin konuşulması, petrol ile gelişen ekonomisi, büyüçülük, geleneksel müzik ve hikâye anlatıcılığı, kakao ve kahve üretiminin öne çıkması, pek çok yemeğe çikolata eklenmesi ve balığın muza sarılarak pişirilmesi gibi bilgiler ilgimi çekiyor.

Kitapta ayrıca, Etiyopya'nın sömürge olmamış tek Afrika ülkesi olması; başkenti Addis Ababa'nın "Yeni Çiçek" anlamı taşıması ve dünyanın en yüksek 5. Başkenti olması, 2005 yılının "Afrika Yılı" ilan edilmesinin ardından TİKA'nın ilk ofisini burada açması, THY'nin Addis Ababa seferlerini başlatması da gibi detaylara da yer veriliyor. Burada okuyucu, Afrika Evi fikrinin ortaya çıkışına da şahitlik ediyor: Etiyopya'da AIDS hastası kadınlara destek olmak amacı ile kurulmuş tekstil ve takı atölyesinde üretilen, çaresiz kadınların el emeklerinin Avrupa'da çok çok ucuza, (bir dolar gibi bir meblağa karşılık) satılması bilgisinin ardından Ankara Hamamönü'nde Afrika El Sanatları Pazarı ve Kültür Evi'nin açılması ve el emeği ürünlerin burada satışa çıkarılması gerçekleştiriliyor. Böylelikle bu merkez Afrika'nın Türkiye'deki sesi olmaya başlıyor.

Cibuti ve Fildişi Sahilleri ile ilgili verilen bilgiler de ilgimi çekiyor. Cibuti'nin; konumuna bağlı olarak deniz ulaşımında önemli bir merkez olduğu, ancak kurak iklime bağlı sınırlı tarımsal faaliyetler ile doğal kaynakların kısıtlı ve sanayi sektörünün çok gelişmemiş olmasının ülkeyi dışa bağımlı kıldığı belirtiliyor. Yazar; Fildişi Sahili'nin dünyanın %40 kakao ihtiyacını karşılayan en büyük üreticisi olduğuna ama çocukların kakaonun tadını bilmediğine dikkat çekiyor. Fransız sömürgeciliğinin uzun yıllar ülkenin tüm kaynaklarını tüketmesini ve böylece çok zengin altın, petrol, doğalgaz ve elmas gibi kıymetli kaynakları

olmasına rağmen halkın derin bir yoksulluk çekmesini üzüntüyle okuyorum. Fildişi Sahili'nde resmi dilin Fransızca ve konuşulan yerel dillerin yaklaşık 60 civarında olması ve ülkenin nüfusunun çok genç olması da sunulan detaylar arasında yer alıyor.

Gine ile ilgili olarak gezi süresince aktarılan bilgilerde; resmi dilinin Fransızca olduğu ama Susuca, Mandinke ve Fulanice'nin de yaygın konuşulduğu, son derece zengin kaynaklarına tezat oluşturan görüntüsü ile ekonomisini durma noktasına getiren ve devletimizin mücadele süreçlerinde maddi destek verdiği 2014 Ebola salgınına yer veriliyor. Bunlara ek olarak yazar; Gine'nin tarıma elverişli toprakları ve birçok sebze-meyvenin yetişmesi mümkün bir iklimi olduğunu ancak, alt yapının yetersiz olması, iç karışıklıkların devamı ve süregelen ekonomik zorluklar nedeniyle dünyanın en az gelişmiş ülkeleri arasında yer aldığını ifade ediyor.

2016 yılında Cumhurbaşkanı seviyesinde ilk kez yapılan Uganda ziyareti kapsamında ise bu ülke; İngiliz sömürgesinden 1962 yılında kurtulmuş, 44,2 milyon nüfusu, %70 Hıristiyan, %25 Müslüman ve %5 yerel inançlara sahip bir toplumu olan, zengin doğal kaynaklara sahip, İngilizce, Ganda, Luganda, Nil-Sahra Dilleri, Arapça ve Svahili dillerinin konuşulduğu bir ülke olarak tanımlanıyor.

Afrika ülkeleri arasında turizm açısından öne çıkan, safari filmlerinin vazgeçilmez doğal sahnesi olan Kenya da ziyaret edilen ülkeler arasında yer alıyor. Yazar, uzun yıllar İngiliz sömürsünde kalan ve 1963 yılında bağımsızlığını kazanan, 2016 yılında 47,5 milyon nüfusa ve Afrika'nın en büyük ekonomisine sahip ve de resmi dilleri İngilizce ile Svahili dilleri olan Kenya'yı, doğal kaynakları sınırlı olsa da tarım açısından çok iyi durumda olarak ifade ediyor. Bununla birlikte yazara göre Kenya; temiz su kaynaklarına ve sağlık hizmetlerine ulaşımında, erozyon ve endüstriyel kirlenme konularında zorluklar yaşıyor. Ayrıca ülkede, Afrika genelinde çok üzerinde AIDS hastalığı vakası var.

Kitapta yer verilen bir diğer ülke olan Tanzanya; Afrika'nın en yüksek dağı olan Kilimanjaro dağı, Zanzibar ile Pembe adası ve muhteşem parkları ile dikkat çekiyor. Burada resmi dil Svahili dillerinin yanında pek çok yerel dil konuşuluyor. En az gelişmiş ülkeler kategorisindeyken istikrarlı bir büyüme ile Afrika'nın on büyük ekonomisinden biri haline dönüşen ülke tarım, doğal kaynaklar ve turizm ile öne çıkıyor.

Mozambik ile ilgili olarak dikkatimi çeken ise; temiz su, yeterli besin ve sağlık hizmetlerine erişim zorlukları ile mücadele eden, AIDS nedeniyle ebeveynlerini kaybetmiş çok sayıda yetim çocuk ve çocuk gelinler ülkesi olmasıdır. Yazar Mozambik'le ilgili olarak uzun zaman Portekiz tarafından sömürüldüğüne, 19. Yüzyılda sömürge olmasının yanında köle ticaretinin yapıldığı bir merkez olduğuna, resmi dil Portekizce 'ye, doğal kaynakları açısından zenginliğine, stratejik konum ve önem taşıyan işlevsel limanlarına, turizm potansiyeli olan uzun sahil şeridinde, 1975 yılında kazandığı bağımsızlığın ardından yaşanan iç savaşlar neticesinde çok geri kalmasına ve yoksulluğuna dikkat çekiyor.

Kozmopolit bir toplum yapısı olan, Malgaşça ve Fransızca konuşulan Madagaskar'daki beş bin yıllık baobab ağaçları, ışık saçan kaplumbağalar, dünyadaki en büyük kelebek komet, devasa bukalemunlar da ilginç bilgiler arasında yer alıyor. Sudan ile ilgili olarak ise yazar; Etnik olarak Arap ve resmi dilinin Arapça olduğunu, iç karışıklıklar, barınma, yeterli gıda ve temiz suya erişim zorluklarının ve körlüğün kitlesel göçlere neden olduğunu vurguluyor.

Kitap kapsamında Çad ile ilgili bilgiler de bulunuyor. Çad ve komşu ülkeler için hayati önem taşıyan Çad Gölü'nün kuruma tehlikesi ile karşı karşıya kalmış olmasına, Osmanlı döneminden kalan Abeşe Türklerine, en çok Arapça ve Fransızca konuşulması ile altın, petrol ve uranyum olmasına rağmen tarım ve hayvancılıkla geçinmelerine ve de çöl olan bitki örtüsünün çokluğu, kuraklık, pek çok alanda görülen yetersizlikler ve iç karmaşa nedeni ile halkın son derece yoksullaşmasına değiniliyor.

Tunus, kökleri Osmanlı'ya dayanan kültürel özelliklerimizin çok benzediği bir ülke olarak tanımlanıyor. İslam'ın Afrika'ya yayılmasında başat rolü olan ülke Moritanya ise, Fransız sömürgeciliğine maruz kalışı, büyük yüzölçümüne rağmen az olan nüfusu, Arap ve Berberi asıllı, Haratinler ve Afrika yerlilerinden oluşan halkı ve Arapça, Pular, Soninke, Wolof ve Fransızca gibi yaygın konuşulan dilleri bağlamında öne çıkıyor.

Bir başka ülke Mali'nin; Gana, Sudan ve Güney Afrika'dan sonra en çok altın üreten, topraklarının %65'i çöl ve âlimleri, öğrencileri, medreseleri, kütüphaneleri ile ilim merkezi bir ülke olduğu, halkın Nijer nehri

deltası çevresinde tarım ve balıkçılık yaptığı bilgisine yer veriliyor. Üstelik; Mali devlet başkanı eşi tarafından tarifi verilen zencefil şerbeti de ilgimi çeken bilgiler arasında yerini alıyor.

Siyahî toplumun özellikle kız çocukların eğitime erişmede zorluklarla karşılaştığı Güney Afrika, tüm Afrika kıtasının sorunlarına ayna tutan ülke olarak tanımlanıyor. Aynı zamanda bu ülke bağlamında ilginç bir anekdot oldukça ilgimi çekiyor. Osmanlı Devleti tarafından gönderilen Osmanlı din alimi Ebu Bekir Efendi'nin öğrencisi Abdullah Ağmat, Cape Town'da bir kulüp açıyor. Yazar; beyaz olmayan toplum için hizmet sunan ve hala faaliyetlerini sürdüren bu Osmanlı Kriket Kulübünden bahsediyor.

Duygusal Anlar

Etkinliklerin odağında dezavantajlı gruplar ile yapılan çalışmaların olması bazen duygusal anların yaşanmasını kaçınılmaz kılıyor. Bu kapsamda yazar, bazen direkt olarak bazen de satır aralarında hüznün ya da umut dolu mutluluk gözyaşlarını okuyucuyla paylaşıyor. Bu anlar okuyucu da zorluyor, kilometrelerce ötelere yaşayanlara kayıtsız kalamıyor.

Bu etkili anlardan biri Cibuti'de Daryel Yetimhanesi ziyaretinde ve burada Emine ve Tayyip adı verilen iki yetim ve diğer yetimler ile karşılaşma esnasında gerçekleşiyor. Bunun yanı sıra yazar; ilk Somali ziyaretinde eti kemiğine yapışmış ve hayatta kalma mücadelesi veren çocuklar ile yavrusunu ağızdan ve kuraklık nedeniyle kaybetmiş anneleri gördüğünde, Diyanet Vakfı'nın İmam Hatip Ortaokulunda eğitim gören 460 yetim çocuğu temsilen gelen 15 Somalili çocuğun ziyaretinde, Fildişi Sahili'nde Grand-Bassam Yetimhanesinde, Gana Osu Yetimhanesi ziyaretinde duygusal anlar yaşamış ve okuyucuya yansıtmıştır.

Bunlara ek olarak yazar; 2019 yılı Afrika Günü vesilesi ile düzenlenen programa Gana İşitme Engelliler Okulu'ndan mezun 10 genç katıldığında, bu okul için TİKA tarafından çekilmiş olan "Can You Hear Me?" adlı belgesin gösterimi esnasında ve de Mali'de işitme engelli öğrenciler beden dilleri ile İstiklal Marşını söylediklerinde duygulanmıştır.

Yazarın uygulandığı ve bunu okuyucuya başarı ile aktardığı etkinliklerden biri de Uganda İslam Üniversitesi'nde "*Uluslararası Kadını Güçlendirme Şampiyonu Ödülü'nü*" ülkemiz adına almasıdır. Ayrıca, Sudan Hartum Cheshire Engelli Çocuk Rehabilitasyon Evi ziyaretinde engelli bir birey tarafından yapılan portreyi alırken, Moritanya gemi mezarlığındaki gemi enkazlarının oluşturduğu çevre felaketini görünce ve son olarak Moritanya Maarif Vakfı Kız Okulu'ndaki öğretmen ve öğrencilerin Afrin Zeytin Dalı Harekâtına katılan askerlere gönderdikleri selamını aldığı anda duygularına hâkim olamamıştır. Tüm bu duygusal anlarla birlikte hem yazar hem de okuyucuda egemen olan duygu, bu süreçlerin emektarı olan Türkiye ile duydukları büyük gururdur.

STK'lar ile İş Birliği

Yazarın kitap boyunca vurguladığı kadınlar ve çocuklar ile ilgili çalışmalarda hem gidilen ülkelerin hem de Türkiye'nin Sivil Toplum kuruluşları etkin rol oynuyor. Bu bağlamda yazar; Etiyopya'da, Addis Ababa Üniversitesinde güçlükler karşısında yılmayan, şartlara ve zorluklara meydan okuyan, farkındalık oluşturmak için var güçleri ile çalışan yerel kadın STK'ları, Cibuti Milli Kadınlar Birliği, Somali'de Gar Gar isimli kadın derneği ile görüşmeler yapıyor. Ayrıca bu kapsamda, Lordina Vakfı'nı ve Gine Prosmi Vakfı'nı ziyaret ediyor. Nijerya STK temsilcileri ile görüşüyor, Uganda'da engelli bireyler, çocuklar yetimler ve kadınlar için çalışmalar ortaya koyan STK temsilcileri ile bir araya geliyor. Yapılan tüm bu faaliyetler kitapta yer alan ülkelerdeki Sivil Toplum Kuruluşlarının çözümün bir parçası olmak, yaraların sarılmasında el ele vermek ve özellikle kadın, çocuk, engelli bireyler gibi toplumun dezavantajlı grupların yaşam standartlarını daha üst seviyelere taşımak için gösterdikleri çabaya işaret etmektedir.

Yazar ayrıca THY, Kızılay, TİKA, Türkiye Diyanet Vakfı, İHH, Yeryüzü Doktorları, Yardımcı, Hasene ve Sena Vakfı gibi kuruluşların Afrika kıtasındaki desteğini de gözler önüne seriyor. Özellikle eğitim alanında pek çok ülkede önemli işler başaran Türkiye Maarif Vakfı'na çeşitli faaliyetler bağlamında işaret ediyor.

Sonuç

Bir gezi kitabı sandığım ve bu kapsamda okumaya başladığım “Afrika’ya Seyahatlerim” adlı kitap, turizm anekdotlarından çok daha fazlasını içeriyor. Bir yandan ziyaret edilen ülkelerin tarihî, ekonomik, demografik, siyasî ve kültürel yapısı ile ilgili bilgiler verirken diğer yandan karşı karşıya kaldıkları zorlukları göz önüne seriyor. Bunları yaparken ilginç gözlemleri de aktarıyor.

Katıldığı etkinlikleri ve yaptığı ziyaretleri aktarırken yazarın odaklandığı konular hemen göze çarpıyor. Dezavantajlı gruplardan, öncelikle farklı alanlarda çaresizlik yaşayan, şiddet gören, geleneklere boyun eğdirilen kadınlar, çocuklar (özellikle yetimler) ve engelli bireyler olmak üzere, temiz su, gıda, kamusal hizmetlere erişim sağlayamayanlar, eğitimden mahrum olanlar, erken evlendirilen kızlar, sağlık sorunları özellikle yaygın olan AIDS hastalığı ile mücadele edenler, kısacası hayatın tüm alanlarında zorluk yaşayanlar okuyucuya da yansıyor. Ayrıca, doğal zengin kaynaklarına rağmen çeşitli değişkenlere bağlı olarak son derece yoksun yaşamlara sahip olan ülkelerin tanımlanan görüntülerinde sömürgeciliğin yıkıcı izleri açıkça görülüyor.

Yazar; tüm bölümlerde bir yaraya merhem olmanın yollarını arıyor, bazen kendine bazen tüm insanlığa soruyor. “Bu sorun için ne yapabilirim?” sorusu yazardan okuyucuya ulaşıyor. Acı, hüznün, mutluluk ve umut dolu anlar bir çırpıda paylaşılıyor. Bazen bir cümle ile birçok duyguyu dile getiriyor. Bu kapsamda “İsmimi yetimlere, kederini kendime emanet ettim.”; “Coğrafyanın kendisinin de yetim kaldığı bir yerin yetimi olmak.”; “Başka coğrafyalarda göz yaşı dökülürken bizde gülmek eksiktir.”; “Afrika’dan yükselen her ses Türkiye’den yankılanıyor.” ve “ağacın bitki değil yuva olduğu” cümleleri okuyucunun zihnine hüznle kazınıyor.

Bununla birlikte ziyaret edilen ülkelerde, kardeş ülke Türkiye’nin pek çok alanda uzattığı yardım eli görülüyor. Başta TİKA ve Türkiye Maarif Vakfı olmak üzere birçok kamu ve sivil toplum kuruluşlarının canla başla çalıştığı ve çözümün bir parçası olmak için emek verdikleri gözleniyor. İşte tam da burada okuyucu bu milletin bir ferdi, bu devletin vatandaşı olarak taşın altına eline koymak, yapılanlara destek olmak ve elinden geleni sunmak için büyük bir istek duyuyor. Bu çerçevede kitap farkındalık oluşturmuş ve amacına ulaşmış oluyor.

Sonuç olarak; toplam yirmi üç Afrika ülkesi hakkında bilgiler sunan, yapılan ziyaret ve etkinlikleri aktaran, toplumlara, özellikle dezavantajlı gruplara odaklanan Afrika’ya Seyahatlerim kitabı, fiziksel olarak yapılan yolculukların yanında içsel yolculukların önemine vurgu yapıyor. Bir durumu anlayabilmek için en iyi yolun gidip görmek olduğunun altını çiziyor. Dünya üzerinde tarih boyunca var olan, devam eden pek çok acı ve üzüntüye rağmen, daha adil bir dünya inşa etmenin mümkün olduğunu ısrarla belirtiyor. Bunun için de tüm insanlığın kardeş olduğu bilincinin önemine dikkat çekiyor.